

**RAMON XURIGUERA (1901-1966):
IDEOLOGIA, ACTIVITAT CULTURAL
I LITERATURA**

Josep Camps i Arbós

**RAMON XURIGUERA (1901-1966):
IDEOLOGIA, ACTIVITAT CULTURAL
I LITERATURA**

VOLUM I

Tesi doctoral dirigida per la
Dra. Maria Campillo i Guajardo

Departament de Filologia Catalana
Facultat de Filosofia i Lletres
Universitat Autònoma de Barcelona
Setembre de 2004

En evocar la figura del gran amic desaparegut i recordar els mots plens d'optimisme amb què, encara no fa tres mesos, parlàvem d'homages i coses, de fets i d'esperances, de casa nostra, no puc per menys sinó pensar en el títol d'una de les obres que més entranyablement ell estimava: *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*. En la tasca per a una nova Renaixença en què tots estem compresos, la seva aportació haurà estat, sens dubte, una de les més precioses i eficaces.

RAFAEL TESIS

Era un home d'una gran activitat. Fins a demanar-vos d'on podia treure les energies i les hores necessàries a fi de poder atendre tots els compromisos que contreia. Era sol·licitat a tot arreu; no tenia mai un no per a ningú quan es tractava de servir el nostre país i les nostres lletres. Quan s'havia compromès a fer un treball, a participar en una empresa, hi podíeu comptar de peus. Acomplia la tasca que se li havia confiat amb la més gran exactitud.

ENRIC ROIG I QUEROL

Als meus pares, a la Teresa i a la petita Maria

SUMARI

VOLUM I

INTRODUCCIÓ.....	15
I. ELS INICIS I LA VOCACIÓ (1901-1925).....	29
1. ELS PRIMERS ANYS.....	31
2. LES PRIMERES COL·LABORACIONS PERIODÍSTIQUES.....	37
3. EL COMENÇAMENT D'UNA OBRA NARRATIVA.....	39
II. ELS ANYS DE FORMACIÓ: LLEIDA (1925-1928).....	47
1. L'AMBIENT LITERARI A LES TERRES DE PONENT DURANT LES PRIMERES DÈCADES DE SEGLE XX.....	49
1. 1. Els autors en actiu.....	51
1. 2. Les publicacions.....	54
1. 3. Les institucions.....	58
1. 4. Les editorials.....	60
1. 5. Una visió de la literatura a les Terres de Ponent.....	62
2. L'INTENT DE CONSTRUIR UNA REVISTA CULTURAL MODERNA: <i>LLEIDA</i> (1921-1930).....	63
2. 1. Un recorregut per la història de la revista.....	63
2. 2. L'articulació d'unes propostes culturals modernes.....	69
2. 3. D'ideologia i literatura.....	76
2. 4. D'art, societat i política.....	85
2. 5. De la teoria a la pràctica: poemes i proses narratives.....	88
3. UNA COL·LABORACIÓ INTENSA: <i>EL PAÍS</i> (1927-1928).....	94
4. ALTRES COL·LABORACIONS ENTRE 1926 I 1928.....	102
III. L'ACTIVITAT A PARÍS (1928-1930).....	111
1. RELACIONS INTEL·LECTUALS I ACTIVITAT PROFESSIONAL.....	113
2. ELS ARTICLES PER A <i>LA PUBLICITAT</i>	120
2. 1. Les cròniques de literatura.....	122
2. 2. Les cròniques d'art.....	126
2. 3. Les cròniques de música i teatre.....	128
2. 4. Les cròniques sobre Lleida.....	129
3. ELS ARTICLES DE <i>L'OPINIÓ</i>	131
4. ELS ARTICLES DE <i>MIRADOR</i>	134
5. ALTRES COL·LABORACIONS A LA PREMSA CATALANA.....	135
6. LES COL·LABORACIONS A LA PREMSA FRANCESA.....	137
7. <i>ELS EXILIATS ACUSEN</i>	140
7. 1. El procés de construcció del llibre.....	140
7. 2. L'actitud davant l'exili.....	141
7. 3. Mètode de treball i recursos narratius.....	145
7. 4. La recepció.....	147

IV. EL RETORN A LLEIDA (1930-1931).....	151
1. LA SITUACIÓ DE LES ESQUERRES A LLEIDA A INICIS DELS ANYS TRENTA.....	153
2. <i>LA JORNADA</i> . UN DIARI AL SERVEI DE LA UNIÓ DE LES ESQUERRES REPUBLICANES.....	156
2. 1. Descripció i història de la publicació.....	156
2. 2. Les qüestions polítiques i socials.....	163
2. 3. Unes notes de literatura.....	171
2. 4. La Lleida d'inicis dels anys trenta.....	175
3. LA MARXA DEFINITIVA A BARCELONA.....	175
V. LA MADURESA D'UN INTEL·LECTUAL (1931-1936).....	177
1. RELACIONS INTEL·LECTUALS I ACTIVITAT PROFESSIONAL.....	179
2. L'OBRA PERIODÍSTICA	193
2. 1. Els articles per a <i>La Publicitat</i>	194
2. 2. Els articles de <i>Mirador</i>	202
2. 3. Els articles de <i>La Rambla</i>	204
2. 4. Els articles per a les publicacions de Josep Janés i Olivé.....	207
2. 4. 1. Les col·laboracions a <i>Diari Mercantil</i> i <i>Avui</i>	207
2. 4. 2. Les col·laboracions a <i>Rosa dels Vents</i>	211
2. 5. Els articles de <i>Ràdio Barcelona</i>	213
2. 6. Els articles per a <i>L'Horitzó</i>	218
2. 6. 1. Història del setmanari.....	218
2. 6. 2. De política i economia.....	221
2. 6. 3. La crítica de llibres.....	223
2. 7. Altres col·laboracions a la premsa catalana.....	231
3. L'OBRA NARRATIVA.....	233
3. 1. <i>Volves grises</i>	233
3. 1. 1. Història d'un text.....	233
3. 1. 2. Una crònica d'amor i de desamor.....	234
3. 1. 3. La grisor d'uns personatges.....	236
3. 1. 4. Un estil líric.....	239
3. 1. 5. La recepció.....	241
3. 2. <i>Espills dormits</i>	246
3. 2. 1. Un recull i una col·lecció.....	246
3. 2. 2. Estructura i temàtica.....	248
3. 2. 3. Les tècniques i el llenguatge narratiu.....	252
3. 2. 4. La recepció.....	253
3. 2. 5. La revisió de 1936.....	257
3. 3. <i>Desordre</i>	258
3. 3. 1. Una novel·la d'èxit.....	258
3. 3. 2. Un document de la nostra època.....	260
3. 3. 3. Un esbós de novel·la?.....	264
3. 3. 4. La preocupació per un estil.....	265
3. 3. 5. La recepció.....	266

4.	L'OBRA ASSAGÍSTICA.....	279
4.1.	<i>Casanovas</i>	279
4.1.1.	La col·lecció “Figures de la República”.....	279
4.1.2.	Joan Casanovas i la Catalunya d'inici de segle.....	280
4.1.3.	Una biografia “interessada”.....	283
4.1.4.	La recepció.....	285
4.2.	<i>L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença</i>	290
4.2.1.	La publicació i els precedents.....	290
4.2.2.	Lectures diferents per a una mateixa època: els estudis de Felip Solé i Olivé i de mossèn Bonaventura Pelegrí i Torné.....	292
4.2.3.	Una anàlisi del segle XIX a Ponent.....	299
4.2.4.	La recepció.....	304
5.	LES TRADUCCIONS.....	309
5.1.	<i>Els infants terribles</i> , de Jean Cocteau.....	309
5.2.	<i>Masako</i> , de Kikou Iamata.....	313
VI.	LA LLUITA PER UN PAÍS (1936-1939).....	315
1.	LES ACTIVITATS POLÍTIQUES I CULTURALS.....	317
2.	L'OBRA PERIODÍSTICA.....	326
2.1.	Els articles de <i>Mirador</i>	326
2.2.	Dues revistes significatives: <i>Moments</i> i <i>Nova Ibèria</i>	330
3.	L'OBRA ASSAGÍSTICA I NARRATIVA.....	332
3.1.	<i>La repressió contra els obrers a Catalunya</i>	332
3.2.	<i>Goya, pintor del poble</i>	337
3.3.	<i>Destins</i>	341
3.3.1.	De <i>A les mans del destí</i> a <i>Destins</i>	341
3.3.2.	El destí d'uns personatges i d'una ciutat.....	343
3.3.3.	La maduresa d'un narrador.....	350
3.3.4.	La recepció.....	352
VII.	L'ESFONDRAMENT D'UNS IDEALS (1939-1954).....	357
1.	LES RELACIONS AMB L'AMBIENT INTEL·LECTUAL CATALÀ I FRANCÈS.....	359
2.	L'ACTIVITAT POLÍTICA.....	377
2.1.	“Unió”, el projecte polític de Joan Casanovas.....	377
2.2.	Josep Irla i l'intent de formació del Consell Nacional de Catalunya.....	381
2.3.	Les connexions amb els medis polítics i militars francesos.....	388
3.	LES EDICIONS PROA DE PERPINYÀ.....	392
3.1.	La represa.....	392
3.2.	El Patronat de les Edicions Proa.....	407
3.3.	Les publicacions.....	411
3.4.	El final d'una etapa.....	422
4.	L'OBRA PERIODÍSTICA.....	432
4.1.	Els articles de <i>Catalònia</i>	433

4. 2. Els articles per a <i>Quaderns d'estudis polítics, econòmics i socials</i> ...	434
4. 3. Els articles per a <i>Catalunya i La Humanitat</i>	435
4. 4. Els articles per a <i>La Nostra Revista i Catalunya</i>	437
4. 5. Els articles de <i>Presència Catalana</i>	439
4. 6. Els articles per a <i>Víncle</i>	440
4. 7. Les col·laboracions a la premsa francesa.....	442
5. L'OBRA NARRATIVA.....	447
5. 1. <i>Els Astruc</i>	447
5. 1. 1. Els intents de publicació.....	447
5. 1. 2. Un retrat de la vida a Perigord.....	451
5. 1. 3. L'estructuració del material narratiu.....	457
5. 1. 4. Un estil flaubertià.....	458
5. 2. <i>Tres nits</i>	459
5. 2. 1. Gènesi de l'obra i temptatives d'edició.....	459
5. 2. 2. "Un assumpte d'atmosfera molt curiós".....	465
5. 2. 3. Tècnica narrativa i estil.....	469
5. 3. <i>L'avorrit</i>	470
6. L'OBRA ASSAGÍSTICA.....	473
6. 1. <i>La crisi del nostre temps</i>	473
6. 2. <i>Novel·les i novel·listes catalans</i>	475
6. 3. <i>L'escola de pintura catalana</i>	483
7. LES TRADUCCIONS.....	492
7. 1. <i>El gran Meaulnes</i> , d'Alain Fournier.....	492
7. 2. <i>Madame Bovary</i> , de Gustave Flaubert.....	492
VIII. L'ARRELAMENT A PARÍS (1954-1966)	499
1. ACTIVITAT CULTURAL I PROFESSIONAL	501
2. LES EMISSIONS EN CATALÀ DE RÀDIO PARÍS	510
3. ELS JOCS FLORALS DEL CENTENARI	516
4. EL PATRONAT DE CULTURA CATALANA POPULAR	525
5. L'OBRA PERIODÍSTICA	534
5. 1. Els articles de <i>Pont Blau</i>	535
5. 2. Els articles per a <i>Vida Nova</i>	547
5. 3. Els articles per a <i>Cuadernos del congreso por la libertad de la cultura</i>	556
5. 4. Els articles per a <i>Orfeó Català</i>	563
5. 5. Altres col·laboracions a la premsa catalana d'exili.....	568
5. 6. Les col·laboracions a la premsa francesa.....	570
6. LA REVISIÓ DE LA NARRATIVA DE PREGUERRA	573
6. 1. <i>Destins</i>	573
6. 2. <i>Desordre</i>	577
7. L'OBRA ASSAGÍSTICA	581
7. 1. <i>Jacint Verdaguer. L'home i l'obra</i>	581
7. 1. 1. Ramon Xuriguera i la figura de Mossèn Cinto.....	581
7. 1. 2. Una documentada biografia.....	586
7. 1. 3. Una lectura de l'obra verdagueriana.....	589

7. 1. 4. La recepció.....	596
7. 2. <i>Relacions occitanocatalanes de Mistral ençà</i>	599
7. 3. <i>La idea de l'home en la novel·la francesa</i>	602
7. 4. <i>Variacions</i>	609
8. LES TRADUCCIONS.....	612
8. 1. Un nou pròleg per a <i>Els infants terribles</i> , de Jean Cocteau.....	612
8. 2. <i>La Nàusea</i> , de Jean-Paul Sartre.....	614
8. 3. <i>Una mort molt dolça</i> , de Simone de Beauvoir.....	617
 IX. HOMENATGE I REIVINDICACIÓ (1966-1968).....	 619
 CONCLUSIONS.....	 633
 BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA.....	 653
 VOLUM II	
ANNEXOS.....	669
NOTA A L'EDICIÓ.....	671
ANNEX I. OBRA DE RAMON XURIGUERA	675
ANNEX II. RAMON XURIGUERA: CREADOR I ASSAGISTA (1923-1964). SELECCIÓ DE TEXTOS.....	695
ANNEX III. <i>ELS ASTRUC</i> (1940-1941).....	991
ANNEX IV. <i>TRES NITS</i> (1944).....	1213
 VOLUM III	
ANNEX V. CORRESPONDÈNCIA DE RAMON XURIGUERA AMB ARTISTES, LITERATS I POLÍTICS (1926-1959). UNA MOSTRA.....	1271
ANNEX VI. CORRESPONDÈNCIA RAMON XURIGUERA – JOAN BAPTISTA XURIGUERA (1929-1967).....	1629
ANNEX VII. CARTES DE RAMON XURIGUERA A JOAN CASANOVAS I MARISTANY (1939-1940).....	1877
ANNEX VIII. CORRESPONDÈNCIA RAMON XURIGUERA – RAFAEL TASIS (1945-1962).....	1967
ANNEX IX. EPISTOLARI DE LES EDICIONS PROA DE PERPINYÀ (1944-1965).....	2135
ANNEX X. EPISTOLARI DEL PATRONAT DE CULTURA CATALANA POPULAR (1960-1963).....	2323
ANNEX XI: RESSENYES I COMENTARIS SOBRE L'OBRA LITERÀRIA DE RAMON XURIGUERA (1930-1972).....	2361
ÍNDIX DE L'ANNEX II.....	2423
ÍNDIX DE L'ANNEX V.....	2429
ÍNDIX DE L'ANNEX VI.....	2441
ÍNDIX DE L'ANNEX VII.....	2451
ÍNDIX DE L'ANNEX VIII.....	2455

ÍNDICE DE L'ANNEX IX.....	2461
ÍNDICE DE L'ANNEX X.....	2467
ÍNDICE DE L'ANNEX XI.....	2469

INTRODUCCIÓ

Si repassem amb deteniment la trajectòria cultural del nostre país al llarg del segle XX, és fàcil adonar-nos que hi ha una sèrie de persones a qui el curs de la història els ha deixat una forta empremta. I no es pot pas dir que hagi estat en un sentit positiu: es tracta de gent que en circumstàncies normals haurien assolit un nom significatiu dins el món cultural de la seva època però que a causa de la conjuntura adversa que els tocà de viure, han restat en la marginació o, el que és pitjor, en un lamentable oblit. Un d'aquests noms és, sens dubte, el de Ramon Xuriguera, que, tal vegada, d'entre els escriptors i crítics de la seva generació, és un dels més desconeguts, malgrat la importància que va tenir dins la literatura catalana del seu temps.

Ara farà prop de cinc anys, en finalitzar els cursos de doctorat, vaig haver de plantejar-me un tema per al treball de recerca amb què culminar aquests estudis. Empeltat des del meu Maresme natal a les Terres de Ponent, tres anys enrere arran del meu matrimoni, l'únic que tenia decidit era que el tema havia de tractar sobre alguna qüestió d'àmbit literari que estigués relacionada amb les noves comarques a què acabava d'arribar. Després d'abandonar diverses possibilitats, perquè es tractava de temes que es trobaven en mans d'altres estudiosos –per exemple, l'anàlisi de la literatura (i, subsidiàriament de la cultura) produïda a Lleida des del Modernisme fins a la guerra civil o bé d'un autor prou interessant com és Joan Santamaria–, la lectura d'un passatge del llibre de Josep Borrell, *Escriptors contemporanis de Ponent 1859-1980*, em va deixar intrigat; poc m'imaginava que aquestes línies m'arrossegarien cap a una de les experiències més gratificants de la meua vida. El text en qüestió, que forma part de les pàgines dedicades a la narrativa del capítol “Les Terres de Ponent i el Noucentisme (1908-1939)”, en què es passa revista a l'obra de Joan Viladot i Puig, Joan Santamaria, Domènec de Bellmunt, Pere Foix, Alexandre Plana, Josep M. Francès i Josep Carner Ribalta, deia el següent: “Ramon Xuriguera, de tot aquest grup amb unes característiques similars, possiblement sigui l'autor de més personalitat, amb una obra narrativa de més volada”.¹ Unes paraules que em van cridar l'atenció sobre un autor de qui no havia llegit res, tot i que el cognom sí que m'era familiar ja que al llarg dels anys que porto impartint la docència a secundària he utilitzat a bastament el llibre *Els verbs*

---

¹ Josep Borrell i Figuera, *Escriptors contemporanis de Ponent 1859-1980* (Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1984), p. 122.

catalans conjugats, del seu germà Joan Baptista. La casualitat va fer que, poc després, pogués aconseguir per un preu força mòdic al barceloní Mercat de Sant Antoni algunes de les seves obres com les novel·les *Volves grises*, *Desordre* i *Destins*. La lectura em va fer adonar de la possibilitat de dur a terme un treball de recerca que no tractés únicament la narrativa de Xuriguera sinó que englobés la totalitat de la producció escrita. I vaig confiar la idea a la doctora Maria Campillo, que acceptà de dirigir-lo. Just quan començava a endinsar-me en la investigació, la sort va trucar a la meua porta. Albert Manent, amb qui m'havia posat en contacte per tal que em facilités l'adreça dels familiars més propers de Ramon Xuriguera, em va comentar que els papers l'intel·lectual ponentí es trobaven dipositats a l'Arxiu Nacional de Catalunya, pendents de catalogació, ja que feia pocs mesos havien estat traslladats des de la localitat occitana de Bergerac, on l'escriptor havia mort l'agost de 1966, com a conseqüència de la venda de la casa de l'escriptor per part del fill, Gerard Xuriguera. I va ser el mateix Manent qui em va gestionar la possibilitat d'accedir a aquests papers abans que es fes l'inventari definitiu. Malgrat que l'estat en què es trobava el material era lamentable (ple de pols –fins al punt que a la meua dona i a mi ens van deixar guants per a consultar-lo– i amb una allau de carpetes sense classificar a causa del trasllat, malgrat que Xuriguera, una persona meticulosa i ordenada, havia destinat cadascuna d'elles a un assumpte diferent), d'entrada em vaig adonar que tot el que es presentava davant els meus ulls superava amb escreix el pretès treball de recerca: hi havia textos inèdits; els manuscrits originals dels llibres publicats; una extensa correspondència (on apareixien noms com Carles Riba, Joan Puig i Ferrer, Xavier Benguerel, Aurora Bertrana o Rafael Tasis, entre molts d'altres); documentació, tant familiar com de diverses activitats i associacions culturals en què havia estat involucrat; i retalls de premsa amb l'opinió de la crítica sobre l'obra que havia donat a conèixer. Va ser des de la perspectiva de l'abundant material trobat que amb la doctora Campillo ens vam haver de replantejar el treball de recerca i acotar-lo a un període: els primers trenta anys de la biografia de Xuriguera –havia nascut a la localitat de Menàrguens, a la Noguera, l'abril de 1901– prenent, per tant, com a data límit, el 1931, l'any que abandona definitivament Lleida per a traslladar-se a Barcelona. L'estudi, amb el títol de *Ramon Xuriguera (1901-1931): ideologia, activitat cultural i literatura*, va ser presentat el 28 de juny de 2001 a la

Universitat Autònoma de Barcelona i avaluat per un tribunal compost pels doctors Jaume Aulet, Josep M. Balaguer i Maria Campillo, a qui vull agrair, de nou, la lectura atenta i rigorosa i els suggeriments que hi feren, que he procurat incorporar a la present tesi.

Ramon Xuriguera ha estat una figura poc o gens tractada en els estudis literaris del nostre país. O, en altres paraules, que es troba exclosa de la llista “canònica” d'autors i obres de la literatura catalana. Una mostra paradigmàtica d'aquest desconeixement el trobem a la coneguda *Història de la literatura catalana* escrita i dirigida per Martí de Riquer, Antoni Comas i Joaquim Molas. Només és esmentat en el capítol redactat per Albert Manent, “Assaig, periodisme i memòries (1918-1938)”, inclòs al volum X, com a autor de l'obra *Els exiliats acusen*. La seva producció novel·lística i la resta d'assaigs publicats, així com les tasques culturals en què participà, no són, en cap moment, dignes de consideració i ni tan sols esmentades. És de justícia, tanmateix, indicar que no partíem de zero a l'hora d'apropar-nos a la figura de Xuriguera.² Entre el migrat material preexistent que fa referència a la seva personalitat cal posar de relleu els articles pioners de Rafael Tasis i de Dalmau Costa apareguts a la revista mexicana *Xaloc*: d'una banda, “Ramon Xuriguera, escriptor català”, en el número de novembre-desembre de 1966, poc mesos després de la seva mort³; de l'altra, “A la memòria de Ramon Xuriguera i Odó Hurtado”, en el de març-abril de 1968, aquest darrer, un text que, de fet, és la transcripció de la conferència dictada el 21 de febrer del mateix any a la vetllada que l'Orfeó Català de Mèxic dedicà a la memòria de l'escriptor⁴, i que va ser reproduït, amb notables mutilacions imputables a la censura, el gener de 1970, a la revista *Centro Comarcal Leridano*.⁵ Malgrat el temps transcorregut i la immediatesa amb què van ser redactats, es tracta encara, avui dia, de dos dels estudis més reeixits

---

² De tota manera, bona part de la bibliografia que ha generat Ramon Xuriguera conté diversos errors. Alguns d'ells són els següents: *a*) fixar Lleida com el lloc de naixement i París, el de traspàs; *b*) considerar el volum de narracions *Espills dormits* com una novel·la d'introspecció psicològica; *c*) indicar que és un dels col·laboradors de la revista lleidatana *Art* quan, en realitat, qui hi va publicar alguns textos fou el seu germà Joan Baptista; i *d*) suposar que el 1928 decideix exiliar-se a París, quan en realitat marxa a la capital francesa per tal de gaudir d'una beca d'estudis.

³ Rafael Tasis, “Ramon Xuriguera, escriptor català”, *Xaloc*, núm. 16 (novembre-desembre de 1966), p. 258-260.

⁴ Dalmau Costa, “A la memòria de Ramon Xuriguera i Odó Hurtado”, *Xaloc*, núm. 23 (març-abril de 1968), p. 33-39.

⁵ Dalmau Costa, “Ramon Xuriguera”, *Centro Comarcal Leridano*, núm. 143, gener de 1970, p. 3-5.

sobre l'autor. També han escrit, sobre Xuriguera, Albert Manent, autor de l'entrada que apareix, el 1979, al *Diccionari de la literatura catalana*⁶, una informació que ha estat ampliada a "Les emissions en català de Ràdio París per Ramon Xuriguera (1958-1964)", inclòs en el llibre *Estudis sobre la guerra civil i el franquisme*⁷; Josep Borrell i Figuera, com hem indicat, a les pàgines de l'obra de divulgació *Escriptors Contemporanis de Ponent. 1959-1980*⁸; i, col·lateralment, Valeri Mallol a l'assaig *La revista "Art" de Lleida*⁹. Pel que fa a la nostra aportació a la bibliografia sobre Xuriguera, hem donat a conèixer diversos estudis. Així, el 2001, amb motiu del centenari del naixement de l'escriptor, vam publicar dos articles: el primer, "Ramon Xuriguera (1901-1966): el centenari d'un escriptor oblidat", aparegut en el número de juliol-agost de la *Revista de Catalunya*¹⁰, era un intent de presentar la seva figura als lectors actuals; el segon, "Ramon Xuriguera i la construcció d'una revista cultural moderna: *Lleida* (1926-1930)", publicat l'octubre a *Serra d'Or*¹¹, se cenyia a la seva activitat intel·lectual a les Terres de Ponent al llarg de la tercera dècada del segle XX. El novembre de 2001 vam exposar al II Simposi Internacional de Literatura Autobiogràfica, organitzat pel Grup de Recerca de Literatura Contemporània de la Universitat d'Alacant, la comunicació "Entre el retrat, la política i la literatura: aproximació a l'obra biogràfica de Ramon Xuriguera", que va editar-se a les actes del Simposi el 2002, i que versava sobre dues de les obres de caire memorialístic: *Els exiliats acusen* i *Casanovas*.¹² Sobre una altra peça de caire biogràfic vam participar amb la comunicació "*Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*, de Ramon Xuriguera: un

---

⁶ Albert Manent, "Ramon Xuriguera" dins Joaquim Molas / Josep Massot i Muntaner (directors), *Diccionari de la literatura catalana* (Barcelona, Edicions 62, 1979), p. 760. Aquesta entrada ha estat ampliada a Enric Bou (director), *Nou diccionari 62 de literatura catalana* (Barcelona, Edicions 62, 2000), p. 792, sense que consti la signatura de l'autor de l'article.

⁷ Albert Manent, "Les emissions en català de Ràdio París per Ramon Xuriguera (1958-1964)", dins *Estudis sobre la guerra civil i el franquisme* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999), p. 191-198.

⁸ Josep Borrell i Figuera, *Escriptors contemporanis de Ponent 1859-1980*, p. 122-125.

⁹ Valeri Mallol, *La revista "Art" de Lleida* (Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1995).

¹⁰ Josep Camps i Arbós, "Ramon Xuriguera (1901-1966): el centenari d'un escriptor oblidat", *Revista de Catalunya*, núm. 164 (juliol-agost 2001), p. 104-115.

¹¹ Josep Camps i Arbós, "Ramon Xuriguera i la construcció d'una revista cultural moderna: *Lleida* (1926-1930)", *Serra d'Or*, núm. 502, octubre de 2001, p. 38-41.

¹² Josep Camps i Arbós, "Entre el retrat, la política i la literatura: aproximació a l'obra biogràfica de Ramon Xuriguera", dins *Memòria i literatura. La construcció del subjecte femení. Periodisme i autobiografia* (Alacant / València, Denes Editorial, 2002), p. 305-317

estudi verdaguerià gairebé desconegut” dins el marc del V Col·loqui sobre Verdaguer. Verdaguer i el Segle, organitzat per la Societat Verdaguer i la Universitat de Vic, i que va celebrar-se entre el 6 i el 9 de novembre de 2002; el text va publicar-se dins l'*Anuari Verdaguer* corresponent al 2002.¹³ El darrer treball específic sobre Xuriguera que hem dut a terme i que ha vist la llum és l'edició de la novel·la *Destins* –en la versió que l'autor considerava definitiva i que havia romàs inèdita– destinada a la Biblioteca Literària de Ponent que, sota la direcció del doctor Xavier Macià, promou la Universitat de Lleida. El text anava acompanyat per un pròleg en què se sintetitzava la informació que fins llavors disposàvem sobre l'autor.¹⁴

Escollir un autor pràcticament desconegut com a tema d'estudi resulta sovint un avantatge i un inconvenient. D'una banda, l'absència d'una sòlida bibliografia permet formar-se esquemes interpretatius propis però, de l'altra, pot provocar que el camí triat sigui del tot errat. Malgrat aquestes prevencions que, d'entrada, assenyalen, aquest estudi és el resultat de la nostra recerca sobre Ramon Xuriguera. L'hem estructurat en nou capítols, cadascun d'ells corresponent a una etapa diferenciada de la seva trajectòria vital i cultural, cosa que fa més evident la intrínseca relació entre biografia i obra literària, que no podria evidenciar-se si s'hagués optat per una estructuració del material que prengués com a fil conductor les activitats o bé els gèneres que va conrear (periodisme, narrativa, assaig, traducció...) a la manera d'uns compartiments estancs. El primer capítol, “Els inicis i la vocació (1901-1925)”, s'ocupa del punt de partida de Xuriguera en el món de la literatura i del periodisme a Lleida i a Melilla, ciutat en què va complir el servei militar i on possiblement se li va despertar la vocació com a escriptor. El segon, “L'assoliment d'un prestigi (1925-1928)”, indaga en els anys de formació a la ciutat de Lleida –amb una panoràmica de la cultura lleidatana durant les primeres dècades del segle XX– i es comenta, de manera preferent, el paper fonamental

---

¹³ Josep Camps i Arbós, “Jacint Verdaguer. L'home i l'obra, de Ramon Xuriguera: un estudi verdaguerià gairebé desconegut”, *Anuari Verdaguer*, 2002 (Vic, Eumo Editorial, 2003), p. 159-173.

¹⁴ Ramon Xuriguera, *Destins*, pròleg i edició de Josep Camps i Arbós (Lleida, Biblioteca Literària de Ponent, 2003). Resten per publicar, en el moment que redacto aquestes línies, un parell de treballs meus sobre Xuriguera: la comunicació “La correspondència de Ramon Xuriguera: balanç d'una investigació”, que ha d'aparèixer a les Actes del III Simposi Internacional de Literatura Autobiogràfica; i l'article “Ramon Xuriguera, un exiliat català en terres occitanes”, que forma part d'un número monogràfic de la *Revista del Centre de Lectura de Reus* titulat “Catalunya i Occitània: relacions intel·lectuals i polítiques contemporànies” i coordinat per Pere Grau.

que va tenir en l'intent d'articular unes propostes culturals modernes, des de la revista *Lleida*, per a les Terres de Ponent. El tercer, "L'activitat a París (1928-1930)", té com eix les tasques desenvolupades a la capital francesa –professor d'espanyol a la Universitat de la Sorbona; periodista en revistes i diaris com *La Publicitat* o *L'Opinió*; membre constituent de la Casa de Catalunya– i s'analitza el seu primer llibre, *Els exiliats acusen*. El quart, "El retorn a Lleida (1930-1931)", descriu la tornada de Xuriguera a les Terres de Ponent amb l'encàrrec de dirigir el diari republicà i d'esquerres *La Jornada*, alhora que intenta esdevenir un escriptor implicat en la societat i en la política del període en què li va tocar viure. El cinquè, "La consolidació d'un intel·lectual (1931-1936)", se centra en l'exercici de la seva activitat cultural i política a Barcelona arran del seu trasllat a la ciutat comtal per ocupar el càrrec de secretari personal de Joan Casanovas, llavors conseller de Defensa de la Generalitat de Catalunya; uns anys en què, d'una banda, entra en contacte amb escriptors i artistes d'origen i ideologia ben diversa (Xavier Benguerel, Sebastià Juan Arbó, Josep Maria Miquel i Vergés, Joan Rebull, Apel·les Fenosa...) i, de l'altra, dona a conèixer el gruix de la seva producció narrativa i assagística, que serà a bastament comentada pels crítics més representatius de l'època (Ramon Esquerra, Domènec Guansé, Manuel de Montoliu, Joan Teixidor...). El sisè, "La lluita per un país (1936-1939)", examina la dilatada activitat que desenvolupa al llarg de la guerra civil al servei de Catalunya i de la República; no en va esdevé fundador i membre del Comitè Directiu de l'Agrupació d'Escriptors Catalans. El setè, "L'ensorrament d'uns ideals (1939-1954)", gira al voltant de l'estada de Xuriguera a les viles occitanes de Mouleydier i Bergerac, un període en què, tot i dedicar-se activament al periodisme, la creació literària i a la traducció (sense, però, poder donar a conèixer els resultats en aquests dos darrers àmbits), col·labora de manera estreta amb Joan Casanovas per impulsar Unió, un moviment polític que es proposa superar tots els partits nacionalistes; i amb Josep Queralt, per tal de fer renéixer les Edicions Proa a Perpinyà. El vuitè, "L'arrelament a París (1954-1966)", se circumscriu als anys en què, a conseqüència de la seva marxa a la capital francesa per exercir la docència a diverses escoles i instituts, es converteix en un dels més fermes activistes en defensa de la cultura catalana, com ho palesen les nombroses activitats en què s'involucra (les emissions radiofòniques "París, fogar de cultura catalana", els Jocs

Florals del Centenari, el Patronat de Cultura Catalana Popular, o Òmnium Cultural), tot i no haver abandonat, en cap moment, la narrativa, l'assaig i la traducció (un àmbit en què veuran la llum les versions de *Madame Bovary*, de Gustave Flaubert; *La Nàusea*, de Jean Paul Sartre i *Una mort molt dolça*, de Simone de Beauvoir). El novè i darrer, "Homenatge i reivindicació (1966-1968)", passa revista a la repercussió que va causar en el món català, fonamentalment el de l'exili, la mort de Xuriguera l'agost de 1966.

L'estudi es completa –després de les obligades conclusions i la bibliografia utilitzada– amb onze annexos que tenen la finalitat d'acabar de perfilar la imatge que hem anat proporcionant al llarg del discurs sobre Ramon Xuriguera. En el primer, s'inventaria i es classifica l'obra escrita, tant la publicada com la inèdita. En el segon, s'ofereix una àmplia mostra de la seva producció, procedent en la seva majoria de la premsa periòdica, atenent els seus dos vessants fonamentals: creador (poeta i, sobretot, narrador) i assagista. En el tercer i quart, respectivament, es donen a conèixer, per primera vegada, les dues novel·les que han romàs inèdites: *Els Astruc* i *Tres nits*. En el cinquè, s'edita una àmplia mostra de les cartes que diversos literats, artistes i polítics (Jaume Agelet i Garriga, Claudi Ametlla, Xavier Benguerel, Aurora Bertrana, Amadeu Hurtado, Artur Perucho, Joan Puig i Ferrer, Plàcid Vidal, entre d'altres) trameten a Xuriguera entre 1926 i 1959; a més, hi incloem les cartes redactades per l'escriptor adreçades, preferentment, a Josep Carner i Ventura Gassol. Un epistolari que ens permet resseguir l'evolució intel·lectual de Xuriguera, des dels seus primers tempteigs periodístics i literaris, passant per l'entrada en el món cultural barceloní, fins arribar a la dramàtica experiència de l'exili, que refermarà la seva irreductible catalanitat. En el sisè presentem la totalitat de la correspondència conservada entre Ramon Xuriguera i el seu germà Joan Baptista entre 1929 i 1967 i que hem completat, a causa del seu marcat interès, amb algunes cartes adreçades a Henriette Xuriguera després de la mort del seu marit; bona part de les lletres tracten aspectes relacionats amb la desfeta provocada per la guerra civil i amb les difícils condicions en què reprenen l'activitat literària ambdós germans. En el setè, reproduïm les cartes adreçades per Ramon Xuriguera a Joan Casanovas, entre el juliol de 1939 i el maig 1940, on se'ns proporciona una notable quantitat de notícies sobre les activitats polítiques desenvolupades pels exiliats catalans

a França finalitzada la guerra civil¹⁵. En el vuitè, oferim les cartes que es conserven de la correspondència entre Rafael Tasis i Ramon Xuriguera, que abraça el període 1945-1962, i que, simbòlicament, estableixen un diàleg epistolar entre l'exili i l'interior del país; per aquesta raó, esdevenen una font de primera mà per a conèixer els entrellats de la cultura catalana al llarg de la primera meitat dels anys cinquanta. En el novè, presentem una extensa selecció d'una correspondència que ens permet resseguir les activitats de les Edicions Proa, propietat de Josep Queralt, durant la seva etapa a Perpinyà, entre 1944 i 1965, data de la mort de l'editor badaloní, tot i que l'any anterior l'editorial havia retornat a Barcelona de la mà de Joan B. Cendrós. En el desè, apleguem un conjunt de cartes, redactades entre 1960 i 1963, relatives al Patronat de Cultura Catalana Popular, a través de les quals podem arribar a conèixer millor els replecs d'aquesta entitat de l'exili. La suma total de cartes, editades i anotades, en aquest estudi és de 768. Val a dir, amb profunda recança, que la correspondència rebuda per Ramon Xuriguera i conservada a l'Arxiu Nacional de Catalunya arriba només fins a 1955; les lletres dels darrers onze anys de la seva vida –que coincideixen amb el seu trasllat a París– encara no han estat localitzades i, tal vegada, les hauríem de donar per perdudes. L'onzè, i darrer annex, recull la recepció que ha merescut l'obra literària de Xuriguera; amb aquesta finalitat reproduïm els comentaris emesos per la crítica coetània i que hem pogut localitzar a la premsa i a les revistes de l'època. Una sèrie d'índexs sobre el contingut dels annexos II, V, VI, VII, VIII, IX, X i XI clouen la tesi de doctorat.

Confiam que aquest estudi ajudarà a rescatar de l'oblit l'obra de Ramon Xuriguera i servirà, al mateix temps, per a recordar una generació d'escriptors (sense anar més lluny el seu germà Joan Baptista o els seus paisans de les Terres de Ponent, Domènec de Bellmunt i Josep Carner Ribalta) que malgrat les circumstàncies que els va tocar de viure, van mantenir una trajectòria, intensa i plena, regida pel treball, l'entusiasme i la constància, i posada, en tot moment, al servei de Catalunya i que, com es desprèn de les

---

¹⁵ Les cartes de Casanovas a Xuriguera, igual que les d'altres corresponents, van ser destruïdes, molt probablement, durant l'incendi de la vila de Mouleydier, on residia l'escriptor, per part de les tropes alemanyes el 21 de juny de 1944 i que va significar la pèrdua de nombrosos papers seus. S'han conservat, però, els esborranys de les cartes de Casanovas que es troben dipositats també a l'Arxiu del Monestir de Montserrat. Seguint les indicacions de Joan Casanovas i Cuberta, que considera que, a causa del seu estat embrionari, no s'haurien de reproduir, només en donem a conèixer alguns paràgrafs en el cos del treball i en l'anotació de les cartes d'aquest annex perquè creiem que són indispensables per entendre millor les activitats polítiques que es comenten.

citacions de Rafael Tasis i d'Enric Roig i Querol que encapçalen l'estudi, cal reivindicar sense embuts. I, a més, valorar-los i llegir-los. La present tesi intenta, en definitiva, ser el punt de partida per dur a terme aquests objectius.

* * * * *

No cal dir que aquest estudi hauria estat impossible de realitzar sense la col·laboració incondicional d'algunes persones i institucions que han contribuït a facilitar i a encoratjar la tasca investigadora.

Voldria regradir, d'entrada, els noms de Jacques Magne, Nadalete Dozido i J. Philippe Brial, que ens van oferir els seus testimonis personals sobre el sojorn de Ramon Xuriguera a Bergerac, així com a Bernard Lesfargues que, a més, va accedir a llegir-se les pàgines de la tesi que tractaven sobre l'estada i la producció literària de Xuriguera en terres occitanes i que ens va corregir, amablement, els errors i les imprecisions que s'hi havien escolat. També ens han facilitat dades, que ens han permès completar la trajectòria biogràfica de l'intel·lectual ponentí, Raül Torrent, que ens va fer a mans les partides de naixement i defunció de la família de l'escriptor; Josep Solé i Segarra, que a banda de recordar, emocionat, quan Xuriguera li va publicar el seu primer article a *La Jornada*, el 1932, ens va proporcionar notícies de gran interès sobre el Centre Cultural Lleidatà de Barcelona; i Romà Sol i Maria del Carme Torres, que ens van resoldre els dubtes puntuals que, al voltant de la vida cultural a la Lleida dels anys vint, se'ns havien plantejat. Agraïm igualment a Carles Fontserè, Terry Broch i Àngels Morros i Solanes, tant el testimoni de les seves relacions amb l'editor Josep Queralt, com les cartes que ens han fornint sobre les Edicions Proa de Perpinyà, i el permís, conseqüent, per a editar-les. I també a Marta Benguerel que ens va fer arribar puntual fotocòpia de les cartes que Xuriguera havia adreçat al seu avi, Xavier Benguerel; i a Francesc Prats, que ens va deixar consultar el manuscrit inèdit d'*El campanar abandonat*, el segon volum de les memòries de Josep Carner Ribalta.

També voldria destacar l'oportú assessorament d'alguns professors i estudiosos en el procés de redacció d'aquesta tesi. Entre ells, els doctors Manuel Llanas, que va posar-nos sobre el rastre de les cartes de Carles Fontserè a Josep Queralt; Francesc Vilanova, que va revisar la correspondència entre Xuriguera i Casanovas i va ajudar-nos a

identificar alguns dels personatges i de les institucions que hi apareixen; Francesc Foguet, per les notícies sobre alguns dramaturgs catalans de postguerra; Catalina Bonnín, que ens va facilitar dades sobre Aurora Bertrana que van permetre millorar l'anotació de les lletres de l'escriptora gironina que editem a l'annex V; Montserrat Corretger, per les oportunes indicacions al voltant de Domènec Guansé; i Anna M. Saludes i Marina Gustà, per l'assessorament sobre el període d'exili de Mercè Rodoreda i Armand Obiols. També a Maria Estruch, màxima coneixedora de la figura de Pere Guilanyà; a Víctor Torres i a Joan Jordana i Benet, per les notícies sobre el nucli d'exiliats catalans a París i a Xile, respectivament; a Pere Grau, que ens va informar sobre les relacions de Xuriguera amb el moviment occitanista després de 1939 i que, diligentment, ens va trametre fotocòpia d'articles de difícil localització des de Catalunya; a Josep Massot i Muntaner, per les precisions sobre la tasca desenvolupada per l'Institut d'Estudis Catalans durant el període franquista; i a Albert Manent, que, a més, de guiar-nos en la localització dels fons personals de Ramon Xuriguera i de Josep Queralt, ha procurat resoldre totes les qüestions que li plantejàvem i ens ha donat consells molt valuosos per afilar el treball. Un agraïment que faig extensiu a Maria Grau, per permetre'ns accedir als papers de Josep Queralt dipositats a l'Institut Franco-Català Transfronterer-Universitat de Perpinyà; i a Laia Miret, per la consulta de les cartes d'Armand Obiols i de Lluís Nicolau d'Olwer, que es troben a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans.

Capítol a banda mereix l'amable acollida que efectuaren a la tesi Rafael Tasis i Ferrer, que va posar a la nostra disposició les cartes que Xuriguera havia adreçat al seu pare, Rafael Tasis i Marca; i Joan Casanovas i Cuberta, que ens va proporcionar còpia de les lletres de Xuriguera al seu pare, Joan Casanovas i Maristany, i que, al llarg de diverses sessions de treball, a més d'oferir-nos un emotiu testimoni sobre Xuriguera i l'exili francès, ens va solucionar, a través d'una agradable conversa, cadascun dels dubtes que aquestes plantejaven. Regracio igualment la col·laboració del personal responsable dels centres documentals següents: Biblioteca de Catalunya, Hemeroteca de la Universitat Autònoma de Barcelona, Institut d'Estudis Ilerdencs, Arxiu de la Paeria de Lleida, Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona, Biblioteca Josep M. Figueras-Centre d'Estudis d'Història Contemporània, Institut Franco-Català Transfronterer-Universitat

de Perpinyà, Fundació Mercè Rodoreda-Institut d'Estudis Catalans, Arxiu Històric de Terrassa i Arxiu Nacional de Catalunya. Així mateix expresso el meu agraïment a M. Carme Calderó, Llorenç Soldevila i M. Roser Trilla, de l'amistat dels quals gaudeixo de fa anys, i que han tingut l'amabilitat de llegir-se una part o la totalitat de l'original d'aquesta tesi i fer-hi observacions que han permès millorar-la i completar-la.

Voldria destacar igualment la col·laboració amb què he comptat, en tot moment, per part la família de Ramon Xuriguera. Així, el seu fill, Gerard Xuriguera, ha atès cadascuna de les peticions que li anàvem formulant a mesura que avançava el redactat de la tesi; mentre que el seu nebot, Pau Xuriguera i Solà, fill de Joan Baptista Xuriguera, que ja des del primer dia ens va obrir les portes de casa seva, ens ha facilitat tota la documentació que posseïa sobre el seu oncle i ens ha informat sobre les vicissituds de la família Xuriguera durant els anys de l'exili, de les quals ha estat un testimoni de primera mà.

Finalment, caldria fer una menció a part a la Dra. Maria Campillo, directora de la tesi, per l'atenció i els consells dispensats que han permès de resoldre les dificultats amb què m'he anat trobant en aquesta llarga travessia; i, sobretot, per la confiança i l'entusiasme en aquest projecte quan no era més que l'esbós d'un simple treball de recerca. Encara que tot plegat no hauria estat suficient si no hagués pogut comptar amb la gent que tinc més a prop: els meus pares, sempre amb els ànims a punt i disposats a donar-me un cop de mà; a la meva dona, Teresa Pallàs, que ha estat un ajut indispensable en la recerca del material i que m'ha fet costat en tot moment, animant-me a dur a terme l'estudi i a continuar-lo en els moments més complicats; i a la petita Maria que, alhora que potser descobria el que és la vida enmig de papers, llibres i ordinador, m'ha deixat treballar en el redactat sempre que podia. A tots quatre, els dedico aquesta tesi.

Mollerussa, setembre de 2004

I. ELS INICIS I LA VOCACIÓ (1901-1925)

1. ELS PRIMERS ANYS

Ramon Xuriguera neix a Menàrguens, la Noguera, el 3 d'abril de 1901, fill de Pau Xuriguera Balagué i de Brígida Parramona Poblet. El seu pare era el masover de les possessions d'Antoni Mirada, el terratinent més influent de la població. Dos anys abans del seu naixement, el 1899, s'havien iniciat a la vila les obres de construcció d'una fàbrica de sucre, coneguda popularment com La Sucrera, que van quedar enllestides a primers de març de 1901. El projecte de La Sucrera, avalat pel terratinent il·lustrat Enric Hostalric i Colomer, baró de casa Fleix, i que tenia, com a inversor i capitalista més significatiu, l'industrial barceloní Manuel Bertrand, va significar un canvi notable en la vida de Pau Xuriguera ja que, a canvi de l'expropiació d'unes terres de la seva propietat, va passar d'exercir de pagès a esdevenir el contramestre de la fàbrica.¹

Ramon Xuriguera, batejat amb el nom compost de Ramon-Josep, fou el primogènit d'una família de cinc germans, Pere Antoni (1903-1938), Maria Francisca (1906-1906), Joan Baptista (1908-1987) i Pau (1913-1938), dels quals els dos darrers i, especialment, Joan Baptista, també es van dedicar al conreu de l'escriptura². Aquest en la novel·la autobiogràfica *El pare*, apareguda el 1963, evocava, amb el nom de Freixana, el seu poble natal:

Les aigües llegendàries del riu Segre corrien generoses per l'horta d'aquella vila, composta de terres grasses i assolellades, i feien florir tota mena de plantes i de fruits.

Des de les Torres Velles, llindà amb el terme municipal de Balaguer, la capital del Districte, fins als Quitis, aigües avall camí de Lleida, tot un enfilall inacabable de petites i de grans propietats se succeïen en una harmoniosa barreja. Això representava la meitat del poble, des del camí ral que travessava Freixana de cap a cap fins a les bultres, grans arbredes que les aigües ocupaven els dies de riuada.

En canvi a l'altre costat, a l'altra vessant del Castellet, tota la plana era de secà. Allí hi havia les eres, el Fossar, alguns camps de cereals, molta farigola i, lluny, ben lluny, l'ermita de les Santes Creus, lloc de romeria de cada any quan arribava Pasqua Florida.

---

¹ Sobre aquesta construcció tan arrelada a la vila de Menàrguens, vegeu Antoni Josa, *Història de la Sucrera de Menàrguens* (Lleida, Pagès Editors, 1999). També en parlen Tomàs i Teresa Pàmies a *Testament a Praga* (Barcelona, Edicions Destino, 1970), p. 37-40.

² Joan Baptista Xuriguera va escriure una sèrie de set novel·les autobiogràfiques (o cíclics com el mateix autor les qualificava), *La vida d'en Joan Ventura*, on s'amaga sota el nom d'aquest personatge, i que abasten des d'inicis de segle fins a l'exili. Els títols són els següents: *El pare* (1963), *La vida nova* (1966), *El temps jove* (1967), *El núvol de foc* (1971), *Les hores heroiques* (1985), *La guerra civil* (1986) i *El pont de l'exili* (1987). Sobre la figura de Joan Baptista Xuriguera, vegeu l'opuscle Autors Diversos, *Menàrguens a Joan Baptista Xuriguera* (Menàrguens, Publicacions de l'Ajuntament, 1995), que conté una síntesi biogràfica a càrrec de Valeri Mallol i Agulló; i Josep Camps i Arbós, "Joan Baptista Xuriguera, un intel·lectual a descobrir", dins Autors Diversos *Gelida, Festa Major 2004* (Gelida, Publicacions de l'Ajuntament, 2004), p. 81-84.

Una grossa sèquia passava per darrere del poble, entre les cases i l'horta. La sèquia i el camí ral anaven sempre plegats. Avançaven l'un al costat de l'altre.³

A Menàrguens, Xuriguera aprendrà de mans del rector del poble, mossèn Josep Ramon, un home dur i inflexible, les primeres lletres.⁴

El 1909 el grup familiar es trasllada a Balaguer⁵, ja que Pau Xuriguera havia aconseguit, gràcies a l'amistat amb Josep Roure, el metge d'Albesa, la representació d'una casa de màquines de cosir barcelonina, fet que l'obligava a residir a la capital de la comarca. De tota manera, aquesta feina de representant no arribarà a generar un marge econòmic suficient per a cobrir les despeses de la família i és per aquesta raó que Pau Xuriguera desenvoluparà altres tasques paral·leles, com la de moliner. Un altre factor a suposar que explicaria el canvi de població, podria ser el fet de considerar que els fills hi podrien rebre una educació superior que a Menàrguens. A Balaguer, s'instal·len a la casa coneguda per Cal Banderado, prop de la Plaça Mercadal, en el nucli històric de la vila, i els germans Xuriguera assisteixen a les classes dels Escolapis.⁶ Joan

---

³ Joan Baptista Xuriguera, *La vida d'en Joan Ventura. El Pare* (Barcelona, Publicacions Ilerda, 1963), p. 12-13. Tot i ser publicada el 1963, aquesta novel·la va ser escrita a Montauban (Occitània) entre l'octubre de 1943 i el juny de 1944. El nom de Freixana fa referència segurament al poble de l'Urgell, Preixana, que té com a patrona la Mare de Déu de Montalbà, el mateix nom de la vila on la va escriure, traduït al català. Ramon Xuriguera evocarà, com ja veurem, aquest mateix ambient a la novel·la curta, inèdita, *Tres nits*, escrita a Bergerac el 1944, simultàniament a la del seu germà.

⁴ Tal com indica Josep Miquel Ripoll en el seu llibre de memòries a *De Menàrguens a Balaguer* (Perpinyà, Impremta Michael Fricker, 1980), p. 71-72, "aquesta era la norma del treball. La pràctica era severa, si no sabies la lliç quedaves castigat o retingut fins que els pares vinguessin a cercar-te, o bé cop de paleta a la mà. Si es feia mancar el cop, el càstig era diferent: calia posar la mà estirada i guardar els dits junts fent punta en l'aire mentre ell picava. Així s'aprenia a fer bondat".

⁵ No hem pogut esbrinar els motius exactes de la marxa de la família Xuriguera de Menàrguens. A la novel·la *El pare*, Joan Baptista Xuriguera narra que Pau Ventura, el pare de Joan, perd el seu lloc de treball a La Sucrera per haver fet campanya a favor, en les eleccions per la circumscripció de Balaguer, d'un candidat que no era l'escollit pels dirigents de l'empresa però que va resultar el vencedor. Acomiadat per aquests, el metge d'Albesa, Josep Roure –com va passar en la vida real– li aconsegueix la representació d'una casa barcelonina de màquines de cosir que és el motiu pel qual Pau Ventura fa servir per marxar de l'ambient enrarit de Menàrguens. No oblidem, però, que malgrat els elements autobiogràfics que pugui presentar, *El pare* no deixa de ser una novel·la, i, per tant, amb els seus elements de ficció corresponents. Ara bé, també hem de contemplar un possible referent per aquests esdeveniments: el 1907 guanyà les eleccions al districte de Balaguer Felip Rodés, representant de Solidaritat Catalana, que aconseguí marcar la fi al tornisme governamental entre dinàstics i antidinàstics. Per a més informació és de consulta obligada el llibre de Conxita Mir, *Lleida (1890-1936): caciquisme polític i lluita electoral* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1985), p. 363-369.

⁶ Josep Carner Ribalta, nascut a Balaguer el 1899, dos anys abans que Ramon Xuriguera, ens ofereix en el seu llibre de memòries inèdit *El campanar abandonat*, p. 39, la següent descripció del col·legi dels Escolapis, d'on també havia estat alumne: "El col·legi dels Pares Escolapis era un vetust edifici d'aire típicament conventual, el qual tenia la virtut de no posseir cap línia de mal gust de l'arquitectura del segle XVIII tot i conservant-ne les grans proporcions i la simplicitat bàsica de la forma. En aquell auster casalot, el qual no era notable en cap sentit, ni per afiligranats barroquismes ni per la riquesa d'altars

Baptista Xuriguera, en el pròleg al seu llibre *Evocació de Balaguer*, recorda l'ambient d'aquests anys d'infantesa:

Balaguer ocupa un lloc important en la meua vida. Quan tenia tot just un any els meus pares s'instal·laren aquí, i vaig viure quatre anys en aquests carrers, respirant el mateix aire al costat del riu Segre i a l'ombra del Campanar de Santa Maria. Aquí vaig aprendre d'enraonar, aquí vaig caminar per primera vegada i aquí em sentia balaguerí amb la mateixa voluntat que vosaltres. Després, en el transcurs de la vida, he vingut innombrables vegades, sobretot els estius, a casa de la meua padrina de fonts, la qual, filla també de Menàrguens, aquí es casà, visqué i morí. I recordo emocionat les sortides a l'horta fresca i esponerosa balaguerina, i els jocs amb els altres infants del carrer, i els passeigs pel Mercadal i el carrer d'avall, i el pont de pedra i la font dels Enamorats, i la muntanya del Sant Crist i el gran temple de Santa Maria, i també he recordat sempre les tristes desferres de l'antic palau del comte Dissortat, que ploren encara avui de dolor i desventura.⁷

El setembre de 1913 la família Xuriguera es trasllada a la ciutat de Lleida ja que el pare havia estat nomenat, el febrer d'aquell any, conserge del nou edifici del Liceu Escolar –que, fins llavors, es trobava situat en un pis del número 22 del carrer de Cavallers–; feina que aconseguí novament gràcies a l'amistat que tenia el metge Josep Roure amb el polític republicà Frederic Godàs, el seu fundador i director. Residiran, a més, en un habitatge de l'escola. De tota manera, durant els estius els germans Xuriguera continuaran anant a Balaguer ja que allí hi residia una tia materna.

El Liceu Escolar, fundat el 1906, va ser la primera escola lleidatana inscrita dins el camp de la pedagogia moderna –presidien la seva entrada els bustos de Maria Montessori, Johann Heinrich Pestalozzi, Joan Lluís Vives i Ramon Llull– fet que va proporcionar als germans Xuriguera, que estudiaven allí, una educació avançada al seu temps i encaminada al benefici de la societat: estava basada en la idea de l'“ensenyament total” i tenia com a eixos centrals la llibertat de l'alumne, els jocs i la relació d'amistat alumne-mestre i pare-escola; el centre escolar va gaudir, a més, d'un gran predicament entre els sectors més progressistes de la societat lleidatana de l'època.⁸

---

daurats, una educació simple i humana, hi esqueia perfectament. De no haver estat basada en la passiva filosofia cristiana del parar l'altra galta, podríem dir que m'hauria pogut considerar afortunat d'haver passat per aquella escola”. Agraeixo a Francesc Prats, el posseïdor del manuscrit, el fet d'haver-nos permès consultar-lo.

⁷ Joan Baptista Xuriguera, *Evocació de Balaguer* (Barcelona, Publicacions Ilerda, 1966), p. 12. En uns termes semblants, hi insisteix a *La meua ciutat de Balaguer* (Balaguer, Publicacions de l'Ajuntament, 1987), que havia de constituir el Pregó de la Festa Major del Sant Crist d'aquell any, i que es publicà pòstumament. La segona part de la novel·la *El Pare* transcorre també a la capital de la Noguera.

⁸ Sobre Frederic Godàs vegeu, a manera d'introducció, Romà Sol i Carme Torres *Lleida en temps de la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)*, (Lleida, Virgili & Pagès, 1989), p. 50-55 i l'article de Dolors Sistac i Sanvicén “Frederic Godàs” dins *Autors Diversos, Lleidatans il·lustres* (Lleida, Edicions de la

En paraules de Romà Sol i Carme Torres, “el més important per al Liceu Escolar fou l’educació dels alumnes en un esperit obert i en el respecte a qualsevulla ideologia. Més que a instruir, el Liceu dedicava els seus esforços a treure el màxim rendiment de les possibilitats i qualitats de cada nen. Era més important donar als alumnes estris i mètodes de treball que no pas fer memoritzar dades, noms, fórmules i teories”.⁹ Ramon Xuriguera tindrà com a professors el pedagog Enric Arderiu; els metges i polítics Humbert Torres i Josep Estadella, aquest darrer, també, poeta; a més, farà amistat amb futurs intel·lectuals ponentins com Fermí Palau. Amb tots ells mantindrà una estreta relació al llarg de la seva vida. Tal i com indica Joan Baptista Xuriguera, es tractava “d’un veritable palau de l’Ensenyament, model de Col·legis, que dignificava la nostra ciutat, col·locant-la en un alt nivell en el que es referia a escoles, i honrant a la vegada els alumnes, els professors i els ciutadans de Lleida” fins al punt d’arribar a esdevenir “la primera institució educativa de Lleida i la seva província”.¹⁰

El mateix Joan Baptista Xuriguera ens explica en un passatge del seu dietari *Els núvols de l’Empordà* quines són les lectures que efectuava durant aquests anys de joventut i que, tal vegada, podrien coincidir amb les que duria a terme el seu germà Ramon. Unes obres que són els referents de la seva formació literària:

Feia molts anys –en tindríem quinze o setze–, vam llegir la *Ilíada* i l’*Odissea*. I se’ns clavaren al cap. Ja sempre més, aquells pobles batalladors, amb llurs costums, llurs paraules, llurs reis, llurs festes i llurs esperits humans i aventurers ens acompanyaren. Hi hem pensat tantes vegades amb els personatges d’Homer. [...] No podríem pas amagar que la lectura dels llibres d’Homer ens transformà totalment en aquella època de la nostra vida. Vam llegir les obres sense mestres, en un ambient de soledat i de pròpia iniciativa que no ens ha deixat mai. No vam comentar-los. Tot el més vam parlar-ne lleugerament després, amb els amics. Però la forta sensació que aquells homes ens produïren, on cada guerrer amagava un cor, ha perdurat i perdurarà en nosaltres.

Algunes vegades havíem pensat d’escriure contes, novel·les i obres de teatre comptant amb els abundants temes que oferien aquelles creacions immortals. Però, malgrat tenir al cap dels dits

---

Clamor, 1995), p. 133-138. Igualment són molt interessants les visions que donen Joan Baptista Xuriguera a l’opuscle *Frederic Godàs i Legido (1879-1920)* (Barcelona, Publicacions Ilerda, 1960) i Antoni Bergós a les seves *Memòries* (Lleida, Publicacions de l’Ajuntament, 1990), p. 182-189.

⁹ Romà Sol i Carme Torres, *Lleida en temps de la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)*, p. 53.

¹⁰ Joan Baptista Xuriguera, *Frederic Godàs i Legido (1879-1920)*, p. 6. El pensament de Frederic Godàs pot resumir-se en aquests tres punts: a) “Nuestro colegio es católico. Lo que sí hacemos es respetar la manera de pensar de los padres si alguno manifiesta su deseo de que aprenda doctrina cristiana”; b) “En política no es necesario que oculte mi manera de pensar, francamente republicana. Jamás permitiré en él manifestaciones tendenciosas en ningún sentido” i c) “El idioma oficial de nuestro Colegio es el castellano, pero no nos oponemos a que nuestros alumnos cultiven y ejerciten el idioma catalán”. Citem el passatge del llibre de Romà Sol i Carme Torres, *Lleida en temps de la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)*, p. 51.

tota la gamma de noms, de pobles i de gestes, no ens vam atrevir mai a fer-ho. Potser perquè anàvem coneixent ja massa casos de literats moderns que havien glossat aquelles històries. Potser, també, perquè sempre havíem cregut que, a l'escriptor, li calia escriure sobre la vida del seu temps i, de preferència, la del seu redós.¹¹

A banda de la influència d'Homer, Joan Baptista Xuriguera en confessa dues d'altres:

Tres grans commocions havien sofert en les nostres lectures fins als vint anys. Les dues primeres eren aquestes ja esmentades. La tercera fou tot llegint *Crim i càstig* de Dostoievski.¹² Aquell Ròdion Rodionoviuix Raskolnikov, quan apareix de primer en escena, i després quan assassina i viu el procés que l'empeny a lliurar-se a la justícia, s'emportava tota la nostra voluntat. [...] Llegir *Crim i càstig* als vint anys és ésser devorat apassionadament pel gran escriptor universal. [...]

I el nom d'un poeta nostre ens hauria vingut cada vegada a flor de ploma. Era Jacint Verdaguer¹³. *L'Atlàntida* era un poema universal, vigorós, profund, difícil, llegendari, ben construït, erudit, harmoniós, sorprenent, complet i genial. Jacint Verdaguer no es trobà pas solament amb la gegantina tasca de construir el poema. Hagué, també, de recrear els elements, recórrer les costes atlàntiques, recollir llegendes, dites i cançons. Preguntar i llegir sense parar. Fou, el seu, un treball sense límits, de ciclop, que s'emportava tota una vida. En efecte, Jacint Verdaguer volia dir *L'Atlàntida*. Una vida al servei de la poesia. Catalunya i el món no li ho agraiem prou.¹⁴

Les primeres mostres literàries de Ramon Xuriguera les trobem en el *Boletín del Liceo Escolar*. Es tractava d'una revista mensual escolar bilingüe, creada l'octubre de 1908 i que va aparèixer fins al setembre de 1920, poc després de la mort de Frederic Godàs. La publicació inseria articles pedagògics al costat dels treballs dels alumnes. El primer article de Xuriguera, datat el juliol de 1914, "Nuestra exposición juzgada por un niño",¹⁵ no passa de ser una simple redacció escolar en què es descriuen els treballs exposats que han elaborat les diverses classes de primera i de segona ensenyança –des dels pàrvuls fins als estudiants de magisteri– que conformaven l'escola. El segon, publicat el desembre del mateix any, du per títol "Los horrores de la guerra" i és una

---

¹¹ Joan Baptista Xuriguera, *Els núvols de l'Empordà* (Barcelona, Editorial Claret, 1984), p. 65.

¹² Cal tenir present que Joan Baptista Xuriguera defensarà des de la revista *Lleida*, com ja analitzarem, models literaris de procedència russa (Tolstoi, Turgenev...). A més, durant els anys de la República i la Guerra Civil, militarà en el Bloc Obrer i Camperol i en el posterior Partit Obrer d'Unificació Marxista i escriurà novel·les amb un títol tan significatiu com *Desembre. La novel·la de la revolució espanyola* (1934). Per a més informació, vegeu Jaume Barrull i Pelegrí, *El Bloc Obrer i Camperol (Lleida 1919-1937)* (Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1990).

¹³ Jacint Verdaguer serà un dels motius recurrents en l'obra de Ramon Xuriguera. Com analitzarem oportunament, a l'exili, el 1956, guanyarà a Cambridge el premi Jaume Serra-Hünter amb l'assaig *Jacint Verdaguer. L'home i l'obra*, que serà publicat pòstumament el 1971 per l'Editorial Pòrtic.

¹⁴ Joan Baptista Xuriguera, *Els núvols de l'Empordà*, p. 66-67.

¹⁵ Ramon Xuriguera, "Nuestra exposición juzgada por un niño", *Boletín del Liceo Escolar*, núm. 70 (juliol de 1914), p. 11-12.

reflexió sobre la Gran Guerra –“¡El año 1914, año sólo de pérdidas y atrasos para la humanidad!”– i els efectes devastadors que ha provocat en el terreny cultural, semblants als que va sofrir la civilització grega:

Sus teatros, sus templos, sus acrópolis han desaparecido casi todos.
¿Acaso hubieron perecido sin las tremendas luchas que un tiempo hubo de sostener esa infortunada nación?¹⁶

Més interès mereix el tercer, aparegut el febrer de 1915, “Una noche de viento”¹⁷, ja que es tracta d’un text de creació literària, inspirat, tal vegada, en reculls com les *Leyendas* de Bécquer. Xuriguera intenta crear una atmosfera a mig camí entre el misteri i el terror, i que, per la temàtica, prefigura algunes narracions, com “El vell Gigó”, que publicarà, anys després, a la revista *Lleida*:

Cual rugido de fiera, silbaba el viento en una noche de invierno.
Agitaba las tranquilas aguas del Segre, al mismo tiempo que silbaba por entre las despojadas ramas de su cercana arboleda... parecía una música semejante a aquellos primitivos griegos...
Chillaba por debajo de las puertas de las casas produciendo tan grandes aullidos que llenaba de terror a quien se atreviera a escuchar tan fantástico sonido.
Dan las doce... la hora de las hadas y duendes. El viento con fuerza cada vez más intensa chocaba contra las esquinas de las desiertas calles de la población.
¡Que espectáculo ofrecía Lérida! ¡Parecía una ciudad abandonada!
Amaneció la aurora... el viento por momentos iba perdiendo sus energías.
Lérida iba hermoseándose por el rojizo manto del crepúsculo matinal mientras que el castillo iba despojándose de la densa niebla que le rodeaba...
Las calles volvieron a llenarse de concurrencia y otra vez Lérida volvió a un estado normal, a su estado de esplendor.

El juny de 1915, Xuriguera aprova l’examen d’ingrés per a cursar magisteri, estudis que realitza, com a alumne oficial, a l’Escola Normal. El 1917 pronuncia, com a exercici escolar, davant dels seus companys de curs la conferència “Influencia del Renacimiento en la Escuela Alemana” i que ja prefigura alguns dels seus interessos tant artístics com literaris.¹⁸ Dos anys després, el 1919, aconsegueix el títol de mestre.¹⁹ El

---

¹⁶ Ramon Xuriguera, “Los horrores de la guerra”, *Boletín del Liceo Escolar*, núm. 75 (desembre de 1914), p. 13-14. Val a dir que Frederic Godàs es va preocupar molt per les conseqüències que podria tenir aquest fet sobre l’educació. Per a més informació, vegeu Joan Baptista Xuriguera, *Frederic Godàs i Legido (1879-1920)*, p. 9-10.

¹⁷ Ramon Xuriguera, “Una noche de viento”, *Boletín del Liceo Escolar*, núm. 77 (febrer de 1915), p. 11.

¹⁸ D’aquesta conferència se’n fa ressò el diari de Lleida *El Ideal* en la seva edició del 24-XI-1917 sota el nom “Conferencia a la Agrupación Normalista por el alumno de tercer curso D. Ramon Xuriguera”.

¹⁹ Els números del *Boletín del Liceo Escolar*, corresponents al juny de 1916 i 1917, publiquen les notes més destacades de Xuriguera, conjuntament amb altres alumnes, dels seus dos primers anys d’estudi. Així, Xuriguera obté el primer any un “Sobresaliente” a Música, Dibuix i Cal·ligrafia i un Notable a

seu primer destí com a mestre és Camarasa, un poble aleshores de gran vitalitat gràcies a l'embassament que va construir l'empresa "La Canadenca". Pel que sembla, el mestratge exercit deixà una profunda empremta entre alguns dels seus deixebles com Vicenç Gardenyes o Pau Farrús, que, amb el temps, esdevindrien notables pedagogs.²⁰ L'any següent passa a exercir de mestre a l'Escola Annexa de la ciutat de Lleida, que depenia de l'Ajuntament, on romandrà fins al desembre de 1922, mes en què inicia el servei militar.²¹

2. LES PRIMERES COL·LABORACIONS PERIODÍSTIQUES

Paral·lelament als anys que exerceix la carrera de mestre, Xuriguera comença a publicar a la premsa els seus primers articles. Així, el 29 d'octubre de 1919 apareix a la revista *Lucha Social*, sota el pseudònim de Zundrio, "El éxito está en la preparación". La revista, iniciada el 1911, era el "Órgano de la Federación Local Obrera y Portavoz del Proletariado Nacional e Internacional"²². Es tracta d'un text de reflexió politicosocial sobre el conflicte d'interessos que es dona entre la classe adinerada i el proletariat. Xuriguera pren partit per aquest darrer grup, tot i precisar que, si es volen aconseguir les fites proposades, s'hauria d'escollir, com a líder, la gent amb la preparació adequada:

Quando uno emprende una tarea ha de ir preparado para no desfallecer ni caer en errores.

El proletariado al emprender su santa tarea de dignificarse ha de ir preparado para no desfallecer ni caer en errores.

No es el caso de someterse las masas a la voluntad de uno, es necesario que muchas voluntades, todas las voluntades se fundan en una sola y que sea ésta la que vaya frente a la oposición, que de esta manera es como se va derecho al éxito.²³

Religió i Història; mentre que al segon, aconsegueix un "Sobresaliente" a Música i Dibuix i un Notable a Religió, Cal·ligrafia i Història de l'Edat Mitjana.

²⁰ L'interès de Xuriguera pels temes pedagògics serà una constant al llarg de la seva trajectòria. Així, ho palesen els articles periodístics "A l'entorn del decret de l'ensenyament del català", *Tarragona Federal*, 18-VII-1931; i "L'Institut-Escola", *La Rambla*, 25-V-1932.

²¹ Aquesta informació procedeix de la conferència de Dalmau Costa, "A la memòria de Ramon Xuriguera", *Xaloc*, núm. 23 (març-abril de 1968), p. 34.

²² En el text de presentació de la revista, titulat "Quiénes somos y a qué venimos", s'expressa el següent: "La Federación Local Obrera, como parte integrante de la Confederación Nacional del Trabajo, debe exteriorizar por doquier mediante esta hoja de contacto, los métodos de lucha del Sindicalismo revolucionario, como método para llegar a la meta de nuestras aspiraciones: el Comunismo donde todos los seres producirán según sus fuerzas y consumirán según sus necesidades". Citem el passatge del llibre de Romà Sol, *150 años de prensa en Lérida* (Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1964) p. 317. També, sobre les publicacions periòdiques lleidatanes, pot consultar-se Josep A. Rosell i Pujol, *La premsa a Lleida* (Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1987).

²³ Zundrio [Ramon Xuriguera], "El éxito está en la preparación", *Lucha Social*, 29-X-1919, p. 7. Sobre aquesta publicació lleidatana pot consultar-se, Jaume Barrull i Pelegrí, *El Bloc Obrer i Camperol* (Lleida

Entre octubre i novembre de 1922, veuen la llum, al diari *El Ideal*, una sèrie de cinc articles, els primers que tenim constància que estan escrits en català. Aquest periòdic de caire republicà tenia els seus orígens en un antic setmanari bilingüe aparegut el 1898 i que el 1909 es va convertir en diari; deu anys després va aparèixer totalment redactat en català. Des del 1910 i fins a la seva desaparició, el setembre de 1923, arran de la dictadura de Primo de Rivera, era el portaveu del partit lleidatà Joventut Republicana; va ser dirigit, entre 1910 i 1912, per Alfred Pereña, amb qui, com ja analitzarem, Xuriguera mantindrà, anys després, una ferma amistat.²⁴ El primer article, “Una obra i un elogi”, és, de fet, un comentari de la Festa Major d’Artesa de Segre, tot i que es posa l’èmfasi en la inauguració del camp d’esports, “una obra que està per damunt dels esforços d’aquella població”. Tal vegada, el més interessant del text és la descripció de la vila d’Artesa, ben farcida de recursos retòrics que prefiguren, ni que sigui matusserament, el futur narrador:

Hem estat a la Festa Major d’Artesa de Segre.

Aquesta simpàtica població de bell aspecte, floreix com una rosella amb plenitud de vida i de colors allí on comencen les atribucions que s’escalonen de bloc en bloc fins al nord de la nostra província.

És petita i és clara, allarga per un carrer de cases amb un gest de dignitat a les façanes que són una adaptació amanerada a la urbanització moderna.

Més enllà, com a braços que no fossin d’un mateix cos, arrenquen noves cases, velles i aplanades en carrers estrets i torçats per l’esperit de l’Artesa primitiva.²⁵

Els altres quatre articles conformen la secció “Anotacions” dedicada al comentari d’aspectes de la vida musical i teatral lleidatana. Així, a “El cuplet de moda” desaprova aquest gènere, que considera “una col·lecció de notes ramplones i apegaloses amb una lletra insulsa d’un aire de tragèdia sentimental”²⁶, perquè, a banda de la seva nul·la qualitat, s’escolta fins al paroxisme en qualsevol indret de la ciutat de Lleida. Una crítica, que continua a “El aficionat”, en què reflexiona àcidament al voltant d’aquesta

---

1919-1937), p. 13-24. Val a dir que a Reus, durant aquests anys, es publicarà una revista amb el mateix nom i uns objectius ideològics semblants.

²⁴ Sobre aquesta publicació, vegeu Romà Sol i Maria del Carme Torres, *Lleida i el fet nacional català (1878-1911)* (Barcelona, Edicions 62, 1978), p. 198-200.

²⁵ Ramon Xuriguera, “Una obra i un elogi”, *El Ideal*, 4-X-1922.

²⁶ Ramon Xuriguera, “El cuplet de moda”, *El Ideal*, 22-X-1922. Cal tenir present que el cuplet es consagrà de manera espectacular els anys vint per a desaparèixer al llarg de la dècada següent. Sobre el cuplet, vegeu Joaquim Molas, “Notes sobre la cançó popular catalana: el cuplet”, dins *Actes del Cinquè*

figura: malgrat el seu entusiasme pel que comenta, “tots els moments troba oportuns per donar a les seves amistats la llauneta de lo que ell en diu la seva debilitat”²⁷. “En memòria de l’“Estudi” Rosnero-Pardiñas”, en canvi, descriu, amb tota mena de detalls, una vetllada musical a què va assistir i les sensacions que aquesta va causar en el seu ànim, “com si l’hagués extremat l’existència de tanta puresa i de tanta melodia”²⁸. L’últim article, “El “Tenorio””, aparegut, significativament, l’u de novembre, és una nova crítica, en aquest cas, al tipus de teatre, i a la manera d’actuar –excessivament amanerada i declamatori– que representa l’obra de Zorrilla, i, en darrer terme, a la ideologia que subjau en el seu rerefons:

Dissortada de la raça que tingué una representació tan mesquina.

Per tot això el Tenorio que no ha sigut mai l’ànima d’un poble sinó precisament el defectuós que hi pugui haver en cada ànima, com a cosa d’una valor negativa, serà destruït i oblidat pel mateix públic que avui el va a veure.

Al fi, el Tenorio, llevades les belleses literàries que pugui contindre, ens queda el tipus tan migrat d’esperit que ben bé podria figurar en una galeria de gent desgraciada.²⁹

3. EL COMENÇAMENT D’UNA OBRA NARRATIVA

El febrer de 1923, Ramon Xuriguera abandona Lleida per a complir el servei militar a Melilla, ciutat on romandrà fins al desembre de 1925, sense obtenir cap permís.³⁰ D’aquests tres anys d’estada s’han conservat, entre els papers dipositats a l’Arxiu Nacional de Catalunya, una sèrie de textos narratius inspirats en aquesta experiència –amb un grau de fabulació ben divers– i que podríem considerar com el punt de partida de la seva obra narrativa, alhora que ja mostren una incipient vocació literària.

Les proses més primerenques són el conjunt de sis narracions, d’una extensió entre sis i vuit quartilles, titulades genèricament *Pinzellades*, escrites entre el 4 de maig del

---

Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1980), p. 325-347.

²⁷ Ramon Xuriguera, “El aficionat”, *El Ideal*, 26-X-1922.

²⁸ Ramon Xuriguera, “En memòria de l’“Estudi” Rosnero-Pardiñas”, *El Ideal*, 27-X-1922.

²⁹ Ramon Xuriguera, “El “Tenorio””, *El Ideal*, 1-XI-1922. Val a dir que Xuriguera tornarà a col·laborar a *El Ideal* el 2 d’abril de 1936, amb l’article “El catalans i els tribunals de justícia”.

³⁰ En un document conservat al Fons Ramon Xuriguera s’indica la seva trajectòria militar: “Según consta en la filiación del cabo comprendida en esta cartilla, ingresó voluntario en la 4ª Comandancia de tropas de Intendencia el 12 de diciembre de 1922 en la que permaneció de instrucción y prestando los servicios de su clase hasta el mes de febrero de 1923 que causó baja por haberle correspondido servir en Melilla habiéndose efectuado su incorporación en la Comandancia de Melilla el 23 del mediado mes de febrero en la que permaneció prestando servicio de guarnición y compañía hasta el 12 de diciembre de 1925 que marchó licenciado”. Per últim, indicar que el novembre de 1923 Xuriguera va assolir el grau de caporal.

1923 i el 18 de setembre del 1924, i que comentarem seguint l'ordre cronològic. La primera d'elles, que dóna títol al conjunt, se centra en la narració que efectua, a l'autor, un trompeta andalús que ha viscut els esdeveniments de El Annual³¹ i l'impacte que aquests van ocasionar-li fins al punt de convertir-se en trompetista per allunyar-se del camp de batalla. Els paràgrafs finals palesen un dels trets constants en aquestes narracions: la voluntat de Xuriguera de donar una garantia d'autenticitat als fets exposats, com ho evidencia el fet d'indicar les circumstàncies en què va conèixer el soldat andalús³²:

Pobre trompeta! Cansat de tanta penúria i de tanta fatiga quan el portaren a l'hospital per curar-li la ferida va pèndrer la resolució de fer-se trompeta. Era la manera de no fer més combois. Ho va lograr i fins va tindre sort que el van destinar a la plaça. El suboficial el va véurer que era enginyós i li va encarregar el cuidado del quarto. Aquí l'he conegut jo.³³

“La Bernarda”, en canvi, és una narració de caire més aviat descriptiu ja que presenta les activitats de la Sisena Companyia d'Intendència –Xuriguera pertanyia a la Tercera– on havien anat a raure els desertors i “els de conducta sospitosa” i que era considerada, per l'autor, com “una mena de fantasma negre d'urpes asqueroses que es claven en els clatells dels soldats”. “El Retén” explica un dels serveis que es duïen a terme durant el servei militar: la vigilància nocturna –i d'aquí ve el títol de la

---

³¹ Per tal de contextualitzar adequadament la narració, cal tenir present el fet que Melilla, amb Ceuta, era una de les comandàncies generals del territori del Marroc en poder de l'Estat Espanyol. El 1921, un any abans de l'arribada de Xuriguera a l'Àfrica, el general Martínez Silvestre va pretendre reduir la més bel·licosa de les cabiles del Marroc, la de Beni Urriagel, que tenia com a cabdill Abd El-Krim. El juliol d'aquest mateix any es va produir la derrota de l'exèrcit espanyol a El Annual, població situada a la regió del Rif, al nord del país, a mans d'Abd El-Krim; l'exèrcit espanyol va perdre en aquesta batalla més de dotze mil homes i un nombre considerable de territoris exceptuant Melilla. El fet va tenir com a conseqüència el greu deteriorament del prestigi d'algunes institucions, com l'exèrcit, i va ocasionar, de retop, un gran descontentament entre l'opinió pública vers la guerra al Marroc. La informació procedeix de Miguel Martínez Cuadrado, *Restauración y crisis de la monarquía (1874-1931)*, dins Miguel Artola (editor), *Historia de España*, volum 6 (Madrid, Alianza Editorial, 1991), p. 476-477.

³² Sobre la dificultat de discernir entre autobiografia i novel·la i, per tant, sobre realitat i ficció, són interessants aquestes reflexions de George May, *La autobiografía* (Mèxic, Fondo de Cultura Económico, 1989), p. 212: “Así se explica, pues que la narración autobiográfica se dejara modelar tan fielmente por la narración novelesca, al punto de que resulte imposible distinguirlas sin la ayuda de criterios exteriores. Además, lo contrario es igualmente posible: después de alcanzar su pleno desarrollo, la autobiografía sirvió –invirtiendo los papeles, y a su debido tiempo– de modelo a la novela. [...] Subrayemos simplemente que tales préstamos explican que para el lector actual, que ha leído tantas novelas y autobiografías, los dos tipos de narración sea, de hecho, difíciles de distinguir. Y eso es lo que explica que, teóricamente, nada sea tan fácil como hacer pasar por novela una autobiografía olvidada de un oscuro personaje”.

³³ A l'Annex II editem les sis narracions que conformen les *Pinzellades*.

“pinzellada”– dels “pallers”, els indrets on s’emmagatzemaven grans quantitats de palla, i les històries que sobre aquests llocs explica, novament a l’autor, un soldat veterà. Enmig de la narració, l’autor, però, no s’està d’incorporar-hi descripcions d’una forta empremta romàntica i que anticipen l’estil que retrobarem en textos posteriors:

El camp quiet i reposat en la nit majestuosa com una anticipació generosa de la primavera.
A l’esquerra, el mar deia una cançó suau en les mil remors de les ones que s’empenyen lentament fins a morir amorosides besant la platja.
A la dreta, la mole sinistra del Gurugú, negra i punxeguda, com un fantasma inquietador que amenacés torbar la llimpidés del cel.
Abstret en la beatitud de la nit bella, aspirava a ple pulmó l’olor salitre del mar i l’aura deliciosa del camp.

“El parapeto” ens remet a la primera narració de la sèrie: un soldat, en Ribera, comenta al narrador-autor com els membres de la seva companyia van aconseguir salvar-se del perill dels musulmans gràcies a la seva insistència a construir un parapet –pedres al redós de cada tenda– per evitar l’atac dels enemics. El tema del desastre del juliol de 1921 reapareix a “El comboi de Tizzi-Assa” en què s’explica la defensa que es va dur a terme en aquest indret i com el coronel Valenzuela –l’heroi d’aquesta narració– aconseguí fer-hi entrar un comboi i alliberar-la, malgrat que aquest fet li ocasioni la mort: “morí –diu el narrador– cobert de glòria, però la seva mort salvà Melilla”. L’última narració del conjunt, “El blokau de la mort” –un *blokau* és una fortificació provisional, ens indica Xuriguera en una nota a peu de pàgina– és la més reeixida del conjunt: no pel seu argument (un suboficial alemany espera fins al darrer moment de donar l’ordre de disparar contra els musulmans), sinó per la intenció de construir una atmosfera –l’ambientació nocturna, val a dir, hi ajuda– que reflecteixi el terror que senten els soldats davant l’imminent atac. També és remarcable l’intent que du a terme per allargar l’acció fins arribar al moment en què s’inicia la lluita, cosa que proporciona a la narració una alta dosi d’intriga. I, una vegada més, Xuriguera ens dóna proves per tal de proporcionar veracitat a allò que explica: d’una banda, el suboficial alemany que protagonitza la narració “viu actualment al barri del Real; jo el veig quasi tots els dies”; de l’altra ens indica qui li va explicar aquests fets:

Aquesta narració va fer-me-la un sorge de terç en una cantina un diumenge a la tarda. Era un subjecte d’uns 30 anys, asturià, i portava dos ferides a la cama i una al coll. Fou un dels vint que estava destacat al “blokau” comandat pel suboficial alemà.

Com a conclusió, podem afirmar que les *Pinzellades* són un conjunt de proses que oscil·len entre la narració de fets i el testimoniatge –amb tècniques pròpies del memorialisme, com, per exemple, la d’indicar sempre la procedència dels esdeveniments explicats–. Unes narracions que, això sí, presenten el servei militar a Melilla i les qüestions que hi fan referència des d’una perspectiva gens neutral.

Un segon text escrit per Xuriguera durant la seva estada a Melilla és *Una jornada esportiva a Jistutin*, datat el 1923, i que consta de vint-i-vuit quartilles manuscrites; a l’encapçalament l’autor ens indica que “no hi vulguis véurer altra cosa que una ressenya volandera de dues jornades passades al camp”. De fet, el viatge de Xuriguera i altres companys de Melilla a Jistutin amb la finalitat de jugar un partit de futbol amb els soldats d’una altra companyia³⁴, i que posa de relleu, una vegada més, la companyonia entre els integrants de la tropa, no és més que el pretext per evidenciar l’exotisme del lloc on es troben i, de retop, el contrast entre dues cultures: la seva i la dels musulmans. L’exemple més evident és la descripció del mercat del Zoco, i d’una manera especial, un genet, des de la posició fortificada de Jistutin:

De tots els indrets hi anava acudint gent –cabilenys menant una rastrera de 4 o 5 rucs amb olles de terra vista i verdures. Dones de faç arrugada i peus nusos amb enormes embalums a l’espatlla. Quitxalla fent corredisses amb el cap arrapat excepte una petita maranya de la coroneta. Ramats de xais, de bous, conduïts per subjectes de cara innoble i de roba completament estripada. De tant en quant, cremant la calma de l’esplanada es veia un cavaller majestàtic amb una enorme capa de desllumbradora blancor estesa al llom d’un soberbi *alazán* ornat d’un sens fi de coloraines que baldaven bellugadisses i capricioses. Avançava lent, segur del seu valiment, tiés damunt del corcer i amb la caputxa de la *xilaba* sobre la testa, ensombrint el rostre ja prou ensombrit per la barba, donant-li un aspecte d’elevació i de misteri: era un *jefe* de cabila o qualque altre personatge significat.³⁵

Un exotisme que té el seu paral·lelisme en la descoberta d’un paisatge diferent al conegut fins llavors; un tret que ens remet a les proses de la sèrie *Pinzellades*:

A l’esquerra es veu una llengua punxeguda de mar que s’allarga i s’eixampla al temps que el cotxe avança. La calma llisa de l’aigua té no sé quina suavitat amorosívola. Després és tan ampla que s’emotlla en una bassa remença on no s’hi afigura terra més que per la banda de carretera.³⁶

---

³⁴ L’interès de Xuriguera per l’esport pot observar-se en la ressenya “Sports” que du a terme per al número 47 (25-IV-1927) de la revista *Lleida*, p. 74-75, en què comenta una cursa automobilística i diversos partits de futbol. Cal no oblidar tampoc l’article aparegut el 4-X-1922 a *El Ideal*, “Una obra i un elogi”, on també apareixia el tema de l’esport.

³⁵ Ramon Xuriguera, *Una jornada esportiva a Jistutin*, p. 23-24.

³⁶ *Ibidem*, p. 12.

El darrer text íntegre conservat d'aquest període és una novel·la curta escrita en castellà, que consta de noranta-cinc quartilles i sense títol. A efectes pràctics, la batejarem amb el nom del principal personatge femení, *Lola*. L'obra serveix a Xuriguera per a exercitar-se en l'escriptura d'una narració més llarga i complexa de les realitzades fins aquells moments. Es tracta d'una història de caire sentimental que explica el procés de seducció, i posterior abandonament, d'una noia de Melilla per part d'un soldat del quarter. L'interès més rellevant de la novel·la –i tal vegada l'únic– rau en la construcció del personatge masculí principal: així, Xuriguera dissenya, irònicament, un personatge que du el seu nom i cognoms, és il·lustrat (llegeix *Revolta* de Pous i Pagès mentre realitza un servei de vigilància), però que alhora és un seductor i un cínic que no posseeix cap mena d'escrúpols. I per acabar de proporcionar una certa versemblança als fets que narra, els personatges secundaris responen als noms de soldats de la seva companyia, alguns dels quals han aparegut a diverses de les *Pinzellades*, fet que permet suposar que l'obra devia ser llegida entre els diversos companys del quarter i que, per tant, podia haver gaudit d'una notable fama.³⁷ Val a dir que aquesta història Xuriguera l'amaneix amb abundants escenes carregades d'erotisme³⁸ –que anticipen passatges d'una novel·la com *Volves grises* publicada el 1932– i, a més, hi subjau una ideologia fortament masclista, que es palesa, per exemple, en el suport dels companys a l'aventura de la seducció.³⁹ Una obra deutora de la novel·la sicalíptica castellana –que té com a models Eduardo Zamacois o Felipe Trigo– i que combina, en proporcionades dosis, la fidelitat descriptiva i l'ingredient eròtic.⁴⁰ És interessant també posar de relleu que Xuriguera va revisar el text una vegada acabat, tot

---

³⁷ Sobre la fama de què van gaudir les *Pinzellades* és altament significativa la nota que li escriu el seu germà Joan Baptista, l'11 d'octubre de 1931: "M'he tornat amb els cabells blancs cercant per tot arreu, armaris, racons, paquets, esgolfes, les teves cèlebres "pinzellades". A la fi, les he trobat... en un paquet teu de coses velles." La reproduïm a l'Annex VI (núm. 2).

³⁸ Una mostra d'aquest erotisme matusser el trobem en aquest passatge de la pàgina vint-i-sis: "Por eso nuestros coloquios acaban siendo de la misma manera. Retenido a su lado por el tono sincero de la súplica, viendo en sus ojos toda la bondad y sintiéndola acurrucada a mi vera como una esclava, le estrujo los brazos y las manzanas de los pechos y la carne sedosa de los muslos... ¿Para qué hablar? Me entiende más así, sobándola..."

³⁹ Un exemple és la següent reflexió que es fa el mateix protagonista a la pàgina quaranta-quatre: "El macho, cuando se cree amado eleva los caprichos a la categoría de hechos fundamentales. Y yo padecía este mal".

⁴⁰ Sobre la novel·la sicalíptica, vegeu José-Carlos Mainer, *La Edad de Plata (1902-1939)* (Madrid, Ediciones Cátedra, 1981).

i que no sabem en quin moment va fer-ho; ara bé, les correccions efectuades són en català i, fins i tot, arriba a escriure el final en aquesta llengua. Tal vegada –i només és una hipòtesi– s’havia plantejat traduir-la íntegrament.

Per últim, s’ha conservat, entre els papers dipositats a l’Arxiu Nacional de Catalunya, l’esquema d’*Àfrica*, que Xuriguera qualifica de novel·la, tot i que segurament no va arribar mai a escriure-la. Amb tota probabilitat es tractaria d’una obra que havia d’explicar les experiències esdevingudes durant el seu servei militar, com si es tractés d’una pinzellada més extensa. Sembla que Xuriguera tenia intenció de confeccionar-la a partir de les notes preses *in situ*, a la manera d’una crònica periodística de guerra, i potser sota la forma d’un dietari, com s’observa en els dies i mesos que apareixen després del títol en què s’indica el contingut que havia d’incloure cada capítol. L’esquema argumental, que reproduïm fidelment, és el que segueix:

La primera nit al quarter; l’espant.
Sentat enfront de la finestra. Evocació de records.
L’hora de la correspondència (6 març).
El record de la noia deixada (5 juny), (23 juny).
La visita de Balenyà (7 març).
L’obsessió pel temps (10 març), (21 març), (15 abril), (24 juliol).
El trasllat de companyia i la misèria dels llits (10 març).
Passeig al Cementiri (10 març).
Primera sortida al Real (12 març), (17 abril), (22 abril), (14 maig), (15 maig), (17 maig), (27 maig), (31 maig), (27 juliol).
Paisatge (17 març), (8 abril), (10 abril), (14 abril), (25 abril), (26 abril), (19 i 20 maig), (12 juny), (18 juliol), (20 juliol), (26 juliol).
Imaginària (17 març) i la manca d’una peça (18 març), (27 març), (29 març), (13 d’abril).
La madrina de guerra (24 març).
La guàrdia a la pallera (24 març).
El sopar sense pagar (25 març).
Dijous Sant (29 març).
La festa de l’Estandard (31 de març). Un dia, el telegrama ho anuncia i des de llavors hi ha preparatius (2 abril), (3 abril).
El fantasma del camp (5 abril), (17 abril), (18 abril), (20 abril).
El soldat trobat mort a la companyia (6 abril).
El ranxo dolent (16 abril), (24 maig).
Mals tractes (3 maig).
Dies de maig (6 diumenge, maig), (8 maig).
Inquietuds del vestit (13 maig).
Petites molèsties (21 maig), (3 juny), (13 juny), (15 juny), (14 juliol).
Inquietud combats (29 maig), (1 juny), (5 juny), (6 juny), (7 juny).
L’Hospital i el ferit de la cama (6 juliol). Explicar el mort a l’Hospital; l’horror que senten els agonitzants; el calfred dels malalts al veure el buit el dia següent i la presència del capellà i els crits del malalt: “no el vull!, no el vull”.
L’afusellament (11 i 12 juliol).
La primera sortida (15 juliol).
Per a demostrar com veu les coses explicar l’assumpte de la carrabina (21 i 22 de juliol).

També Xuriguera va escriure durant el servei militar alguns poemes. En són una mostra evident “Auguri” i “Amaneix” que van ser enviats a la revista *Lleida* i publicats en el número 10, aparegut el primer d’abril de 1925.⁴¹ A la secció “De tot” es van fer ressò de la tramesa: “ R. X. (Melilla). Com ja pot veure en aquest mateix nombre, hem rebut la seva simpàtica carta i els bonics versos que van insertats”.⁴²

---

⁴¹ Aquests poemes, els comentem en el capítol següent de la tesi.

⁴² [S/s], “De tot”, *Lleida*, núm. 10 (1-IV-1925), p. 58.

II. ELS ANYS DE FORMACIÓ: LLEIDA (1925-1928)

1. L'AMBIENT LITERARI A LES TERRES DE PONENT DURANT LES PRIMERES DÈCADES DE SEGLE XX¹

L'abril de 1907 es produeix el triomf a les Terres de Ponent² de la candidatura de Solidaritat Catalana a les eleccions generals i provincials; un fet que significa el primer pas en la lluita per recuperar la catalanitat d'aquestes contrades. Des del punt de vista literari, la publicació, el 1908, del recull poètic de Magí Morera i Galícia³, *Hores lluminoses*, significa l'apropament del considerat com a principal representant de la poesia lleidatana a l'estètica de Joan Maragall –no en va és qui signa el pròleg– i la superació del corrent historicista i jocfloralesc de marcat regust romàntic que tenia com a exemple més representatiu la figura de mossèn Anton Navarro⁴ –val a dir, l'únic poeta de les terres de Lleida que apareix a la cèlebre *Antologia dels poetes catalans moderns* (1914) d'Alexandre Plana– el recull més cèlebre del qual, *Pirinenques* (1903), recorda, per la temàtica i l'estil, les composicions de Jacint Verdaguer. Aquest mateix any també apareix el *Butlletí del Centre Excursionista de Lleida*, que enllaça i connecta l'última generació de la Renaixença amb la primera del nou-cents.

Ara bé, tampoc no podem oblidar que durant aquests mateixos anys, de la mà d'Eugeni d'Ors i de Josep Carner, s'inicia la consolidació del moviment noucentista i serà el mateix Morera i Galícia qui l'introduirà a les terres de Lleida arran de la seva

---

¹ Sobre aquest període poden consultar-se els estudis de Josep Borrell, *Escriptors contemporanis de Ponent. 1859-1980* i Valeri Mallol, *La revista "Art" de Lleida*. O bé, els ja clàssics de Bonaventura Pelegrí, *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya* (Lleida, Biblioteca Lleidatana, 1935); i Ramon Xuriguera, *L'aportació de l'Occident català a l'obra de la Renaixença* (Barcelona, Biblioteca d'Autors Independents, 1936). Informació complementària però interessant sobre aquests anys l'aporten els treballs de Romà Sol i Maria del Carme Torres, *Lleida i el fet nacional català (1878-1911)* i *Lleida en temps de la Mancomunitat de Catalunya* (1913-1924) i de Joan Ganau, *La idea de ciutat a Lleida* (Lleida, Pagès editors, 1992). També és remarcable, des d'una altra perspectiva, el volum de les memòries de Josep Vallverdú, *Desmudat i a les golfes* (Barcelona, Edicions Proa, 2000).

² En aquesta tesi utilitzarem indistintament els conceptes de "Terres de Ponent" o "Ponent" que engloben, segons indica Miquel Pueyo a l'assaig *Lleida: ni blancs, ni negres però espanyols* (Barcelona, Edicions 62, 1984), p. 28, "les comarques administrativament lleidatanes de la Segarra, l'Urgell, la Noguera, les Garrigues i el Segrià i les comarques administrativament aragoneses del Baix Cinca i la Llitera. Aquestes comarques coincideixen prou exactament amb l'àmbit –generalment innominat– del que en podríem dir dialecte estrictament lleidatà".

³ Una moderna –i excel·lent– edició crítica de la poesia de Magí Morera i Galícia és *Obra poètica completa*, a cura d'Olívia Gassó i Bellet (Lleida, Biblioteca Literària de Ponent, 2001). També és útil la lectura de l'article de Josep Vallverdú, "Imatge i referència en Morera i Galícia", dins *De Morera i Galícia a Guillem Viladot* (Lleida, Dilagro, 1980), p. 11-36. L'assaig de Vallverdú ha estat reeditat el 2003 dins la Biblioteca Literària de Ponent, que edita la Universitat de Lleida.

coneixença amb Carner, que el presentarà el 1912 a les *Sessions de Poesia* de la Joventut Nacionalista.⁵ Recordem també que, des del 1910, es dedica a la tasca de traduir Shakespeare; unes versions que seran celebrades per la crítica noucentista de l'època.⁶ A més de la personalitat de Morera i Galícia –hem de tenir present que els dos temes centrals de les seves poesies sobre Lleida, per un costat, la Seu i el campanar i, per l'altre, l'horta i la vida pagesa, serviran de model a autors posteriors⁷ el Noucentisme tindrà durant la segona dècada del segle, com ja comentarem, en els Jocs Florals una de les seves plataformes de difusió. En mots de Josep Borrell “a les Terres de Ponent podríem dir que fins a la primera dècada del nostre segle no es clou definitivament la Renaixença i que, des d'una cultura bàsicament testimonial i una estètica romàntica es passa directament, llevat de fets aïllats, a compartir els pressupòsits políticoculturals del Noucentisme”.⁸

Així doncs, tot i no arribar a crear-se a les Terres de Ponent una poètica original, els trets caracteritzadors del Noucentisme seran assimilats en tots els àmbits culturals, des de les infraestructures (creació d'escoles, biblioteques, mitjans de comunicació...) fins a la literatura (poesia, assaig, crítica, traducció...). A més, durant les primeres dècades de segle XX, se celebren a la ciutat de Lleida actes públics d'interès general per al país com el Congrés de Metges de Llengua Catalana desenvolupat el 1923. Un període que Romà Sol i Carme Torres defineixen amb els mots següents: “El primer quart del segle XX, Lleida conegué un extraordinari esclat cultural. Un dels més brillants i complets de la seva història”.⁹ I serà en aquests anys que apareix una generació que insereix Lleida en les modernes concepcions de l'art i del pensament. És tracta de la qualificada per Romà

---

⁴ Sobre aquest poeta pot consultar-se l'antologia dels seus textos *Pla i muntanya* (Trempe, Garsineu Edicions, 1994), amb un estudi introductor de Xavier Macià.

⁵ La notícia procedeix de l'estudi d'Albert Manent, *Josep Carner i el Noucentisme* (Barcelona, Edicions 62, 1969), p. 99-100.

⁶ Així, Josep Carner va escriure el pròleg a la traducció que va realitzar Morera i Galícia de *Venus i Adonis* de William Shakespeare, mentre que Carles Riba es va ocupar de l'activitat traductora de Morera i Galícia als articles “Elogi al poeta traductor”, “Al marge de *Hamlet*, traduït per M. Morera i Galícia” i “*Venus i Adonis*, traducció de M. Morera i Galícia”.

⁷ Ramon Xuriguera a *L'aportació de l'Occident català a l'obra de la Renaixença*, p. 96, afirmarà, significativament, que “l'aportació de Morera i Galícia és una de les més importants, no solament de la lírica local sinó de la nacional”.

⁸ Josep Borrell, *Escriptors contemporanis de Ponent. 1859-1980*, p. 73.

⁹ Romà Sol i Carme Torres, *Lleida en temps de la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)*, p. 55.

Sol i Carme Torres com la “Generació del 1900”¹⁰ i que engloba, entre d’altres, els músics Ricard Vinyes, Enric Granados i Emili Pujol; els artistes Xavier Gosé, Jaume Morera, Miquel Viladrich i Pere Corberó; els poetes Josep Estadella i Jaume Agelet; el folklorista Valeri Serra i Boldú; els filòlegs Samuel Gili Gaya i Felip Solé; els narradors Joan Santamaria i Ramon Xuriguera; els arquitectes Francesc Morera, Joan Bergós i Adolf Florensa; els historiadors Enric Arderiu i Rafael Gras; l’assagista Bonaventura Pelegrí; o el pedagog Frederic Godàs.

I, a més, aquesta puixança cultural també es detecta en altres viles de Ponent. L’exemple més paradigmàtic és Balaguer on es publiquen tres revistes de gran interès cultural: *Pla i Muntanya* (1926-36), que aglutina escriptors i artistes com Domènec Carrové o Joan Sauret; *La Veu de Balaguer* (1926-1930), en què col·laborarà, de manera esporàdica, Ramon Xuriguera; i el *Butlletí del Centre Excursionista Balaguerí* (1928-1955).¹¹

1. 1. ELS AUTORS EN ACTIU

El gènere predominant a Lleida al llarg del primer quart del segle XX seria, sens cap dubte, el de la poesia. Hem de tenir present que el Noucentisme, que va dominar la literatura catalana des de la segona dècada del segle, la considerava com l’instrument arbitrari per excel·lència, mentre que valorava, en un segon terme, una forma sintètica com és el conte. La noucentista és una poesia que té com a eixos vertebradors, en paraules de Jaume Aulet, “el treball artificioós, la preferència per allò que –almenys des del punt de vista estètic– s’entén per arbitrarisme, la tendència a idealitzar la realitat a partir de valors i patrons de comportament de caràcter conservador, l’objectivació o, si més no, la utilització artificiosa d’un jo poètic aparentment subjectiu, el rebuig de les

---

¹⁰ *Ibidem*, p. 56. A la mateixa pàgina s’indiquen els trets que caracteritzen aquesta generació: “a) una gran vitalitat cultural en tots els àmbits i branques del pensament, desenvolupada amb estreta vinculació ciutadana; b) un pensament crític sobre la realitat de Lleida i la necessitat de superar el seu desfasament cultural; c) una activitat cultural de plantejament i acció, plenament inserida en el moviment general de la cultura catalana; d) el propòsit de dotar a Lleida d’institucions vertebradores de l’acció cultural i e) una acció de conjunt, integradora del quefer individual que supera accions aïllades o isolades personalitats, per esdevenir un cos homogeni.”

¹¹ Una anàlisi força completa d’aquestes revistes es troba a l’estudi de Nativitat Moncasí i Salvia, *La premsa a la ciutat de Balaguer* (Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987).

innovacions massa radicals o, simplement, el reconeixement del mestratge rebut¹²; en definitiva, la poètica noucentista cal entendre-la com una forma d'artifici que s'escapa del sentimentalisme d'arrel romàntica. Això no vol dir, però, que els poetes lleidatans seguissin fil per randa aquests principis estètics sinó que en feren una adaptació en funció dels seus interessos poètics.

És durant aquest primer quart de segle que sorgeixen tres dels millors poetes que han donat, a la literatura d'aquest país, les terres de Lleida: Josep Estadella¹³, Jaume Agelet i Garriga¹⁴ i Joan Duch i Arqués¹⁵, tots tres deutors de Morera i Galícia. El primer, tot i obtenir nombroses premis als Jocs Florals de Lleida –guanya la Flor Natural el 1904 i el 1915– no publica el seu primer recull fins al 1923, *Campànules*, a l'edat de quaranta-tres anys, al qual seguiran *Clarors* (1927) i *Floralesques* (1928). El segon, després d'haver presentat diverses composicions als Jocs Florals, dona a conèixer el primer poemari el 1924, *Domassos al sol*. La seva consolidació ve marcada amb *La tarda oberta* (1927) i *Hostal de núvols* (1931). Val a dir que un dels principals crítics de l'obra d'Agelet, entre 1925 i 1930, serà Ramon Xuriguera amb les seves ressenyes des de les pàgines de *Lleida*, *El País*, i *La Publicitat*, i amb qui l'unirà una ferma amistat. Mort en plena joventut, a l'edat de trenta anys, Joan Duch i Arqués, és l'autor de *Les hores gerdes*, publicat pòstumament el 1931, un poemari de temàtica popular i influït per Maragall i Carner. Al costat d'aquests tres poetes, cal esmentar les produccions de Fermí Palau i de Josep Carner Ribalta, autor aquest últim d'un llibre *Acoraments i*

---

¹² Jaume Aulet, "Estudi introductor" a *Antologia de la poesia noucentista* (Barcelona, Edicions 62, 1997), p. 9.

¹³ Els estudis més interessants sobre Estadella han estat realitzat per Dolors Sistac i Sanvicén: *Josep Estadella i Arnó, poeta de Lleida. Aspectes diferencials de la seva obra* (Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1979); i "Aspectes populars i tradició folklòrica a l'obra d'un jocfloralista del segle XX, Josep Estadella i Arnó", dins *Actes del VII Col·loqui Internacional de Llengua i literatura catalanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986), p. 277-290.

¹⁴ Sobre Agelet poden consultar-se els articles que componen la *Miscel·lània homenatge al poeta Jaume Agelet i Garriga* (Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1983); els estudis de Josep Romeu i Figueras, "Pluges fecundes", "Acotacions a una densa obra poètica" i "La poesia d'Agelet i Garriga i l'essencialitat del seu món" dins *Sobre Maragall, Foix i altres poetes* (Barcelona, Laertes, 1984), p. 47-90; de Maria Terrades Compte, *Agelet y Garriga: biografía y documentación* (Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1984); i, sobretot, d'Enric Falguera, *La poesia de Jaume Agelet i Garriga. Evolució i fidelitat* (Lleida, Pagès editors, 2004), una acurada lectura dels textos poètica ageletians. A l'Arxiu Nacional de Catalunya es conserva una extensa mostra de la correspondència d'Agelet destinada a Ramon Xuriguera. A l'Annex V, transcrivim diverses cartes d'Agelet a Xuriguera (números 1-34).

¹⁵ Sobre aquest poeta és referència indispensable l'estudi de Joan Cornudella, "Introducció" a Joan Duch i Arqués, *Poesies* (Lleida, Biblioteca Literària de Ponent, 1995), p. 11-44.

gaudis (1925) de marcada empremta, valgui la redundància, carneriana.¹⁶ I, com ja comentarem, el mateix Xuriguera es donarà a conèixer a la dècada dels vint com a poeta. Un gènere que, a la dècada següent, eixamplarà els seus horitzons amb les experiències avantguardistes al voltant de la revista *Art*, fundada i dirigida, el 1933, per Enric Crous i Vidal, i que acabarà per assolir el seu punt més àlgid amb l'obra de Màrius Torres.

La novel·la, en canvi, seguint la política noucentista que relegava aquest gènere a un paper secundari, no aconseguirà una importància semblant a la que gaudeix la poesia. Val a dir que, fins al 1925 –data emblemàtica que marca l'inici d'un retorn decidit al conreu d'aquest gènere davant les pressions d'un públic lector–, l'única mostra novel·lística, editada a la ciutat de Lleida, és *L'Ernest* de Fermí Palau, de 1919. I si eixamblem el cercle amb la narrativa curta, només veuen la llum en aquests anys els llibres de quadres costumistes, *Fruita de Lleida*, de Manuel Gaya i Tomàs i *Caires rurals*, de Josep Pleyan i Condal, ambdós del 1913. A més, s'ha de tenir en compte que, a diferència dels reculls de poesia, publicats en la seva majoria a Lleida, els narradors lleidatans donen a conèixer les seves obres a Barcelona. Són els casos de Joan Santamaria amb els quatre volums de *Narracions extraordinàries* (1915-1922), les *Visions de Catalunya* (1927-1935), o bé amb les novel·les que veuen la llum entre 1925 i 1927, *Ma vida en doina*, *L'apòstol*, *La filla del tartarí* i *Quatre titelles i un ninot*; de l'interessant i poc estudiat Domènec de Bellmunt, pseudònim de Domènec Pallerola, autor, en aquells anys, d'una obra de creació a mig camí entre el reportatge i la ficció novel·lesca, els exemples més diàfans de la qual són *Històries d'emigrants* (1926) i *Del Paral·lel a Montmartre* (1930) en què es palesa la seva situació d'exiliat a París; i de Josep Carner Ribalta que signa a París *L'etern adolescent* (1925) i que publica a la col·lecció barcelonina “La Novel·la d'Ara”.

Pel que fa referència al teatre de creació, aquest resta ancorat en uns paràmetres costumistes. Pensem en peces com *El visitaire* (1920) de Josep Iglésies Guizard o *El captaire* (1921) de Ramon Saladrigas. Un gènere que fins a l'inici de la dècada dels vint només es podia representar, a la ciutat de Lleida, al Teatre Municipal dels Camps Elisis.

---

¹⁶ Sobre la figura de l'escriptor balaguerí és imprescindible la lectura de l'estudi d'Eva Esteve Latorre, “Introducció” a Josep Carner Ribalta, *Anecdòtari de la revolució* (Lleida, Biblioteca Literària de Ponent,

A partir d'aquesta data s'obren la Sala Victòria i el Teatre Vinyes on es duen a terme, amb un gran èxit de públic, obres de Frederic Soler, Àngel Guimerà o Santiago Rusiñol.

L'assaig també té la seva importància ja que s'intenta reflexionar sobre la pròpia creació i també sistematitzar la història literària. A banda de la tasca crítica que desenvolupen Ramon i Joan Baptista Xuriguera des de les pàgines de la revista *Lleida*, podem esmentar els noms de Josep Fort i Solsona, divulgador de la història del teatre, i de Jesús Sanz que redacta per a la revista *Vida Lleidatana* publica uns interessants estudis sobre literatura catalana. Una anàlisi literària que culminarà, com analitzarem amb detall, a la dècada següent, amb els llibres de Bonaventura Pelegrí, *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya* (1935), i de Ramon Xuriguera, *L'aportació de l'Occident català a l'obra de la Renaixença* (1936). També són dignes d'esment els treballs de recerca en matèria de literatura popular de Valeri Serra i Boldú o Ramon Violant i Simorra o l'interès que, per les qüestions lingüístiques, mostren Samuel Gili i Gaya, Joan Viladot Puig i Alfred Pereña.

1. 2. LES PUBLICACIONS

Durant la dècada dels vint del segle passat, sorgeixen tres revistes que suposen un bon exemple de la vida cultural que s'arriba a configurar a Lleida: *Lleida* (1921-1930), creada pel metge Amali Prim i de la qual, el 1926, Ramon Xuriguera esdevindrà el seu director, i que serà objecte d'una anàlisi molt més detallada; *Vida Lleidatana* (1926-1930); i el *Butlletí del Centre Excursionista de Lleida* (1908-1912, 1916 i 1926).

Vida Lleidatana és, tal vegada, l'exemple més clar de l'herència noucentista a les terres de Lleida. Sobre la seva línia editorial, Josep Vallverdú ens indica que “es mantenia liberal i volgudament indefinida políticament. Vull dir que, enllà de les circumstàncies governamentals que invitaven més al to estrictament cultural, la revista, com comentava el seu primer editorial, ja eixia amb un afany globalitzador, sense excloure clericals ni anticlericals. Aspirava a un nivell de ciutadania, i reflectia en un marc lleidatà el to civilitzat que bona part del país respirava.”¹⁷ Una revista d'informació

1999), p. 9-40.

¹⁷ Josep Vallverdú, “Sobre *Vida Lleidatana*” dins *De Morera i Galícia a Guillem Viladot*, p. 59. Malgrat els anys transcorreguts, aquest estudi de Josep Vallverdú continua sent l'única aproximació vàlida a aquesta revista.

i comentaris, bàsicament de caire cultural¹⁸, tot i que les ressenyes de llibres són escasses, i amb una voluntat no gaire notable d'incidir en la societat lleidatana del seu temps. I aquesta és una de les diferències essencials amb *Lleida*, que amb el transcurs dels anys, arribarà a convertir-se en una publicació de tipus polític. De fet, en la “Presentalla” que obria el primer número ja s'indicaven quins eren els seus objectius:

Els qui hem donat a llum aquesta revista, modestos obrers, arborats, però pel foc d'una idealitat que batega permanentment en nostres pits, no ho fem pas guiats per l'afany de lucre ni per la ridícula puerilitat de presumpció, sinó pel desig que sentíem d'aportar al moviment cultural de nostra terra les corrents característiques de les comarques lleidatanes. Per això creiem que la col·laboració dels nostres intel·lectuals no ens mancarà; i és amb la ferma confiança que tindrem aquest ajut, que nosaltres hem iniciat la tasca.

Per a portar endavant la nostra feina, necessitem també l'ajut del públic general, sense el qual seria nul el nostre esforç.

Les planes d'aquesta publicació resten obertes a totes les manifestacions de la cultura nostrada i molt principalment a tots aquells que s'inicien en el conreu de pa espiritual de les lletres.¹⁹

El moviment cultural que desplega *Vida Lleidatana* és el noucentista. És, en aquest sentit, que cal entendre el contingut d'un editorial titulat significativament “Vers la Catalunya-Ciutat”:

Lleida, però, s'ha desatès en bona part, de les romanalles que planaven damunt seu set anys enrere, i amb una més ampla visió es preocupa afanyosa de la Gran Ciutat o en segueix els seus ritmes, sos avenços i ses dissorts, talment com a pròpies; ha copsat el sentit de l'harmonia que deu presidir tot avenç cultural i d'ideari per tal que no es malversin esforços, i veu en la ciutat Cap i Casal la llar on el prestigi i la Vida de Catalunya es forgen, i el lloc on amb més amor, són acceptades les sentors de tota contrada catalana, i els batecs del cor dels qui les poblen.

Heus aquí, doncs, l'avenç lleidatà a l'estimar sense reserves ni prevenció de cap mena nostra Barcelona, i heus aquí, doncs, com contribuïm a crear la Catalunya-Ciutat, bescanviant amorosament nostre racial sentir i nostres afectes, i a l'expandir ella, per sobre nostre, sa senyorívola ciutadania.²⁰

Tal i com assenyala Joan Ganau, “la idea de Catalunya ciutat, promoguda pel catalanisme polític noucentista, es va encarregar de reforçar encara més aquesta idea. La capitalitat catalana era indiscutible, però per arribar a la plenitud calia bastir, també, una gran ciutat interior, contrapès rural a la marina industrial, que articulés el territori. I aquesta ciutat no podia ser altra que Lleida. Però per això calia que Lleida deixés de ser una ciutat provinciana.”²¹

---

¹⁸ Valguin com a exemples els números extraordinaris 28 (15-VI-1927) i 59 (1-XI-1928) dedicats, respectivament, a les figures de Magí Morera i Galícia i Ignasi Iglésias, arran de la seva mort.

¹⁹ [S/s], “Presentalla”, *Vida Lleidatana*, núm. 1 (1-V-1926), p. 1.

²⁰ [S/s], “Vers la Catalunya-Ciutat”, *Vida Lleidatana*, núm. 11 (1-X-1926), p. 16.

²¹ Joan Ganau, *La idea de ciutat a Lleida*, p. 80.

Els col·laboradors de *Vida Lleidatana*, coordinats per Antoni Bergós, eren d'ideologia ben diversa: des de sacerdots com Anton Navarro o Ramon Macarulla fins a liberals d'esquerra com Felip Solé o Pau Guimet. A més, hi van publicar articles Josep M. Àlvarez Pallàs, sobre temes artístics; Salvador Roca i Lletjós, Elies Serra i Ràfols i Gonçal de Reparaz, tots tres amb treballs al voltant de la història de Lleida; i Samuel Gili i Gaya, especialitzat en temes lingüístics. Val a dir que la publicació no deixava de banda la creació literària, ja que poetes com Joan Duch, Josep Estadella o Jaume Agelet i Garriga, també presents a *Lleida*²², hi enviaren les seves col·laboracions. Un cas especial serà el de Joan Santamaria –nascut a Lleida, no ho oblidem– a qui, a inicis de 1930, els responsables de la revista encarregaran una sèrie de contes, per a la nova secció “La nostra gent”²³, basats en personatges rars i pintorescos que el narrador havia conegut en la seva infantesa.²⁴ Ara bé, la diferència més notable que presenta la revista en relació amb *Lleida* és la presència de textos literaris i d'articles signats per primeres figures catalanes de fora de les Terres de Ponent, molt escassos en la revista dirigida per Ramon Xuriguera, i que li donen una dimensió més cosmopolita. La nòmina és, en aquest sentit, força extensa i respon, amb alguna excepció, a la plana major de la intel·lectualitat noucentista de l'època: entre d'altres, destaquen els poetes Josep Carner i Josep Maria López Picó, el narrador Carles Soldevila, el dibuixant i crític d'art Feliu

---

²² Paradoxalment també Ramon Xuriguera tramet a *Vida Lleidatana* un parell de poemes, “Marçot”, núm. 2 (15-V-1926) i “En el traspàs del poeta”, núm. 28 (15-VI-1927).

²³ Els motius de la creació d'aquesta nova secció vénen a refermar la voluntat d'inserir la revista dins el moviment cultural creat pel Noucentisme: “Ens ha empès a fer aquestes ratlles únicament el desig d'avançar a nostres benamats lectors la nova d'una col·laboració que ens honora i que ens obligarà encara més a prosseguir en nostra tasca d'enlairament ciutadà a la que ve a ajudar-nos a partir d'aquest número un home que ha sentit tan forta la ciutadania de Catalunya, que pocs com ell poden considerar tan propi el terror que l'ha vist néixer, i, en aquests moments en què s'ha parlat tant i tant de la Catalunya-Ciutat, donarà goig de veure com un ciutadà de Catalunya integral, amarat dels afectes del poble on és fill, i vivint en un ambient de tan ampla espiritualitat com el de nostra Barcelona, vagi a Lleida a allargar les mans als qui amb l'actuació per eina van demostrant que la ciutadania dels pobles sols s'aconsegueix a base de treball persistent i enlairat”. [S/s], “La nostra gent”, *Vida Lleidatana*, núm. 85 (2-II-1930), p. 8.

²⁴ Joan Santamaria únicament arribarà a publicar deu narracions que mai va arribar a recollir en volum. Els seus títols són els següents: “El doctor Judes Patau”, “L'advocat en Timoteu Cunillera”, “El professor Lleònides Tiretes”, “Don Patrici Llarg de Sangonera”, “Donya Generosa Verdura Regalada”, “El mestre Fuixina”, “El senyor Dalmau Panellons”, “La senyoreta Maritxu del Fanal”, “L'enginyer Pau Caraff” i “Tertulià Rostes i Virolla, mestre de periodistes”. Recentment, aquests textos han estat recollit per Miquel Viladegut a la seva edició Joan Santamaria, *Narracions i retrats* (Lleida, Biblioteca Literària de Ponent, 2002), p. 195-250.

Elies, el geògraf Pau Vila o el lingüista Pompeu Fabra (cal remarcar, per cert, la constant fidelitat de la revista a les normes fabrianes)²⁵.

Una de les seccions més interessants de la publicació, des del punt de vista literari, era la de “Planes antològiques” que, precedides d’una notícia preliminar, mostraven una eclèctica tria de textos d’autors tan antics com moderns²⁶: Ramon Llull, Jaume I, Ramon Muntaner, Francesc Eiximenis, Jordi de Sant Jordi, Ausiàs March, Joaquim Rubió i Ors, Robert Robert, Jacint Verdager, Àngel Guimerà, Narcís Oller, Joan Maragall, Miquel Costa i Llobera, Joan Alcover, Josep Carner, Guerau de Liost, Josep M. de Sagarra, Josep Pla, Joaquim Folguera, Joan Salvat-Papasseit, Ventura Gassol... Significativament, l’únic autor de les Terres de Ponent és Josep Pleyan de Porta.

L’altra revista d’una certa volada és el *Butlletí del Centre Excursionista de Lleida*, que aplegà un nombre qualitatiu de treballs i articles força important. La temàtica dels textos era diversa (arqueologia, història, geografia, art, folklore...) i els seus autors, en gran nombre, eren els mateixos que trobem a les pàgines de *Vida Lleidatana*, com Felip Solé i Olivé o Josep Estadella.²⁷

Per últim, un breu apunt sobre la premsa diària que es publica a la ciutat de Lleida. Aquesta és d’ideologia ben diversa: hi trobem des de la lligada a sectors conservadors com el *Diario de Lérida*, de caire catolicointegrista, o *El Pallaresa*, que el 1918 es converteix en l’òrgan de la Lliga Regionalista fins a representants del pensament republicà com *El Ideal* o *El País*. I no podem deixar de banda el sorgiment, l’octubre de 1930, de *La Jornada*, dirigit per Ramon Xuriguera, i estretament lligat als interessos de Joventut Republicana.

---

²⁵ Així, l’editorial del número 60 (15-XI-1928), es titula significativament “El dignificador del verb”. I en el número 62 (1-I-1929), s’inclou el text de Fabra *De la depuració de la llengua literària*. També hi havia a la revista una secció filològica a càrrec de “Johnson”, pseudònim sota el qual, segons ens ha indicat Romà Sol, pot amagar-se la figura de Felip Solé i Olivé.

²⁶ En el preàmbul que precedeix la primera tria s’assenyalen els motius d’aquesta secció: “Amb la reproducció de belles creacions d’autors de nostres dies, *Vida Lleidatana* donarà en les planes especialment dedicades a expandir ço que devé glòria de la parla nostrada, fragments d’autors ben diversos que visqueren en èpoques allunyades de la present i que no per això han deixat d’oferir interès i en molts cops mestratge”. [S/s], “Preàmbul”, *Vida Lleidatana*, núm. 7 (1-VIII-1926), p. 101.

²⁷ Sobre aquesta publicació, vegeu Jordi Martí-Hennenberg, Rosa Maria Martínez i M. Carme Valverde, *L’excursionisme a Lleida (1884-1936)* (Lleida, Publicacions de l’Ajuntament, 1995), p. 74-85.

1. 3. LES INSTITUCIONS

La institució cultural amb més antiguitat a la ciutat de Lleida era la “Real Academia Bibliográfico-Mariana de Lérida”, que va ser fundada el 1862 per Josep Maria Escolà, Lluís Roca i Florejachs i Josep Mensa amb el propòsit de promoure el conreu de les lletres i de les arts en “honor i glòria de la Verge Immaculada”. El més remarcable d’aquesta institució són els certàmens que va organitzar que, tot i no tenir com a objectiu fonamental la promoció de la llengua i la literatura catalanes (de les 109 composicions presentades al certamen de 1901, només dues són escrites en català), van servir de plataforma a escriptors que després aconseguiren un notable ressò com són els casos de mossèn Antoni Navarro, Josep Estadella i Valeri Serra i Boldú. Durant la segona dècada del segle, els seus certàmens pateixen una forta davallada quantitativa i la participació, en llengua catalana, resulta, en la pràctica, inexistent.

Més interès tenen els certàmens dels Jocs Florals. Instaurats el 1895, el seu desenvolupament va permetre als escriptors locals entrar en contacte amb les figures literàries de fora de Ponent tal i com ho palesen alguns dels presidents del Consistori: Joan Maragall (1907), Ignasi Iglésias (1911), Joan Alcover (1912), Josep Carner (1914), Pompeu Fabra (1915), Lluís Nicolau d’Olwer (1922) o Prudenci Bertrana (1923). La finalitat principal dels Jocs Florals, sobretot a partir de 1912, serà la de donar a conèixer el moviment noucentista i, així, inserir les Terres de Ponent dins el moviment cultural dels Països Catalans. Especialment interessant sobre aquesta qüestió és el discurs presidencial de Carner el 1914, que esdevé la formulació més explícita per integrar les terres de Lleida a la tasca fecunda del Noucentisme:

Avui Catalunya és una festa. Avui l’antiga generalitat va a nova vida, per ésser més poderosa que mai i es veu que la intensa voluntat de Catalunya galvanitzant l’Ibèria i cridant-la a la dignitat de país lliure i de civilització. Quin present dureu vosaltres a Catalunya en el seu festí, quin ultra l’amor, gent de les contrades de Lleida? Jo voldria que li duguéssiu la passió. La nostra terra necessita una rigor passional, i en nosaltres aquesta energia es potentíssima. Catalunya us demanaria aquest do. És cert que la vostra tensió irreductible, el vostre determini ferm i tallant com una destrat, sia encara al servei del fratricidi, de lluites locals i personalistes, que eixuguen l’ideal, talment la sorra insaciable? Ah, vera cosa és que el dia que poseu al servei del pur ideal de Catalunya la vostra força, avui malgastada en clientele ministerials, ens dureu un sentit d’heroisme, d’èpica vibració, que farà reaccionar tota la terra nostra com un flameig de banderes i una cridòria tres vegades ressonant dels clarins marcial.²⁸

---

²⁸ Josep Carner, “Discurs del President del Consistori”, *Jocs Florals de Lleida de 1914. Any XIX de la seua institució* (Lleida, Arts Gràfiques Sol i Bonet, 1914) p. 16.

I per acabar de reblar el clau, Carner proposa Magí Morera i Galícia com el model de poeta –i de patriota– a imitar:

La poesia és amb vosaltres; ella és penyora de la vostra futura generació envers Catalunya. L'insigne poeta del Campanar de Lleida fa sentir d'entre vosaltres estant una bella veu immortal que tot Catalunya escolta. Serà perdonada la ciutat pecadora on hi ha set poetes; serà glorificada la que té un poeta.²⁹

El Jocs Florals es van interrompre al 1923 a causa de la dictadura de Primo de Rivera i no es podran reemprendre, novament, fins al 1931 amb Josep Estadella com a president³⁰. A causa d'aquesta prohibició, el gener de 1927, l'Agrupació Cultural Lleidatana, lligada al grup de Joventut Republicana³¹, –i, com veurem, a la revista *Lleida*– convoca un triple premi destinat a estimular el conreu de la llengua catalana i repartit en tres parts: història, folklore i literatura. Pel que fa a la darrera, els treballs guanyadors són tres sonets, els autors dels quals seran Ramon Sales, Joan Duch i Guillem Díaz-Plaja, aquest últim col·laborador habitual dels primers números de *Lleida* amb el pseudònim d'“El príncep Blau”.³²

La darrera institució digna de ser esmentada és l'Ateneu Lleidatà. Constituït el 1924 per Antoni Bergós, que en fou el seu president, tenia com a vicepresident Salvador Roca Lletjós, catedràtic d'Història de l'Institut de Lleida, i com a secretari Elies Serra i Ràfols; la col·laboració d'aquest últim, però, fou més aviat escassa ja que, poc després

---

²⁹ *Ibidem*, p. 16.

³⁰ Sobre la trajectòria dels Jocs Florals de Lleida durant els anys trenta és de gran utilitat l'assaig de Valeri Mallol, *La revista “Art” de Lleida*, p. 17-22.

³¹ Joventut Republicana, creada el 1901, va dedicar una voluntat especial a la vida municipal. Gaudia d'un magnífic edifici situat al bell mig de la ciutat i que va esdevenir un notable centre cultural (tenia una important biblioteca, s'hi celebraven amb freqüència conferències i actes culturals...). A més, tenia la seva pròpia premsa: *El Ideal* (1898-1923); *Lleida* (1926-1930); *La Jornada* (1930-1936) o *L'Ideal* (1936-1938), publicacions en què col·laborà Xuriguera. A més, va comptar sempre amb un equip dirigit reduït, constant i compenetrat: Humbert Torres, atent a les qüestions municipals, Alfred Pereña, l'organitzador de l'entitat, i Frederic Godàs. L'organització es nodria principalment de la classe comercial –botiguers– i de les professions liberals (metges, advocats, mestres...). També va exercir una notable influència entre la pagesia de l'horta. Sobre aquest grup polític és de lectura obligada l'estudi de Romà Sol i Maria del Carme Torres, *Joventut Republicana. 80 anys al servei de Lleida* (Lleida, Artis Estudis Gràfics, 1982).

³² La informació és extreta de la revista *Lleida*, núm. 50 (25-VI-1927), p. 22-23. L'agrupació nasqué el 27 de setembre de 1927 i tenia com a president Josep M. Morlans i estava estructurada en les seccions d'Art, Ciències, Història, Folklore, Esbarjo, Literatura i Biblioteca, dirigides, respectivament per Enric Crous, Enric Ferrer, Josep Moragues, Josep M. Mora, Salvador Salvadó, Joan Baptista Xuriguera –que era el secretari d'aquest premi– i Romà Amperi. Ramon Xuriguera pronuncià a la seu de l'Agrupació Cultural

de la seva creació, guanyà la càtedra d'Història a la Universitat de La Laguna, a Santa Cruz de Tenerife. La Institució estava directament relacionada amb *Vida Lleidatana*, no en va la revista n'incloïa cada any la memòria de les activitats realitzades. Tot i finalitzar la seva existència el 1931, l'Ateneu Lleidatà desenvolupa una notable tasca en el terreny de la difusió de la cultura: conferències sobre temes diversos, exposicions d'art, concursos... Tal i com indica el mateix Antoni Bergós a les seves *Memòries*, “el caliu de l'Ateneu Lleidatà ho abrandava tot, i durant uns anys aquell ritme es deixà sentir en moltes altres activitats ciutadanes.”³³

1. 4. LES EDITORIALS

Hi ha, a Lleida, al llarg del primer quart de segle XX, una absència gairebé absoluta d'editorials.³⁴ La majoria de llibres són publicats per institucions, però són realment les impremtes les que actuen com a editorials. Un exemple paradigmàtic és el de la Impremta Mariana, pertanyent a l'Acadèmia Mariana, que publica una llarga sèrie de títols de temàtica religiosa. També alguns diaris, com *El País*, intenten encetar una col·lecció de novel·les en castellà, projecte que no acaba de reeixir malgrat anunciar alguns títols com *Geli* de Ramon Xuriguera, prevista per al març de 1927.³⁵

L'empresa editorial més sòlida i ambiciosa del període és, sens dubte, la Biblioteca Lleidatana, creada a l'entorn de la revista *Vida Lleidatana*. Aquesta col·lecció de llibres

---

Lleidatana de Joventut Republicana, el 4 de març de 1928, la conferència “La poètica lleidatana”, un resum de la qual es troba a *El País*, 5-III-1928. El text, però, no s'ha conservat.

³³ Antoni Bergós, *Memòries*, p. 261.

³⁴ Una situació notablement distinta és la que presenta el mercat editorial de Barcelona aquests mateixos anys. Sobre aquest tema, vegeu Jordi Castellanos, “Mercat del llibre i cultura nacional (1882-1925)”, *Els Marges*, núm. 56 (octubre de 1996), p. 5-38; i Maria Campillo. “La literatura i les institucions literàries. La novel·la.”, dins Autors Diversos, *Història de la cultura catalana*, volum IX (Barcelona, Edicions 62, 1998), p. 135-148.

³⁵ En una nota titulada “Nuestros folletines” apareguda a *El País* el 4-III-1927 s'indica el següent: “Deseosos de atender amables indicaciones de muchos de nuestros lectores, empezaremos en breve, la publicación de una serie de novelas en forma folletín encuadernable. Tenemos en cartera para este objeto varias obras de afamados autores; cuya emotividad y asunto han de cautivar la atención de nuestros lectores, llevándoles con interesado afán a proseguir su lectura con entusiasmo y viva complacencia hasta el final. Para dar a nuestras publicaciones el mayor atractivo, inauguraremos esta sección con la publicación de una novela corta de un autor leridano, joven escritor que ofrece con esta producción sus primicias literarias a nuestros lectores. *Geli*. Éste es el título de la novela a que ha dado vida la inspiración de su autor D. Ramon Xuriguera.” La novel·la, que va començar a publicar-se l'endemà i va finalitzar el 30-III-1927, serà comentada quan analitzem les col·laboracions de Xuriguera al diari *El País*. Valeri Mallol, a *La revista “Art” de Lleida*, p. 28, assenyalava que aquesta col·lecció en castellà no va acabar de quallar fins al 1932, quan es van publicar catorze títols.

neix de l'associació del professor i director de l'Escola Normal de Mestres i membre destacat de la Lliga Regionalista, Felip Solé; l'impressor Pau Guimet i l'advocat i polític Antoni Bergós. En la presentació que Solé féu de la col·lecció, el 17 de març de 1928, a l'Ateneu Lleidatà indicava quins eren els seus objectius:

“Biblioteca Lleidatana”, doncs, volem que sigui una sèrie il·limitada de llibres que responguin a un sentit d'unitat, en la qual els escriptors de les nostres comarques o els que resten dedicats a escatir i justiprear les coses nostres, siguin d'on siguin, i vinguin d'on vinguin, hi puguin esplaïar abastament els seus afectes més cars i la seva capacitat de treball. [...]

“Biblioteca Lleidatana” no aspira tan sols a aquest treball de gegant donades les condicions del nostre país; amb una empresa semblant creu que automàticament, fatalment, farà que a son empar es vagi formant el nucli de treballadors intel·lectuals que portin una superació al nostre viure, que forgin l'ideari central i col·lectiu que correspon a la nostra urbs i a les nostres comarques, que determinin i perfilin l'estructuració de les deus culturals que enlairin el nostre poble, a l'obrer del camp i de la ciutat al nivell de benestar material i de satisfacció moral que tots desitgem.³⁶

La col·lecció, assenyala Solé, havia de publicar tres volums a l'any –d'unes cent seixanta pàgines cadascun– i per a dur a terme l'empresa demanava, per motius econòmics, l'ajut dels subscriptors; la col·laboració dels escriptors, encara que “solament hi tindran cabuda els autors que hagin nascut en alguna de les comarques occitanes o que tot i essent fills d'altres contrades tractin o estudiïn les nostres institucions, les nostres modalitats dialectals, el nostre dret, els nostres costums, el nostre terror, la nostra història”; i el suport d'un cos de cooperadors o adjunts, “als qui s'encarregarà bona part de la propaganda”. Aquest funcionament l'havien de supervisar un grup de coordinadors que podem suposar que devien ser Guimet, Bergós i el mateix Solé. Malgrat prometre que el primer volum de la col·lecció seria una novel·la de Joan Santamaria³⁷, els únics volums que veuran la llum seran les *Poesies completes* (1929) de Magí Morera i Galícia, tot i que es pretenia editar tota la seva obra literària, àdhuc les traduccions de Shakespeare; *L'antiga ciutat de Balaguer* (1930) del franciscà Pere Sanahuja; *Quan els canyars florien... (Xilografies en colors)* (1934) de Felip Pleyan i Condal; i *Lleida en la Renaixença literària de Catalunya* (1935) de Bonaventura Pelegrí. També estava previst publicar un recull amb les poesies de Joan Duch i Arqués,

---

³⁶ Felip Solé, “La Biblioteca Lleidatana”, *Vida Lleidatana*, núm. 47 (1-IV-1928), p. 117. També es poden llegir els paràgrafs que dedica, a la col·lecció, Antoni Bergós a les seves *Memòries*, p. 285.

³⁷ Aquesta novel·la sobre “que tindrà centrada la seva acció a Lleida i que els tipus seran lleidatans de carn i ossos” podria ser *La roda de la fortuna*. Aquesta novel·la ha estat editada recentment per Miquel Viladegut (Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997).

que aquest havia lliurat poc abans de morir. L'empresa va convertir-se en un fracàs econòmic ja que no va arribar al nombre de cent subscriptors.

1. 5. UNA VISIÓ DE LA LITERATURA A LES TERRES DE PONENT

El text de la presentació de la Biblioteca Lleidatana vol ser també una primera visió de conjunt sobre la literatura a les Terres de Ponent i bé pot considerar-se un precursor dels estudis de Bonaventura Pelegrí i de Ramon Xuriguera, que hem esmentat anteriorment. Per a Solé, la cultura catalana de l'època es troba lluny de ser considerada una mena de desert:

Si examinem amb qualque deteniment el nostre cas, arribarem a concloure que estem ben lluny de trobar-nos amb una gran extensió de terra intel·lectual grisa i amorfa, tancada i freda, il·luminada tan sols per un far poderós i esplendent; ans al contrari, el paisatge se'ns presenta arreu arreu amb clapes verdejants, la gençor de les quals és prova palesa de l'existència de diversos nuclis d'acurada mentalitat que amb matisos propis i visions de llum característiques enriqueixen el nostre patrimoni espiritual amb caires nous i amb coloració distinta, donant-li una dinamicitat insospitada i l'expressió d'una vida plena i robusta.³⁸

Les mostres que proporciona d'aquest "paisatge" són diverses, i pertanyen tant a la literatura com a altres terrenys culturals: Josep Pin i Soler; Antoni Rovira i Virgili; Joaquim Ruyra; Josep Aladern; Josep Martí Folguera; Pau Casals; Joan Puig i Ferrer; Josep Pous i Pagès; Víctor Català; Josep Berga i Boada; o Enric Prat de la Riba, considerat "com la llum portentosa del que fou el seny ordenador de la nostra vida contemporània amb les seves insuperables qualitats de governant". Al costat dels noms citats, són altament significatius els negligits per Solé –Josep Carner, Guerau de Liost, Eugeni d'Ors, Carles Riba– i que denoten un oblit voluntari més que no pas un desconeixement de l'actualitat literària. Malgrat aquest panorama, la situació a les Terres de Ponent no certament optimista:

Però quan un hom tramunta la carcanada central per a enfrontar-se amb les vessants i les planúries occitanes, el panorama pren una altra tonalitat i un altre aspecte. Cert, molt cert que qualque guspira s'esllavissa de les serralades veïnes; cert, molt cert, que de tard en tard un raig de llum se n'entra per l'ample finestral; cert, molt cert que a voltes és un llamp de força atronadora el que enlluerna i ens sorprèn; cert, molt cert, que a l'arena d'aquest amfiteatre de superbes graonades hi ha el nostre fogar amb qualques sacerdots freturosos de remoure el foc

---

³⁸ Felip Solé, "La Biblioteca Lleidatana", p. 113. El mateix Solé és l'autor d'un estudi molt interessant sobre la literatura de Ponent al llarg del segle XIX, "La Renaixença lleidatana", aparegut al número 77-78 (setembre de 1929) de la revista *Vida Lleidatana* i que comentarem en el capítol V d'aquesta tesi, a propòsit dels assaigs de Pelegrí i de Xuriguera.

sagrat dels nostres avis i els noms dels quals no esmentarem aquí per quant són coneguts de tots nosaltres; però també és cert, molt cert, que a la ciutat i al camp, a la plana immensa i a la muntanya aspra i altiva, una grisor mental i una opacitat densa i persistent ens hi ceguen els ulls de la nostra ànima.[...]

Per quina causa a les comarques lleidatanes no s'hi dóna el fet de les terres llevantines que posseeixen nuclis diversos amb suficient contingut cultural per a cridar l'atenció del vianant? Serà que en el territori que comprenia la Ilergetània no hi pot florir el geni?³⁹

Per tal de donar solució a aquest problema i estimular, alhora, la producció literària i científica a les Terres de Ponent, Solé decideix endegar, amb Guimet i amb Bergós, no una publicació periòdica ja que “hom considera que aqueixes notes volanderes porten la febre del moment i la impressió superficial a què obliguen els apremis de temps i de lloc”, sinó “una sèrie il·limitada de llibres”, la ja comentada Biblioteca Lleidatana.

2. L'INTENT DE CONSTRUIR UNA REVISTA CULTURAL MODERNA: LLEIDA (1921-1930)⁴⁰

2. 1. UN RECORREGUT PER LA HISTÒRIA DE LA REVISTA

La revista *Lleida* consta de 130 números. En l'article de presentació del primer número, l'octubre de 1921, el seu director, Amali Prim, informava sobre quins eren els objectius de la publicació:

Ens mou el propòsit de dotar a la nostra estimada ciutat d'un orgue d'informació gràfica que permeti recollir totes les variades manifestacions de la vida pròspera i creixent de Lleida. Representa un camp neutral a on tothom hi pugui conuiu i aquest és un dels propòsits que ens mou a l'oferir les planes de la nostra revista a tots els lleidatans, sens distinció de cap mena, units tan sols per l'amor a la ciutat. [...] Com a fills, no cal dir que humilment, volem contribuir a aquest ressorgir de la nostra petita pàtria, que és una branca consubstancial de la pàtria de les quatre barres, de la nacionalitat catalana.⁴¹

Entre 1921 i 1922 només n'arriben a aparèixer sis números. El contacte amb els lectors es restableix el gener de 1925, amb el número set. A l'editorial, amb el títol de “Reaparició”, Amali Prim insisteix amb la finalitat de la revista:

Ara fa justament tres anys que una forta contrarietat ens obligà a suspendre, per una temporada, la publicació d'aquesta revista que tan ben rebuda fou del nostre públic.

---

³⁹ *Ibidem*, p. 115.

⁴⁰ Un resum de les idees contingudes en aquest apartat es troba al meu article “Ramon Xuriguera i la construcció d'una revista cultural moderna: *Lleida* (1926-1930)”, *Serra d'Or*, núm. 502 (octubre del 2001), p. 38-41.

⁴¹ Citem el text de Romà Sol, *150 años de prensa en Lérida*, p. 324. Ens ha estat del tot impossible poder consultar una col·lecció sencera de la revista *Lleida*, ja que manquen exemplars a les conservades a l'Institut d'Estudis Ilerdencs i a la Biblioteca de Catalunya.

Passades ja aquelles tristes circumstàncies, avui creiem oportú tornar-nos a presentar al davant del poble lleidatà, opinant que omplim una veritable necessitat, ja que una població de més de quaranta mil ànimes sense cap orgue de la seva vida intel·lectual, resulta, realment, un cas estrany.

El nostre desig, per lo tant, és remeiar aquesta deficiència, fent que Lleida tingui una revista que reculli totes les manifestacions de l'esperit, individuals i col·lectives.

No podem creure que el nostre poble no vulgui exterioritzar la seva puixança artística i cultural en totes ses variades orientacions.

Lleida serà (com ho era en la seva primera etapa) un camp completament neutral on poden reunir-se les més oposades tendències i exposar-se els més antagònics pensars. Totes les qüestions poden, doncs, tractar-s'hi àmpliament.

Ningú hi trobarà les portes tancades, perquè volem, desitgem, necessitem, esperem i agrairem la col·laboració de tots.

Les nostres preferències seran, naturalment, per les coses d'Art ja que aquest és qui senyala, millor que res, la potència vital de les col·lectivitats; sense, per això, excloure, ni molt menys, les altres activitats humanes (ciència, comerç, religió, esports, qüestions locals, política, agricultura, etc.).⁴²

La publicació, de periodicitat quinzenal i bilingüe (tot i que la llengua dominant era la catalana), du com a subtítol el de “Revista gràfica d'informació i d'actualitats” i durant aquests primers números predominen dos temes: les notícies locals i els esports. I entre els col·laboradors cal destacar Joan Viladot Puig i, especialment, Guillem Díaz-Plaja, autor d'una sèrie de proses de temàtica sentimental que duen per títol “Visions lleidatanes”. En el número 34 de la revista, del 10 de setembre de 1926, es produeix un canvi significatiu: Prim cessa com a director i qui ocupa el càrrec és Manuel Jané, que fins llavors n'havia estat l'administrador. De tota manera, en una nota anònima apareguda a la secció “De tot”, s'indica que “el seu entusiasme ha trobat ressò en uns quants joves que s'han empenyat en dur a un terme esplendent la publicació que ell fundà”⁴³, el capdavanter dels quals és Ramon Xuriguera, que, de fet, serà qui menarà el timó de la revista i qui, possiblement, n'escriurà els editorials, malgrat que no arriba a signar-los. Alhora, la publicació es vincula al grup de Joventut Republicana⁴⁴, tot i que no arriba a tenir mai el caràcter d'òrgan oficial.⁴⁵ Aquest canvi en la direcció de *Lleida*

---

⁴² Amali Prim, “Reparició”, *Lleida*, núm. 7 (1-I-1925), p. 1.

⁴³ [S/s], “De tot”, *Lleida*, núm. 34 (10-IX-1926), p. 206.

⁴⁴ Romà Sol i Carme Torres, *Lleida en temps de la Mancomunitat de Catalunya (1913-1924)*, p. 270, redueixen l'ideal de Joventut Republicana a les constants següents: “a) fe indestructible en la democràcia i en la república; b) recollida del fet Catalunya-nació, assumint totes les aspiracions del problema català; c) servei a Catalunya amb sentit generós, caire progressiu i signe democràtic-socialitzant; d) col·laboració amb les forces republicanes del país i la resta d'Espanya; i e) ésser escola de ciutadania, amb constant preocupació formativa en tots els àmbits.”

⁴⁵ Dos homes de Joventut Republicana, i habituals col·laboradors de *Lleida*, havien gaudit d'una notable projecció política: Humbert Torres, entre 1917 i 1919, havia estat alcalde de la ciutat de Lleida i Alfred Pereña, conseller de Comunicacions i Transports durant els anys de la Mancomunitat, tant amb Prat de la

es palesa, d'una banda, en l'increment progressiu de la temàtica literària i artística (introdueix les seccions “Garba”, destinada a donar notícia de l'actualitat relacionada amb les diverses arts; “Llibres i revistes”, de la qual s'encarregarà fins que marxa a París; “Lleidatans d'ahir, lleidatans d'avui”, que reivindica personalitats històriques i actuals de les Terres de Ponent i “La joventut que treballa” destinada a promoure nous artistes), en detriment de les qüestions locals i esportives; i, de l'altra, en l'augment del nombre de pàgines (passa de dotze a vint-i-quatre, alhora que encarta gravats a tot color). També s'hi incorporen nous col·laboradors: Fermí Palau, Jesús Sanz, Humbert Torres, Alfred Pereña, Josep Pinyol, Joan Baptista Xuriguera –que signarà només amb el segon nom–, Joan Duch, Domènec de Bellmunt, Josep Estadella, Jaume Agelet i Garriga... També, ni que sigui escadusserament, hi publiquen autors de fora de Ponent com Tomàs Roig i Llop, Plàcid Vidal o C. A. Jordana, aquest darrer amb un fragment de la traducció de *L'ingenu* de Voltaire.

En el número 50, aparegut el 25 de juny de 1927, el subtítol torna a canviar i passa a anomenar-se, significativament, “Revista d'informació i estudis”. Jesús Sanz, en una carta adreçada a Ramon Xuriguera el 19 de juliol de 1927, reflecteix aquesta nova orientació: “He vist amb una satisfacció que la revista segueix amb fermesa la via iniciada amb el número 50: per aquest camí estic segur que arribarà a despertar veritable interès”.⁴⁶ I durant aquesta etapa, la publicació no deixa de banda els aspectes polítics. Així, en l'editorial que obre el número 63, es fa ressò de la pròxima aparició del setmanari polític d'esquerres *L'Opinió*, i n'indica la necessitat que es publiqui una revista d'aquestes característiques:

Podem vaticinar que *L'Opinió* trobarà, a les comarques lleidatanes, una franca i entusiasta acollida. Tan bon punt s'ha divulgat la notícia, la nostra gent es disposa a ajudar i a protegir l'empresa idealista. És necessària, urgentment necessària. Totes les forces regressives, conservadores, estacionàries han treballat fi, de temps, la consciència dels catalans amb una abundosa florida de periòdics i de llibres, aprofitant circumstàncies propícies. Cal reconèixer que hi han fet feina. I mentre la brúixola ideològica del món, llevades inevitables excepcions, vira marcadament a esquerra, ací ho hem fet a la dreta.⁴⁷

Riba com amb Puig i Cadafalch. Sobre ambdues figures, vegeu Romà Sol, *Quatre polítics lleidatans* (Lleida, Publicacions de l'Ajuntament, 1987).

⁴⁶ A través de la correspondència mantinguda amb Jesús Sanz, i que recollim a l'Annex V (cartes 203-208), es palesa que les modificacions que Xuriguera va anar incorporant a la revista van tenir una acollida favorable entre els lectors.

⁴⁷ [Ramon Xuriguera], “L'Opinió”, *Lleida*, núm. 63 (10-I-1928), p. 1. Com ja veurem, un dels col·laboradors del setmanari *L'Opinió*, des dels seus inicis, serà Ramon Xuriguera.

Una publicació, *L'Opinió*, que és contraposada al diari *El Matí* i a la revista *La Paraula Cristiana*, aquesta darrera, objecte de l'editorial del número 59, en què es reclama el trencament dels lligams de l'Església amb el poder públic.⁴⁸

També el procés de normativització lingüística desperta l'interès de la revista. Així, en l'editorial del número 41 hom assenyala el pas important que ha significat la figura de Pompeu Fabra, que ha permès al català passar “de minso dialecte a ésser flamant idioma”⁴⁹. Aquesta mateixa idea es desenvolupa a l'editorial del número 60, “Satisfacció”, on es torna a insistir en la valoració positiva del procés de normativització: “l'anarquia gramatical d'anys enrere, en què cada escriptor tenia una ortografia pròpia, s'ha canviat en un general consentiment en virtut del qual, les normes de l'Institut, salvades rares excepcions, són unànimement emprades”; el català ha esdevingut un idioma modern en totes les disciplines del saber:

La llengua catalana, en la prosa i en el vers, com a instrument literari o com a mitjà d'expressió filosòfica o científica, ha assolit tal noblesa, tal naturalitat, tal riquesa de matisos que fins sense la més petita dosi de xovinisme ni d'orgull, pot resistir sense por la comparació amb les llengües més acreditades en el camp universal de la cultura.⁵⁰

El número 76 representa el final d'aquesta etapa ja que Ramon Xuriguera marxa a París per ampliar estudis i és substituït en la tasca de director pel seu germà Joan Baptista.⁵¹ A partir d'aquest moment, les seccions literàries de la revista perden importància a favor de les qüestions socials i, sobretot, polítiques. Cal tenir present que la publicació, cada vegada, anirà mantenint una relació més estreta amb Joventut Republicana. En són un exemple articles com “Política internacional”, de Josep Maria Morlans o “Avui esquerra, vol dir socialisme”, de Víctor Colomer. Alhora, gràcies a Xuriguera, publicaran articles Joan Casanovas, Jaume Miravittles o Artur Perucho, amb qui traurà amistat a París. I, val a dir, una de les figures atacades sistemàticament des de les pàgines de *Lleida* durant aquesta etapa és Josep Pla, a propòsit del seu llibre

---

⁴⁸ [Ramon Xuriguera], “Unes paraules...”, *Lleida*, núm. 59 (10-XI-1927), p. 1.

⁴⁹ [Ramon Xuriguera], “Crònica”, *Lleida*, núm. 41 (25-XII-1926), p. 273.

⁵⁰ [Ramon Xuriguera], “Satisfacció”, *Lleida*, núm. 60 (25-XI-1927), p. 1. En aquest mateix editorial, Xuriguera assenyala que el model de prosa que representa “l'art pur” es troba en els articles periodístics de Carles Soldevila.

⁵¹ L'afirmació, l'hem extreta de Romà Sol i Maria del Carme Torres, *Joventut Republicana. 80 anys al servei de Lleida*, p. 49. Tot i que no l'hem poguda comprovar documentalment, amb tot, Pau Xuriguera i Solà ens l'ha ratificada.

Cambó. Així, l'autor de l'editorial del número 98, segurament Joan Baptista Xuriguera, es despatxa a gust amb l'escriptor empordanès: la “seva fase d'historiador de la nostra política contemporània és una cosa llastimosa” i li aconsella “que faci literatura, que no compromet tant”.⁵² Unes idees semblants expressa Alfred Pereña en una carta adreçada a Ramon Xuriguera el 22 d'agost de 1928:

Vaig llegir el darrer llibre d'en Pla sobre *Cambó*. És una indecència per baixesa i servilisme. Homes de tanta inconsistència amoral és millor que fugin de les nostres files. Trobaré bé tot lo que es digui i es faci contra aquest noi. Ja haureu vist la premsa catalana d'aquests dies com el tracta. Encara és poc.⁵³

Una valoració diametralment oposada és la que es dona de Joan Puig i Ferrer, tal i com reflecteixen aquests mots de Joan Baptista Xuriguera a propòsit de la novel·la *El cercle màgic*:

Heus ací un dels més legítims mèrits de la darrera producció d'en Puig i Ferrer: la naturalitat que només hem trobat en els escrits d'en Puig, que cap altre novel·lista de Catalunya no té amb la seva potència, sinceritat, interès i realitat. (...) *El cercle màgic* és tot un monument i diem això perquè veiem Puig i Ferrer prou jove, encara, i prou entusiasta per a donar-nos una pila d'obres més, que de segur seran tan dignes i tan admirables com aquesta i de segur, també, tant o més grans i definitives.⁵⁴

La darrera etapa de *Lleida* s'inicia el febrer de 1930, amb el número 112, poc després de la caiguda de la dictadura de Primo de Rivera. L'editorial que l'encapçala, titulat significativament “Al servei dels ideals”, indica el canvi d'orientació de la revista, que ara posarà en un primer terme els aspectes polítics que giren al voltant de la constitució d'un front unitari d'esquerres que doni suport a la República:

Diguem-ho d'una vegada. Aquest és el darrer número de *Lleida*, “revista d'informacions i estudis”. Anem a deixar els nostres entreteniments de modestos amateurs de l'art, de la literatura, de la història i de la filosofia, per a entregar-nos, de ple i amb tota l'ànima, a ço que és la nostra més fèrvida vocació: la lluita política.

Lleida, doncs, des del número vinent, dia primer de març, serà una publicació essencialment política, de batalla i d'acció, sortirà cada dissabte, i, defensant els ideals del poble, que tantes

---

⁵² [Joan Baptista Xuriguera], “Josep Pla, historiador modern”, *Lleida*, núm. 98 (25-VI-1929), p. 1. També podríem esmentar l'article de Manuel Serra Barba, “Unes quantes espifiades de Josep Pla”, *Lleida*, núm. 77 (10-VIII-1928), p. 5, on, a propòsit de *Cambó* s'afirma el següent: “Pobre senyor Pla! Quan ningú es recordarà dels pobres escrits d'en Pla, i sobretot, del seu desditxat llibre *Cambó*, tothom es recordarà d'aquell home honrat, pur, conseqüent i savi que es digué en vida Francesc Pi i Margall”.

⁵³ Transcrivim la carta íntegra a l'Annex V (núm. 149).

⁵⁴ [Joan] Baptista Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 106 (25-X-1929), p. 18. A més de Joan Baptista Xuriguera, Josep Pinyol i Humbert Torres efectuaran ressenyes elogioses dels llibres de Puig i Ferrer.

coses ha de destruir i construir, voleiarà com a bandera de combat el crit impetuós que avui encara ressona:
¡Front únic d'esquerres!⁵⁵

I, a partir del número 113, *Lleida* esdevindrà un “Setmanari defensor del front polític d'esquerres”, tal i com resa el nou subtítol. En el mateix número “Pep de Rufeà”, pseudònim de Josep Almacelles, publica un poema “Crit nou” que resumeix, a la perfecció, la nova orientació de la revista:

La nostra LLEIDA revista
que fins ara heu vist tan trista
canvia avui de cançó.
Prou art i literatura,
la seva cançó futura
serà un crit de redempció.

Abans si volia viure
només havia d'escriure
d'assumptes quasi banals;
morta ja la Dictadura,
la seva literatura
serà pels seus ideals.⁵⁶

A partir d'aquests moments, els textos que versen sobre qüestions literàries són pràcticament inexistents (només resta la secció dedicada a les ressenyes de llibres, a càrrec de Joan Baptista Xuriguera, tot i que molt minvada) i són substituïts pels de caire polític (podem esmentar, entre d'altres, “El nostre lema és República” de J. Martínez; “República?, Monarquia? República!”, de “Joan Dalla” –pseudònim que no hem pogut identificar–; “Monarquisme decadent”, de Josep Almacelles o “Front únic”, del mateix Ramon Xuriguera). A més, es publiquen articles de Francesc Macià, Lluís Companys o Antoni Rovira i Virgili amb un marcat contingut polític. La seva desaparició, el 28 de juny de 1930, obeirà a motius derivats de la forta censura imperant. Així ho testimonia Humbert Torres en l'article “Comiat”, que encapçala el darrer número:

Doncs la raó és tristíssima i molt clara: que el nostre setmanari ha de sortir amb tals mutilacions i afegits que el número que reben els lectors no és, ni de molt, el nostre número original, sinó el que volen que sigui aquells que poden més que nosaltres. No es pot pensar en públic, ni amb tota la prudència imaginable. Hi ha, constantment, implacablement, una barrera, per ara insuperable, que s'interposa entre nosaltres i els nostres amics lectors.⁵⁷

⁵⁵ [S/s], “Al servei dels ideals”, *Lleida*, núm. 112 (25-II-1930), p. 1.

⁵⁶ “Pep de Rufeà” [Josep Almacelles], “Crit nou”, *Lleida*, núm. 113 (1-III-1930), p. 12. Almacelles, poc després, es convertirà en col·laborador habitual del diari *La Jornada*.

⁵⁷ Humbert Torres, “Comiat”, *Lleida*, núm. 130 (28-VI-1930), p. 1.

2. 2. L'ARTICULACIÓ D'UNES PROPOSTES CULTURALS MODERNES

La revista *Lleida* serà entre el setembre de 1926 i el juliol de 1928 (el període en què Ramon Xuriguera va ser-ne el director), una plataforma a través de la qual s'intentarà articular un projecte cultural per a la ciutat de Lleida. Alhora, aquest plantejament es complementa, d'una banda, amb l'intent de construir una tradició pròpia dins de la qual inserir-se, i de l'altra, compta amb la implicació del grup polític de Joventut Republicana.

Val a dir que durant aquests gairebé dos anys Xuriguera va creant-se un nom dins de la societat lleidatana: col·labora en diverses publicacions (*El País*, *Renaixement...*); imparteix conferències sobre temes relacionats amb les Terres de Ponent⁵⁸; i participa en l'organització d'homenatges a personalitats de Lleida, com el que es va dedicar a Josep Estadella, el maig de 1927, amb motiu del seu triomf en els Jocs Florals de Barcelona. A més, es dona a conèixer, sobretot, com a poeta.⁵⁹

Les propostes culturals les va exposant Xuriguera a través d'alguns dels editorials que encapçalen la revista. Així, en el número 39, qüestiona el tòpic creat per determinats sectors crítics al voltant de l'existència d'una segona Renaixença, iniciada per Carner i Riba, en contraposició a la primera, de finals del XIX i inicis del XX, basant-se en motius purament lingüístics: “i tot seguit se'ns acut de batejar amb un nom propi aquesta bella eixidesa de l'idioma actual per tal de no confondre-la amb la producció fatigosa de l'idioma del vuit-cents”⁶⁰. Per a Xuriguera, però, no es tracta de dues renaixences sinó que només hi ha una continuïtat i, aquesta, ve a ser la clau de volta de l'article: “Els salvaren l'arbre; nosaltres l'hem guarnit. Es tracta doncs d'una sola renaixença. La segona renaixença que culmina, si voleu, amb en Riba, en Carner i en

---

⁵⁸ En el número 67-68 (març de 1928) de *Lleida*, p. 30, s'indica que “el passat diumenge 4 de març, hi hagué lloc l'obertura del curset cultural organitzat per l'Agrupació Cultural Lleidatana corrent a càrrec del jove poeta i director d'aquesta revista Ramon Xuriguera, qui féu una agradosa dissertació (amb paraula fluida i densa) a l'entorn de “La poètica lleidatana”, obtenint al final un franc aplaudiment”. També se'n fa ressò el diari *El País* del 5-III-1928.

⁵⁹ El sopar d'homenatge a Josep Estadella culminà amb la lectura d'un poema de Ramon Xuriguera. La revista *Pla i muntanya* de Balaguer en el seu número del 23-V-1927, p. 15, acaba l'article sense signar “Un homenatge”, dedicat a Estadella amb uns mots altament significatius: “Recità una poesia el senyor Almacelles i una altra d'inspiradíssima el jove poeta Xuriguera, que és una esperança per a les lletres lleidatanes”.

⁶⁰ [Ramon Xuriguera], “Crònica”, *Lleida*, núm. 39 (25-XI-1926), p. 253.

Ruyra; no la que comença amb ells”⁶¹. Si cal parlar de primera Renaixença, conclou l’editorial, cal remuntar-se a l’època medieval i referir-se a les produccions de Ramon Muntaner, Bernat Metge o Francesc Eiximenis.

Aquest intent de posar en un primer pla la inserció de la revista –i, de retruc, les propostes culturals– dins un marc cultural que abasta el conjunt del territori català i que arrenca del segle passat, té la seva continuïtat en els editorials dels números 44 i 46, aquest darrer publicat amb el nom d’“Uns mots oportuns”. En el primer d’ells, du a terme una reivindicació de la cultura procedent de les comarques, partint de l’exemple que les revistes que s’hi produeixen tenen un valor superior a les de Barcelona. I referma aquest argument amb la idea de la unió indissoluble de l’escriptor amb la seva terra nadiua: “La desconexió dels escriptors i artistes amb la terra nadiua els ensorbeix i cal un estudi previ de llur procés psicofisiològic per entendre’ls-hi les obres”⁶². En el segon, escrit després d’un mes i mig de suspensió de la revista, delimita clarament quins són els objectius de *Lleida*, així com les propostes culturals que es pretenen promoure:

Acollir la nostra joventut; facilitar-li un camp d’assaig per a les seves aficions artístiques i literàries. Dir tothora al jovent lleidatà que té unes planes aptes per encabir-hi les seves inquietuds i els seus fruit primicers. Fer lleidatanisme, fer si podem, comarca –amb la història, amb la música, amb la ciència, amb l’art, amb impressió lleugera...– si no en un sentit d’erudició almenys amb la intenció de que serveixi de peu d’encaç per arribar-hi.⁶³

En síntesi, es tracta d’un projecte cultural que, nascut a la ciutat de Lleida i lligat al grup de Joventut Republicana, incideixi en la societat de Ponent de l’època i abasti les diferents disciplines del saber. Un bon exemple d’aquest intent de fusionar cultura i societat el trobem a l’editorial del número 65, “El nostre Museu”, en què procura crear un estat d’opinió per a dur a terme una ambiciosa proposta: l’habilitació de diverses sales de l’antic Hospital de Santa Maria amb la finalitat de donar cabuda a les més diverses expressions artístiques que es desenvolupen a Lleida⁶⁴:

---

⁶¹ [Ramon Xuriguera], “Crònica”, *Lleida*, núm. 39 (25-XI-1926), p. 253.

⁶² [Ramon Xuriguera], “Crònica”, *Lleida*, núm. 44 (10-II-1927), p. 1.

⁶³ [Ramon Xuriguera], “Uns mots oportuns”, *Lleida*, núm. 46 (10-IV-1927), p. 1. També és interessant la proposta cultural que es desprèn de l’editorial del número 36 (10-X-1926), p. 221-222, en què es reclama la presència de revistes per a infants ja que considera que en *Patufet* no compleix aquest objectiu: “ni la intenció dels xistos ni la qualitat del text ens ho permeten. L’únic, les proses d’en Josep M. Folch i Torres i aquestes encara tan malaltisses de fons que no creiem gens ni mica en la seva eficàcia”.

⁶⁴ *Lleida* ja s’havia fet ressò, el juny de 1927, d’una altra polèmica: l’ajuntament de la ciutat pretenia desmuntar l’edifici de la Paeria i refer-lo de nou. Per evitar-ho, es va endegar, des de la revista, una

L'ambient d'aquell típic indret lleidatà ple d'història i de records, el caràcter de l'edifici i les seves condicions d'amplitud i recolliment són les més avinents per a una instal·lació tan noble. Un Museu-Biblioteca, amb el parament i comoditat degudes, instal·lat al vell Hospital de Santa Maria ens sembla una cosa apropiada. Les generacions que vindrien hi anirien acumulant amb amor els records històrics, les pedres velles i sagrades, les teles i els marbres, els llibres savis i benefactors; i la nostra gent podria anar aprenent el gust a les manifestacions excelses de l'Art i tonificar la seva ànima amb les produccions del pensament.⁶⁵

Xuriguera, per tal de dotar de coherència aquest projecte cultural i proporcionar, al mateix temps, uns models a seguir, siguin del passat o del present, crearà dues seccions a *Lleida*: “Lleidatans d'ahir, lleidatans d'avui” i “La joventut que treballa”. La primera, tal com indica el mateix Xuriguera, tenia la següent finalitat:

Fer conèixer els homes, la significació dels quals, en alguna de les activitats de la vida ciutadana, mereixi la lloa i el reconeixement del poble.

Els que han sigut i els que són, els decesos i els actuals, alternaran en aquestes planes que representen, pels primers, un tribut a llur memòria, i pels que encara són entre nosaltres, la complaença amb que veiem llur obra.⁶⁶

La secció inclou les personalitats següents: els polítics, Manuel Fuster i Arnaldo i Antoni Benavent; el president del Sindicat General d'Urgell, Ramon Felip i Garcés; els músics, Josep Güell, Francesc Vidal i Codina, Ricard Vinyes, Emili Pujol, Cosme Ribera i Miró, Manuel Giró i Ribé i Enric Granados; els pintors, Xavier Gosé i Francesc Navarro Fàbrega; els escultors, Pere Corberó i Joan Borrell i Nicolau; els literats, Josep Pleyan de Porta, Lluís Roca i Florejachs, Manuel Gaya i Tomàs i Joan Santamaria; els historiadors, Enric Arderiu i Rafael Gras, i el pedagog, Frederic Godàs. Ara bé, no totes les biografies van ser realitzades per Xuriguera sinó que van col·laborar en la seva redacció destacats membres de la revista com Alfred Pereña, Josep Pinyol, Jesús Sanz, Fermí Palau o el seu germà Joan Baptista. I sembla ser que fou una de les seccions que

---

campanya en contra d'aquest projecte i crear, per tant, un estat d'opinió favorable a la conservació de l'edifici. Per dur-lo a terme, es van incloure, en diversos números, entrevistes a destacades personalitats de l'àmbit cultural com Salvador Roca, Felip Solé o Humbert Torres que es manifestaven contraris a la idea de l'ajuntament.

⁶⁵ [Ramon Xuriguera], “El nostre Museu”, *Lleida*, núm. 65 (10-II-1928), p. 1. Amb la construcció del nou hospital provincial, l'Hospital de Santa Maria es quedà sense una funció clara i es va plantejar el seu enderrocament. La intervenció de la Mancomunitat, que va adquirir l'edifici, va permetre salvar-lo de la seva mort. Avui dia, l'edifici és a mans de la Diputació de Lleida, que l'ha destinat com a seu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, i s'han habilitat diverses sales per acollir exposicions pictòriques i escultòriques temporals. Sobre la polèmica que generà aquest fet és imprescindible la lectura del llibre de Joan Ganau, *La idea de ciutat a Lleida*, p. 98-99. Val a dir que Xuriguera tornarà a insistir en aquesta polèmica des de *La Publicitat*, amb els articles “Un noble edifici en perill” i “El problema dels Museus” apareguts, respectivament, el 31 de juliol i el 8 d'agost del 1929.

va gaudir d'una major acollida per part dels lectors, tal i com reflecteix la carta, esmentada a l'apartat anterior, d'Alfred Pereña a Xuriguera del 22 d'agost de 1928:

Amic Xuriguera: no s'ha rebut encara el vostre article sobre Corberó. Es veu que ell el reté. És una llàstima perquè fa massa números que no fem res a "Lleidatans d'avui i d'ahir" i això els lectors i amics ho troben a faltar i es queixen. En Pinyol una mica engorrandit per la recerca de dades i ja ho sabem sempre massa enfenyat. Potser cosa que he renyit amb l'arrendatari del camp d'esports i no penso anar a les tardes al camp, les podré dedicar a preparar i fer estudis biogràfics de lleidatans.⁶⁷

Centrant-nos en els articles escrits per Ramon Xuriguera, aquests s'inicien amb la semblança dedicada a Josep Pleyan de Porta. D'aquesta personalitat de la Lleida vuitcentista, en valora la tasca que desenvolupà en diversos àmbits: la història, la poesia i, sobretot, l'estima a la seva ciutat natal; la qual cosa fa que el qualifiqui de "lleidatà eminent i exemplar". Pleyan de Porta és el punt de partida d'una tradició que se centra en Lleida i que, alhora, s'insereix dins el moviment romàntic català. Un autor a reivindicar ja que es tracta de la "pedra fonamental damunt la qual ha d'aixecar-se, un dia, l'edifici, de la història de Lleida".⁶⁸ La segona baula d'aquesta cadena de la tradició, els "Lleidatans d'ahir", la trobem en la figura de Lluís Roca i Florejachs. Igual que Pleyan, la seva valoració obeeix a diversos factors perfectament imbricats: metge, poeta, historiador, ciutadà i, sobretot, lleidatà. Segons Xuriguera, fou qui incorporà Lleida al moviment de la Renaixença:

Ell incorporà Lleida al desvetllament terral quan encara les boires de quatre segles d'absència planaven denses sobre Catalunya i només l'Aguiló havia obert una petita clariana des de Mallorca i un grup ardit de joves de Barcelona maldava decididament per eixamplar el radi de la claror.⁶⁹

De la mateixa manera que en el cas de Pleyan, l'article acaba reclamant que es faci justícia a la seva imatge: "Lleida no ho ha fet tot encara per venerar com li escau la memòria del Mestre".⁷⁰ Dins d'aquesta proposta de models culturals podríem considerar també la figura del poeta Magí Morera i Galícia, tot i que no se li va dedicar cap article

---

⁶⁶ Ramon Xuriguera, "Lluís Roca i Florejachs", *Lleida*, núm. 62 (25-XII-1927), p. 15.

⁶⁷ Diverses de les cartes adreçades a Xuriguera a Jesús Sanz i a Fermí Palau i que reproduïm a l'Annex V, constaten l'interès del públic per aquesta secció.

⁶⁸ Ramon Xuriguera, "Josep Pleyan de Porta", *Lleida*, núm. 52 (25-VII-1927), p. 16.

⁶⁹ Ramon Xuriguera, "Lluís Roca i Florejachs", *Lleida*, núm. 62 (25-XII-1927), p. 15.

⁷⁰ Cal tenir present que Xuriguera utilitzarà part del material sobre Pleyan de Porta i Roca i Florejachs per al seu assaig de 1936 sobre la literatura a Lleida, des de mitjans segle XIX a inicis del XX, que durà per títol *L'aportació de l'Occident català a l'obra de la Renaixença*.

dins la secció que analitzem. Així, al text “Un mots de record”, aparegut en el número 49, amb motiu de la seva mort, és valorat d’una banda, com a mestre d’una generació de poetes joves (entre els quals Xuriguera s’autoinclou) i, de l’altra, com un traductor excel·lent de Shakespeare. A l’editorial de l’esmentat número, “El nostre dol”, Xuriguera sintetitza la valoració que li mereix Morera i Galícia i, que, de fet, recull una opinió que ja havia formulat, com ja hem vist, Carner en els Jocs Florals celebrats a Lleida el 1914: “Per manta gent Magí Morera volia dir Lleida i per més gent encara Lleida volia dir Magí Morera”.⁷¹ Un correlat que, en el terreny pictòric, simbolitza el seu germà Jaume, de qui remarca, a l’article “Lletres de dol: Jaume Morera i Galícia”⁷², el nexa que l’uneix amb la ciutat de Lleida, i que sintetitza en el museu que du el seu nom.

Les altres dues figures tractades per Xuriguera en aquesta secció responen a la segona part del títol “Lleidatans d’avui”. Escrites durant la seva estada a París, repassen les figures del bronzista i músic Pere Corberó Casals⁷³, i de l’escultor i músic Joan Borrell i Nicolau⁷⁴. Dos autors de les Terres de Ponent que han assolit renom malgrat viure fora de les seves comarques nadiues i, amb qui Xuriguera, residint a la capital francesa, tal vegada, arribà a identificar-se. A diferència de les semblances dedicades a Pleyan de Porta i a Roca i Florejachs, aquestes dues no es limiten a l’exposició d’unes dades més o menys objectives sinó que presenten les biografies farcides amb una sèrie d’anècdotes que n’amenitzen contingut. De fet, podem considerar-les com un banc de proves per al model biogràfic que desenvoluparà a *Els exiliats acusen*, escrit a París entre el febrer i el juny de 1929, i publicat l’any següent.

La segona secció, “La joventut que treballa”, potencia uns models exclusivament artístics. A diferència dels que trobàvem a “Lleidatans d’ahir, lleidatans d’avui” –figures consagrades i que podien representar la tradició– es tracta d’una sèrie de joves

---

⁷¹ [Ramon Xuriguera], “El nostre dol”, *Lleida*, núm. 49 (25-V-1927), p. 91. Una de les afirmacions més interessants de l’article és la filiació maragalliana de la seva poesia: “el ver poeta és un escollit dels humans que batega al ritme del seu temps i de la seva terra i en traspua, per tots, la seva ànima pura”. Xuriguera també publicarà un poema dedicat a Morera i Galícia amb motiu de la seva mort: “En el traspàs del poeta”, *Vida Lleidatana*, núm. 28 (15-VI-1927), p. 150, dins el número monogràfic dedicat per aquesta revista a l’autor lleidatà.

⁷² Ramon Xuriguera, “Lletres de dol: Jaume Morera i Galícia”, *Lleida*, núm. 48 (10-V-1927), pp. 84-85. A la conferència esmentada, “La poètica lleidatana”, Xuriguera assenyala que la trajectòria de la poesia a les Terres de Ponent s’inicia amb Pleyan de Porta i Roca i Florejachs, continua amb Morera i Galícia i mossèn Navarro i, entre els poetes recents, destaquen Estadella i Agelet.

⁷³ Ramon Xuriguera, “Pere Corberó Casals”, *Lleida*, núm. 80 (25-IX-1928), p. 9-12.

de Lleida que vénen a ser una aposta personal de Xuriguera, el qual intentarà, des de la revista, donar-los a conèixer. L'editorial del número 72, titulat significativament "Paraules a la joventut", dibuixa la visió que dels joves de l'època tenia Xuriguera, tot fent una crida a la revolta i a l'inconformisme. El text recorda, pel llenguatge i el to, els manifestos de Jaume Brossa i altres modernistes, que seran recuperats, a la dècada dels vint, per Joan Salvat-Papasseit:

Joves escolars, amunt! Ajunteu-vos amb el jovent treballador, i tots plegats agiteu el nostre sutil món tan ensopit. Sigueu rebels, arbitraris, durs, combatius, inadaptables. No tingueu por a cap atreviment del pensament. No pari cap radicalisme el vostre ideal. Una joventut conformista, mansoia, tova, dòcil, sotmesa a ço que altres han establert i dogmatitzat, no és una joventut. [...] Sigueu atrevits, penseu que el món l'heu de crear vosaltres. Prou que vindrà el temps de transgir amb moltes coses dolentes e imperfectes, encara que pel bon conviure se'ls hagi donat un vernís de legalitat. Penseu pel vostre compte, estudeu, discutiu, apassioneu-vos, no deixeu res per sagrat, ni per sobre de vosaltres. Ja sabeu que la joventut és la primavera de la vida, i ha d'esclatar flors de mil colors, encara que totes les flors no hagin de donar fruit.⁷⁵

La joventut –la modernitat, en definitiva– és el segon dels eixos al voltant del qual gira el programa cultural de Xuriguera. Els models proposats són el pintor Juli Rosuero, "arborat i ample d'imaginació" i que "s'ajuda de la natura per menar al moviment un món de fantasies que el neguitegen constantment", alhora que li retreu la seva escassa productivitat⁷⁶; l'escultor Raimon Cortijo, especialista en els bustos treballats amb gres, "uns retrats forts, que traspuen un nervi a dures penes contingut per les dimensions del gres", i de qui considera que la modèstia ha frenat la seva expansió⁷⁷ i, per últim i d'una manera especial, el caricaturista Nicolau Martínez Lage, conegut amb el sobrenom de Niko, autor d'"unes caricatures nobles i concentrades; ans que provocar la hilaritat, menen a l'observació", i comparables amb les de Lluís Bagaria.⁷⁸

---

⁷⁴ Ramon Xuriguera, "Joan Borrell i Nicolau", *Lleida*, núm. 84 (25-XI-1928), p. 8-10.

⁷⁵ [Ramon Xuriguera], "Paraules a la joventut", *Lleida*, núm. 72 (25-V-1928), p. 1.

⁷⁶ Ramon Xuriguera, "La joventut que treballa", *Lleida*, núm. 52 (25-VII-1927), p. 19.

⁷⁷ Ramon Xuriguera, "La joventut que treballa", *Lleida*, núm. 57 (10-X-1927), p. 15. Xuriguera ja havia comentat la figura de Raimon Cortijo a l'article "Galeria d'artistes lleidatans", *Lleida*, núm. 33 (25-VIII-1926), p. 189-191.

⁷⁸ Ramon Xuriguera, "La joventut que treballa", *Lleida*, núm. 67-68 (març de 1928), pp. 26-27. A més, d'aquest article, Xuriguera li dedicarà un altre text, "Caricatures, de Niko", *Lleida*, núm. 72 (25-V-1928), pp. 12-13, en què du a terme una lloança de la seva producció. Gràcies a aquests comentaris s'inicià una ferma amistat entre la família Martínez Lage i Xuriguera, que s'intensificà durant els anys de l'exili del segon a França, tal com ho testimonien el contingut de les nombroses cartes conservades a l'Arxiu Nacional de Catalunya dins el fons Ramon Xuriguera.

D'altres artistes joves que potencia –i mitifica– Xuriguera són Shum, pseudònim de Joan Baptista Acher, i Antoni Samarra. En el primer cas, es tracta d'un anarquista encarcerat per assassinat al presidi d'El Dueso, i que enviava, amb una certa regularitat, les seves obres a Lleida. Així, amb motiu d'una exposició de caricatures seves, al Museu Morera, el presenta com el model de l'artista rebel, que troba en l'art una forma de redempció i, al mateix temps, una vàlvula d'escapament del món que l'envolta:

Acostar-se al sacrifici silencios d'una joventut plena i prometedora, foragitada del concert de les gràcies que el món presenta com un manantial clar, perquè hi mullin el front els joves. “Shum”, sol, aïllat, cosit d'emocions i de nafres, és obligat de viure aquest suprem renunciament i ho fa amb una altivesa que dona idea del considerable tremp de la seva ànima. Un ésser vulgar, arrossegat per aquesta tragèdia, s'haguera fos en l'ombra de l'atuïment. “Shum”, esperit fogós, ha establert una lluita titànica contra l'estretor i les lloses morals, la noblesa de la qual, el relleva d'aquesta trista condició de l'oblit en què cauen els frapadors vulgars després d'un moment de roja popularitat. “Shum” ha concentrat les esparses activitats, diguem-ne de l'avant “Dueso”, posant-les al servei d'una ambició noble i profunda: l'Art. Ell ha fet el miracle de fer superior l'home a la tragèdia.⁷⁹

En el segon, divulga la figura d'un pintor, Samarra, –que reïx especialment en el terreny del paisatgisme i que mostra un gran domini del color i de la llum– i escultor nascut a Ponts, i que es llevà la vida el 1914, a l'edat de vint-i-vuit anys, al castell de Burriac (el mateix indret on també se suïcidà el poeta modernista Antoni Isern) situat a la població maresmenca de Cabrera de Mar. Xuriguera el defineix un “home que portava a dins una joventut i una vibració extraordinàries” i que “encomanà als seus quadros neguits que avui tenen la mateixa actualitat de l'època que visqué l'artista”⁸⁰.

De tota manera, Xuriguera, al llarg de les pàgines de la revista, no es limita a proposar nous models que encaixin dins el camp artístic, sinó que, seguint les propostes indicades a l'editorial “Uns mots oportuns”, eixampla els seus horitzons i n'assenyala

---

⁷⁹ Ramon Xuriguera, “Shum al Museu Morera”, *Lleida*, núm. 64 (25-I-1928), p. 13-15. Aquest text serà reproduït en el número 1 (18-II-1928), del setmanari *L'Opinió*. També *Vida Lleidatana* se'n fa ressò en un article d'A. Vicén Vila, “Exposició Shum”, aparegut al número 44 (15-II-1928), p. 68. En el número 65 de *Lleida*, es publica una lletra d'agraïment de Shum a Xuriguera en què el primer explicita el seu enyor cap a la ciutat de Lleida. De fet, Xuriguera ja havia parlat anteriorment de Shum a l'article “Nota marginal: un llibre, un traductor i un dibuixant” aparegut al número 62 (25-XII-1927), a propòsit de les il·lustracions que realitzà per a una traducció del relat d'Oscar Wilde *El fantasma de Canterville*. Per últim, cal tenir present que l'editorial del número 95 (10-V-1929), es titula significativament “Per l'indult de Shum”.

⁸⁰ Ramon Xuriguera, “Exposició Antoni Samarra”, *Lleida*, núm. 74 (25-VI-1928), p. 17. Sobre la figura d'Antoni Samarra, vegeu Jordi Vidal i Sordé, *Antoni Samarra i Tugues. L'home i l'artista. 1886-1914*. (Ponts, Edicions Portaveu, 1982).

alguns que pertanyen al terreny musical i/o històric.⁸¹ En aquest sentit, la figura del guitarrista i musicòleg Emili Pujol encaixa com l'anell al dit amb aquesta definició. *Lleida* es farà ressò dels seus èxits en ambdós vessants: sobre el primer afirma, a propòsit d'un concert donat a la ciutat, que “fóra ociós recontar ací les exquisides expressions que Pujol arrancà del seu instrument”⁸², mentre que del segon comenta que “per la seriositat de les seves informacions i per la profunditat dels seus estudis sobre l'origen i la història de la guitarra representa l'autoritat màxima”.⁸³

2. 3. D'IDEOLOGIA I LITERATURA

Els comentaris i les ressenyes que Ramon Xuriguera va efectuant a les pàgines de *Lleida* li serveixen, d'una banda, per exposar quines són les seves concepcions literàries i, de l'altra, per vehicular uns autors que, igual que els descrits a l'apartat anterior, siguin adequats al seu projecte cultural. Uns articles que, a més, segueixen la línia que havia anunciat en diversos editorials: donar una importància rellevant a la cultura comarcal.

Com a punt de partida per analitzar les idees de Xuriguera en aquest terreny, ens és d'una gran utilitat l'article “Suggestions”, en què la ressenya del llibre de Plàcid Vidal *Els singulars anecdòtics* ens permet copsar quina era la visió que tenia de la literatura que es produïa en aquells moments. Defensa, malgrat reconèixer-hi un punt d'ingenuïtat, la generació romàntica –que inclou el moviment modernista– per les seves qualitats “de constància, de sacrifici i d'abrandament” i pel model d'artista que va generar –el bohemí⁸⁴ – mentre que la generació actual –i aquí podríem entendre els

---

⁸¹ Els models literaris que proposa Xuriguera els analitzarem en el següent apartat.

⁸² Ramon Xuriguera, “Concert Emili Pujol i Matilde Cuervas”, *Lleida*, núm. 64 (25-I-1928), p. 21. També la revista *Vida Lleidatana* es fa ressò del concert a l'article “Musicals”, núm. 43 (1-II-1928), p. 40-41. Un altre article interessant de Xuriguera dedicat a la temàtica musical és “Parlant amb en Ricard Vinyes”, *Lleida*, núm. 27 (25-VI-1926), p. 114-115, perquè apunta el model de crònica periodística que, sota la forma d'una entrevista i precedida per l'epígraf “Una estona amb...”, desenvoluparà, entre 1928 i 1929, a les pàgines de *La Publicitat*.

⁸³ Ramon Xuriguera, “Els èxits d'Emili Pujol”, *Lleida*, núm. 73 (10-VI-1928), p. 20. De fet, mentre serà a París continuarà comentant, a través de *La Publicitat* i *Mirador*, la tasca desenvolupada per Pujol. I aquest en restarà agraït, tal i com es palesa per la correspondència tramesa a Xuriguera.

⁸⁴ Un model d'artista bohemí que valora Xuriguera des de la revista *Lleida* és del violinista Teodor Werner amb motiu de la seva mort a Lleida. Vegeu el seu article “Un record a Teodor Werner”, publicat al número 55 (10-IX-1927), pp. 14-15, i que és reproduït a *La Veu de Sabadell* el 30 de setembre del mateix any. També *Vida Lleidatana* se'n fa ressò a través de l'article d'Antoni Bergós, “En la mort de Werner”, aparegut en el número 34 (15-IX-1927), p. 262-264.

seguidors d'un Noucentisme mal paït –, és criticada perquè els seus seguidors només es preocupen “de dir les coses amb la ment” i intenten “esborrar valors que ennobliren els romàntics de fi de segle i començament de l'actual”:

L'espillet de l'hel·lenisme tempta tanta gent, que molta d'aquesta posa barreres a les emocions per tal que no traeixin l'ésser meridional que hi ha, a despit de tots els feniments, al fons de la raça nostra.

Ja no és de bon gust l'apassionar-se per les coses ni el sacrificar-se per un lirisme. Com si una onada de fredor volgués glaçar els cors, hom s'entesta a prescindir de les qualitats de vehemència i de tendresa ingènites al nostre tarannà per actuar amb maneres olímpiques i serenitats clàssiques.⁸⁵

En definitiva, el prestigi actual en el món literari s'aconsegueix a través de la fredor i la contenció; l'obra de Plàcid Vidal, testimoni d'una “joventut inquieta, asomniadora, rebel i assedegada de tots els horitzons, que fou la de començament de segle”, és un fet aïllat però que no per això deixa de ser “saludable”.⁸⁶

Un segon article que ens permet acabar de definir la dimensió ideològica de les idees literàries de Xuriguera és “Suggestions: De la inhibició”, escrit a París i publicat l'abril

---

⁸⁵ Ramon Xuriguera, “Suggestions”, *Lleida*, núm. 53 (10-VIII-1927), p. 4-5. En una interessant carta datada el 26 d'agost de 1927 i, que reproduïm sencera a l'Annex V (número 222), Plàcid Vidal li dóna les gràcies pel comentari: “Amb molt de goig he llegit el vostre article “Suggestions” i em sento íntimament honorat en veure que el meu llibre *Els singulars anecdòtics* us ha donat lloc a expressar tan nobles i encertats conceptes discernint sobre la missió de la intel·lectualitat catalana”. Sobre la figura de Plàcid Vidal, és interessant la descripció que n'efectua Tomàs Roig i Llop a *Del meu viatge per la vida. Memòries 1931-1939* (Barcelona, Editorial Pòrtic, 1978), p. 144: “Plàcid Vidal, autor d'un bon llibre intítulat *Els singulars anecdòtics*, acudia a la nostra tertúlia de l'Hostal del Sol sempre amb un plec de quartilles, sota el braç, disposat a llegir-les encara que fos a contracorrent de les converses i dels fets que aquells dies ens havien impressionat. Mitja hora abans d'aixecar-nos, Vidal posava les quartilles damunt la taula amb tota parsimònia, aconseguia un moment de silenci, amb una mirada circular, sorprenentment imperativa, i començava a llegir seguit, seguit, sense pertorbar-lo la desaparició de cada un dels companys. Ell vingia a reblar en el clau de la paciència amb els ulls sobre el paper, i els únics que aconseguia que li fessin d'auditori, fins a la darrera paraula, érem en Saltor i jo. Això era una tàcita consigna que mentre va durar la tertúlia mai no vam trencar i que Plàcid Vidal ens ho agraiïa amb una forta estreta de mans.”

⁸⁶ Plàcid Vidal a *El convencionalisme de la vida* (Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, 1972), p. 189, ens proporciona la resposta de Xuriguera a la carta que esmentàvem a la nota anterior: “Jo vaig intentar d'exterioritzar l'efecte que m'havia produït la lectura del vostre llibre. De bell antuvi, va semblar-me interessant. Acomplia un aspecte no pas massa acurat entre la nostra gent de lletres. En un poble com el nostre, poc aimant de fer memòries, ocorre que, passats uns anys de la desaparició d'un home, a penes no es troba res referent a la seva vida. Resten, potser, els trets fonamentals, eixuts, però, i massa sovint àrids; i es perden, per contra, totes aquelles característiques de sucositat, d'espontaneïtat, d'enginy i de detall, que ajuden a explicar i a definir la psicologia i àdhuc l'actuació d'un home que ens interessi. I això no és altra cosa que l'anècdota; i aquesta, deixada en les planes del vostre llibre, li encomana una calor tan sòlida que no som precisament nosaltres els que millor podem precisar-ho, ans bé les noves generacions, les quals tindran amb el vostre llibre una deu fluent per a pouar-hi trets, moments i característiques que, de no ésser la vostra producció, els singulars anecdòtics s'haurien emportat,

de 1929. En aquest text, hi efectua una reflexió sobre la tasca de l'intel·lectual i quina ha de ser la seva funció dins la societat: no hi pot romandre al marge i, necessàriament, s'hi ha d'implicar:

Què pretén, doncs, l'intel·lectual pur a casa nostra? S'hi sent gaire ferm en els seus drets de ciutadania? Pot dir el que li vingui a la ploma? N'està ben segur de no entropassar en aquesta mateixa realitat política de la qual suïcidament s'inhibeix?

Inhibició; enganyar-se ells i enganyar els altres. A casa nostra inhibició vol dir deixar lliscar tranquil·lament l'aigua que ens ofega i això té un nom: crim.⁸⁷

Si analitzem amb un cert deteniment la secció “Llibres i revistes” durant els mesos en què Ramon Xuriguera se'n fa càrrec fins a la seva marxa a París –des del número 51 (10 de juliol de 1927), fins al 75 (10 de juliol de 1928)–, en què passarà a ocupar-se'n el seu germà Joan Baptista, les obres comentades vénen avalades, bàsicament, per dues premisses: en primer lloc, el seu contingut fa referència a les Terres de Ponent; segonament, responen a la voluntat de donar a conèixer allò que es produeix a les comarques catalanes. Una tasca, la ressenya de novetats literàries, que Xuriguera tornarà a desenvolupar, sobretot, a les pàgines de dos setmanaris: entre l'agost i l'octubre de 1935 a *L'Horitzó* i el 1952, a l'exili, a *Le Démocrate de Périgord*, de Bergerac.

A banda de l'editorial i de l'article necrològic a propòsit de la mort de Magí Morera i Galícia, en què aquest és valorat més que com a poeta, com a símbol de les terres de Ponent, i que ja hem comentat a l'apartat anterior, cal destacar les ressenyes de dos poemaris i que són les més extenses que trobem a *Lleida: Clarors*, de Josep Estadella i *La tarda oberta*, de Jaume Agelet i Garriga; ambdues anàlisis tenen, a més, com a comú denominador el fet d'oferir unes interessants reflexions sobre la pràctica poètica. En la primera, Xuriguera distingeix dues maneres de concebre el fet poètic: l'íntim, “les complicacions del món interior” i l'extern, l'objectiu, que se centra en “l'objecte”, tot i que “els poetes que podríem dir-ne objectius, s'entesten, a voltes, en dir l'extern tan repujat de tons i tan carregat de matisos que arriben a empal·lidir i desvirtuar l'objecte”. Estadella, malgrat ser un poeta extern, sap evitar aquesta contradicció: “és un poeta nítid, no comparteix l'equívoc de l'enfarfec i les complicacions”. La valoració de

---

irremeiablement, a la tomba. Això per una part, i el tractar-se, per l'altra, d'una generació d'idealistes, què volem?, vaig deixar-me emmenar pel cor.”

Clarors és feta des d'aquesta perspectiva: en remarca la frescor, la sonoritat dels versos, el plaer per la forma (la “blanesa d'expressió”), la ductilitat de la llengua i, d'una manera especial, la seva temàtica, estretament relacionada amb la ciutat de Lleida:

L'argilosa Lleida, hi és reflectida en el llibre del Sr. Estadella potser amb el regust d'uns anys que el cor del poeta, aimant de la tradició, no ha vist escolar.
La pàtina de modernitat assolida, visible sobretot en la part plana de la ciutat, és indubtablement un guany no solament d'aparença sinó real. [...]
L'horta, aquesta maragda immensa que enjoia Lleida, ha posat també frases sucoses a la ploma de J. Estadella.⁸⁸

La segona ressenya, “El poeta de *La tarda oberta*”, fixa un altre dels valors de la literatura de Ponent: Jaume Agelet i Garriga. Xuriguera, partint del llibre comentat, assenyala una sèrie de valors aplicables al conjunt de la poesia dels seu autor: la descripció d'un paisatge passat pel sedàs dels sentiments⁸⁹, la imatgeria, el to serè i noble, el treball de la forma, la ductilitat de la llengua emprada i, per sobre de tot, la seva adscripció a les terres de Lleida:

Lleida, terra de sol, de gràcia, d'horta sucosa i de colors flairosos, ha buidat a l'ànima del Sr. Agelet la seva eufonia de llums i de mels; i quan l'ha tingut sadolla de regust casolà, l'ha vist partir segura que el caliu del tròpic i les brises del septentrió no li llevarien per mai més arrel de la fesomia lleidatana.⁹⁰

La ressenya finalitza posant l'èmfasi en dues afirmacions: la consideració de Joan Maragall i Josep Carner com els models poètics d'Agelet; i la seva adscripció dins la poesia catalana de l'època: “Lleida amb la figura de l'autor de *La tarda oberta* dona a Catalunya un dels seus millors poetes”. El mateix Agelet li donarà les gràcies en una carta escrita el 15 de gener de 1928:

---

⁸⁷ Ramon Xuriguera, “Suggestions: De la inhibició”, *Lleida*, núm. 94 (25-IV-1929), p. 3. Val a dir que Xuriguera insistirà en aquest mateix tema l'any següent ja que al diari *La Jornada* escriu un editorial, el 26 de novembre de 1930, que du el títol significatiu d'“Escriptors purs”.

⁸⁸ Ramon Xuriguera, “*Clarors* de J. Estadella Arnó”, *Lleida*, núm. 54 (25-VIII-1927), p. 15. L'article de Felip Solé, “*Clarors* per J. Estadella” aparegut a *Vida Lleidatana*, núm. 37 (1-XI-1927), p. 317-319, arriba a una valoració semblant a la de Xuriguera: “Que aquest far lleial i lluminós sigui l'esperó de noves centúries i de nous triomfs literaris per al poeta lleidatà, amb la qual cosa les lletres de la Catalunya occidental en sortiran reeixides i honorades”.

⁸⁹ Per a una matisació de les idees que Xuriguera expressa en aquest article, vegeu Enric Falguera, *La poesia de Jaume Agelet i Garriga. Evolució i fidelitat*, p. 60.

⁹⁰ Ramon Xuriguera, “El poeta de *La tarda oberta*”, *Lleida*, núm. 63 (10-I-1928), p. 2. També *Vida Lleidatana* intentarà potenciar la figura d'Agelet: vegeu Pau Guimet, “Conversa amb J. Agelet i Garriga”, núm. 44 (15-II-1928), pp. 59-62. L'entrevista acaba amb aquestes reflexions de Guimet: “I que el nostre caríssim Agelet frueixi podent-nos dir tantes coses que li són plaents de la nostra Lleida. (...) Ens acomiadem de Jaume Agelet, poeta i lleidatà”.

Distingit amic: He llegit el magnífic article que dediqueu a *La tarda oberta* a la revista *Lleida*. Agraïdíssim per la simpatia cordialíssima que mostra pel meu llibre. A més a més les vostres paraules m'assenyalen moments que havia sentit però que no havia vist clarament. Gràcies encara per la vostra companyia reveladora a través de les pàgines del meu llibre.⁹¹

La majoria d'obres comentades per Xuriguera a la secció "Llibres i revistes" responen a allò que hem anat apuntant: tracten una temàtica lleidatana⁹², o són d'autors locals, amb qui gaudeix d'una certa amistat, i que publiquen en editorials d'escassa difusió. Una mostra dels títols ressenyats és la següent: *Elegia del Priorat*, de Salvador Estrem, poemari "breu i agradable" i del qual destaca "la graciosa suavitat de la forma que aguanta admirablement la composició"⁹³; *Llibre d'elogis a la ciutat petita*, de Josep Aran Horts, el mèrit principal del qual és referir-se a la ciutat de Lleida ja que es tracta d'un "llibre mansuet on no hi ha el desig de dir grans coses ni de frapar per la profunditat irònica de les concepcions o dels personatges"⁹⁴; *Renadiues*, de Frederic Gironella, un llibre "que traspua sinceritat"⁹⁵ i que destaca per les corrandes que l'integren; la peça de teatre infantil *Les tres filles del rei*, de Tomàs Ribas i Julià⁹⁶; el poema narratiu *El cavaller del Pler*, de Francesc Rossetti, de qui valora la claredat d'expressió i l'ús d'una rima fàcil "que li permet dir les coses sense contorsions ni engabanyos"⁹⁷; el poemari amorós *Neguits*, de Manuel Valdeperas⁹⁸; l'aplec de cinquanta

---

⁹¹ La carta, la reproduïm a l'Annex V (núm. 1). Possiblement és a partir d'aquesta ressenya que sorgirà l'amistat entre Agelet i Xuriguera, que durarà fins a la mort del segon. Aquest fet el demostren les nombroses cartes d'Agelet (n'hem comptabilitzat 134 entre 1928 i 1955) que es conserven en el fons Ramon Xuriguera de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

⁹² És d'estranyar que les ressenyes de les diverses sèries de les *Visions de Catalunya* de Joan Santamaria no les dugui a terme Xuriguera sinó Fermí Palau. De tota manera, Xuriguera sí que efectuarà el comentari de la primera sèrie per al diari *El País*.

⁹³ Ramon Xuriguera, "Llibres i revistes", *Lleida*, núm. 51 (10-VII-1927), p. 8. Com a curiositat, podem indicar que Joan Baptista Xuriguera també comenta la figura de Salvador Estrem en el seu *Diccionari de poemes* (Barcelona, Publicacions Ilerda, 1970), pp. 41-43, i el qualifica de "gran poeta".

⁹⁴ Ramon Xuriguera, "Llibres i revistes", *Lleida*, núm. 56 (25-IX-1927), p. 16.

⁹⁵ Ramon Xuriguera, "Llibres i revistes", *Lleida*, núm. 57 (10-X-1927), p. 16.

⁹⁶ Ramon Xuriguera, "Llibres i revistes", *Lleida*, núm. 58 (25-X-1927), p. 22.

⁹⁷ Ramon Xuriguera, "Llibres i revistes", *Lleida*, núm. 59 (10-XI-1927), p. 19. Com es desprèn de la carta 191, que adreça Rossetti a Xuriguera i que reproduïm a l'Annex V, *El cavaller del Pler* va ser objecte d'una crítica ferotge per part de Tomàs Garcés, des de la seva secció "Carnet de les lletres" que publicava a *La Publicitat*, el 4-XI-1927. Un passatge altament il·lustratiu d'aquesta crítica és el següent: "Els il·lustres precedents a què hem fet referència [Maragall, Sagarra] no han atemorit el senyor Rossetti. Lloem, doncs, la seva audàcia, l'alè del seu intent. Podrem, però, lloar res més en la seva obra? En tot cas, el dringar de la rima. Perquè les imatges no hi són, i l'assumpte de poema no innova res, ni es destaca amb vigoria; i tot, en fi, revela més l'ambició de l'autor que l'existència d'una vera personalitat de poeta." Cal tenir present, a més, que amb Francesc Rossetti, Xuriguera hi mantindrà una extensa correspondència, una mostra de la qual donem a l'Annex V (núm. 188-194).

sonets de joventut *Toia marcida*, de Miquel Venturà Balanyà, en què l'autor “barreja amb bella elegància els tendres desmais de frase amb l'abrandada fulguració dels redreçaments del cor”⁹⁹; *Lérida*, una guia turística de Valeri Serra i Boldú¹⁰⁰; el recull de poemes *Medallons*, de mossèn Anton Navarro, destacat per una varietat temàtica que va de la serenor a la tristesa¹⁰¹; la novel·la *Excelsior*, de Marçal Trilla a qui, sorprenentment, realitza una dura crítica: li assenyala uns errors de composició (el desenllaç, la figura del protagonista...) que es poden sintetitzar en l'afirmació “hi ha planes senceres que si s'arranquessin del llibre, aquest faria un gran guany de lleugeresa”¹⁰²; l'antologia de poemes *El dolç repòs*, de Joan Arús, a qui retreu la seva manca d'exigència, malgrat assajar diversos models compositius com la cançó o el sonet, ja que “tot en els versos passa silenciós i agrisat (...) la poètica d'Arús és una línia recta”¹⁰³; *Sembrant arreu*, una compilació de peces d'oratòria de Jaume Collell¹⁰⁴; i, per últim, el recull *L'ofrena matinal*, d'Antoni Moliné Gendrau que té com a eix temàtic la natura i on l'autor “diu les postes de sol, el doll de la fontana, la floració dels arbres i els tons de les muntanyes amb unes ratlles serenes i correctes”.¹⁰⁵ D'entre el conjunt d'obres ressenyades, n'hi ha dues més que mereixen un especial interès. La primera és *Del Paral·lel a Montmartre* de Domènec de Bellmunt, del qual destaca el profund coneixement que té de la ciutat que ens presenta mitjançant uns “quadres plens de traça i d'ambient”¹⁰⁶. La segona és la novel·la curta *L'incest*, de C. A. Jordana. Aquest

---

⁹⁸ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 62 (25-XII-1927), p. 21.

⁹⁹ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 63 (10-I-1928), p. 15. S'han conservat nombroses cartes de la correspondència de Miquel Ventura amb Ramon Xuriguera. En reproduïm algunes a l'Apèndix V (núm. 218-221).

¹⁰⁰ *Ibidem*, p. 16.

¹⁰¹ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 64 (25-I-1928), p. 13.

¹⁰² Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 66 (25-II-1928), p. 18. Tomàs Roig i Llop a *Del meu viatge per la vida. Memòries 1931-1939*, p. 142, descriu Marçal Trilla, amb una notable dosi d'ironia: “la seva silueta el feia una mica germànic, amb el bigoti en circumflex i una certa rigidesa i vermellós de pell, apte per fer de tinent galan dels que feia valsar la cèlebre marca cinematogràfica UFA.”

¹⁰³ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 67-68 (març de 1928), p. 28.

¹⁰⁴ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 73 (10-VI-1928), p. 17.

¹⁰⁵ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 74 (25-VI-1928), p. 18.

¹⁰⁶ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 69 (10-IV-1928), p. 19. Domènec de Bellmunt li escriu el 20-4-1928 donant-li les gràcies per la ressenya: “Us agraeixo molt de cor les benèvoles paraules que dediqueu al meu llibre a l'èxit del qual (esgotat completament els 1000 exemplars en una mesada) heu contribuït amb el vostre interès d'amic i de col·lega”. La carta, la transcrivim íntegra a l'Annex V (número 145).

comentari s'inicia amb una valoració de la situació del gènere novel·lesc a la Catalunya actual, en un intent per emmarcar la producció de Jordana:

La novel·la té, encara, a Catalunya, conreadors poc eficaços. Llevat de Víctor Català, P. Bertrana i Puig i Ferrer, portaveus seriosos d'aquest gènere, tot el demés han estat temptatives més o menys reeixides amb més bona intenció que altra cosa. Darrerament, però, dos noms han travessat el radi gris d'aquesta modalitat literària atraient l'interès del públic català: Joan Santamaria i C. A. Jordana.¹⁰⁷

Es plany, però, del silenci que hi ha hagut amb *L'incest* per part de la crítica barcelonina. Xuriguera fa una valoració positiva de l'obra –malgrat “ser un xic forçada en l'anècdota”– tant per la construcció (personatges, ambient, diàlegs...) com pel “llenguatge cenyit i elegant”; la qual cosa “pot portar als nostres joves una alenada sana no massa freqüent en bona part de les produccions nostres que ens volen fer empassar com a bones”.

En canvi, les ressenyes dedicades a obres traduïdes són pràcticament inexistentes. Només hem localitzat el comentari a *Carlota Corday* de Marguerida Leclerc¹⁰⁸, un assaig divulgatiu sobre la Revolució Francesa, i que testimonia l'interès de Xuriguera per la història –i la cultura– de França.

L'altre punt d'interès d'aquesta secció són les revistes. En podem assenyalar algunes de les més representatives que comenta Xuriguera: *La Nova Revista*, “el número de juny d'aquesta interessant publicació constitueix un nou encert que fa que es llegeixi amb fruïció”¹⁰⁹; la *Revista de Catalunya*, “el número 38 d'aquesta cada dia més admirable publicació és ple del mateix interès que desperta sempre que hom fulleja qualsevol número de la col·lecció”¹¹⁰; *L'Amic de les Arts*, que “representa un tipus gairebé únic a la nostra terra on l'art i la literatura d'avantguarda hi tenen un portaveu seriós”¹¹¹; o bé *Taula de lletres valencianes*, “de València ens arriba una alenada coratjosa amb el

---

¹⁰⁷ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 71 (10-V-1928), p. 18.

¹⁰⁸ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 69 (10-IV-1928), p. 19. Val a dir, ni que sigui com a curiositat, que Xuriguera va comentar no només llibres de temàtica més o menys literària sinó que també va efectuar la ressenya de volums de caire científic: valguin, com a exemples, les *Qüestions actuals en el tractament de la sífilis*, en el número 51 de la revista, o *Els enigmes de la psicometria* d'Ernesto Bonazzo, en el número 58, aquest darrer traduït al català per Humbert Torres.

¹⁰⁹ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 51 (10-VII-1927), p. 8.

¹¹⁰ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 55 (10-IX-1927), p. 17.

¹¹¹ Ramon Xuriguera, “Llibres i revistes”, *Lleida*, núm. 56 (25-IX-1927), p. 16. En el número 62 (25-XII-1927), p. 22, Xuriguera es fa ressò d'una polèmica al voltant de les pintures de Salvador Dalí i que es comenta en el número 20 de *L'Amic de les Arts*.

primer número d'aquesta publicació"¹¹². També es fa ressò, com ja hem apuntat anteriorment, de l'aparició de setmanaris de caire polític com *L'Opinió* que "ha revifat les esperances de tots aquells que cercaven endebades en el camp de les nostres publicacions aquella orientació franca i sincera de la ideologia esquerrana"¹¹³ o *Le Cri des peuples*, editat a París, i que "defensa els pobles oprimits i les minories nacionalistes de tot el món"¹¹⁴. Per últim, també divulga publicacions de caire comarcal i de difusió minoritària com *Marinada*, de Palamós; *Revista d'Olot*; *Diari de Mataró*; *Gasetta de Vilafranca*, *Crònica targarina*, *Pla i muntanya*, de Balaguer; *Sol Ixent*, de Cadaqués o *Riuada*, de Móra d'Ebre. Val a dir que, d'algunes d'aquestes revistes, Xuriguera n'esdevindrà un col·laborador puntual amb la tramesa d'alguns dels seus poemes.

Després de la seva marxa a París el juliol de 1928, com hem indicat, "Llibres i revistes" restarà a mans del seu germà Joan Baptista que, tot i continuar ressenyant obres que responien a les directrius fixades per Ramon –com la peça teatral *L'escàndol* de Salvador Llanas, editada a Mataró el 1929, o *Belsunce*, un nou volum sobre la Revolució Francesa a càrrec de Marguerida Leclerc– anirà modificant paulatinament els criteris. Així, comentarà altres literats, sobretot narradors, que responen a una perspectiva lligada a la més estricta modernitat i que són publicats, sobretot, a les Edicions Proa dins l'emblemàtica col·lecció "A Tot Vent". Obres i autors catalans com *Eulàlia*, de Maria Teresa Vernet; *Tàntal*, de Miquel Llor; *Entre els isards i la boira*, de Millàs-Raurell; *Els tres al·lucinats* i *El cercle màgic*, de Joan Puig i Ferrater o la versió definitiva d'*Edmond*, d'Alfons Maseras; estrangers com *L'etern marit*, de Fiodor Dostoievski, *Resurrecció*, de Lev Tolstoi, *Pares i fills*, d'Ivan Turguènev –d'aquesta darrera posa de relleu el fet d'haver estat traduïda directament del rus al català¹¹⁵–,

---

¹¹² Ramon Xuriguera, "Llibres i revistes", *Lleida*, núm. 59 (10-XI-1927), p. 19.

¹¹³ Ramon Xuriguera, "Llibres i revistes", *Lleida*, núm. 66 (25-II-1928), p. 19.

¹¹⁴ Ramon Xuriguera, "Llibres i revistes", *Lleida*, núm. 74 (25-VI-1928), p. 18.

¹¹⁵ Joan Baptista Xuriguera aprofita la ressenya per reclamar la traducció de les grans obres russes al català: "avui tenim dos traductors del rus, Andreu Nin i Francesc Payarols, i la intenció de traslladar a la nostra llengua les obres dels mestres d'aquell país optimista; aviat tindrem Tolstoi, Dostoiewski, Gogol, Turguènev, etc. entre nosaltres per via directa". "Llibres i revistes", *Lleida*, núm. 98 (25-VI-1929), p. 18. Cal tenir present que la ressenya d'aquestes novel·les ja prefigura la fixació de Baptista Xuriguera envers els models soviètics d'entendre la literatura i que defensarà al llarg dels anys 30. No en va, com ja hem apuntat, serà un dels capdavanters, a les Terres de Ponent, durant aquesta dècada del Bloc Obrer i Camperol. També Josep Pinyol defensarà unes idees semblants en un text aparegut a la secció "Garba", *Lleida*, núm. 80 (25-XII-1928), p. 22: "No són pas Gogol ni Dostoeivski els precursors de la brillant

Adolf, de Benjamin Constant o *Amok* i *Vint-i-quatre hores en la vida d'una dona*, ambdues de Stefan Zweig. A més, Joan Baptista Xuriguera eixampla el ventall de la secció ja que es fa ressò de diverses polèmiques que afecten el món cultural català de l'època: l'edició del *Tirant lo Blanc*, apareguda a l'Editorial Barcino, amb nombroses supressions¹¹⁶ o les opinions contraposades de la crítica barcelonina sobre *El cercle màgic* i la concessió del Premi Crexells, el 1929¹¹⁷.

Des de París, Ramon Xuriguera enviarà a *Lleida* només dos articles que comenten aspectes literaris. “Record a l'amic inconegut” és una necrològica dedicada a la figura del poeta Joan Duch, mort el 19 de gener de 1929. Tal vegada el més interessant de l'article rau, d'una banda, en els comentaris positius que dels seus poemes van efectuar Agelet i Estadella –recordem-ho, els dos models de poetes lleidatans actuals que ell valora– i de, l'altra, l'intent de mitificar-lo, a la manera d'un Salvat-Papasseit o un Folguera, per la seva actitud davant la vida i la mort:

Des de llavors vegí el Duch heroic, trepant sobre la llum ponent, lligant els colors i les flaires amb el fil clar del seu accent flotant dessorre i vencent la pobra carn malaltissa. [...] Avui, lluny de Lleida, lluny de l'Urgell luxuriós filtrat en la lírica d'en Duch, trobo el nom del meu amic sota la ratlla negra i erta d'un diari i sento com les mans em sorollen de dol i de protesta aguantant un desig que ja no fruitarà però que es remourà tothora gratant aquella frase dita i repetida quan se n'anà Crexells: “hi ha morts que semblen un assassinat”¹¹⁸

A “Llibres de postguerra”, Xuriguera analitza la diferència existent entre les obres publicades a França i Alemanya basades en la Primera Guerra Mundial: les franceses són massa directes i implicades en la guerra ja que el país “tot just havia deixat els camps de batalla i tenia encara vius els odis i les passions que el portaren a la lluita”; les alemanyes, en canvi, tot i haver aparegut més tard tenen una qualitat superior perquè

Rússia nova, sinó el pare únic, l'essència primera radica en el geni de Iasnía Poliana. L'obra de Tolstoi, completada per Iilitx Ulianov, brillant, esplèndia, prometedora, belluga, viva entre nosaltres més que mai”.

¹¹⁶ Ramon Xuriguera escriurà un article a *L'Opinió*, l'1 de novembre de 1928, sobre aquest mateix tema titulat “L'esporgament delictuós dels clàssics”. També, a propòsit de les supressions a la traducció de *Catul* publicada a la col·lecció Bernat Metge, hi diu la seva Josep Pinyol a “Dels clàssics encara”, *Lleida*, núm. 86 (25-XII-1928), p. 20-21.

¹¹⁷ Joan Baptista Xuriguera du a terme una extensa ressenya d'*El cercle màgic* que abasta els números 105 i 106 fins al punt de considerar Puig i Ferrer com “el novel·lista de la nostra terra” i la novel·la com “una de les columnes més fermes de les lletres vernàcules”. En l'article “Una revolta literària”, aparegut al número 110, Joan Baptista Xuriguera pren com a pretext el veredict del Premi Crexells per efectuar un demolidor atac contra Josep Pla, “l'home menys digne entre els escriptors”. No estaria de més relacionar aquest article amb l'editorial, que ja hem comentat, del número 98 en què també es critica la figura de Pla.

¹¹⁸ Ramon Xuriguera, “Record a l'amic inconegut”, *Lleida*, núm. 89 (10-II-1929), p. 17.

“han deixat reposar els odis i el sentit cruent de les investides i abans no han agafat la ploma per parlar de la guerra han assistit encara a la transformació del seu país”. El millor exemple, segons Xuriguera, d’aquesta producció alemanya de temàtica bèl·lica és *Res de nou a l’Oest*, d’Erich Maria Remarque, novel·la que combina, sàviament, la ficció amb el testimoniatge, i que excel·leix per transmetre una ideologia pacifista:

Sap transmetre el seu horror al fet *guerra* per damunt de particularismes nacionals i té la utilitat condemnatòria de la immensa bestiesa humana que mantenen en peu els egoismes i les diplomàcies de les nacions dites civilitzades.¹¹⁹

L’article, en definitiva, demostra un cert canvi en els comentaris de Xuriguera ja que representa l’abandonament dels autors locals, per centrar-se en un autor europeu de moda, i sintonitza amb les cròniques que escriu, en aquestes dates, per a *La Publicitat*.

2. 4. D’ART, SOCIETAT I POLÍTICA

Tot i haver realitzat algun comentari sobre art, abans de la seva anada a París –com els articles que hem comentat dedicats a Jaume Morera o Antoni Samarra o els inclosos a la secció “La joventut que treballa”– és amb motiu de la seva estada a la capital francesa que Xuriguera es dedicarà amb més intensitat a aquesta temàtica, que anirà adquirint una importància més rellevant en els articles enviats a la revista *Lleida*, mentre que minvaran els textos dedicats a l’anàlisi literària i a la creació.

“Suggestions II: De la deshumanització de l’art” és el text que fixa quines són les idees artístiques de Xuriguera: es tracta d’un atac a l’art modern –i de retop altres disciplines com la literatura– acusant-lo de fred i sense sentiments, excessivament artificial, cosa que n’ha marginat els trets romàntics:

Per fugir de les *impureses* que l’home ha deshumanitzat; fins a l’extrem que ha arribat a tractar l’ésser humà amb una visió rígida de cosa externa, com una corba llisa de gerra o com un clau lluent de capseta d’infant. L’alè romàntic ha trobat, a l’extremisme de la seva oposició, la pressa deshumanitzadora; la pressa d’una generació mestressa d’una nova sensibilitat que ha girat l’esquena a l’arcaisme, a la paràbola buida de les frases i als grans nusos imaginatius però, que ha flagel·lat també per aquest mateix sentit de pressa, tot el que hi havia de palpitant i de sensitiu de carn i ànima d’home en el més amagat de la madeixa romàntica. D’aquesta condemna potser en podríem recollir una experiència. El romàntic s’inicià en l’exaltació de

---

¹¹⁹ Ramon Xuriguera, “Llibres de postguerra”, *Lleida*, núm. 100 (25-VII-1929), p. 3. Hem de tenir present que la novel·la de Remarque serà traduïda per Joan Alavedra i publicada el 1930 a l’Editorial Proa. Una reflexió semblant a la de Xuriguera, des del punt de vista ideològic, la trobem a l’article de Joaquim Aroca, “Llibres de guerra”, *Lleida*, núm. 107 (10-XI-1929), p. 20-21.

l'home, en la trencadissa de motllos per fer lliure el camí de l'home: l'home és el fons de la preocupació romàntica.¹²⁰

En definitiva, l'art jove ha proclamat “les síntesis fredes, les fórmules inhibidores i la inutilitat de l'emoció”. L'article que complementa aquestes idees és “L'expressionisme dels pintors alemanys”. Xuriguera realitza una anàlisi positiva d'aquest corrent artístic ja que du a terme una pintura d'empremta romàntica en què trasllueixen els sentiments dels seus autors:

Al costat dels surrealistes, dels neorealistes, dels que s'alimenten de la llegenda poètica, etc., etc., existeix un grup, per cert molt ben dotat, que obrant sobre els objectes amb una extraordinària sensibilitat lírica, s'esforça per dir les més pures emocions de l'ànima amb formes concretes i tangibles. Aquest moviment és conegut amb el nom d'expressionisme.¹²¹

Una tendència que, malgrat no ser del tot recent, influeix en els ambients artístics parisencs de l'època. Per últim, des de París, Xuriguera valora artistes que s'adeqüen a aquestes principis estètics. És el cas de Miquel Villà, nascut a Barcelona el 1901, i amb qui freqüentava els cafès de la Rotonde i el Dôme. En destaca el caràcter romàntic d'unes teles que no segueixen els cànons de l'art modern:

El seu temperament cospa la mesura dramàtica de les coses i les seves asprors i les seves ingratituds. Villà viu per dins el moment intens dels objectes i els passa a la tela amb els colors adolorits o rúfols del drama extern.¹²²

I, a més, remarca el fet que algunes de les seves pintures han estat realitzades a la Pobla de Segur, i són, per tant, de marcada temàtica lleidatana. També, durant l'estada a París, enviarà a *Lleida* tres articles en què comenta diversos aspectes de la societat francesa: “La capital i els estudiants”¹²³, una reflexió al voltant del fet que els estudiants de província obtenen notes superiors als de París i les conseqüències que, d'aquest fet, se'n deriven; “De la politesa”¹²⁴ en què comenta una qüestió d'hàbit, el concepte de

---

¹²⁰ Ramon Xuriguera, “Suggestions II: De la deshumanització de l'art”, *Lleida*, núm. 97 (10-VI-1929), p. 2. A la mateixa pàgina afirma el següent, per reincidir en el tema: “el pintor fent artificis amb deformacions de membres i amb vegetacions de llauna; el músic lliurant-se a una equació de ritmes tancats en ells mateixos; el literat fustigant-se per evitar l'emoció en un profit de superfícies acerades i de tensions i de distensions purament musculars: el còctel, la raqueta de tennis i l'automòbil”.

¹²¹ Ramon Xuriguera, “L'expressionisme dels pintors alemanys”, *Lleida*, núm. 101 (10-VIII-1929), p. 6.

¹²² Ramon Xuriguera, “Dos paisatges de la Pobla de Segur”, *Lleida*, núm. 99 (10-VII-1929), p. 9. Curiosament serà Gerard Xuriguera, el fill de Ramon, qui signarà un dels estudis més interessants d'aquest pintor: *Miquel Villà* (Madrid, Ibérico Europea de Ediciones, 1972). També pot consultar-se Daniel Giralt Miracle (edició), *Àlbum Villà* (Barcelona, Quaderns Crema, 1998).

¹²³ Ramon Xuriguera, “La capital i els estudiants”, *Lleida*, núm. 76 (25-VII-1928), p. 21-22.

¹²⁴ Ramon Xuriguera, “De la politesa”, *Lleida*, núm. 91 (10-III-1929), p. 10-11.

“gent polida” que s’aplica als francesos; i “De la llatinitat”¹²⁵, tal vegada el més interessant, on assaja de definir dos caràcters contraposats: el de l’home del nord, ordenat, metòdic i poc creatiu; i el llatí, anàrquic però alhora intuïtiu.

També a la capital francesa, Xuriguera escriu una sèrie de textos que reflecteixen el contacte que va mantenir amb els exiliats a causa de la Dictadura i que són una mostra evident del tarannà polític que va anar prenent *Lleida* en els seus darrers mesos d’existència. Ens referim als articles “França i els exiliats”, “Front únic” i “Els que tot ho esperaven del canvi...”, els tres darrers articles que va enviar per a la revista i que ja prefiguren els editorials del diari *La Jornada*, que començarà a dirigir l’octubre de 1930.

“França i els exiliats”, deutor del llibre de Xuriguera *Els exiliats acusen*, aparegut el juny de 1930, és un reportatge sobre el retorn de molts exiliats a Catalunya després de la caiguda de la Dictadura, tot i que “la protesta no està ni de molt acabada”. A més, critica l’actitud col·laboracionista del govern francès envers els refugiats polítics, “la negra solidaritat de l’Espanya dels sis anys de Primo i dels hereus d’aquesta malaurada tercera República representa”. I ho corrobora remarcant el contrast existent entre la França idealitzada pels exiliats abans de la seva arribada i la França real, que es complau d’haver mantingut relacions amb la Dictadura:

Cap [dels exiliats] no s’ha escapat d’aquesta vexació que amb un grau més o menys accentuat de duresa, França ha fet sentir a tots els exiliats espanyols. Pares de família, gent honesta i intel·ligent que oferien el cor i les mans per guanyar-se el pa que hom els refusava al seu país, han hagut de passar transtorns i misèria i encara han hagut de suportar la figura avinagrada de la policia la qual sense deixar-los ni un moment tancava sistemàticament les portes que els altres anaven obrint-se amb penes i treballs. [...] Tota una palada de fang que França ha tirat a la cara de l’Espanya digna i conscient.¹²⁶

“Front únic” posa de relleu la voluntat de Xuriguera d’incidir en la política catalana de l’època: reclama la unificació de les forces d’esquerra per tal de fer front a la Lliga, que aglutina les de dreta, fins al punt que “cap divergència de les que separen la gamma de les esquerres catalanes és prou considerable que pugui fer inefectiu un acord general”; l’objectiu final és permetre el restabliment de la República. Tal i com afirma, taxativament, al final de l’article: “en aquesta que vivim, de situació, al fons del fons,

---

¹²⁵ Ramon Xuriguera, “De la llatinitat”, *Lleida*, núm. 94 (25-IV-1929), p. 2. Aquest article li serà reproduït per *La Publicitat* el 2 de maig de 1929.

només n'hi ha d'haver dos de partits: el de la monarquia i el de la República. Tota altra fracció és pixar-se tràgicament fora del padellàs”¹²⁷.

A “Els que tot ho esperaven del canvi...”, Xuriguera palesa el desengany davant del fet que la caiguda de la Dictadura no ha comportat cap modificació a nivell polític i advoca per un canvi radical que permeti aconseguir la República, el “canvi autèntic”, ja que el govern actual “no és més que l'om amb tota la seva absoluta incapacitat de fruitar, car ja vingué a la vida precisament per evitar el fruit”¹²⁸. I, com a colofó del text, ataca Cambó, acusant-lo de ser un “polític mediocre i el més discutit que coneixen els nostres dies”, pel fet de reclamar un vot de confiança al govern; cosa que el converteix en l'exemple més evident de quin és el camí que no s'ha de seguir.

2. 5. DE LA TEORIA A LA PRÀCTICA: POEMES I PROSES NARRATIVES

Des de les pàgines de *Lleida*, Ramon Xuriguera dóna a conèixer un conjunt de poemes i de narracions¹²⁹ que representen, amb les *Pinzellades* i els textos apareguts en altres publicacions de l'època, el punt de partida de la seva obra literària.

Les poesies que trobem a la revista –preferentment fins al número 50 ja que en ocupar-se de la secció “Llibres i revistes” les aportacions poètiques de Xuriguera es van espaiant cada vegada més– reflecteixen, d'una banda, la posada en pràctica d'algunes de les concepcions que, sobre la lírica, vehiculen algunes de les ressenyes –com les dedicades a Estadella o Agelet i Garriga– i, de l'altra, mostren un ampli ventall que va des del joc verbal i estròfic acompanyat d'una temàtica sentimental¹³⁰ fins a un tractament de la realitat més depurat i abstracte que passa per l'eliminació de dialectalismes (*ruella, atapida...*) i castellanismes (*amaneix, feneix...*). Val la pena apuntar que els models poètics emprats responen als noms més representatius de la lírica catalana dels darrers cinquanta anys. I és que Xuriguera és més conegut, a la dècada dels vint, com a poeta més que no pas per qualsevol altra faceta literària.

---

¹²⁶ Ramon Xuriguera, “França i els exiliats”, *Lleida*, núm. 115 (15-III-1930), p. 4.

¹²⁷ Ramon Xuriguera, “Front únic”, *Lleida*, núm. 121 (26-IV-1930), p. 3.

¹²⁸ Ramon Xuriguera, “Els que tot ho esperaven del canvi...”, *Lleida*, núm. 125 (24-V-1930), p. 2.

¹²⁹ A l'Annex I hi ha indicats, convenientment datats, la totalitat dels poemes i narracions que va publicar Xuriguera a la revista *Lleida*. En el present estudi només comentem els més significatius.

¹³⁰ El primer poema que hem localitzat de Xuriguera respon a aquesta temàtica. Va ser publicat el novembre de 1922 dins la secció “Letras Catalanas” de la revista *Rexach* i duia per títol “Encís”.

Els primers poemes que trobem a *Lleida* mostren una evident influència del Josep Carner més estrictament noucentista¹³¹, de manera especial el seu gust pel joc verbal. Tal com assenyala Jaume Aulet, a la primera meitat dels vint, “hi ha un nombre de poetes menors que converteixen el model heretat de Carner en un dels eixos bàsics de la seva poesia”.¹³² Així, “Auguri” presenta una sèrie d’imatges relacionades amb una posta de sol, mentre que “Amaneix” gira al voltant de la descripció idealitzada del naixement d’un dia i que té en el sonet carnerià “El sol a muntanya” el referent més immediat. O bé “L’estel que s’ha oblidat de la serenor” en què el reflex nocturn d’un astre en diversos indrets (el llac, la roba penjada, un pom de lliris...) permet arribar a la seva humanització final: “pobre estel del flac somrís / tocat d’encís / i ben tost foll”. “Camí del mercat”, escrit en aplecs, i “Blanca i polida” segueixen aquesta mateixa temàtica d’idealització de la vida pagesívola, que, en la darrera composició, es particularitza en una noia comparada a “la flor d’abril”:

La gràcia d’altri
s’ha avergonyit,
la gentilesa
s’ha fet despit
de veure’t bella
com un pa d’or,
blanca i polida...
blanca de cor.¹³³

També “Visió d’un cap-al-tard” i “Ruella encesa al foc viu...” continuen aquesta mateixa línia d’un marcat regust carnerià: en el primer, idealitza una pagesa que esdevé “espill de la gentilesa” quan és observada pel poeta una vesprada d’estiu; en el segon, la

¹³¹ Sobre Carner, Xuriguera escriurà a *Pont Blau*, núm. 86 (desembre de 1959), p. 9, uns mots que il·lustren, a la perfecció, l’opinió que li mereixia la seva poesia: “Heus ací una alta veu de Catalunya, una d’aquestes veus a la qual tant deu la nostra llengua literària, la que més ha fet per ella després de Verdager. La veu de Josep Carner, que és essencial en l’evolució del nostre verb, ho és encara més en la lírica. Després d’ell tot ha pogut expressar-se amb elegància, tot ha estat dit amb un idioma flexible, tot ha esdevingut melodiós i transparent.” Significativament, com ja veurem, en els Jocs Florals celebrats a París, el 1959, Carner en fou el president i Xuriguera el secretari.

¹³² Jaume Aulet, “La poesia noucentista i les seves múltiples derivacions a començaments dels anys vint”, *Els anys vint en els Països Catalans (Noucentisme / Avantguarda)* (Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1997), p. 67. També pot consultar-se del mateix Jaume Aulet, “Carner i la poesia noucentista: el rendiment d’un model poètic”, *Carneriana. Josep Carner, vint-i-cinc anys després* (Barcelona, Edicions Proa, 1995), p. 17-34.

¹³³ Ramon Xuriguera, “Blanca i polida”, *Lleida*, núm. 30 (5-VII-1926), p. 152. Aquest poema va ser publicat, igualment, a la revista barcelonina *Juventut*, núm. 5 (7-VII-1926).

comparació entre una noia, “feliç i joliusa”, i una ruella (en català nord-occidental, la rosella) ens remet al tema horacià del *carpe diem*:

Quan sigui a mig cabdellar
el motet de la vida clara
i l’arruga en el llindar...
ja es cansarà de plorar
totes les rialles d’ara...!¹³⁴

Ara bé, és al poema “De dos amigues que tinc...” on s’observa d’una manera més nítida la influència de Carner a què al·ludíem i més en concret de la cèlebre “Cançó d’un doble amor”. El poema presenta dues noies, de físic contraposat ja que una és rossa i l’altra bruna, que encisen el poeta sense que aquest es decideixi per cap d’elles:

De dos amigues que tinc
no sé quina és la primera,
tant si torno com si vinc
les veig al davant i al darrera.
(...)
L’una té el cabell daurat
i molsuda la boqueta,
l’altra negra i allisat
com una ala d’oreneta.¹³⁵

El desengany i la melangia són els altres temes que trobem en aquests poemes: a “Recolliment”, la descripció de la cambra del poeta esdevé el pretext per abocar el seu neguitós estat d’ànim; “Missatge” exposa la història d’un amant que s’adreça a la seva estimada i es plany de les dificultats que té per arribar a demostrar-li el seu amor; i “Llum en laombra” tracta de la dicotomia amor / dolor que, en el fons, esdevenen, per al poeta, les dues cares d’una mateixa moneda. O bé “L’hora dolça” en què el títol fa referència a la tarda, tenyida de tedi i de tranquil·litat, que va minvant fins arribar al capvespre mentre s’escola el dia: “rere els vidres, contemplo l’hora blava / com s’esmuny en el ritme tediós”.

Ara bé, Carner no és l’únic model poètic a imitar per part de Xuriguera. Els poemes “Gran prec”, “Cançó del vianant” i “Plany” així ens ho fan veure. El primer palesa un nou referent, Joan Maragall, i especialment el cèlebre “Cant espiritual”, com ho reflecteixen els darrers versos d’una exaltació panteista:

---

¹³⁴ Ramon Xuriguera, “Ruella encesa al foc viu...”, núm. 43 (25-I-1927), p. 17.

¹³⁵ Ramon Xuriguera, “De dos amigues que tinc...”, *Lleida*, núm. 40 (10-XII-1926), p. 267.

Sóc al llom d'una bella embranzida
i m'enujja la nosa d'un fre.
Tan de córrer triomfant per la Vida
per a caure en l'abim del no ré!¹³⁶

El segon, en canvi, recorda, tant per la seva sensualitat i vitalisme, com per la tècnica emprada, la poesia de Josep Maria de Sagarra, que trobem en els seus reculls *Cançons d'abril i novembre* o *Cançons de rem i de vela*.¹³⁷ El vianant, el protagonista de la composició, és l'home que gaudeix de la vida perquè res el lliga a cap lloc:

Atansa el llavi, xavala
que el flasc d'aquest dematí
l'empenta que al meu pit eixala;
fes el llavi prop de mi
que té la color del vi
i arbora com una gala.¹³⁸

La distància entre l'original i el resultat assolit per Xuriguera és, però, força notòria.

El tercer, per últim, presenta l'empremta de Jacint Verdaguer. Es tracta d'una composició típicament romàntica destinada a exaltar el passat medieval: el seu contingut se centra en la història del Palau de la Suda, contraposant la seva època d'esplendor i l'actual, en què es troba pràcticament derruït. El text recorda, en determinats passatges, el poema "Los dos campanars", que tanca *Canigó*:

Cada pedra somoguda
ressona com un gemec,
pobre Palau de la Suda
colpida per un afany cec.

Ahir encara romanies
a la cima del tossal,
gomfanó de llunyanies
com una ègida immortal.

Avui, greument trosdejada,
mena el parpal a la mort

---

¹³⁶ Ramon Xuriguera, "Gran prec", *Lleida*, núm. 50 (25-VI-1927), p. 10.

¹³⁷ Segons Josep M. Balaguer, "Algunes consideracions sobre la literatura des de la fi del Noucentisme fins al final de la guerra", dins *Autors Diversos, Història de la cultura catalana*, volum IX, p. 125, la poesia de Sagarra intenta perpetuar "la funció de la poesia tradicional de ser present en els actes de la vida quotidiana de la societat i, per això, almenys en els anys vint, el que fa és reactualitzar els models de poesia tradicional que ha recollit la vuitcentista." Cal no oblidar que aquestes propostes de realitzar una poesia de caire popular, també es donaran, des d'una perspectiva diferent, en els llibres de poemes de Tomàs Garcés i Ventura Gassol, entre d'altres.

¹³⁸ Ramon Xuriguera, "Cançó del vianant", *Lleida*, núm. 56 (25-IX-1927), p. 5.

per cada pedra esfondrada
una engruna de record.¹³⁹

Un altre vessant de la poesia de Xuriguera ve donat per la utilització d'un vocabulari més depurat i un major grau d'abstracció de la realitat. En són un exemple "Dorms al record...", centrat en el tema de la record; o bé "L' hora de l'enyorament" en què, sota la forma d'una cançó popular, s'expressen els sentiments de recança i de tristor que sent en el moment de deixar Lleida, tal i com es reflecteix en l'estrofa que obre el poema:

Sento el pòsit de les hores,
abans no el sentia així;
sento el pòsit de les hores
dins de mi.¹⁴⁰

L'estada a París es reflectirà en diverses composicions que segueixen aquesta mateixa línia¹⁴¹: mentre que "Serena llum del matí...!" –amb l'ús d'un lèxic abarrocat que recorda el de la novel·la *Volves grises*– li serveix per a presentar una vaporosa atmosfera parisenca; a "Sombra" i a "Tema de tardor", l'ambient parisenc li serveix de contrapunt a una reflexió sobre els seus sentiments; per últim a "Camins..." –on, mitjançant la polimetria, dibuixa la figura d'un camí allargassat– reflexiona sobre l'existència i la mort. Un poema, a més, escrit en versos lliures, a diferència de la majoria dels que hem anat comentant:

I faig el meu camí
-sense fi
ni de partida-
plegant la recollida emoció
de les intranscendències
que em tornen un instant
poeta
abans de devenir

---

¹³⁹ Ramon Xuriguera, "Plany", *Lleida*, núm. 60 (25-XI-1927), p. 6. La quarteta que tanca el poema referma clarament aquesta filiació verdagueriana ja que ens remet, de nou, als darrers versos de "Els dos campanars":

Us van llevant l'esveltesa
amb què la història us ha ungit.
Ara amb una altra escomesa
tindreu les runes per llit.

L'empremta romàntica que trobem en aquesta composició de Xuriguera ja s'havia començat a intuir en el poema "La beduïna", *Lleida*, núm. 26 (5-V-1926), p. 106.

¹⁴⁰ Ramon Xuriguera, "L' hora de l'enyorament", *Lleida*, núm. 74 (25-VI-1928), p. 5.

¹⁴¹ És interessant indicar que, des de París, Xuriguera enviarà, a la revista *Lleida*, les seves primeres traduccions: es tracta dels poemes "El cigne" de Demetri Korsi i "Piano" de Solange Duvernoy.

inexistents.¹⁴²

La darrera composició que val la pena assenyalar és el tríptic “Marges” en què Xuriguera realitza un exercici d’estil força interessant: es tracta de tres poemes independents que segueixen les pautes dels que s’inclouen en els llibres *Opus XX. L’oci de la paraula* de Josep Maria López-Picó, *La tarda oberta* de Jaume Agelet i Garriga, i *Constel·lacions* de Sebastià Sánchez-Juan. Un exemple és el text següent que imita les composicions que es troben en el recull de López-Picó:

Enigmàtica persiana
paral·lelada de brins
desplegats a la barana;
cascada de verts confins
qui amb la joguina forana
distreu la foscor de dins.¹⁴³

Unes conclusions semblants es desprenen de l’anàlisi de les narracions de Xuriguera que trobem a les pàgines de *Lleida* ja que evidencien també un ventall de possibilitats diverses a explorar. Així, hi ha l’intent de construir una prosa que pretén ser poètica com la de la sèrie “Al redós d’un vetllador”. En els quatre textos que la conformen, Xuriguera presenta un seguit de reflexions –que van des del marbre i l’art, passant pel comentari sobre el fenomen de les tertúlies, fins arribar a l’anàlisi dels sentiments i del concepte d’amistat– al voltant d’una taula en què “hom ve a cercar-hi el glop gelat, la conversa trivial i la quietud de l’ànima!”.¹⁴⁴

Més interès presenten els tres “contes curts”, títol de la secció de la revista a què pertanyen, i que ens remetent, tot i ser de temàtica diferent, a les *Pinzellades*. En el primer d’ells, “El vell Gigó”, crea una història de terror que pot estar emparentada, per exemple, amb les *Leyendas* de Bécquer, un model que ja havia utilitzat, recordem-ho, a l’exercici escolar de 1915 “Una noche de viento”.¹⁴⁵ El personatge principal, Gigó, un pagès que “no creia en bruixes ni en ressuscitats”, després de menysprear la processó

---

¹⁴² Ramon Xuriguera, “Camins...”, *Lleida*, núm. 108 (25-XI-1929), p. 44.

¹⁴³ Ramon Xuriguera, “Marges”, *Lleida*, núm. 91 (10-III-1929), p. 7.

¹⁴⁴ Ramon Xuriguera, “Al redós d’un vetllador”, *Lleida*, núm. 30 (5-VII-1926), p. 154. Les altres tres proses van aparèixer als números següents de la revista: 34 (10-IX-1926), p. 204-205; 36 (10-X-1926), p. 228 i 38 (10-XI-1926), p. 250. També es pot incloure dins aquest apartat la prosa “Ferran i el bon temps”, publicada al número 28 (5-VI-1926), p. 129.

que es fa en honor de la Creu dels Penitents, sent, de nit, mentre es troba al camp, un soroll de cadenes que l'espanta i el fa fugir. Xuriguera, però, no pot evitar donar una explicació racional a aquesta experiència i que, tal volta, podria entendre's com una paròdia del gènere: es tracta d'un porc que s'havia escapat d'una masia i que duia "una cadena entre cap i coll". El final ens remet directament a algunes de les narracions de les *Pinzellades* per la voluntat de donar testimoni verídic dels fets que explica: "Un dia [Gigó] contà aquesta història i avui us la conto jo a vosaltres".¹⁴⁶

El segon conte, "Història d'uns amors extraordinaris", gira al voltant de Fermí Graupera, un home que recorda la figura rusiñoliana del senyor Esteve ja que "no tenia altre horitzó que les piles de sacs ni llegia altres llibres que els consignats en el registre de la comptabilitat".¹⁴⁷ Aquesta vida monòtona es trenca el dia que coneix la filla de l'amo de l'empresa de la competència, amb la qual acabarà duent a terme un casament de conveniència. El narrador acaba reflexionant sobre aquesta qüestió: "hi ha gent que no s'obliden mai que són comerciants".

La darrera narració, "Lluïsa", és de temàtica sentimental i recorda, a voltes, la novel·la curta *Lola* escrita durant el servei militar. Explica la història de les relacions entre una noia aparentment activa i Julià, un amic del narrador, a qui aquest darrer i la seva colla d'amics proposen que surti amb ella per burlar-se'n. Julià, a diferència del Ramon Xuriguera protagonista de *Lola*, s'acabarà enamorant de Lluïsa i la considerarà "com un àngel; un àngel del cel".¹⁴⁸

3. UNA COL·LABORACIÓ INTENSA: *EL PAÍS* (1927-1928)

El País va ser el diari més important de la ciutat de Lleida durant el primer terç de segle XX. Creat el 1878 com a diari de la nit, comptà, entre els seus directors, amb Valeri Serra i Boldú i Estanislau de K. Montanya Pradera. Durant l'etapa de la Dictadura, el propietari del periòdic era Enric Serradell, defensor de la política del partit liberal. Amb l'arribada de la República, tot i continuar sent escrit en castellà (amb

---

¹⁴⁵ No podem tampoc deixar de banda que, entre 1915 i 1922, Joan Santamaria publicà les quatre sèries de les seves *Narracions extraordinàries* i que, a més, el 1919 Carles Riba havia dut a terme la traducció dels contes d'Edgar Allan Poe.

¹⁴⁶ Ramon Xuriguera, "El vell Gigó", *Lleida*, núm. 31 (25-VII-1926), p. 167.

¹⁴⁷ Ramon Xuriguera, "Història d'uns amors extraordinaris", *Lleida*, núm. 37 (25-X-1926), p. 233.

¹⁴⁸ Ramon Xuriguera, "Lluïsa", *Lleida*, núm. 41 (25-XII-1926), p. 282.

esporàdiques col·laboracions en català) recolzarà la política desenvolupada per Esquerra Republicana fins a l'inici de la guerra civil de 1936, quan desapareix. De tota manera, com puntualitzen Romà Sol i Maria del Carme Torres, “*El País* no serà mai un diari catalanista. No combat el catalanisme: no es posa al seu costat, però li demostra respecte i simpatia.”¹⁴⁹

Xuriguera entra a formar part de la redacció del *El País* l'11 d'octubre de 1927 –tot i que al llarg del mes de març de 1927 ja havia donat a conèixer a les seves pàgines la novel·la curta *Geli*–, una activitat que desenvoluparà paral·lelament a la seva participació a *Lleida*. La notícia era recollida en una nota publicada al mateix diari:

Ha entrado a formar parte del cuerpo de redacción de este diario el joven don Ramon Xuriguera.
La labor literaria y periodística del nuevo compañero nuestro es lo suficientemente conocida, como inspirado poeta y director de la revista *Lleida*, para que hagamos una presentación a nuestros lectores.
Sea bienvenido el amigo que en adelante va a compartir con nosotros la tarea de confección de *El País*.¹⁵⁰

Cal, per tant, no perdre de vista que Xuriguera, en aquests moments, posseïa un notori prestigi entre els ambients culturals de Lleida, i, de fet, la seva entrada a *El País* no farà més que refermar aquesta imatge. Els articles de Xuriguera que trobem al diari –alguns d'ells publicats amb el pseudònim de T. Renan– insisteixen en aspectes que ja havíem trobat a *Lleida*: ressenyes de llibres, comentaris d'exposicions artístiques o espectacles teatrals i musicals –alguns d'aquests publicats a *Lleida* i que són traduïts al castellà–, i textos de creació literària.

Un primer bloc –tal vegada el més interessant– l'integren els quatre articles de temàtica literària que dedica a les figures de Jaume Agelet i Garriga i Joan Santamaria. Així, a “*La tarda oberta*” efectua una nova ressenya del llibre d'Agelet, que insisteix en els mateixos aspectes de la realitzada per a *Lleida*: es tracta d'una poesia serena, depurada, intel·ligible, dotada d'una gran riquesa d'imatges i musicalitat:

Agelet Garriga es un ávido del color y un pintor de sensaciones.
Leyendo *La tarde oberta* hace el efecto de que acabamos de abrir una ventana por la que entra un soplo fresco y saludable.
Agelet y Garriga escribe en poemas breves.

¹⁴⁹ Romà Sol i Maria del Carme Torres, *Lleida i el fet nacional català (1878-1911)*, p. 195.

¹⁵⁰ [S/s], “Nuevo compañero”, *El País*, 11-X-1927.

Nada de retoricismos recargados ni muchas descripciones. Auna unas manchas de color, concisas, certeras y expresa una sensación concreta. Esgrime un matiz, lo centra y transparenta un estado anímico. Todo llega al papel, depurado y las evocaciones tienen esa fuerza admirable de las concisiones labradas con claridad.¹⁵¹

La conclusió de Xuriguera sobre el recull, i el seu autor, és la mateixa que presenta a *Lleida*: “con el libro de Agelet Garriga la literatura catalana ha engarzado una rara gema en su rica corona. Lérida que es su cuna, se lo agradece”. La potenciació d’un model cultural per a les Terres de Ponent –i, de retop, la seva incorporació a la modernitat catalana– la referma a “El banquete de homenaje al poeta Jaime Agelet i Garriga”, en què comenta la festa que va dedicar la ciutat de Lleida a aquest poeta amb motiu de la publicació de *La tarda oberta*. L’article posa de relleu l’adscripció d’Agelet a una terra ben determinada i de la qual és un punt de referència inexcusable:

El motivo [del banquet] fué la publicación de su nuevo libro de versos *La tarda oberta*. En realidad palpitaba debajo de este motivo otro de más hondo; el de ver confirmada la existencia de un poeta que ha de dar días luminosos a las letras leridanas.¹⁵²

La idea que se’n desprèn és, si fa no fa, semblant a la resseguida en diversos textos: gràcies a Agelet i a les diverses institucions que li donen suport en el seu homenatge, “Lérida, que empieza a ser ciudad de poetas, empieza a serlo también de alta espiritualidad”.

L’altre autor que comenta Xuriguera a *El País* és Joan Santamaria, a qui, tanmateix, no havia dedicat cap article a *Lleida*. En una carta que aquest li adreça el 2 de gener de 1928, li tramet un exemplar de *Visions de Catalunya* amb el prec que dugui a terme la seva ressenya:

Distingit senyor: Em plau de remetre-li un exemplar de *Visions de Catalunya*. Si li agraden, li estimaria en fes alguna ressenya en la premsa local lleidatana, posat que el llibre té un objecte precís i únic: el de difusió popular i el d’exaltament catalaníssim. (...)

---

¹⁵¹ Ramon Xuriguera, “*La tarda oberta*”, *El País*, 2-XII-1927. Val a dir que un altre article sobre el mateix llibre per a la revista *Lleida* el publica el 10 de gener de 1928. L’article es tanca amb la reproducció del poema d’Agelet “Hortolana lleidatana”.

¹⁵² Ramon Xuriguera, “El banquete de homenaje al poeta Jaime Agelet Garriga”, *El País*, 7-II-1928. Xuriguera comenta, en l’article, passatges dels discursos d’alguns dels assistents a l’homenatge a Agelet, en què s’insisteix en el “lleidatanisme” del poeta, com l’efectuat per Josep Estadella, que afirma que “vió en el señor Agelet a un poeta leridano que canta las cosas de la tierra con raros acentos muy distanciados de los suyos pero que esta variedad de matices era precisamente la nota de riqueza que necesitaba esta tierra tan pródiga en inspirarla”.

P. D. A més de *Lleida* convindria parlar-ne aviat en algun diari local i serà tan amable de remetre'm un exemplar! Gràcies de tot.¹⁵³

Així, a “Un libro interesante”, fa una crítica elogiosa del primer volum de *Visions de Catalunya*¹⁵⁴, una obra que, tal i com li indica Santamaria en la seva carta, s'adreça a qualsevol tipus de públic i, per tant, és “digna de figurar en todas las bibliotecas”:

Los caracteres más distintivos de la raza, la trabazón etnológica y geográfica de nuestro radio, tienen tal fuerza de expresión y tal aguda justeza en este afortunado libro de Juan Santamaria, que lo recomendamos seguros de que ha de agradecérselo el lector que por él pase los ojos y el alma.¹⁵⁵

Del llibre, en remarca els capítols inicials, centrats en els itineraris per les terres de Lleida, pels seus “finos matices del espíritu y recónditas variaciones del paisaje [i que] son recogidos en el libro com una sagacidad admirable”. I, conclou Xuriguera: “el prestigio de nuestro admirado conciudadano se ha consolidado con la publicación de esta reciente obra”. Aquesta valoració positiva de Santamaria, en tant que esdevé un model de la literatura produïda des de Lleida, la retrobem a “Unos momentos de charla con Juan Santamaría”, i que avança el model d'article centrat en una conversa que utilitzarà a algunes de les cròniques que enviarà, des de París, per a *La Publicitat*. L'entrevista gira al voltant de dos eixos: la visió que té de la seva ciutat nadiua i quins són els seus projectes narratius, sobretot els que s'ambienten a les Terres de Ponent. En aquest sentit es fa ressò del projecte de publicar una obra seva –es tracta de *La roda de la fortuna*, que romandrà inèdita– per a la “Biblioteca Lleidatana”. Una producció que destaca, a banda del seu “sentido palpitante” –que el converteix en un dels valors més sòlids de la novel·la catalana actual– per un lèxic, segons Xuriguera, carregat de “multitud de frases y locuciones leridanas vivas y llenas de sabor”. La figura de Santamaria és, en definitiva, analitzada a partir d'aquestes premisses:

Si una amistad epistolar no nos hubiese movido a saludar al autor de *Visions de Catalunya*, su figura, en el panorama de las letras catalanas y su condición de leridano eminente nos hubiera impuesto esta obligación.¹⁵⁶

---

¹⁵³ A l'Annex V (núm. 202), donem la transcripció sencera d'aquesta carta, una de les dues que s'ha conservat de la correspondència entre Ramon Xuriguera i Joan Santamaria.

¹⁵⁴ Cal recordar que les ressenyes dels diversos volums de les *Visions de Catalunya*, per a la revista *Lleida*, les du a terme Fermí Palau.

¹⁵⁵ Ramon Xuriguera, “Un libro interesante”, *El País*, 17-I-1928.

¹⁵⁶ Ramon Xuriguera, “Unos momentos de charla con Juan Santamaria”, *El País*, 7-IV-1928.

Un segon bloc l'integren els comentaris sobre l'actualitat teatral, musical i artística. Pel que fa referència a la crítica de teatre, Xuriguera ressenya diverses obres estrenades al Teatre dels Camps Elisis. Les peces ressenyades són de temàtica i de gènere ben diversos: el sàinet *La Reina del mercat*, d'Alfons Roure, que és objecte d'una valoració positiva ja que “bajo la forma impropriadamente llamada sainete palpita un drama de vivo interés, de amor materno y de sacrificios”¹⁵⁷; la comèdia *El Caballero Varona*, de Jacinto Grau, que “representa algo nuevo y algo sólido en la trista actualidad del teatro español”, cosa que fa que el seu autor se situï a “la cabeza de los comediógrafos españoles”¹⁵⁸; i el drama amorós *Cándida*, del qual no esmenta el creador i en desaprova el desenllaç¹⁵⁹. Estretament relacionats amb aquests articles, trobem els destinats a comentar el ballet clàssic, “Berta Adriani”¹⁶⁰; l'art de la pantomima, “Las pantomimas Korobok”¹⁶¹; o un art jove com el cinema a “La última tragedia de Francesca Bertini”¹⁶² o “El triunfo de Manón”. En aquest darrer text, la visió d'unes pel·lícules dedicades a aquest personatge és el punt de partida de Xuriguera per a qüestionar la vigència d'una concepció estrictament romàntica del món; un romanticisme restringit a un mer sinònim del sentiment amorós, “el eterno tema repleto de exaltaciones”¹⁶³. Pel que fa referència a les activitats musicals, Xuriguera insisteix en alguns dels aspectes que ja havia tractat amb anterioritat a *L'Ideal* i *Lleida*. Són els casos de “Celia Deza”¹⁶⁴ en què, a partir dels temes interpretats per aquesta cantant, reflexiona sobre el gènere del cuplet i que ens remet a l'article “El cuplet de moda” aparegut a *L'Ideal* el 22 d'octubre de 1922; o “Concierto de guitarra. Emilio Pujol y Matilde Cuervas”¹⁶⁵, pràcticament idèntic al que publicarà a *Lleida* dies més tard i que rebla el clau sobre aquest valor musical que proposa. Per últim, trobem, a *El País*, tres articles de temàtica artística –“Exposición

¹⁵⁷ Ramon Xuriguera, “*La Reina del mercat*”, *El País*, 4-XI-1927.

¹⁵⁸ Ramon Xuriguera, “Espectáculos”, *El País*, 25-VI-1928. Val a dir que Jacinto Grau era col·laborador habitual del diari.

¹⁵⁹ Ramon Xuriguera, “Espectáculos”, *El País*, 30-VI-1928. No hem pogut esbrinar qui és l'autor d'aquesta peça teatral.

¹⁶⁰ Ramon Xuriguera, “Berta Adriani”, *El País*, 1-XI-1927.

¹⁶¹ Ramon Xuriguera, “Las pantomimas. Korobok”, *El País*, 16-IV-1928.

¹⁶² Ramon Xuriguera, “La última tragedia de Francesca Bertini”, *El País*, 27-X-1927. L'article, força interessant, comenta els intents d'aquesta actriu italiana per deixar enrere, en el món del cinema, les formes d'interpretar fins llavors imperants, basades en una excessiva gesticulació.

¹⁶³ Ramon Xuriguera, “El triunfo de Manón”, *El País*, 26-XI-1927.

¹⁶⁴ Ramon Xuriguera, “Celia Deza”, *El País*, 24-X-1927.

Shum”¹⁶⁶, “Caricaturas de Niko”¹⁶⁷ i “Antonio Samarra en el Museo Morera”¹⁶⁸—directament traduïts del català i publicats a *Lleida*. Tots tres insisteixen a donar a conèixer artistes lligats a les terres de Lleida i que promourà, simultàniament, des de les pàgines de les dues publicacions.

Punt i a part són els articles “La actualidad política”¹⁶⁹—que de fet és un atac contra el partit de la Lliga i, més en concret a un dels seus homes forts, Lluís Duran i Ventosa— i “El sitio de Santa Cecilia”¹⁷⁰, on critica la commemoració de la festa en què es perpetua l’alliberament de Lleida, després del setge a què estava sotmesa per l’exèrcit francès durant la Guerra dels Segadors. Ambdós anticipen els textos de caire polític que escriurà des de París i els editorials que trobarem al diari *La Jornada*.

Un tercer i darrer bloc són els articles de creació literària. Així, alguns d’ells estan emparentats amb l’intent de crear una prosa a mig camí entre la poesia i la reflexió com la que havíem trobat a la sèrie “Al redós d’un vetllador”, publicada a *Lleida*. Es tracta dels textos “El día de los difuntos”, en què la diada de Tots Sants serveix a Xuriguera per a meditar sobre la vanitat i la brevetat de la vida: “la Vida nos engaña un poco y nuestra dicha es vivir de su engaño”¹⁷¹ afirma al final de la peça; “¡Si ellas lo supieran!...”¹⁷², carregat d’un conjunt de tòpics masculistes (l’oposició sexe fort / sexe dèbil o bé la idea de l’home a mercè de la bellesa de les dones); o “Aquellos ganchos”, on la contemplació d’un ganxo a la porta d’una carnisseria és el punt de partida per a

---

¹⁶⁵ Ramon Xuriguera, “Concierto de guitarra. Emilio Pujol y Matilde Cuervas”, *El País*, 16-I-1928. L’article de *Lleida* apareix en el número 64 (25-I-1928).

¹⁶⁶ Ramon Xuriguera, “Exposición Shum”, *El País*, 18-I-1928. L’article de *Lleida* apareixerà en el número 64, del 25 de gener. Una altra ressenya de la mateixa exposició apareix al diari el 2 de febrer a càrrec de A. Vicén Vila, autor de la publicada a *Vida Lleidatana* i que insisteix també en la voluntat redemptora de l’art.

¹⁶⁷ Ramon Xuriguera, “Caricaturas de Niko”, *El País*, 2-VI-1928. L’article de *Lleida* es publica en el número 72 (25-V-1928).

¹⁶⁸ Ramon Xuriguera, “Antonio Samarra en el Museo Morera”, *El País*, 12-VI-1928. L’article de *Lleida* apareix en el número 74 (25-VI-1928).

¹⁶⁹ Ramon Xuriguera, “La actualidad política”, *El País*, 19-XI-1927.

¹⁷⁰ Ramon Xuriguera, “El sitio de Santa Cecilia”, *El País*, 22-XI-1927.

¹⁷¹ Ramon Xuriguera, “El día de los difuntos”, *El País*, 1-XI-1927.

¹⁷² Ramon Xuriguera, “¡Si ellas lo supieran!...”, *El País*, 17-XI-1927. Un exemple d’aquest rerefons masculista el trobem en el passatge següent: “El hombre, hecho a las asperezas, a la lucha y a las contrariedades, guarda generalmente una prevención más o menos exagerada a los encantos del bello sexo por que sabe experimentalmente que le reducen o le dejan maltrecho para que luego pueda figurar con gallardía en el recio combate de los valores humanales”.

dur a terme una meditació sobre el passat, de caire costumista, i que empelta amb la seva visió del Modernisme:

Ya no queda ni rastro de aquellos aparatos torturantes suspendidos como un peligro en la puerta de la carnicería.

La prisa urbanizadora barre siluetas y tipismos que nos hablan de una época lejana que se va.

En los sombríos portales el modernismo ha levantado rutilantes escaparates, en las que renegridas paredes la piedra artificial cuaja soberbios miradores...

Ya no hay faroles melancólicos ni noctámbulos sigilosos. La noche no es más que un día artificial. Las penumbras ya no incuban visiones fantasmagóricas ni gime la voz de los serenos en el misterio de la oscuridad.

La luz ha sorbido el espíritu viejo de la misma manera que el carmín confunde el sonrojo si es que éste todavía se asoma a la faz de las mujeres.¹⁷³

En altres textos de creació literària, com “El encanto de Balaguer”, Xuriguera intenta construir un model de narració que recorda el que proposa Joan Santamaria a les *Visions de Catalunya*: la descripció de la ciutat li serveix de punt de partida per explicitar les sensacions que li produeix, tot emprant una imatgeria i uns recursos notablement carregats. Els resultats no són gens reeixits i Xuriguera acaba caient en la més banal cursileria:

La dulce sonrisa de su linea junto al río, atrae como el cáliz al aguijón de la abeja.

Balaguer es una libación jugosa para un espíritu exquisito.

Tiene suavidades de tono y muelles cadencias flotantes en los festones de sus pórticos.

Las calles se escurren como largos silencios salpicados de retazos carnosos de mejilla, de labios llameantes y de pies menuditos.

Hay rincones como nidos de sombras en reposo; balcones como pupilas lánguidas y rendidas por el cansancio de mirarse tan de cerca.¹⁷⁴

Uns resultats no gaire millors els trobem a “Las húmedas gracias de Mayo”¹⁷⁵, que gira al voltant de la Festa Major de la ciutat de Lleida; i a “El enigma del año nuevo”¹⁷⁶, una narració de caire fantàstic sobre el canvi d’any, malmesa per l’ús d’una imatgeria,

---

¹⁷³ Ramon Xuriguera, “Aquellos ganchos”, *El País*, 13-X-1927. Cal fer notar la comparació masclista que presenta el darrer paràgraf de la prosa.

¹⁷⁴ Ramon Xuriguera, “El encanto de Balaguer”, *El País*, 21-XII-1927.

¹⁷⁵ Ramon Xuriguera, “Las húmedas gracias de Mayo”, *El País*, 11-V-1928. Una mostra de la cursileria que amara aquesta prosa la trobem en aquest paràgraf: “¡Mayo, Fiesta, Lluvia...! Trino y uno. Yo beso tu alma con mi oración lírica que me recuerda el aliento lejano de mi infancia disuelto en el de mi actual juventud. ¡Lluvia, Fiesta, Mayo...! Doqueira que yo esté serás mi Lérida y posaré mi mejilla en tu seno”.

¹⁷⁶ Ramon Xuriguera, “El enigma del año nuevo”, *El País*, 31-XII-1927. Un exemple d’aquesta imatgeria el trobem en el següent paràgraf: “He tropezado sueños en flor que vivieron un momento; turbulentas pasiones disueltas al conjuro de una sonrisa; bondades azotadas por un engaño; enormes cráneos vacíos recubiertos de capas purpúreas; llantos solapados; sonrisas amargadas; lingotes de oro con cabezas de vívora y manos acariciantes; fastos carcomidos por mil gusanos ponzoñosos; rostros ardientes de todas las santas ideas y beatíficas caras rellenas de poso de mezquindades...”

que cerca provocar el fàstic en el lector, mitjançant la descripció dels malsons que pateix el narrador. També procura construir, a “El paso de la tragedia”¹⁷⁷, una prosa a mig camí entre la ficció i el reportatge periodístic. Basant-se en un fet real, mostra la impressió que causa, en l'ànim dels ciutadans, el naufragi d'una embarcació al riu Segre, al seu pas per Lleida, i les conseqüències tràgiques que se'n deriven.

Els tres darrers textos literaris que publica Xuriguera a *El País* posseeixen un major grau d'ambició. Els relats, *Desencanto* i *Geli*, combinen dues línies temàtiques que ja havíem trobat a *Lola*, aquella novel·la curta escrita durant la seva estada a Melilla: el món militar i el sentimentalisme. Val a dir que ambdós textos estan datats, significativament, a Melilla: el primer el 10 i l'11 d'octubre de 1924 i el segon el setembre-novembre de 1925. *Desencanto* du el subtítol “Ensayo de novela veloz” i la història que narra està dividida en tres capítols. El protagonista, Federico Ruiz, després de llicenciar-se del servei militar, marxa a Madrid per retrobar una noia, Mari-Luz, amb qui ha estat mantenint una relació epistolar, que desemboca en amor, d'ençà que ella s'assabenta, gràcies a la premsa, que Ruiz havia salvat la seva companyia d'un atac dels mahometans. A la cambra de la pensió on s'han citat, ella rebutja que es vegin els rostres i prefereix mantenir l'obscuritat; ell, però, no ho accepta i decideix descórrer les cortines. El final de la narració, que reproduïm, mostra el desencís del protagonista davant la visió de la noia –es tracta de la coneguda dicotomia món real / món ideal– i del sentimentalisme –i, perquè no, del masclisme– que destil·la:

Aquella mujer de grandes ideales tenía un cuerpo mezquino, casi repulsivo. Sus ojillos, como dos aceitunas microscópicas miraron al soldado empañados en lágrimas. Éste dejó caer los brazos a lo largo del cuerpo como un vencido.

Ella, libre de su cárcel corrió a hundirse como un ovillo en un rincón del sofá.

¡Has matado tu ILUSIÓN! –gemia– ¡la has matado!...

La habitación se pobló otra vez de sombras.

Un minuto de luz bastó para romper para siempre el hechizo de dos almas.¹⁷⁸

De major extensió –s'estructura en vuit capítols– és *Geli*, que porta el subtítol de “Novela corta”. El narrador del relat acudeix cada tarda amb els seus companys al “Colonial Salón” de la caserna de Melilla per esbargir-se. Allí, s'adona com un soldat,

¹⁷⁷ Ramon Xuriguera, “El paso de la tragedia”, *El País*, 15-VI-1928.

¹⁷⁸ Ramon Xuriguera, “Desencanto”, *El País*, 29-II-1928. Els altres dos capítols apareixen el 27 i el 28 del mateix mes. No cal dir la ironia –volguda o no per Xuriguera– que palesa el fet que la protagonista es digui Mari-Luz i que és la claror la que provoca el trencament de la parella.

diàriament, demana al pianista la mateixa peça musical: la “Rapsòdia Hongaresa núm. 2” de Franz Liszt. Encuriositat, decideix preguntar-li el perquè d’un fet tan estrany; el jove, de nom Paquín, li explica el motiu. Es tracta d’una promesa d’amor entre ell i Angelina, coneguda com a Geli, una noia estudiant de piano i dotada d’una gran sensibilitat. Com que, a causa del servei militar de Paquín es veuen obligats a separar-se, fan el jurament que mentre duri el seu allunyament es recordaran mútuament gràcies a l’audició, dia rere dia, de la peça amb què es van conèixer. Una mostra del sentimentalisme que impregna la narració –força embafador, cal dir-ho– són els passatges finals en què s’explica la separació dels dos amants:

En la desierta soledad del ambiente percibí el débil sonido de un piano. A medida que iba avanzando los sonidos se hacían más claros.
¿Sería ella?
Caminé más, atento al ruído de las notas, hasta detenerme frente a su casa.
¡Ella; era ella! ¡Geli! Mía...
Busqué refugio en el portal de enfrente y agucé el oído.
Reconocí su manera de tocar; su música; “nuestra” música...
Los compases de la Rapsodia llegaban a mí como un bálsamo, debilitados, sùtiles como quejidos de un espíritu sublime.
Entonces conocí que las almas se hablaban...
Calló el piano y el silencio de la calle se hizo tan profundo que apreté fuertemente las manos contra mi corazón temeroso de que se alterase con sus latidos...
A poco, tras el cuadro luminoso del cristal se dibujó la silueta de una mujer.
¡Geli! Asomada a la mancha oscura de la noche, lloraba...
Ella, la que no tuvo valor para estrechar mi mano, lo tuvo para buscar mi alma en el conjuro de la Rapsodia. Y el alma acudió.
Lo quiso el cielo.¹⁷⁹

Per últim, val la pena esmentar l’únic text en català que va escriure Xuriguera per al diari: es tracta del poema de circumstàncies “Ara se m’acut...”¹⁸⁰, dedicat a Josep Estadella amb motiu d’aconseguir, aquest darrer, el Mestratge en Gai Saber en els Jocs Florals de Barcelona.

4. ALTRES COL·LABORACIONS ENTRE 1926 I 1928

Paral·lelament a les seves activitats a *Lleida* i, posteriorment, a *El País*, Ramon Xuriguera du a terme entre 1926 i 1928 una sèrie de col·laboracions de caràcter

---

¹⁷⁹ Ramon Xuriguera, “Geli”, *El País*, 30-III-1927. Els altres capítols d’aquesta novel·la curta es van publicar els dies 5, 8, 10, 16, 17, 21, 23, 24, 26, i 28 de març.

¹⁸⁰ Ramon Xuriguera, “Ara se m’acut...”, *El País*, 26-VII-1928. Val a dir que Xuriguera en aquest poema compara els seus versos amb els de Josep Estadella, tot i que els d’aquest darrer, no cal dir-ho, els considera qualitativament millors.

esporàdic en diverses revistes que abasten el conjunt de la geografia catalana: des de les Terres de Ponent (*Programa de la Festa Major de Lleida; Vida Lleidatana; Renaixement*, d'Artesa de Segre) passant per les comarques barcelonines (*La Dona Catalana, L'Esquella de la Torratxa* i *Juventut*, de Barcelona; *Diari de Mataró; La Gasetta de Vilafranca; La Veu de Sabadell*) fins arribar a les de Girona (*Marinada*, de Palamós; *Recull*, de Blanes; *Revista d'Olot*). Unes col·laboracions que inclouen articles escrits expressament per a les revistes o ja publicats anteriorment, sobretot a *Lleida*; i textos literaris que segueixen els mateixos paràmetres dels que hem anat resseguint. Tot plegat, evidencia la finalitat de Xuriguera de projectar, més enllà de la capital de Segrià, la seva imatge d'intel·lectual i de dinamitzador cultural.

Gràcies al fet de dirigir *Lleida*, Xuriguera va rebre l'encàrrec de redactar, entre 1926 i 1928, els textos que havien d'acompanyar els programes de la Festa Major de Lleida. Es tracta de tres articles que intenten realitzar un panegíric de la ciutat amb motiu d'aquesta celebració. “El prestigi de la silueta” és una prosa descriptiva al voltant d'un tòpic: “ni blanca, ni clara, ni pulcra, però esvelta. Lleida és la ciutat de la silueta esvelta”. L'autor no s'està de refermar-ho mitjançant l'ús de la comparació:

Després la Seu. Serena, altiva, allisada, sobre les cases, sobre el turó d'argila atapeïda, com una sageta en l'abundor de l'espai i com un recer al caseriu al fons.
I aquesta és tota l'esveltesa.
El vianant que l'ha vist una vegada la recorda per sempre més. No la sabia confondre amb cap altra.¹⁸¹

El segon, “La ciutat que estira els braços”, segueix en aquesta mateixa línia. El motiu és, en aquest cas, el procés de creixença de la ciutat:

Lleida estén els braços devers la planúria del Camp de Mart, a l'encaix del camí de Corbins i a l'altra banda del riu atalaïant la Bordeta.
Té un corrent de vida accelerat que circula amb pena per les estretes rues en voga i cerca esgambi per les afores amb el delit concís d'afirmar-s'hi.¹⁸²

Es tracta, per tant, de glossar, un procés de canvi que ha convertit Lleida en una ciutat moderna. El tercer i darrer, “La Festa Major”, és, en canvi, força diferent i pot

---

¹⁸¹ Ramon Xuriguera, “El prestigi de la silueta”, *Programa de la Festa Major de Lleida*, 1926, s/p. El text va ser reproduït a *Lleida*, núm. 33 (25-VIII-1926), p. 187. La definició que dona Xuriguera de silueta és la següent: “La silueta no és pas una cosa aïllada; és un conjunt. No és el riu, ni la serp de cases, ni la nuesa del cloquer. Ho és tot plegat”. La prosa recorda en alguns aspectes l'article “El encanto de Balaguer” que apareixerà a *El País*, el 21-XII-1927.

relacionar-se amb el text “Las húmedas gracias de Mayo”, publicat a *El País*: es tracta d’una exaltació de la primavera i, més en concret, del maig, mes en què se celebra la Festa Major. La celebració és, en el fons, la manera de manifestar-se que té la primavera. En els paràgrafs finals, gràcies a la personificació, la Festa Major i la primavera arriben a esdevenir el mateix:

I la festa ve. Entra fent gambirols pel camp amb el vestit verd i un clavell a la boca.
Nosaltres la coneixem prou bé. Fa olor d’aufàbrega i té gust de pera seremenya.
L’emmena el Maig florit i després d’haver-se emmirallat en tots els rierols i d’haver-se mostrat la rossa cabellera a les albaides, truca a les portes de la ciutat i s’hi detura.
Cada any acut, rossa de testa, encesa de galtes i àgil de peus. Cada any acut jove i fresca per lliurar-se a la ciutat amb el gest magnànim d’una gràcia.¹⁸³

Les altres dues revistes de les Terres de Ponent, en què col·labora Xuriguera, durant aquests dos anys són *Vida Lleidatana* i *Renaixement*. A la primera, dona a conèixer dues composicions. D’una banda, el poema “Març, marçot”, bastit sobre el refrany popular i compost paral·lelament a les composicions inicials que apareixen a *Lleida*. Ens remet, altra volta, a la poesia de Josep Carner:

Març, marçot...
que ventes les eres
i escampes el llot
de les carreteres.

Baf d’esperitat
en els raconades
i fagot irat
en les finestrades.¹⁸⁴

De l’altra, “En el traspàs del poeta” que, com hem apuntat, va aparèixer en el número especial de la revista dedicat a Magí Morera i Galícia; és un panegíric a la figura del poeta recentment mort. Es tracta d’un sonet amb una estructura poc habitual –tres quartets i un apartat– en què Xuriguera presenta alguns dels tòpics que la crítica ha atribuït al poeta lleidatà (com, exemple, la presència de l’habitual paisatge de les Terres de Ponent) i que sintetitza en els dos darrers versos, amb una picada d’ulls cap al

---

¹⁸² Ramon Xuriguera, “La ciutat que estira els braços”, *Programa de la Festa Major de Lleida*, 1927, s/p.

¹⁸³ Ramon Xuriguera, “La Festa Major”, *Programa de la Festa Major de Lleida*, 1928, s/p.

¹⁸⁴ Ramon Xuriguera, “Març, marçot”, *Vida Lleidatana*, núm. 2 (15-V-1926), p. 21.

poema més cèlebre de Morera, “El campanar de Lleida”: “I amb l’horta i el cloquer que l’aire enceta, / llur imatge viurà amb la del Poeta”.¹⁸⁵

A la segona publicació, *Renaixement*, un periòdic quinzenal de tema literari editat a Artesa de Segre i dirigit per J. Bosch i Barrera, només hi veuen la llum textos que ja havien aparegut anteriorment a *Lleida*.¹⁸⁶

La revista de fora de les comarques de Lleida en què trobarem el nombre més elevat d’escrits de Xuriguera, tant poemes com narracions, és *La Dona Catalana*.¹⁸⁷ Dirigit per Magí Murià, el setmanari –que va gaudir d’una certa popularitat entre 1925 i 1934 i que duia el subtítol de “Revista de Modes i de Llar”– donava a conèixer, a més de les informacions de moda, pàgines literàries originals d’escriptors catalans, el més destacat dels quals era Josep Maria Folch i Torres.¹⁸⁸ Els poemes que hi publica són de temàtica sentimental. Així, “L’agonia de la rosa” palesa una imatgeria decadentista ja que recull el vell tòpic de la rosa que s’esfulla com a símbol de la mort i que recorda les composicions “Unes flors que s’esfullen”, de Joan Maragall i “L’elegia d’una rosa”, de Josep Carner:

La Rosa que em fa penar
està commosa
perquè la rosa
més ufanosa
del roserar,
tot just desclosa
s’és començada a desfullar
mústia i plorosa.¹⁸⁹

“L’hora de l’amor finit”, tal i com indica el seu títol, tracta de la fugacitat de l’amor i els desenganys que aquest sentiment condueix al jo poètic, com ho mostren els versos que el clouen:

Ha creuat amb lleugeresa
el desdeny fent-li costat.

¹⁸⁵ Ramon Xuriguera, “En el traspàs del poeta”, *Vida Lleidatana*, núm. 28 (15-VI-1927), p. 150.

¹⁸⁶ Es tracta dels poemes “De dos amigues que tinc...”, “Ruella encesa al foc viu...”, “L’estel que s’ha oblidat de la serenor...” i “Llum en la sombra”; i la narració “Història d’uns amors extraordinaris”.

¹⁸⁷ Sobre aquesta publicació, vegeu Elisabet Nualart, Eulàlia Trius i Manel Xicota, “*La Dona Catalana*: una proposta de literatura popular”, *Els Marges*, núm. 37 (maig de 1987), p. 103-110.

¹⁸⁸ Entre les signatures habituals de *La Dona Catalana* cal destacar la del lleidatà Fermí Palau, col·laborador de la revista *Lleida*, i amb qui Xuriguera manté, el 1926, correspondència sobre aquesta publicació. Dues d’aquestes cartes les transcrivim a l’Annex V (núm. 143-144).

¹⁸⁹ Ramon Xuriguera, “L’agonia de la rosa”, *La Dona Catalana*, núm. 41 (16-VII-1926), p. 1.

Ai, de l'ànima malmesa!
Ai, del pit enverinat!
Ai, de l'ànima malmesa
per tanta insinceritat!¹⁹⁰

Una problemàtica, la del desencís, que també apareix a “Promesa vana”: el títol fa referència a la impossibilitat d'oblidar l'estimada que li ha provocat el desengany malgrat que “si al meu cor s'hi fa més encisera / si al seu augmenta el glaç”. En canvi, l'optimisme vers l'amor i l'estimada el trobem a “Mestressa sou del meu cor”, en què el jo poètic descriu les sensacions que experimenta en sentir-se enamorat després d'una vida “amarga i costanera”; un poema que, com indica el seu títol, recull, una vegada més, el tòpic de l'home dominat per la bellesa de la dona. “Vesperal” comparteix aquesta joia cap a l'estimada del poema anterior: el capvespre serveix per a recordar els moments passats amb la persona estimada:

Cada tarda té un encís
a l'hora de l'escolada.
L'amada ensenya un somrís
entre la galta apagada
i un sospir tremoladís...¹⁹¹

Les dues narracions –subtitulades “Proses sentimentals”– són més interessants i poden considerar-se com les més reeixides de les escrites per Xuriguera aquests anys. “El retorn” ens explica la història del retrobament del narrador, després de vint anys d'absència, amb la ciutat en què va néixer. La presència d'un amic i, sobretot, la possibilitat de tornar a veure la noia que va estimar, i el fet d'observar els estralls que el pas del temps ha deixat en el seu rostre, provoca que el narrador, abans que aquest esdeveniment es produeixi, decideixi fugir. El més destacat d'aquesta narració, a banda d'insistir en la temàtica del desencís, que ja hem comentat en alguns poemes, és la imatgeria emprada per descriure les sensacions que experimenta el protagonista, semblant a la que trobarem a obres posteriors com la novel·la *Volves grises* o els contes que integren *Espills dormits*:

Vagant pel món, tenia a l'ànima l'espillet de la vila nadiua, tan regalada de dolçors, que em temptava de mirar-la-hi sovint. I d'any en any, com més llunyana, més enternidora s'anava fent.

---

¹⁹⁰ Ramon Xuriguera, “L'hora de l'amor finit”, *La Dona Catalana*, núm. 51 (24-IX-1926), p. 10.

¹⁹¹ Ramon Xuriguera, “Vesperal”, *La Dona Catalana*, núm. 99 (27-VIII-1927), p. 6.

Delia pel retorn, i un dia fou.

Ai l'espillet fetiller! La catifa maragdana era el rostoll gebrat; la sageta del cloquer, una fita anquilosada, la gràcia del raig de sol, una glaça embrutada...¹⁹²

La segona narració, “Com una ombra”, es troba impregnada, com “L’agonia de la rosa”, d’un cert decadentisme. El narrador, que cada capvespre surt al camp a llegir, veu darrere el finestral d’una casa luxosa una noia rossa malalta. Un dia, armat de valor, li confessa el seu encís i ella li contesta que feia un any que esperava que donés aquest pas i que l’observava sense dir-li res i que, ara, abans de morir, li volia dir adéu. L’endemà, el narrador, en veure les cortines de la casa sense descórrer, pregunta al jardiner els motius del fet. Aquest li respon que la noia va deixar d’existir la nit passada. Tal vegada, el més aconseguit del text és l’ambientació, de caire decadentista i amarada de melangia, que l’impregna:

La fulla feia un tomb per l’espai i s’ajaçava al trespol com un gemec.

El peu acabava de fer-la cruixir amb la dolorosa delectança de sentir-se el gemec dins l’ànima.

Així, una tarda, baldament la fulla fos ja allisada, el peu restava jup en el terror sense que fos temptat de donar un pas; que l’ull, a dalt, lliscava una guspira d’il·lusió dessorre una figura tota rossa i tota pàl·lida eixida en un racó del finestral d’un dels xalets de la vorera.

Ull que ets fet per mirar...! La bella tenia l’encís d’una malalta: tot just un llumí a l’esguard i un borrall de neu càndid a cada galta que per un moment clapí en un brom de color...¹⁹³

El poema aparegut a *L’Esquella de la Torratxa*, “Si t’ofrena el llavi dolç...”, palesa un nou model a imitar: Joan Salvat-Papasseit. El contingut de les dues primeres estrofes de la composició remet, sens dubte, la cèlebre peça salvatiana “Mester d’amor”:

Si t’ofrena el llavi dolç,
no li planyis la besada;
si te l’ensenya tan sols
mesura la revolada.
Si el trobes arreberat
no et meni la lleugeresa
ja es tornarà enjogassat
al delit de l’escomesa.¹⁹⁴

Una altra publicació on apareixen poemes de Xuriguera és el *Diari de Mataró*. Iniciat el 1923, es tractava d’un periòdic que defensava els ideals d’Acció Catalana i que era dirigit per Marçal Trilla i Rostoll, mentre que la pàgina literària anava a càrrec

¹⁹² Ramon Xuriguera, “El retorn”, *La Dona Catalana*, núm. 67 (14-I-1927), p. 10.

¹⁹³ Ramon Xuriguera, “Com una ombra”, *La Dona Catalana*, núm. 69 (28-I-1927), p. 12. La narració té alguns punts en contacte, entre d’altres obres, amb la coneguda *El pati blau* de Santiago Rusiñol.

de Francesc Rossetti; a tots dos, Xuriguera, els havia dedicat sengles comentaris a *Lleida*. Els tres poemes que hi hem localitzat són de temàtica diferent. “Llum en la fosca” és una exaltació vitalista de l’amor davant les adversitats:

I es fonguessin en el bes
d’una rebrostantada ardida,
tombats d’esquena a l’adés
i de cara a l’ampla Vida.

Perquè del cau del dolor,
s’enciressin arborades
per la flama de l’amor,
dues ànimes migrades.¹⁹⁵

“L’hora del descans”, en canvi, tracta de la interrelació entre realitat i fantasia, a partir del tòpic de les dotze campanades, la mítica hora de les bruixes. Per últim, “Reflux de l’hora breu...” és una meditació sobre el pas del temps i la perennitat dels sentiments amb una imatgeria abstracta que ens remet als darrers poemes publicats a *Lleida*. A la *Gasetta de Vilafranca* donarà a conèixer el poema “Parla el cor enamorat...”, en què torna a aparèixer el tema del desengany davant l’amor no correspost. Altres publicacions en què veuen la llum textos de Xuriguera publicats anteriorment a *Lleida*, són la revista barcelonina *Juventut* amb els poemes “Blanca i polida” i “Visió d’un cap-al-tard”, i el diari *La Veu de Sabadell* amb l’article necrològic “Un record a Teodor Werner”.

Finalment, a les comarques de Girona, Xuriguera també donarà a conèixer alguns poemes. La col·laboració més remarcable és a la revista mensual, de caire literari, *Marinada* de Palamós, dirigida per Miquel Roger i Crosa. Dels quatre poemes que hi hem trobat, dos també són publicats a *La Dona Catalana*, “Vesperal” i “Promesa vana”. Els altres dos, tot i presentar una temàtica sentimental, són força diferents: “Front ma casa hi ha un niu...” ens remet a la poesia romàntica de Bécquer per l’ús de la figura d’una oreneta, la visió de la qual, a diferència del poeta sevillà, inspira en el jo poètic uns sentiments beatífics; “Estens la llum silent”, en canvi, planteja el tòpic, que ja

---

¹⁹⁴ Ramon Xuriguera, “Si t’ofrena el llavi dolç...”, *L’Esquella de la Torratxa*, núm. 2458 (30-VII-1926), p. 511.

¹⁹⁵ Ramon Xuriguera, “Llum en la fosca”, *Diari de Mataró*, 18-XI-1926.

arrenca de la tradició clàssica, del caràcter de l'estimada com un reflex de la natura.¹⁹⁶ El periòdic de tendència catolicosocial *Recull* i la mensual *Revista d'Olot* es limitaran a reproduir dues composicions de Xuriguera: “De dos amigues que tinc...”, procedent de *Lleida*, i “L’hora de l’amor finit”, de *La Dona Catalana*.

---

¹⁹⁶ Com a curiositat podem indicar que entre 1929 i 1930 Joan Baptista Xuriguera publicarà a *Marinada* algunes narracions de caire costumista amb el títol genèric de “Quadro”.

III. L'ACTIVITAT A PARÍS (1928-1930)

1. RELACIONS INTEL·LECTUALS I ACTIVITAT PROFESSIONAL

El 5 de juliol de 1928, Ramon Xuriguera marxa a París becat per la Junta de Ampliación de Estudios de Madrid.¹ A la capital francesa exerceix de professor d'espanyol a la Sorbona –on coneixerà la seva futura muller Henriette Guitard, natural de Llemotges– i, a més, comença a col·laborar, entre d'altres mitjans de comunicació, a *La Publicitat* i *Mirador*. Hi roman fins al juny de 1930, coincidint amb l'acabament del curs lectiu, pocs mesos després de la fi de la Dictadura de Primo de Rivera.²

A París, Xuriguera es relaciona, bàsicament, amb exiliats de la dictadura i intel·lectuals francesos. En aquells anys la ciutat era, en paraules de Joan Casanelles, “el centre cultural, artístic i polític del món”³. Una de les persones amb qui manté una relació més estreta és amb Domènec de Bellmunt –estudiant a l'École d'Hautes Études Internationales i corresponsal de *La Publicitat*– que es trobava exiliat a París des de desembre de 1924, davant la por que l'enviessin al Marroc a realitzar el servei militar ja que hom l'havia acusat de separatista. Segons indica Domènec de Bellmunt a les seves memòries, serà ell qui proporcionarà a Xuriguera una feina complementària a la de professor –escriure cròniques per al diari *La Publicitat*– i, a més, qui li presentarà l'advocat sindicalista i membre del Partit Republicà Català Joan Casanovas, exiliat des del juliol de 1925. Entre Xuriguera i Casanovas es traurà una amistat que durarà fins a la mort del segon, el 1942.⁴ L'anècdota de la coneixença és la següent:

---

¹ D'aquesta marxa se'n fan ressò diaris barcelonins com *La Noche* (5-VII-1928) o *El día gráfico* (6-VII-1928), i la revista *Lleida*. En el número 75 (10-VII-1928) d'aquesta darrera publicació, p. 21, s'indica que “el dijous 5 del corrent, amb el tren de les tres de la tarda, partí en direcció a París a l'objecte d'ampliar els seus estudis, el nostre amic i director de *Lleida*, el conegut Ramon Xuriguera.” A més, la revista sovint es farà ressò a les seves pàgines de les evolucions de Xuriguera per la capital francesa: així, en el número 77 (10-VIII-1928), p. 21 s'indica que “el nombre de 28 de juliol [de *L'Éveil Catalan*] ens ha arribat. Publica un escollidíssim text, entre el qual hi figura un article del nostre estimat amic i director, Ramon Xuriguera”.

² Sobre l'ambient, i les relacions entre els exiliats i els intel·lectuals parisencs, són interessants els reculls de memòries de Domènec de Bellmunt, *Cinquanta anys de periodisme català* (Andorra, Edicions Mirador del Pirineu, 1975) i Joan Casanelles i Ibarz, *Memòries i biografia* (Barcelona, Regidoria d'Edicions i Publicacions, 1991). Ambdós, però, plasmen els fets per escrit més de cinquanta anys després d'haver transcorregut. També es poden consultar alguns capítols del llibre *Casanovas. Quinze anys de política catalana* (Barcelona, Gràfiques L.E.A., 1933) del mateix Ramon Xuriguera.

³ Joan Casanelles i Ibarz, *Memòries i biografia*, p. 23.

⁴ Sobre aquesta figura, pot consultar-se la biografia redactada pel seu fill, Joan Casanovas i Cuberta, *Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya* (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996).

A migdia [Ramon Xuriguera] va venir a dinar amb en Casanelles, Joan Casanovas i jo mateix en un restaurant de la rue Danton. Casanovas va trobar-lo simpàtic i li va dir:

- Mireu, jo em guanyo la vida com a cronista de *La Noche* i quan no n'hi ha prou, m'ajuden els de casa meva des de Vilafranca. Faig unes recerques a la Biblioteca Nacional sobre els problemes socials, des de Proudhon. Si voleu, menjareu amb nosaltres, us trobaré una cambra prop de casa meva i mentre no trobeu altra cosa més interessant, treballareu per mi. Us va bé?
En Xuriguera acceptà engrescat i va quedar-se a París de secretari de Joan Casanovas.⁵

També Xuriguera travarà amistat amb altres exiliats i intel·lectuals: Joan Casanelles, arribat el desembre de 1926, una vegada acomplertes les seves obligacions com a soldat, amb la finalitat d'ampliar els seus estudis i especialitzar-se en Dret Internacional; Pere Comas, un dels creadors del setmanari *L'Opinió*; el periodista i polític Artur Perucho, amb qui mantindrà una extensa correspondència⁶; Alfons Maseras⁷, responsable de *Le Courrier Catalan*, una revista editada en francès per la "Société pour l'Encouragement de la Culture Catalane", sota el mecenatge de Francesc Cambó i altres homes de la Lliga, i que tenia com a secretari Domènec de Bellmunt; Víctor Hurtado, fill de l'advocat Amadeu Hurtado, promotor, pocs mesos després, el gener de 1929, del setmanari *Mirador*; Lluís Nicolau d'Olwer, exiliat arran de la implantació de la Dictadura; Lluís Companys, que havia anat a París a parlar amb José Sánchez Guerra, ministre de Governació del gabinet d'Eduardo Dato i que s'havia exiliat en desacord amb Primo de Rivera; o, per últim, Ventura Gassol, Jaume Miravittles i altres processats pels fets de Prats de Molló, el judici contra els quals s'havia celebrat el gener de 1927 i que havia culminat amb l'expulsió de Francesc Macià, de l'Estat francès. Val a dir que Xuriguera recollirà el retrat d'algunes d'aquestes figures en el llibre *Els exiliats acusen*.

A París, els exiliats mantenien les seves reunions en els cafès i creaven penyes on es parlava i es criticava el règim dictatorial. Un lloc de trobada era el cafè "La Rotonde". Situat al barri de Montparnasse, la seva tertúlia era freqüentada per Francesc Macià, Ventura Gassol, Josep Pla, Carles Esplà o Eduardo Ortega y Gasset, i tenia com a president Miguel de Unamuno, autor d'uns virulents articles contra el govern espanyol

---

⁵ Domènec de Bellmunt, *Cinquanta anys de periodisme català*, p. 58.

⁶ A l'Annex V (núm. 150-175) reproduïm gairebé íntegra la interessant correspondència d'Artur Perucho amb Ramon Xuriguera, entre 1929 i 1935.

⁷ Sobre les activitats de Maseras durant els seus anys d'exili parisenc es pot consultar Montserrat Corretger, *Alfons Maseras: intel·lectual d'acció i literat. (Biografia. Obra periodística. Traduccions)* (Barcelona, Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995), p. 138-148.

que apareixien diàriament a *Le quotidien de París*. La descripció que ens forneix Casanelles d'aquesta tertúlia és la següent:

La penya es féu famosa. A més dels exiliats polítics, hi passà la gent més diversa: polítics, periodistes, artistes, turistes, tafaners, confidents, policies... S'hi discutia amb passió del diví i de l'humà, però ineludiblement s'acabava parlant de política: de la propera caiguda del règim i de l'última dita, o feta, del pintoresc dictador Primo de Rivera.⁸

Sembla ser que Joan Casanovas, per evitar la presència de confidents d'Alfons XIII i de la policia francesa, va proposar constituir una altra penya, de dimensions més reduïdes i en un lloc diferent. El cafè escollit fou "Aux Deux Magots", al barri de Saint Germain-des-Prés i la seva tertúlia era freqüentada per metges, advocats i intel·lectuals. Van ser diverses les raons –explica Casanelles a les seves memòries – per triar aquest indret: en primer lloc, no s'hi reunia cap altra tertúlia d'exiliats; segonament, era prop del Nouvel Hotel, on residien Casanovas, Domènec de Bellmunt i el mateix Casanelles; i, per últim, sempre hi era present l'escriptor, músic, director d'orquestra i compositor Josep Fontbernat, que considerava el cafè com a casa seva, fins al punt d'instal·lar-hi el seu despatx.⁹ El local va esdevenir el punt de reunió més important dels catalans que vivien exiliats a París, tal com indica Casanelles:

Entre els qui hi assistien recordo Joan Casanovas, Domènec Pallerola, Jaume Miravittles, els dos germans Fontbernat, Ramon Xuriguera, Alfons Maseras, Joaquim Maurín, Apel·les Fenosa, Daniel Rebull, Marcel·lí Domingo, Víctor Hurtado, Josep Clapés, Xavier Regàs...¹⁰

---

⁸ Joan Casanelles i Ibarz, *Memòries i biografia*, p. 37. També Josep Carner Ribalta a *El campanar abandonat*, p. 146, ens ofereix la seva visió de la tertúlia i, en especial, de la figura de Josep Pla: "Vaig fer coneixença sinó fonda amiatat amb Josep Pla, escriptor intel·ligent i *causeur* admirable. Ens trobàvem a la penya de "La Rotonde" a Montparnasse i algunes nits en aixecar-se la penya teníem llargues conversacions pel Boulevard Saint-Michel acompanyant-nos mútuament a casa. Com he dit, la nostra amiatat no crec que arribés a ésser fonda, però em penso que existia entre ell i jo una certa simpatia recíproca i dic "crec que" i "penso que" perquè en la seva complicada personalitat hi havia sempre un tènue enigma, un aire lleugerament "sinistre" (per usar un dels seus imprecisos adjectius) que no el deixava veure del tot clar. Ajudava a això el seu punt a tractar tothom de "vostè" i a la mateixa respectuosa distància, amics o no."

⁹ Sobre aquest personatge, vegeu Domènec de Bellmunt, *Històries d'emigrats* (Barcelona, Llibreria Catalònia, 1926) p. 21-29. Cal tenir present que Josep Fontbernat publica el 1930 a l'editorial Proa el volum *La batalla de Prats de Molló*. I durant el període 1936-1939 col·laborarà estretament amb Xuriguera des del càrrec de director general de radiodifusió de Catalunya.

¹⁰ Joan Casanelles i Ibarz, *Memòries i biografia*, p. 38. També parlen d'aquestes tertúlies Domènec de Bellmunt a *Cinquanta anys de periodisme català*, a *Del Paral·lel a Montmartre* (Barcelona, Llibreria Catalònia, 1928) p. 36-39 i a *Homes de la terra* (Barcelona, Llibreria Catalònia, 1935), p. 118; Francesc Madrid a *Els exiliats de la Dictadura* (Barcelona, Antoni López Llibreter, 1930), p. 15-64 i Ramon Xuriguera a *Casanovas. Quinze anys de política catalana*, p. 119-121.

Hi havia, a més, altres indrets de trobada entre els exiliats parisencs com l'estudi-escuela, a la plaça Saint-Georges, de la ballarina Teresina Boronat¹¹ –a qui Xuriguera dedicarà alguns articles per a *La Publicitat* i *Mirador*– o un local de l'avinguda de l'Òpera.¹²

És a partir d'aquestes reunions que devia sorgir la idea de crear una publicació catalana a París semblant a la que ja existia, en espanyol, i que duia per títol *Hojas libres*, dirigida per Eduardo Ortega y Gasset¹³, i on col·laborava Casanovas. De tota manera, a la capital francesa, ja apareixien altres revistes com el *Butlletí de Catalunya*, òrgan dels exiliats d'Estat Català i que tenia com a articulistes Josep Pla, Francesc Macià i Josep Carner Ribalta; o l'esmentat *Le Courrier Catalan*, que donava a conèixer la persecució de Primo de Rivera i el seu règim contra Catalunya, alhora que intentava impedir que Estat Català i Francesc Macià apareguessin com l'única veu catalana a l'estranger.¹⁴ Així, a instàncies de Joan Casanelles, Domènec de Bellmunt i Joan Casanovas funden *El Fuet*¹⁵, un setmanari que no havia de ser l'òrgan d'un sector social –consideraven que el catalanisme era patrimoni de la burgesia– “sinó el mitjà, l'instrument per intentar la unió de tots els demòcrates sense excloure cap estament social, unió indispensable per obtenir l'enderrocament del règim dictatorial de Primo de Rivera”¹⁶ i que s'adreçava a tots els ciutadans de Catalunya, a diferència de les altres

---

¹¹ Sobre aquest punt de trobada parisenc, pot llegir-se Domènec de Bellmunt, “La Teresina i els seus admiradors”, dins *Anecdolari inèdit de cinquanta anys de periodisme català (1920-1978)* (Barcelona, El Pilar d'Almenara, 1978), p. 179-182.

¹² Notícia extreta de Ramon Xuriguera, *Casanovas. Quinze anys de política catalana*, p. 121. A aquesta darrera tertúlia hi assistien, entre d'altres, Martí Vilanova i Joaquim Maurín.

¹³ A l'Annex V (núm. 142), transcrivim una carta d'Eduardo Ortega y Gasset adreçada a Ramon Xuriguera en què li remet una col·lecció sencera de *Hojas libres* i el seu llibre *La verdad sobre la Dictadura*.

¹⁴ Sobre les revistes publicades a l'exili de París, vegeu Joan Crexell, *Prensa catalana clandestina i d'exili. 1917-1938* (Barcelona, El Llamp, 1987). Informació addicional i de primera mà aporten Artur Perucho, *Catalunya sota la Dictadura* (Badalona, Edicions Proa, 1930), p. 305-306; i Josep Carner Ribalta, *De Balaguer a Nova-York passant per Moscou i Prats de Molló* (París, Edicions Catalanes de París, 1972), p. 44.

¹⁵ Les informacions sobre aquesta revista es basen, principalment, en els llibres de memòries de Casanelles i Pallerola. És significatiu que tant Joan Torrent i Rafael Tasis a *Història de la premsa catalana*, volum II (Barcelona, Editorial Bruguera, 1966), p. 603, com Joan Crexell a *Prensa catalana clandestina d'exili. 1917-1938*, p. 209, indiquin que no n'han pogut fullejar cap exemplar. Tampoc es conserva cap mostra de la revista a la Biblioteca de Catalunya, al Centre d'Estudis Històrics i Internacionals ni a les hemeroteques franceses consultades. Albert Manent ens ha indicat, però, que un amic seu, Albert Puvill, en va arribar a veure diversos números.

¹⁶ Joan Casanelles i Ibarz, *Memòries i biografia*, p. 40.

dues publicacions que cercaven els lectors entre els exiliats. El primer número va aparèixer el gener de 1927, però les pressions dels estats espanyol –amenaces de presó per al pare de Casanelles, llavors molt malalt– i francès –intent d’expulsió del país per als redactors– va provocar que el setmanari acabés desapareixent al cap tres mesos i mig, havent publicat només tres o quatre números. El seu director era Domènec de Bellmunt i els col·laboradors, segons Casanelles, eren Joan Casanovas, Carles Esplà, Josep Pla i Ramon Xuriguera. Sembla, però, un error indicar que Xuriguera va col·laborar a *El Fuet* el 1927 ja que la seva arribada a París cal datar-la el juliol de 1928, quan la revista ja havia fet fallida. Sobre aquestes revistes publicades a París, en temps de la dictadura, Josep M. Roig Rosich sintetitza: “van ser més una eina de combat que no pas publicacions teòriques i informatives. Volien ser l’altra cara de la informació i de la premsa de l’interior, censurada i domesticada.”¹⁷

Un esdeveniment important, entre el cercle català de París, és la constitució, el novembre de 1928, de la “Casa de Catalunya”. Segons la crònica “Els catalans de París”, apareguda a *L’Opinió*, l’entitat tenia dos objectius: el primer, seguir “de prop tot el moviment de la terra originària per tal d’emprendre una obra de projecció de les activitats que l’honoren”; el segon, el “d’establir un centre receptor d’activitats europees que al mateix temps que admetin llur expansió als medis catalans, n’iniciïn així mateix llur contacte”.¹⁸ El president del Consell Directiu era Joan Casanovas i el secretari, Ramon Xuriguera. L’article “Esperit d’associació”, aparegut a la revista *Lleida*, també es fa ressò d’aquest esdeveniment:

El que ahir era un desig espars, avui és una realitat vivent i cohesionada. Aquell punt d’individualisme obert al contacte, s’ha projectat i ha travat un vèrtex comú, tou i preparat. Hi ha valors que no hi poden romandre aïllades: sovint una activitat que en el fons de l’individu restaria sempre inèdita, pren força i es realitza en una associació. És per això que la convergència sempre és saludable; quan no afina, controla, quan no controla estimula, i a voltes fa tot això i, de més a més, creu.

Un individu és un valor; és la riquesa de valors.

Quan hi ha alguna cosa a dir, quan rere l’individu hi viu un poble i una cultura, tota la riquesa és poca per expressar-los.

Heus ací perquè la “Casa de Catalunya” nada sota aquest signe no es cansarà mai de cridar: veniu-hi, català, amic de Catalunya.

¹⁷ Josep M. Roig Rosich, *La dictadura de Primo de Rivera. Un assaig de repressió cultural* (Barcelona, Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1992), p. 471.

¹⁸ [S/s], “Els catalans de París”, *L’Opinió*, 1-XII-1928. El Consell Directiu era el següent: president, Joan Casanovas; secretari, Ramon Xuriguera; tresorer, Rafael Ramis; comptador, Joan Font; bibliotecari, Josep M. Solà; i vocals, Jaume Gascon i Pere Ferrer.

Com més serem a projectar, com més serem en percebir, més eficaç esdevindrà la mostra obra.
Heus ací una vibració no per mostrar-la sinó per viure-la.
Vós que passeu indiferent o construïu en la vostra torre de vori; veniu-hi: el vostre ajut interessa.¹⁹

Entre els actes que organitzen, destaca el sopar d'homenatge a l'escultor Joan Rebull –al Restaurant Barcelonès de París, el 2 de desembre de 1928– que comptà amb l'assistència, entre d'altres, de Jaume Miravittles, Josep Pijoan o Joaquim Maurín. Xuriguera va encarregar-se de llegir les adhesions rebudes i uns versos que Josep Carner havia escrit expressament per a l'acte.²⁰

També, cal tenir present, dins aquest context, que la creació del setmanari *L'Opinió*, sorgeix, en certa manera, com a substitut de *El Fuet*. La publicació havia aparegut a Barcelona el 18 de febrer de 1928, creada per Joan Casanelles, Joan Lluhí, Pere Comes, Antoni Xirau i Joaquim Ventalló i tenia, entre els seus objectius, segons Joan B. Culla, el “d'actuar com un revulsiu en aquest ambient enrarit i donar fe pública de l'existència en el país d'un ampli sentiment de repugnància i oposició a la dictadura, criticant aquells que amb llur silenci semblen legalitzar-la i intentant desvetllar la consciència cívica d'una àmplia massa ciutadana.”²¹ És a partir de la publicació que naixerà l'anomenat “Grup de l'Opinió”.²² Xuriguera serà un dels signants del manifest “Als amics de *L'Opinió*”, en què es demanava un donatiu “per millorar el nostre setmanari,

---

¹⁹ [S/s], “Esperit d'associació”, *Lleida*, núm. 86 (25-XII-1928), p. 19.

²⁰ Els poema de Josep Carner duia per títol “Per a la festa a honor de Rebull” i deia el següent:

Poseu damunt la taula, si us plau, com una rosa
aquestes ratlles per al meu amic,
mentre en son front l'Anomenada posa
un branc d'aquella planta que venerà l'antic.
Doneu-li aquestes ratlles com una rosa encesa
i puix la dea el crida i el sàtir no l'acull,
saludem el seu goig i el nostre orgull
conspiradors de la bellesa.

La informació procedeix de l'article signat per un desconegut M. D. X., “Homenatge a l'escultor Rebull”, *La Publicitat*, 5-12-1928. Amb les reserves oportunes, ens inclinem a pensar que Carner no va recuperar aquest poema per incloure'l en cap dels seus reculls.

²¹ Joan B. Culla, *El catalanisme d'esquerra (1928-1936)*, (Barcelona, Curial Edicions, 1977), p. 16. És de gran interès el primer capítol del llibre ja que analitza el setmanari i el seu grup d'influència.

²² Segons Domènec de Bellmunt, *Cinquanta anys de periodisme català*, p. 57, el “Grup de l'Opinió” l'integraven “gent com Casanelles, Joan Lluhí, Coma, Antoni Xirau, Tarradellas, Joaquim Ventalló, etc.”

per engrandir-lo, per consolidar-lo econòmicament, per ajudar a la realització del nostre pla de propaganda cívica per tot Catalunya” i hi col·laborarà amb diversos articles.²³

Un ambient, el dels exiliats, que podem resumir amb aquest passatge del llibre de memòries de Domènec de Bellmunt, *Cinquanta anys de periodisme català*:

I és que durant la dictadura de Primo de Rivera, el nombre d'exiliats catalans era més reduït, no passava d'uns centenars. Que els emigrats polítics d'aquella època, espanyols i catalans, tenien un ideal comú: abatre la dictadura, restablir la democràcia i, sobretot, proclamar la República. Finalment, hi havia el fet importantíssim que tots els exiliats catalans, bascs i espanyols, en general, pertanyien a l'oposició del règim i se sentien units per un mateix objectiu: aconseguir l'alliberació del país.²⁴

A més, ja ho hem apuntat, Xuriguera no només mantindrà relacions amb la colònia catalana sinó que farà amistat amb intel·lectuals francesos com Jean Camp, director de la revista *Contacts*, on també col·laborarà. Camp serà qui l'introduirà en els cercles culturals parisencs, des dels quals, durant el seu exili, després de la Guerra Civil, podrà promoure la cultura catalana a França.²⁵

Xuriguera completa la seva activitat acadèmica a París amb algunes conferències. Així, el 9 de gener de 1929, pronunciarà a La Sorbona, a instàncies de la Société pour la Propagation des Langues Étrangères en France, la disertació “Noticia històrica sobre el teatro español”. El diari parisenc *Comoedia* qualifica la conferència de “syntése brillante”²⁶, mentre que a la secció “De París estant” de *La Veu de Catalunya*, l'anònim ressenyador indica que “fou molt documentada i erudita”²⁷. A la Casa de Catalunya dona dues conferències: “De Maragall a Sánchez-Juan”²⁸ i “A l'entorn de la nostra

---

²³ [S/s], “Als amics de *L'Opinió*”, *L'Opinió*, 29-IX-1928. Aquest manifest, que és alhora l'editorial d'aquest número del setmanari, manté un paral·lelisme amb la secció “Els amics de *L'Opinió*”, on hi ha les respostes a les cartes rebudes dels subscriptors i lectors.

²⁴ Domènec de Bellmunt, *Cinquanta anys de periodisme català*, p. 97.

²⁵ Jean Camp, esdevindrà un notable catalanòfil i, a més, serà una de les persones que prendrà part en l'homenatge que, amb motiu de la mort de Ramon Xuriguera, se celebrarà a París, el 9 de juny de 1967. Una mostra de la correspondència entre Camp i Xuriguera són les cartes núm. 71-75, reproduïdes a l'Annex V.

²⁶ [S/s], “Un bref tableau du théâtre espagnol”, *Comoedia*, 17-I-1928. L'article, traduït al castellà sota el nom de “Ramon Xuriguera en París”, va ser publicat a *El País* el 23-I-1929.

²⁷ [S/s], “De París estant”, *La Veu de Catalunya*, 20-I-1929.

²⁸ No hem pogut localitzar cap ressenya del contingut d'aquesta conferència. Es deuria pronunciar entre el desembre de 1928 i el gener de 1929 ja que en el número 88 de *Lleida* (25-I-1929), p. 20, s'indica que “a París el nostre dilecte company Ramon Xuriguera ha donat dues interessants conferències, una a la Casa de Catalunya, sobre el tema “De Maragall a Sánchez-Juan” i l'altra a la Sorbona parlant de teatre espanyol”.

personalitat”. Aquesta darrera, pronunciada el juny de 1929, és de fet, una anàlisi de la situació política espanyola del moment.²⁹

2. ELS ARTICLES PER A LA PUBLICITAT

Ramon Xuriguera col·labora a *La Publicitat*, entre el 24 d'octubre de 1928 i el 10 de juny de 1930³⁰, amb un conjunt de quaranta-tres articles, la majoria dels quals són redactats a París, tot i que els datats entre el 31 de juliol i el 9 d'octubre de 1929 són escrits a Lleida –es tracta dels encapçalats per l'epígraf “Per terres de Lleida”– durant les vacances del curs escolar. La periodicitat d'aquests articles acostuma a ser diversa: des de l'octubre de 1928 fins al gener de 1930 és setmanal o quinzenal; ara bé, entre el febrer i el maig d'aquest darrer any no hi publica cap article; per últim, entre el maig i el juny veuen la llum els cinc darrers. Globalment, els articles tot i tractar temes diversos, tenen un punt en comú: donen notícia de l'actualitat cultural desenvolupada a París, tant pel que fa referència als catalans que allí hi resideixen, com de les manifestacions franceses, i posseeixen un paral·lelisme amb els que publicava Alfons Maseras a *La Veü de Catalunya*.³¹ Val a dir que els articles publicats entre l'octubre de 1928 i el de 1929 responen, majoritàriament, a la presentació d'artistes catalans (Gargallo, Miró...) sovint sota la forma d'una entrevista i encapçalats per l'epígraf “Una estona amb...”. Ara bé, entre l'octubre de 1929 i el juny de 1930, Xuriguera canvia l'orientació dels seus articles i es dedica a comentar l'actualitat francesa tant la política –“El camí de l'Armistici” és una crítica a la festa per a la celebració de l'acabament de la Primera Guerra Mundial– com la literària. I, al mateix temps, reclamarà una major intervenció,

---

²⁹ Tal i com assenyala un desconegut “Dancaïre”, que és qui signa la ressenya apareguda a *L'Éveil Catalan* el 15-VI-1929, Xuriguera va afirmar en aquesta conferència que “els ritmes no trobaren mai aquell punt d'adaptació que determinen les fusions i la desintegració era fatal. Començaren les que portaven un ritme més dinàmic: Catalunya i Bascònia. Espanya està avui virtualment desintegrada: Galícia, Andalusia i Aragó vibren amb ritmes més curts però vindrà un moment fatal que l'aclariran.”

³⁰ Cal tenir present que en aquestes pàgines només comentem les col·laboracions de Xuriguera a *La Publicitat* entre 1928 i 1930, raó per la qual hem deixat per al capítol V d'aquesta tesi els articles datats entre 1932 i 1936.

³¹ Montserrat Corretger indica a *Alfons Maseras: intel·lectual d'acció i literat. (Biografia. Obra periodística. Traduccions)*, p. 139, que “les seccions [de Maseras] “Lletres estrangeres”, “Teatre estranger” i, encara més, “Crònica de París” i “De París estant” de *La Veü de Catalunya*, van proporcionar als lectors, entre 1924 i 1928, la perspectiva del panorama artístic i cultural de la ciutat.”

en el terreny polític, dels literats com ja havia preconitzat en alguns articles de *Lleida*, que ja hem comentat.

Pel que fa referència a la construcció de la majoria dels articles, Xuriguera els acostuma a iniciar i a finalitzar amb una descripció que podríem qualificar de lírica i que prefigura, en cert sentit, la seva obra narrativa. Un tractament imaginatiu i estilístic que, salvant les evidents distàncies, emparenten aquests articles amb els de Josep Carner, col·laborador habitual també de *La Publicitat* durant aquests anys. I és que Xuriguera, aplicant aquest mots de Marcel Ortín sobre Carner, intenta “aconseguir el màxim d’eficàcia en la comunicació entre autor i lector sense renunciar a la complexitat ni a la subtilesa.”³² Vegem-ne un parell d’exemples. L’article “Una estona amb J. Llorens Artigas” s’inicia amb una descripció del barri en què viu el ceramista:

Camí de Charenton, en un d’aquest tramvies llargs destinats al servei de la *bonlieue*, esguardàvem el curs feixuc del Sena, amb les espatlles carregades de trossos de glaç com un eixam de pupil·les encalmades.

De tret en tret un pont sortia sobre l’aigua com un arc tivant de cella.

Charenton és una barriada industrial, dinàmica, lligada a París per un cordó de cases i per una filera d’arbres negres, esquelètics, amb les rames inútilment esteses sobre el riu.³³

O bé, la presentació de l’ambient de Montmartre a “Una estona amb Joan Miró”:

Vora migdia tenen una vida extraordinària els carrers de Montmartre, curts, estrets i ondulats com una esquena de gat arrupida. Les botzines dels autos escombren difícilment la madeixa humana de criades, entretingudes i marmanyeres que passen de l’una voravia a l’altra, puguen i baixen per l’empedrat i curullen les bosses de l’encerat o de vímet que porten a les mans, amb els queviures de les botigues dels costals i les verdures afilerades en uns carros menuts i plans al llarg de les voravies.

La branca esquerra del carrer Lepic és un embús eixordador nodrit constantment de gent que arriba dels carrers veïns amb cistells àvids penjats als braços i les boques desengrunant una xerradissa inacabable.³⁴

Per tal d’analitzar el contingut dels articles de Xuriguera hem seguit un agrupament temàtic que ja ens venia donat per la secció on pertanyien: “Les lletres”, “Les arts”, “La música” i “Per terres lleidatanes”.

---

³² Marcel Ortín, *La prosa literària de Josep Carner* (Barcelona, Quaderns Crema, 1996), p. 306.

³³ Ramon Xuriguera, “Una estona amb J. Llorens Artigas”, *La Publicitat*, 21-III-1929.

³⁴ Ramon Xuriguera, “Una estona amb Joan Miró”, *La Publicitat*, 15-VI-1929.

2. 1. LES CRÒNIQUES DE LITERATURA

El primer article de tema literari que publica Xuriguera és “L’expansió cultural” on comenta, d’una manera global, la projecció de la cultura catalana a l’estranger des de 1919. Una expansió que es desenvolupà amb normalitat fins a 1923, quan el cop d’estat de Primo de Rivera frenà aquest procés. Xuriguera divideix l’àrea de difusió de la cultura en tres àmbits: el primer comprèn “tot el domini lingüístic hispanoportuguès i Amèrica”, en què destaquen revistes com *Nosotros* de Buenos Aires o *La Gaceta Literaria* de Madrid; el segon és el “domini estranger pròpiament dit” i que “comprèn tota la gent que parla altres llengües que no siguin les hispàniques”, una tasca de difusió que es desenvolupa, principalment, a les universitats o mitjançant publicacions com la *Revue de Catalogne* que, des de Marsella, s’interessava per donar a conèixer “l’art, la literatura i la cultura catalanes”; el tercer, i últim, el forma “la zona d’afinitats culturals germanes a les nostres i que comprèn tots els Països de llengua d’Oc”, un sector que parteix dels contactes establerts entre Frederic Mistral i els exiliats catalans al segle passat. L’article també comenta la situació de la cultura catalana a París: des dels organismes encarregats de difondre-la, passant per les conferències fins arribar a les obres traduïdes (dóna notícia de la col·lecció “Les Belles Lletres” que posarà a l’abast del públic francès, entre d’altres, la *Gramàtica* de Pompeu Fabra, els resums d’*Història de Catalunya* de Ferran Soldevila, “una antologia de cinc poetes cabdals del ressorgiment: Verdaguer, Guimerà, Costa i Llobera, Alcover i Maragall” o una tria de poemes de Josep Carner). “El panorama –conclou Xuriguera– certament, és per fer-se il·lusions”³⁵. I insisteix, sobre l’afinitat entre Catalunya i el Llenguadoc, a l’article “Els festivals d’Oc”, l’agermanament entre ambdós pobles se sintetitza en les figures de Josep Fontbernat, director de les cançons que s’hi van interpretar, i de M. Müller, l’autor de les coreografies. Una temàtica, les relacions entre Catalunya i Occitània, que serà recurrent al llarg de la producció assagística de Xuriguera, i que analitzarà

---

³⁵ Ramon Xuriguera, “L’expansió cultural”, *La Publicitat*, 9-I-1929. Sobre el públic francès remarca que “es tracta de treballar no ja en extensió sinó en profunditat” ja que “predominen més aviat en aquesta simpatia per les nostres coses, els coneixements imprecisos, els homes assabentats de determinats aspectes, més que els especialistes coneixedors de la totalitat del nostre moviment”.

extensament, com ja veurem en el capítol VIII de la tesi, a *Relacions occitanocatalanes de Mistral ençà*, un text escrit en els darrers anys de la seva vida i que ha romàs inèdit.³⁶

També són interessants les entrevistes que realitza Xuriguera a dos literats catalans. “Una estona amb Josep Lleonart” té un doble interès: d’una banda Lleonart, en aquells moments resident a París, presenta els seus futurs projectes (*Llibreta de foraster*, un llibre que “oscil·la entre la biografia i el reportatge” i *Odes i ciutats de visió*, un recull de poemes que apareixerà el 1930); de l’altra, la teoria poètica que exposa, on puntualitza sobre la influència que ha exercit Maragall en la seva poesia:

Jo me’n malfio d’agafar l’emoció tot just originada per portar-la al paper; em fa l’efecte que li estroncaria la fermentació. Més aviat escric amb un record d’emoció sense que de moment hi hagi reacció de cap mena. Hi ha, si voleu, un parell d’idees inicials, i aquestes criden les altres. Quan començo un poema, els primers moments ja me’l donen fet: quan els agafo, aquests moments prenen ben tost una atracció exigent, en tanta de manera que el que manca ho fem entre jo i el que porto fet.³⁷

Un autor que Xuriguera defineix en aquests termes: “No pot dir-se líric pur; el líric, l’èpic i el dramàtic, en ell, tendeixen a confondre’s”.

“Una estona amb Jaume Agelet i Garriga” segueix aquest mateix patró. Xuriguera insisteix en les idees exposades als articles apareguts a *Lleida* i a *El País*, i que ja hem comentat. Així, el considera com un dels més alts exponents de la literatura escrita des de Lleida –“les nostres lletres tenen en Jaume Agelet i Garriga un dels més alts representants de la imatge”– i remarca la idea que es tracta, fonamentalment, d’un poeta de sensacions:

Els seus llibres són, abans que tot, la culminació d’aquest moment agut on el poeta deixa sentir el verb ocult de les coses. Per això el poeta que endevini la imatge ni pot viure en la lògica fàcil comuna als esperits ni pot lliscar indiferent davant dels objectes. Parla no per veu de realitats, sinó per veu de sensacions, que són “les realitats” seves. I aquest llenguatge vol un esperit sensibilitíssim perquè pugui penetrar més enllà del límit de l’objecte i dir-ne el valor íntim.³⁸

---

³⁶ També a l’article “Mistral et Verdagner. Symbols de fraternité catalano-occitane”, publicat en el número de juliol-octubre de 1953 de la revista *Périgord. Moun País*, editada a Bergerac, tractarà aquest mateix tema.

³⁷ Ramon Xuriguera, “Una estona amb Josep Lleonart”, *La Publicitat*, 5-III-1929. El text va ser revisat pel mateix Lleonart, tal i com ho comenta en una carta adreçada, el 21 de febrer de 1929, a Xuriguera i que reproduïm a l’Annex V (núm. 123): “Perfectament; l’espero dissabte a les 3. Em miraré el text, segurament el reduiré, l’esporgaré poc o molt. Sobretot, si és possible, no-res de presses! En fi, davant del seu manuscrit veurem i decidirem. Si vostè me’l deixa, dilluns o dimarts confio que li podré tornar en forma viable. És un escrúpol envers mi mateix.”

³⁸ Ramon Xuriguera, “Una estona amb Jaume Agelet i Garriga”, *La Publicitat*, 22-VIII-1929.

L'article testimonia, a més, les lectures, en matèria de poesia, que realitzava Agelet aquells anys: la castellana, que divideix en dos grups, "la filosòfica, intel·lectual o cerebral" encapçalada per Guillén, Salinas i Alberti, i "la que s'hi endevina la flama tradicional" representada per García Lorca; i la francesa, en què destaca la figura de Valéry i el seu poema "El cementiri marí". Per últim, Agelet dóna notícia dels llibres en què està treballant: el recull de poemes *Mirall endins* –que acabarà publicant, el 1931, amb el nom d'*Hostal de núvols*– i un dietari, que no arribarà a veure la llum.³⁹

A partir de l'octubre de 1929, els articles literaris de Xuriguera canviaran d'orientació ja que deixaran de comentar aspectes de la cultura catalana a França per passar a tractar temes d'actualitat que s'esdevenen a París. Així, a "L'*affaire* Panait Istrati" i "Un premi polític" tracten de les connexions entre literatura i política. En el primer, analitza la figura d'aquest escriptor romanès que va criticar la manca de llibertat que tenien els escriptors russos a l'hora d'escollir els temes per a les seves obres, cosa que provoca que el valor atorgat a la producció escrita es fixi amb uns paràmetres extraliteraris, "a hores d'ara Panait Istrati no s'esguarda com un bon o mal literat, ans bé com un ésser insegur o subornat que s'empra amb la mateixa facilitat a l'elogi que al blasme"⁴⁰. En el segon, aplaudeix la creació del premi concedit per la revista *L'Europe Nouvelle* i destinat al millor llibre de caire polític però que alhora posseeixi una més que remarcable qualitat literària. I en aquest sentit, cal no oblidar que el juny de 1929, havia finalitzat la redacció del llibre de periodisme polític *Els exiliats acusen*, que encaixa, com anell al dit, en aquesta línia.

Tal vegada és a l'article "Llibres, autors i públic" on es detecta millor aquest intent de Xuriguera de donar a conèixer l'actualitat literària francesa. Així, presenta París com una ciutat modèlica ja que s'encarrega de promocionar la literatura mitjançant dues vies: la publicació, que és relativament fàcil, i els premis, entre els quals destaca, el Goncourt, que ha servit per a destacar tres narradors: Marcel Arland, Marcel Aymé i,

---

³⁹ D'aquest dietari, se n'han publicat uns fragments, traduïts al castellà, a l'opuscle de Maria Terrades Compte, *Agelet y Garriga: biografía y documentación*.

⁴⁰ Ramon Xuriguera, "L'*affaire* Panait Istrati", *La Publicitat*, 26-X-1929. Joan Baptista Xuriguera publica a *Lleida*, núm. 104 (25-IX-1929), p. 15, una ressenya dels llibres de Panait Istrati *Kyra Kyralina* i *El meu oncle Anghel*. El comentari acaba amb aquests mots significatius: "Saludem Panait Istrati amb aquestes línies. Ell és un novel·lista i un lluitador polític, a la vegada; el seu ideal, és el nostre". Com a curiositat podem indicar que l'obra *El pescador d'esponges*, d'Istrati, va ser publicada el 1938 a la "Biblioteca de la Rosa dels Vents", traduïda per Josep Miracle.

especialment, Georges Bernanos. Ambdós factors permeten l'èxit ràpid de l'escriptor, enmig d'un públic habituat a la lectura ja que, a diferència de Catalunya, "un llibre és tant objecte de conversa com un accident d'autòmnibus o un canvi de ministeri":

El cas és el que té de seduïdor i de transcendent un premi d'aquesta naturalesa, comença precisament després de la seva concessió. Sovint és com un reflector que apareix de cop i volta traient de l'anonimat la figura del guanyador. I en un país com França, profundament solcat per la literatura, amb masses considerabilíssimes de lectors i per tant amb facilitats de publicació i Editorials avantatjoses per als autors ben situats, sortir al prosceni de la popularitat vol dir no solament l'esforç d'una obra sinó la garantia material de la que resta per fer. I al costat d'això posem-hi el rosari inacabable de petites satisfaccions personals, de portes que s'obren, d'admiracions que brosten, etc., etc.⁴¹

De tota manera, aquesta estreta relació entre llibres, autors i públic no sempre s'ha donat. Una qüestió que planteja l'article "Quan les valors es retroben", dedicat a la figura de Charles-Louis Philippe, mort en plena joventut, i a qui, vint anys després del seu traspàs, el públic ha deixat de banda malgrat l'evident qualitat de la seva producció.

La resta d'articles, Xuriguera els dedica a comentar aspectes diversos de l'actualitat literària francesa. A "Montserrat?" critica l'obra homònima de Henri de Montherlant pel fet de "parlar de la muntanya catalana sense donar-se compte que es troba a Catalunya", una afirmació que exemplifica en la qualificació que dona de "La Morenita", aquest autor, a la Mare de Déu de Montserrat o en les descripcions que realitza d'unes suposades curses de braus al Monestir. La raó d'aquests disbarats es troba en el fet de partir d'una idea de Catalunya "amb el partit pres d'una literatura central que va des de la mística a la picardia passant per l'humor cervantí i per la rigidesa calderoniana"⁴².

Per últim, dedica tres articles a escriptors francesos que, en aquells moments, gaudien d'una notòria popularitat. El primer, "Isabelle Sandy", és la presentació, per al públic català, d'aquesta escriptora que, a diferència de Montherlant, és l'autora d'una novel·la, *La Vierge au collier*, en què dona una visió de Girona cenyida a la realitat. Tal

---

⁴¹ Ramon Xuriguera, "Llibres, autors i públic", *La Publicitat*, 25-XII-1929.

⁴² Ramon Xuriguera, "Montserrat?", *La Publicitat*, 4-V-1930. Xuriguera encapçala l'article amb la frase "Pas de la couleur, rien que de la nuance" i l'atribuïa a Rimbaud. Com a curiositat podem indicar que a *Mirador*, el 15 de maig de 1930, apareix un breu article sense signar que, sota el títol de "Pobre Rimbaud!", rebut, irònicament, l'atribució realitzada per Xuriguera: "Es veu que deu ésser cosa impossible que els nostres crítics arribin a saber mai qui fou i què feu un tal Artur Rimbaud, que tenim entès que feia versos. L'altre dia Ramon Xuriguera escrivia: "Rimbaud té al seu haver una frase..." i la frase és aquesta: "Pas de la couleur, rien que de la nuance". Per la nostra banda ens atreviríem a insinuar que ens sembla que això és un vers de l'*Art Poétique* de Verlaine. No tindrem més remei que publicar un article (copiat del *Larousse*) sobre Rimbaud."

vegada el més interessant de l'article són els escriptors catalans que esmenta Isabelle Sandy i la valoració que en realitza:

Isabelle Sandy parla després de Verdaguer, de Maragall, de l'Alcover i de Salvat-Papasseit. Coneix aquests poetes i coneix encara V. Català, Coromines, Josep Pla, i Puig i Ferrer. D'aquests dos darrers en parla amb entusiasme.⁴³

El segon està dedicat a Albert Marchon, “un dels valors que compten dins la prosa francesa d'avui”, i autor d'una obra “sense recerques de psicologies malaltisses”. Xuriguera clou l'article posant de relleu la idea de crisi que travessa la novel·la europea de l'època:

Després de la guerra hom feia llibres petits, d'anècdota prima i de narració de poc alè. Ara es torna a sentir de bell nou el desig d'extensió. La novel·la no ho ha d'ésser solament pel nom ans bé pel volum diríem. I en aquest esforç els editors hi figuren a primer lloc.⁴⁴

El darrer, “Pierre Dominique”, fixa, una vegada més, quin ha de ser el model d'escriptor i periodista polític. Unes idees que es relacionen amb les defensades a l'article “Suggestions: De la inhibició” aparegut l'abril de 1929 a *Lleida*:

Avui no n'hi ha gaires d'escriptors que siguin a la vegada periodistes polítics. Generalment l'escriptor resta escriptor; es lliura a tot el que en ell representa una valor literària i s'hi tanca. Això fa que la seva activitat sigui una activitat de llibre i tot al més de revista. Si mai per mai s'atansa al diari és, encara, per dur-hi una guspira literària.

Estableix una diferenciació amb el periodista; el periodista és l'home que fa el diari; l'home de l'activitat dispersa, oportuna, entenedora. No escriu per a ell; el periodista escriu sempre per als altres; no conta les seves inquietuds; ni pot contar les de fora al través d'ell mateix. Objectivitza i no en relació a l'absolut, sinó rastrejant el petit relativisme de cada redacció: o millor de cada rotatiu.

L'escriptor treballa la seva personalitat; fa subjecte; quan comenta o recita, camina sempre sobre una mena de rails crítics que mostren no el recit o el comentari, sinó l'esperit que els descabdella.⁴⁵

L'escriptor, per tant, ha d'implicar-se en política, com farà el mateix Xuriguera al llarg de la seva vida.

2. 2. LES CRÒNIQUES D'ART

Els articles sobre art són els més abundants, a les pàgines de *La Publicitat*, fins l'octubre de 1929. Presenten una doble tipologia: d'una banda, els que reflecteixen

---

⁴³ Ramon Xuriguera, “Isabelle Sandy”, *La Publicitat*, 23-V-1930. D'aquesta escriptora n'havia parlat tangencialment a “Andorra” aparegut a *La Publicitat* el 20-II-1929.

⁴⁴ Ramon Xuriguera, “Albert Marchon”, *La Publicitat*, 24-V-1930.

⁴⁵ Ramon Xuriguera, “Pierre Dominique”, *La Publicitat*, 10-VI-1930.

l'actualitat artística de París; de l'altra, els que donen notícies d'artistes catalans residents a la capital.

Els articles que pertanyen al primer grup són, majoritàriament, cròniques d'exposicions. Així, a "Els "Vrais Indépendents" de París" analitza la producció d'aquest grup pictòric, que reclama la puresa en l'art, per la qual cosa els seus membres rebutgen els concursos i els jurats. Xuriguera no s'està de donar la seva opinió i qualificar el seu art de deshumanitzat, conseqüència de no haver sabut assimilar correctament les influències de Matisse i Picasso:

A no ésser el títol sorollós, els "Vrais", cap originalitat de fons diferenciaria aquesta exposició de totes les altres. Hom s'adona, sense voler, d'una fredor que es fa estantissa en l'ambient. Res no acusa aquest punt de solemnitat que hem vist en les exposicions definitives. Les obres, igual. Produeixen una impressió de buidor completa, com si en realitat estiguessin fetes de cara a l'exposició, en lloc d'anar adreçades de cara a la valor positiva. [...] Veient aquests quadros buits i inharmonics, hom arriba a la desoladora conclusió que aquesta colla ha anat del museu a l'extremisme.⁴⁶

Aquesta opinió desencisada es repeteix a "XXXX Exposició dels Artistes Independents" en què indica que "ben mirat, res de nou; ben vist si fa o no fa, el mateix altres vegades, igual en pintura que en escultura".⁴⁷ Una valoració que contrasta amb la que trobem a "Dinovè Saló dels Artistes Decoradors" on remarca la síntesi perfecta, que hi ha observat, entre bellesa i utilitat. Més interès posseeix "El gravat alemany contemporani", en què ressenya les tendències actuals de l'art alemany i les seves aportacions en el context europeu: l'expressionisme –que comentarà a bastament a l'article "L'impressionisme dels pintors alemanys" publicat a *Lleida*– o les seves figures més representatives (Paul Klee, Otto Dix, Emil Orlok). Tot plegat esdevé el punt de partida per reflexionar sobre la funció social de l'art:

Per això aquest esforç saludable de les exposicions col·lectives. La funció social en elles hi és tàcita. Les inquietuds "personals" es veuen com prenen peu en el pla de l'època i ajuden elles mateixes a considerar com han sabut surmuntar la base. Aquestes trajectòries agudes de la sensibilitat, soles, tenen una valor de comprensió restringida al crític i al professional que porten ja en ells mateixos el sentit de l'època. Però no s'amplifica extraordinàriament la seva

---

⁴⁶ Ramon Xuriguera, "Els "Vrais Indépendents" de París", *La Publicitat*, 4-XI-1928. Recordem que a "De la deshumanització de l'art", publicat a *Lleida* el juny de 1929, s'arribava a conclusions semblants. També a l'article "Una estona amb Marià Andreu", aparegut el 13-IV-1929 a *La Publicitat* remarca aquesta idea: "malgrat tot, però, ni a Amèrica ni a Londres, salvant rares excepcions, hi ha ningú que senti l'art d'avui. El lloc més interessant és Alemanya i els països del Nord. Si més no, aquests s'ho prenen amb formalitat".

⁴⁷ Ramon Xuriguera, "XXXX Exposició dels Artistes Independents", *La Publicitat*, 6-II-1929.

intel·ligència, si són presentades com a notes incorporades a la vibració de llur acord. Llavors la funció entenedora passa del crític i del professional a radis més allunyats.⁴⁸

Els articles del segon grup responen, en gran nombre, a l'estructura de l'entrevista i acostumen a anar encapçalats per l'epígraf "Una estona amb...". Per aquests textos, desfilen la plana major dels artistes catalans, o lligats a Catalunya, que, per raons diverses, es trobaven a París entre 1928 i 1930 i que, malgrat les seves evidents diferències de concepció artística, són dignes de difusió i de promoció. Vegem-ne alguns casos: els pintors Pablo Picasso, –de qui valora la seva tasca de difusor d'una pintura catalana "que surt del localisme", tot i que el considera "més elevat en els dibuixos que en les pintures"⁴⁹–, Josep Gol, Marià Andreu, Joan Miró, a qui considera com "el cap de l'escola sobrerrealista", Pere Isern i Alié, que parteix d'una estètica que pot sintetitzar-se en l'expressió "amo el natural" i Joan Vila Puig; els escultors Pau Gargallo, Joan Rebull o Josep Clarà, que es plany de "l'escassa protecció artística d'Espanya"; o el ceramista Josep Llorens Artigas, "el català de París que té més relacions franceses". I Xuriguera rebla el clau donant a conèixer, a l'article "Josep Dalmau ens conta un pla d'exposicions", un sistema d'intercanvis artístics entre Barcelona i la capital de França amb la finalitat d'"obrir les portes d'Europa als nostres artistes; no solament els que se senten cridats per certes tendències, sinó tots"⁵⁰.

Unes entrevistes que Xuriguera aprofita, a vegades, per expressar les seves idees sobre l'art. Així, l'article dedicat a Joan Rebull conté unes reflexions que ataquen de ple l'escultura del XIX: "en l'escultura del XIX l'escultor ha pres un model i l'ha donat igual en bronze que en pedra, i això és absolutament fals, car cada matèria és un mitjà particular d'expressió."⁵¹

2. 3. LES CRÒNIQUES DE MÚSICA I TEATRE

Els articles de Xuriguera sobre música i teatre presenten la mateixa doble tipologia que trobàvem en els dedicats a qüestions artístiques. Així, n'hi ha de dedicats a

---

⁴⁸ Ramon Xuriguera, "El gravat alemany contemporani", *La Publicitat*, 19-VI-1929.

⁴⁹ L'estudi de l'obra de Picasso serà un dels temes constants de la crítica artística de Xuriguera. Valgui, com a exemple, l'article publicat a París "Pau Picasso, el pintor de la nostra època", *Presència catalana*, núm. 2 (febrer de 1953), p. 60-62.

⁵⁰ Ramon Xuriguera, "Josep Dalmau ens conta un pla d'exposicions", *La Publicitat*, 27-VI-1929.

⁵¹ Ramon Xuriguera, "Una estona amb Joan Rebull", *La Publicitat*, 13-V-1929.

proporcionar, al lector català, l'ambient musical i teatral de París. És el cas de cròniques com “Les quatre”, en què la descripció d'aquest local és el pretext per analitzar el jove teatre musical de la capital; o “Ballets”, una reflexió sobre la disjuntiva entre el ballet popular, que és el que gaudeix del favor del públic o la dansa clàssica, que ha perdut protagonisme a favor del primer. També n'hi ha que donen a conèixer els valors catalans que triomfen a París, gràcies a les seves actuacions: el musicòleg i guitarrista lleidatà Emili Pujol i la seva muller Matilde Cuervas, pels quals ja havia mostrat el seu interès a les pàgines de *Lleida* i *El País*; els violoncel·listes Josep Ricart i Mates⁵², de qui remarca la seva connexió amb Pau Casals, i Antoni Sala o el compositor Frederic Mompou.

2. 4. LES CRÒNIQUES SOBRE LLEIDA

Des de principis de juliol de 1929 i fins a mitjan d'octubre del mateix any, Xuriguera, com ja hem apuntat, resideix a Lleida, aprofitant l'aturada del curs escolar. Des de la capital del Segrià, escriu un conjunt de cinc articles, encapçalats per l'epígraf “Per terres lleidatanes”⁵³, i que representen l'apropament a una temàtica específicament lleidatana. Els dos primers, “Un noble edifici en perill” i “El problema dels Museus”, reprenen un tema que ja havia aparegut a l'editorial del número 65 de *Lleida*; “El nostre Museu”: la conversió de les sales de l'Hospital de Santa Maria en una casa de cultura davant el seu perill d'enderrocament, cosa que permetria dotar la ciutat de Lleida d'un important edifici cultural del qual estava mancada. Es tracta, per tant, de dos articles de denúncia d'una situació per a la qual proposa un remei. I, significativament, són els dos únics textos de Xuriguera que apareixen publicats a la primera pàgina de *La Publicitat*.⁵⁴

Dos dels altres articles ens mostren un Xuriguera excursionista, deutor d'obres com *Records d'un excursionista* de Carles Bosch de la Trinxeria o *Excursions i viatges* de Jacint Verdaguer. Així, a “La Vall d'Espot”, ens relata l'excursió que efectua des del

---

⁵² De la correspondència entre Xuriguera i Ricart i Mates hem editat, a l'Annex V, la carta núm. 185.

⁵³ Tot i anar encapçalat per l'epígraf “Les lletres”, “Una estona amb Jaume Agelet i Garriga”, que ja hem analitzat, bé pot integrar-se, tant per la temàtica com per la seva data de publicació (22-VIII-1929), dins la secció “Per terres lleidatanes”.

⁵⁴ D'aquests dos articles se'n va fer ressò la premsa lleidatana. Així, tant “Jordi de Sant Jordi” a “L'hospital del Santa Maria”, *Diario de Lérida*, 4-VIII-1929, com “L. B. Tirant” a “El hospital de Santa Maria”, *El País*, 6-VIII-1929, es mostren d'acord amb la proposta efectuada per Xuriguera. No hem pogut esbrinar els articulistes que s'amaguen darrere aquests pseudònims.

poble d'Espot fins al llac de Sant Maurici, alhora que ens intenta transmetre les sensacions que predominen durant el trajecte: tranquil·litat, serenor, bellesa..., i que es poden exemplificar amb la descripció de la vila d'Espot:

Espot és un poble de la vall, creuat d'aigües fresques, voltat de retalls de prat i tancat per altíssimes crestes. Això li lleva una mica aquesta característica faç vergonyosa que presenten tants de pobles muntanyencs, redossats al peu del campanar, com si cerquessin en la pròpia significança un suport per oposar a l'enorme arquitectura que els envolta. És, però, com tots els altres, breu, estàtic i filtrat de silenci.⁵⁵

També és un relat de caire excursionista “Vers la conquesta de la muntanya”. L'article presenta una excursió en automòbil, des de Balaguer fins a la Vall d'Aran, per descobrir el que Xuriguera anomena la “muntanya lleidatana”, un indret que “ara els experimentats reconeixen com un dels llocs més impressionants del món” i que “ha viscut llargues anyades d'oblit i de desconeixença”. Aquesta admiració envers els paisatges pels quals va creuant al llarg de la ruta, els podem sintetitzar en aquesta visió de la Vall d'Àger, que mostra una utilització més que notable dels recursos retòrics:

Descendim tot el que fins ara hem pujat. Ara creix una vegetació curta i negra arrapada al rocam. La terra s'estreny amb un vermell de coàgul; les alzines s'espesseixen a un costat i a l'altre del vehicle; tornem a pujar amb una resignada constància i de sobte, com si ens aboquéssim al barandar d'un balcó meravellós, s'obre als nostres peus la magnífica raconada de la vall d'Àger, miniatura, com una immensa gota d'aire mirada al microscopi, fina de matisos i transparentada per una llum suau i encalmada. Al centre, entre quadros minúsculs de terres de cultiu i fileres d'arbres invisibles, hi ha el poble que dona nom a la vall.⁵⁶

El darrer article de la sèrie, “Fraga”, connecta temàticament amb el que apareix encapçalat pel títol de “La discutida ciutat de Fraga”, a *Lleida*.⁵⁷ Xuriguera es proposa demostrar la catalanitat de la capital del Baix Cinca i, per això, recorre, d'una banda, a arguments històrics –i polítics– i, de l'altra, a una anàlisi de les seves relacions comercials i literàries actuals. De fet, la conclusió a què arriba, ben representativa de la seva ideologia nacionalista, no ofereix cap mena de dubte:

Avui Fraga pertany a la província d'Osca; que no és el mateix que dir que se sent lligada a Osca.
Osca està tan lluny de l'ànima dels fragatins com prop hi està Lleida.⁵⁸

⁵⁵ Ramon Xuriguera, “La Vall d'Espot”, *La Publicitat*, 14-IX-1929.

⁵⁶ Ramon Xuriguera, “Vers la conquesta de la muntanya”, *La Publicitat*, 9-X-1929.

⁵⁷ L'article de *La Publicitat* veu la llum el 24 de setembre de 1929, mentre que el de *Lleida* ho fa un dia després, el 25.

⁵⁸ Ramon Xuriguera, “Fraga”, *La Publicitat*, 24-IX-1929.

3. ELS ARTICLES DE *L'OPINIÓ*

Entre el setembre de 1928 i el gener de 1929, Ramon Xuriguera escriu, des de París, sis articles, de temàtica política, pedagògica i literària, però amb el comú denominador de tractar qüestions d'actualitat, destinats al setmanari *L'Opinió*.⁵⁹

“El pacifisme, obra de joventuts” és un article de caire polític i esdevé una reflexió al voltant d'aquesta qüestió –i, de retop, “el del patriotisme inútilment líric”– a propòsit del Primer Congrés Mundial de la Joventut celebrat a la ciutat neerlandesa d'Eerde. Els intercanvis entre estudiants de diversos països, segons Xuriguera, serveixen per evitar que una diplomàcia “prou hàbil que pugui, en nom de les deshonestedats potencials que ara la mantenen, precipitar els homes els uns contra els altres”. Cal, per tant, educar en la pau: “La pau i tots els problemes importants en la vida dels pobles i dels homes han de començar a l'escola i no troben solució fins que les joventuts n'han fet un ample estat d'esperit”.⁶⁰ Estretament relacionat amb aquesta proposta, a l'article “La nova concepció de la Història” reclama el canvi d'enfocament en aquesta matèria per tal de superar una concepció estrictament localista adreçada “a exaltar els homes i els fets nacionals i a desconsiderar i odiar els dels altres indrets del planeta”. La proposta de Xuriguera passa per integrar les assignatures d'Història, Geografia i Moral en una de sola que rebi el nom d'Història de la Civilització. La finalitat és més que evident:

L'exaltació dels prejudicis nacionals que amb l'antiga concepció d'aquesta assignatura portava els homes a refugiar-se en la frontera amb una irada exaltació bèl·lica, ara els iniciarà en la llista dels guanys que l'afany comú ha ofert a la Civilització; i aquest aspecte té de sana doctrina conjuntiva el que l'altre té d'hostilitat i d'incomprensió.

Més que la marxa d'un poble, sigui el que sigui interessa la marxa del món; i els que van a la rerasaga és precís que treguin el cap per la frontera per posar-se a nivell.⁶¹

Els altres quatre articles responen a temes essencialment literaris. “A l'entorn de l'enquesta de *Monde*” sorgeix com a resposta a un article de Jaume Miravittles publicat al mateix setmanari⁶² i gira al voltant d'una qüestió candent en el panorama cultural de l'Europa de finals de la dècada dels anys vint: l'existència o no d'una literatura

---

⁵⁹ Abans de la seva marxa a París, Xuriguera havia publicat en el primer número de *L'Opinió*, 18-II-1928, l'article “Shum al Museu Morera”, aparegut anteriorment en el número 64 (25-I-1928) de *Lleida*.

⁶⁰ Ramon Xuriguera, “El pacifisme, obra de joventuts”, *L'Opinió*, 6-X-1928. La conclusió de l'article no deixa lloc a dubtes: “El sentit de la pau no és una cosa de tractats: és una cosa d'esperits”.

⁶¹ Ramon Xuriguera, “La nova concepció de la Història”, *L'Opinió*, 24-XI-1928.

⁶² No hem pogut localitzar aquest article de Jaume Miravittles.

proletària. Xuriguera, a diferència de Miravittles, s'inclina per la impossibilitat que aquesta pugui arribar a donar-se:

La literatura, expressió gràfica de l'home, en un sentit ample i universal, no pot considerar el fragment com una unitat, l'aspecte com un conjunt, un home com l'home. Aquesta mateixa posició que per altra banda justifica el fet d'una atenció literària al motiu proletari, l'inhibeix, al nostre modest entendre, de tractar-lo com una realitat exclusiva i completa; i el mateix podríem dir del motiu burgès, de motiu rural, etc., car els homes que més o menys podrien respondre a aquestes classificacions, abans que proletaris i burgesos i rurals, són homes, i la literatura ha d'amar a l'home i no a la "classe".⁶³

A partir d'aquesta definició, s'interroga sobre la possibilitat de trobar, entre la producció literària catalana, algun exemple de literatura proletària, "una literatura que expressi les aspiracions de la classe obrera". Els escassos escriptors que, a judici de Xuriguera, s'identificaven amb el moviment obrer van acabar proporcionant uns productes "de to directe i de batalla" que cauen, de ple, dins el terreny del periodisme i que, de cap de les maneres, poden arribar a considerar-se com a literatura. I, a més, rebut l'afirmació de Miravittles d'exemplificar la literatura proletària amb les figures d'Ignasi Iglésias i de Santiago Rusiñol. La conclusió a què arriba és taxativa: "No hi ha doncs a Catalunya ni una atenció literària al motiu proletari, ni molt menys una literatura proletària".

Xuriguera publica a *L'Opinió* dos articles que comenten qüestions de l'actualitat literària parisenca i que es relacionen amb les cròniques per a *La Publicitat*. Així, a "Un nou moviment literari? André Cayatte" analitza la figura d'aquest narrador, considerat com el capdavanter d'un nou grup, "La Renaissance du Livre", caracteritzat pel fet que cap dels seus membres és "un escriptor de professió" i per no seguir els dictats de les modes sinó que "cada u explica la seva vida; tot són, doncs, històries de memòries o d'opinions".⁶⁴ "Una col·laboració", en canvi, no és més que el comentari del llibre de Lluís Elies i Jaume Miravittles, *París terra promesa*, sobre diversos personatges catalans exiliats a París; un text qualificat de "document interessant no exempt de valors simbòlics".

---

⁶³ Ramon Xuriguera, "A l'entorn de l'enquesta de *Monde*", *L'Opinió*, 8-IX-1928. Cal tenir present, una vegada més, que el seu germà Joan Baptista, autor també d'articles per a *L'Opinió*, esdevindrà un ferm partidari de la literatura proletària i revolucionària durant els anys trenta.

⁶⁴ Ramon Xuriguera, "Un nou moviment literari? André Cayatte", *L'Opinió*, 29-XII-1928.

En el darrer article, “L’esporgament delictuós dels clàssics”, l’edició del *Tirant lo Blanc*, publicada per Josep Maria Capdevila per a la col·lecció “Els Nostres Clàssics”, és el pretext per comentar la mutilació, en nom del bon gust, de què són objecte les obres clàssiques, les que han travessat “amb la dignitat que li escau totes les èpoques i totes les coloracions morals”:

En nom del bon gust, s’ha al·ludit la moral noucentista –la de Catalunya, s’entén– i se n’ha tret la conclusió que tenim les fibres massa afinades i massa castes per a rebre sense repugnància l’expressió completa dels vells mestres de la literatura i del pensament.⁶⁵

Un virulent atac contra el Noucentisme que Xuriguera repeteix en altres passatges del mateix text. Les afirmacions contingudes es relacionen, estretament, amb les contingudes a l’article “Suggestions”, aparegut a la revista *Lleida*:

Vivim en un moment de submissió a la forma i això porta de fet a determinades negligències de fons. Avui hom es delecta en la intenció perversa del paràgraf i no es pot admetre que en el que en les literatures pretèrites era dit com una nota de frescor i de vigoria mantingui encara la mateixa condició humana.

Tota la naturalitat passa pel tall de la censura que esguarda amb intenció torçada expressions d’una vivor perfecta, canviant amb mots hàbils passatges batejats d’espoteïtat.⁶⁶

Aquesta operació de mutilar l’obra, l’únic que aconseguix és arribar a desvirtuar-ne el seu sentit. Un procediment que, a més, s’ha estès entre el món literari:

Realment és d’un fort contrast el judici i és absolutament desagradable de contrastar com la malícia vestida amb vestit de pudor s’acari amb els llibres anteriors per a macar-los com en la majoria dels actuals amb la seva ditada indesitjable.

És dolorós haver de dir això, però encara ho és més de veure com el procediment es propaga.⁶⁷

---

⁶⁵ Ramon Xuriguera, “L’esporgament delictuós dels clàssics”, *L’Opinió*, 1-XI-1928. Joan Baptista Xuriguera escriu per a *Lleida* l’article “El *Tirant lo Blanc* de l’Editorial Barcino”, núm. 103 (10-IX-1929), p. 19, sobre aquesta mateixa qüestió, tot arribant a conclusions semblants a les del seu germà: “més de dues vegades ens hem quedat sobtats davant una llacuna inesperada que ens feia trencar, si et plau per força, la unitat del llibre; paisatges i escenes sencers hi són extrets sense cap mena de consideració; la fúria de mutilar arriba a tal extrem que en el darrer volum, principalment, s’hi ha tallat ratlles i més ratlles; de tal manera, que l’han deixat completament desconegut”.

⁶⁶ Ramon Xuriguera, “L’esporgament delictuós dels clàssics”, *L’Opinió*, 1-XI-1928.

⁶⁷ *Ibidem*. L’article de Xuriguera és contestat per Salvador Bonet a “Les traduccions d’obres estrangeres”, *La Publicitat*, 13-X-1928, en què li diu que “perdi tota temença l’amic Xuriguera que l’esporgament delictuós dels clàssics, pugui deturar o almenys alentir la magnífica embranzida esquerrana. Haurien de suprimir tota lectura i punir inexorablement la *funesta mania de pensar*, perquè els elements de reacció comptessin amb probabilitats de triomf. Però som lluny ja dels temps de Calomarde i Ferran VII i certs procediments *grosso modo* no són en l’actualitat possibles”.

4. ELS ARTICLES DE *MIRADOR*

Un dels factors que, possiblement, van provocar que Ramon Xuriguera col·laborés a la revista *Mirador*⁶⁸, entre el setembre de 1929 i el maig de 1930, va ser la desaparició de *L'Opinió* com a setmanari. Es tracta de nou articles publicats entre l'agost de 1929 i l'octubre de 1930⁶⁹ i, que, en certa manera, completen i/o reemprenen temes que ja havia tractat a les cròniques de *La Publicitat*. La majoria dels treballs tracten qüestions relacionades amb el món de l'art: “La ceramista vienesa Wally Wieselthier” és un comentari a la tasca desenvolupada per aquesta ceramista i escultora; “El gres” és un text de divulgació sobre aquest material, contraposant-lo a la porcellana, alhora que considera Llorens i Artigas com el màxim exponent del treball amb aquest material; “En Llorens i Artigas” és una continuació de l'article anterior i, alhora, una aproximació a la seva vida i obra, que parteix del desdoblament del cèlebre ceramista en dues figures diferents –en Llorens i l'Artigas– als quals l'únic que els uneix, a banda de la seva passió per l'art, és el seu barcelonisme “perfecte i puríssim”⁷⁰; a “Miquel Villà, pintor neo-romàntic”, de qui ja havia parlat a l'article “Dos paisatges de la Pobla de Segur” per a la revista *Lleida*, analitza la seva pintura paisatgística, que té “tons de passió i de violència assenyaladíssims”⁷¹; i, per últim, “P. Ferrer i el vidre” presenta aquest vidrier català establert a París.

“Teresina Boronat” palesa una altra de les facetes conegudes de Xuriguera: la crítica de ball. L'article gira al voltant d'aquesta ballarina catalana –amb qui va mantenir una llarga amistat i, recordem-ho, el seu estudi-escola era un punt de trobada per als exiliats catalans– i de qui destaca com ha aconseguit superar, amb el seu art, “la importació de

---

⁶⁸ Sobre aquesta publicació, pot consultar-se l'estudi de Josep M. Huertas i Carles Geli, *Mirador, la Catalunya impossible* (Barcelona, Editorial Proa, 2000).

⁶⁹ En aquest treball de recerca, únicament ens limitarem a comentar els articles escrits per a *Mirador* del període comprès entre 1929 i 1930. Ara bé, Xuriguera hi va continuar col·laborant entre 1931 i 1936.

⁷⁰ Ramon Xuriguera, “En Llorens i Artigas”, *Mirador*, núm. 50 (9-I-1930), p. 7. Una mostra d'aquest curiós exercici és el paràgraf següent: “En Llorens és reflexiu, estalviador i molt generós ensems. Per contra l'Artigas és mesquí, a voltes avar –per reacció– i generalment malgastador. (Quan malgasta ho fa sense solta ni volta)”. També pot consultar-se, sobre aquest article, la carta que adreça el ceramista a Xuriguera el 1929 (Annex V, carta 124).

⁷¹ Miquel Villà mostra la seva aprovació, per aquest article, en una carta adreçada a Xuriguera el 24 de febrer de 1930 i que reproduïm a l'Annex V (núm. 228): “L'article em plau força, té la força que volen tenir les meves coses, i pot ser que vostè sigui el primer de veure-hi el lirisme que amaga la forma d'expressió poc sumptuosa. Li quedo molt agraït, amic Xuriguera, i el prego de creure en els meus millors sentiments d'amant.”

fira de la coreografia andalusa” i “reduir la dansa al seu límit plàstic llevant-li tota mena de lletjors i coloraines”. El final del text insisteix en aquesta afirmació contra el tipisme espanyol:

Teresina, amb la seva delicadesa d'ànima, ha donat un cop de mort al tipisme d'importació. Cada cop que el seu cos es retalla en el cercle de llum farinosa que torna i gira en el buit de l'escenari, assoleix una assenyalada victòria que hem d'agrair-li forçosament els que ja estem tips de veure, per aquests mons de Déu, l'absurda quincalleria de toreros, manoles i gitanes que fan ganyotes i mouen les anques amb una provocació que resulta depriment.⁷²

Només són dos, els articles de temàtica literària que apareixen a les pàgines de *Mirador* en el període estudiat. A “Antonio Espina. *Luna de copas*” ressenya aquesta novel·la pretesament psicològica, “de frases girades vers l'interior”, de la qual valora, per sobre de tot, el seu estil que arriba a fer “oblidar l'escassa densitat de l'anècdota”.⁷³ L'altre article, “Un divendres a la llibreria Flammarion”, es relaciona amb el text “Llibres, autors i públic”, aparegut a *La Publicitat*. Xuriguera dona a conèixer aquesta llibreria al públic català i, a més, la posa com un model a imitar en la tasca de promocionar els escriptors. I exemplifica aquesta afirmació amb la figura de Jean Camp, que “s'ha guanyat un lloc entre els escriptors que més han encertat els assumptes de les contrades de França” i que té, en aquesta tasca de promoció, la raó principal del seu èxit.

5. ALTRES COL·LABORACIONS A LA PREMSA CATALANA

Al mateix temps que col·labora a *L'Opinió* i a *Mirador*, Ramon Xuriguera escriu, des de París, per a altres publicacions catalanes. Entre el gener i el novembre de 1929 veuen la llum quatre articles a la revista *D'ací i d'allà* on tornen a aparèixer alguns dels temes que ja hem anat comentant en apartats anteriors. Així, hi ha dos textos dedicats a artistes catalans residents a París: “La nostra Teresina Boronat”, en què realitza una entrevista a aquesta ballarina catalana i a qui ja havia dedicat un text a *Mirador*; i “Joies “Trallero””, on presenta la figura d'aquest orfebre d'origen aragonès però criat a

---

⁷² Ramon Xuriguera, “Teresina Boronat”, *Mirador*, núm. 67 (8-V-1930), p. 5. Val a dir que Xuriguera seguirà ressenyant les actuacions de Teresina Boronat, com per exemple “Teresina al Town Hall”, aparegut al número 124 (18-VI-1931) de *Mirador*, amb motiu de la seva presentació a Nova York. Una altra mostra de l'interès de Xuriguera per l'actualitat artística el trobem a l'article “Celia Gámez al Paral·lel”, publicat al número 88 (2-X-1930) de *Mirador*.

Barcelona i de qui, remarca Xuriguera, “parla el català com nosaltres”. “Robes i costums que es perden” és un article sobre les diverses tradicions de Fraga i complementa els textos sobre aquesta vila apareguts a *Lleida* i a *La Publicitat* per aquestes mateixes dates. L'article més interessant és “Vagant...”, en què Xuriguera intenta contrastar les ciutats de Barcelona i París a partir de les sensacions que ell experimenta: mentre que, de la primera, en ressalta “la llum vibrant dels nostres campanars i la claredat de les nostres places”; la segona té “pertot una grisa simfonia d'equilibris inacabable”. L'exemple d'aquesta uniformitat, que ha derivat en una excessiva polidesa, es dona en l'estat de conservació dels monuments: les contínues restauracions de les obres parisenques “permet de poder-les mostrar amb la mateixa exactitud que si s'acabessin de construir”, la qual cosa provoca que aquesta mateixa “comoditat de trobar-ho tot ja fet produeixi una regressió de l'esperit el qual resisteix una mica a atorgar valor a una conclusió que li ha estat fàcilment donada”.⁷⁴

Una altra col·laboració que efectua Xuriguera es troba en el número extraordinari de novembre de 1929, amb motiu de la Festa Major, del setmanari *La Veu de Balaguer* i va ser escrit a petició del director de la revista, Salvador Bonet.⁷⁵ Dividit en tres parts, du per títol “Mosaic”, i, com el seu nom indica, tracta temes diferents. La primera és una valoració elogiosa del film de Luis Buñuel *Un chien andalou*, i que palesa un interès pel cinema d'avantguarda desenvolupat a finals de la dècada dels vint:

Buñuel ha aconseguit efectes d'una rara bellesa que han fet vibrar racons d'emotivitats verges. Les escenes d'angoixa d'aquesta cinta curta i hàbil s'inspiren en una bellesa de tortures anímiques i de fredors perifèriques. Els plans agrandats atansen el minuciosisme de certs canvis fisiològics a la percepció sorpresa de l'espectador el qual es troba constantment

---

⁷³ Curiosament, alguns dels qualificatius que dona Xuriguera a l'obra d'Antonio Espina són els que després la crítica aplicarà a *Volves grises* i *Espills dormits*.

⁷⁴ Ramon Xuriguera, “Vagant...”, *D'ací i d'allà*, núm. 133 (gener de 1929), p. 10.

⁷⁵ Salvador Bonet escriu a Xuriguera l'octubre de 1929 demanant-li una col·laboració per a la revista. La carta, a més, palesa el prestigi assolit per Xuriguera a les Terres de Ponent: “Al mateix temps i si no fos demanar massa sempre comptant si els temps de lleure us ho permeten, us diríem que escrivíssiu alguna cosa per l'extraordinari de novembre. *La Veu*, que coincideix amb la festa major de Balaguer. *La Veu de Balaguer* es sentiria molt honorada per la vostra signatura, que té un prestigi ben guanyat. Ultra els noms habituals que la redacten hi haurà signatures locals de vàlua, i possiblement algun article de Pereña, Estadella, etc... Diverses fotografies il·lustraran el seu text, fotografies d'indrets de la ciutat, del paisatge, generalment. La portada serà dibuixada per Francesc Borràs.” La carta, la transcrivim íntegra a l'Annex V (núm. 69).

embrancat en l'anàlisi sense mai proposar-s'ho. Hi ha una atmosfera il·lògica, de contrast, que voreja misteriosos problemes, com una pregunta desfeta a la boca d'un pou.⁷⁶

La segona part completa l'article aparegut, per aquelles dates, a la revista *Lleida*, "Llibres de postguerra", ja que és el comentari de dues novel·les de temàtica bèl·lica, comparables a *Res de nou a l'oest* d'Erich Maria Remarque, i que gaudeixen d'un gran èxit a Alemanya, cosa que ha motivat la seva traducció al francès: *Guerra* de Ludwing Renn i *La classe 22* de Glaeser⁷⁷. Uns llibres que, a diferència dels escrits a França sobre la mateixa temàtica –que beuen de les fonts de la tradició romàntica del tema ja que es dediquen a "fer ampuloses descripcions i a entretenir-se en l'exaltació dels heroïsmes"– presenten la guerra "en termes crus i objectius". No en va totes dues obres pertanyen al bàndol perdedor.⁷⁸ La tercera és una reflexió sobre la decadència de l'ensenyament universitari a París, exemplificat en la Universitat de la Sorbona, on ell exercia de professor, i que contraposa al progrés intel·lectual que irradia la de Berlín.

Les darreres col·laboracions periodístiques de Xuriguera analitzades en aquest apartat, les trobem en el diari *La Nau*, fundat el 1927 per Antoni Rovira i Virgili, i òrgan d'Acció Republicana de Catalunya. Es tracta de dos textos: "En la mort d'Alfred Pereña", una necrològica que també reproduïx *Lleida*, i el conte "L'aventura d'un home bo...". La narració, amb notables modificacions, serà recollit al volum *Espills dormits*, aparegut el 1932.⁷⁹

6. LES COL·LABORACIONS A LA PREMSA FRANCESA

També durant la seva estada a París, Ramon Xuriguera col·labora amb diverses publicacions de l'Estat francès. Així, a *L'Éveil Catalan*, que s'editava a Perpinyà, hi envia dos contes: "Indecisió" i "El que pot esdevenir-se". Ambdues narracions seran

---

⁷⁶ Ramon Xuriguera, "Mosaic", *La Veu de Balaguer*, núm. 38 (3-XI-1929), p. 4. L'article és reproduït, fragmentàriament, a *La Publicitat* el 9-XI-1929. Com a curiositat, Salvador Dalí, coguionista del film amb Buñuel, publica al número 34 (24-X-1929) de *Mirador* un article amb finalitats provocadores titulat "Un chien andalou".

⁷⁷ Artur Perucho tindrà el projecte de traduir al català aquesta darrera novel·la per encàrrec de l'editorial Proa, tal i com es desprèn de la carta escrita a Xuriguera el 29 de maig de 1930 i que reproduïm a l'Annex V (núm.157).

⁷⁸ Sobre el tractament de la guerra en la novel·la europea d'entreguerres, vegeu la síntesi que efectua Maria Campillo a "La literatura de la guerra civil", *Literatura de la guerra civil. Memòria i ficció* (Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 2002), p. 38-39.

⁷⁹ Per a un comentari detallat dels contes d'*Espills dormits* publicats a la premsa, vegeu l'apartat 3. 2. del capítol V d'aquesta tesi.

recuperades, com “L’aventura d’un home bo...”, per al recull *Espills dormits*, tot i que la segona passarà a titular-se “Sobre les traces del ritme”.

A *Monde* veuran la llum dos articles de Xuriguera⁸⁰: “Shum et son humour: un grand artiste prolétarien”, que és la presentació, per al públic francès, de la figura d’aquest dibuixant empresonat a El Dueso i que ja havia donat a conèixer a les pàgines de *Lleida* i *El País*; i “L’actualité littéraire a l’étranger: Catalogne”, ressenya sobre la novel·la *El cercle màgic* de Puig i Ferrer, encara que, de retop, analitza la figura del seu autor. Xuriguera qualifica Puig i Ferrer d’escriptor ruralista i el defineix com “tout le contraire d’un écrivain d’imagination. Ses inventions se détachent sur un fons réel et humain”. És per això que el conjunt de la seva producció destaca més per l’estudi del caràcter dels personatges que per l’estil, “les virtuosités de langage ne représentent rien pour lui”. Finalment, també assenyala quins són els possibles models de la seva obra literària:

Dostoievski et Proust sont pour quelque chose à la forme qu’a revêtu la conception de Puig i Ferrer, car il croit que le roman moderne atteindra son apogée au point de rencontre du romancier français et du romancier russe.⁸¹

Xuriguera clou l’article assenyalant els llibres catalans més llegits entre els publicats recentment: *Les Dictadures*, de Francesc Cambó; *Cafè, copa i puro*, de Josep Maria de Sagarra; *Les llàgrimes de Sant Llorenç*, de Pere Coromines i *Els polítics catalans*, d’Antoni Rovira i Virgili. Val a dir que Puig i Ferrer va adreçar, el 19 de desembre de 1929, una carta a Xuriguera en què li agràia el comentari efectuat, alhora que li donava informació sobre la diversa sort que havia tingut l’article entre la premsa barcelonina:

Perdoneu que hagi trigat tant a donar-vos les gràcies per la vostra cordialíssima nota de *Monde* sobre *El Cercle màgic* i per l’afectuosa carta que vàreu adreçar-me uns quants dies abans. De

---

⁸⁰ D’aquests dos articles se’n farà ressò Ramon Vinyes, tal i com ho expressa en una carta adreçada a Xuriguera el 10 de gener de 1930, des de la població colombiana de Barranquilla i que reproduïm a l’Annex V (núm. 230): “M’acaben d’oferir gairebé la direcció d’un gran diari colombià, on ja, des d’ara obriré una secció que ve a parlar del moviment mundial d’idees i de llibres. He vist el vostre nom a *Monde*. *Monde* té totes les meves simpaties. M’ofereixo per a parlar de tot el que els convingui. Si teniu algun amic, l’obra del qual us interessa fer conèixer, maneu. Feu-me el favor de dir el mateix a monsieur Jean Camp. No li escric directament perquè la vostra lletra que em porta l’adreça d’ell, no sé on para. Si no us ve malament us faig el prec de que me la torneu enviar. En lletra passada feien un retret a la meva pesera. Ja veuré si ara fareu un retret a la meva massa activitat.”

⁸¹ Ramon Xuriguera, “L’actualité littéraire a l’étranger: Catalogne”, *Monde*, 23-XI-1929. D’aquest article se’n fan ressò de forma diferent *La Publicitat* (27-XI-1929), *La Veu de Catalunya* (29-XI-1929) i *La Nau* (5-XII-1929).

tot cor us agraeixo l'una cosa i l'altra. La vostra nota va fer ací un gran efecte. I de dues maneres: de satisfacció, entre alguns bons amics, i de gelosia i d'enuig en la majoria de col·legues. Tot seguit d'haver-la rebuda els de "Proa" van traduir-la i la van trametre a *La Publicitat* que es negà a publicar-la. (Els de *La Publicitat* sempre m'han feta aquesta mena de gentils serveis). Passats uns dies la vam trametre a *La Nau* que la publicà gairebé íntegra en primera plana. Us l'adjunto per si no l'heu vista. *La Veü* en reproduí els paràgrafs més importants a la seva "Vida Literària". *La Publi* –ja ho deuríeu veure– es limità a dir que vós teníeu una rúbrica de llibres catalans a *Monde*.⁸²

També col·labora a *L'Intransigent* amb "Conclusions sur l'Exposition de Barcelone" on fa un repàs al contingut de l'Exposició de 1929, i en remarca els resultats excel·lents, "jamais peut-être aucune Exposition n'a eu la grandeur de celle-ci", que són producte del recolzament per part dels ciutadans:

Dans l'organisation de cette Exposition, Barcelone s'est surpassée. Elle fit oeuvre de longue haleine. L'effort collectif s'est maintenu, pierre à pierre, au niveau d'un grand enthousiasme. Mais cette entreprise, qui a souffert de changements politiques, n'a peut-être pas donné tout ce qu'on en attendait. Plusieurs années, le peuple de Barcelone a déployé son énergie, avec patience et avec foi, dans le but précis de déterminer, au moyen de cette manifestation grandiose de son activité, le standing de sa cité, la place de celle-ci parmi les plus grandes cités du monde.⁸³

Per últim, el juny de 1930 a la revista literària parisenca *Contacts*, que, recordem-ho, dirigia Jean Camp, veuen la llum dos articles: "Contacts... avec les Arts: Vicente Mulet", on reprodueix el text que havia escrit per a presentar l'exposició "Paysages d'Espagne" d'aquest pintor valencià i "Teresina", en què remarca, una vegada més, la gran vàlua d'aquesta ballarina. En el diari *La Nau* del 8 de juliol de 1930 va aparèixer un breu text que comentava aquest darrer article de Xuriguera. L'anònim ressenyador l'acabava amb aquests mots significatius:

Un català autèntic, Ramon Xuriguera, ens dóna la visió d'art d'una ballarina, també catalana, que ha triomfat a París, com hi triomfa el propi Xuriguera pel fet de compartir, escrivint en verb aliè el dossier d'unes prestigioses signatures de la moderna literatura francesa.⁸⁴

---

⁸² Aquesta carta, que reproduïm a l'Annex V (número 179). És l'única mostra que es conserva al fons Xuriguera de l'Arxiu Nacional de Catalunya de la correspondència entre Puig i Ferrer i Xuriguera.

⁸³ Ramon Xuriguera, "Conclusions sur l'Exposition de Barcelone", *L'Intransigent*, 18-XI-1929.

⁸⁴ [S/s], "Publicacions", *La Nau*, 8-VII-1930.

7. ELS EXILIATS ACUSEN ⁸⁵

7. 1. EL PROCÉS DE CONSTRUCCIÓ DEL LLIBRE

Al llarg de l'epistolari de Ramon Xuriguera amb Marcel·lí Antich⁸⁶, editor de Proa, es pot resseguir el procés de construcció i, sobretot, d'edició del volum *Els exiliats acusen*, escrit a París entre els mesos de febrer i juny de 1929.⁸⁷

A la carta datada el 28 de febrer de 1930, Antich comenta a Xuriguera la decisió de l'editorial de publicar el llibre. De tota manera, l'editor li suggereix la necessitat d'efectuar alguns canvis en l'original, que aniran a càrrec de Puig i Ferrer, per tal d'evitar la Llei de Jurisdiccions:

Apreciat senyor: estem decidits a publicar el seu llibre. Però cal modificar algunes expressions que del contrari podrien fer-nos caure de ple a la cèlebre Llei de Jurisdiccions. I encara que el responsable en sigueu vós, si sou fora recaurà sobre nosaltres, i creiem que per un adjectiu o una frase forta no val la pena de sofrir tantes molèsties. D'aquestes modificacions, si vós les permeteu, se'n cuidarà el senyor Puig i creiem que són només de mots, el sentit quedarà íntegre. Ara cal que ens digueu el títol i l'anunciarem de seguida.

Pocs dies després, el 8 de març, Antich li comenta dos aspectes a tenir en compte en aquest procés d'edició del text: d'una banda, respon a les queixes de Xuriguera davant les modificacions efectuades per Puig i Ferrer; de l'altra, li suggereix la necessitat de canviar el títol inicial de l'obra, *Figures de l'exili*, per un altre que sigui més atractiu de cara al lector:

No us dolguin les petites modificacions, de frase totes elles, que el senyor Puig faci al vostre original, pensa que d'altra manera no podríem, sense risc, publicar-lo. N'hem parlat varies vegades llegint-lo i rellegint-lo i fent consultes i decidírem això, en lloc d'ajornar-ne més la publicació. Per això us hem consultat. Ara permeteu-me una opinió. El títol em sembla poc llampant. Si se us n'acut un altre me'l comunicareu?

---

⁸⁵ Una síntesi de les idees desplegades en aquest apartat es troba a Josep Camps i Arbós, "Entre el retrat, la política i la literatura: aproximació a l'obra biogràfica de Ramon Xuriguera" dins *Memòria i literatura. La construcció del subjecte femení. Periodisme i autobiografia* (Alacant / València, Editorial Denes, 2002), p. 305-312.

⁸⁶ Sobre l'editorial Proa i la figura de Marcel·lí Antich pot consultar-se l'article d'Albert Manent, "Antecedents i història d'una aventura cultural: "Edicions Proa""", dins *Escriptors i editors del nou-cents* (Barcelona, Curial Edicions, 1984), p. 180-202. El text de Manent ha estat reproduït dins *Autors Diversos, Proa 1928-2003. 75 anys a Tot Vent* (Barcelona, Edicions Proa, 2003), p. 25-42.

⁸⁷ Val a dir que només conservem, al fons Ramon Xuriguera de l'Arxiu Nacional de Catalunya, les cartes d'Antich a Xuriguera i no a l'inrevés, cosa que fa que només tinguem una de les veus de l'epistolari. La transcripció d'aquesta correspondència, la donem a l'Annex V (núm. 46-51).

Nou dies després, el 17 de març, Antich comenta a Xuriguera la possibilitat que l'obra aparegui traduïda a l'espanyol i li proposa, de nou, canviar el títol original per un altre de diferent ja que aquest presenta una certa semblança amb el de l'obra de Francesc Madrid, *Els exiliats de la Dictadura*, que, a més, tracta una temàtica similar a la de Xuriguera:

Totes aquelles observacions referents a obrers en espanyol les he d'entendre sobre traduccions d'obres estrangeres i no de llibres d'actualitat i més encara d'actualitat com la nostra. Ja és prou petit el nostre mercat que només li cal reduir-lo per aquest altre costat. De manera que si no podem aturar que la traducció espanyola surti aquest espai de temps més tard és preferible dir-ho. O sinó digueu el temps que podeu marcar. L'altra cosa. Suposo que l'edició espanyola anirà com a traducció i no com a original.

Us torno trametre les entrades amb les modificacions que veureu. Digueu si us va bé. Jo he fet contestar de seguida perquè no portarem el text a la impremta que això no estigui formalitzat. Ens plauria molt que trobessin un altre títol car aquest s'assembla molt al llibre que anuncia Paco Madrid i és poc suggestiu.

El 25 de març, Antich li recomana de completar el llibre amb un nou retrat, el de Ventura Gassol, amb la qual cosa el llibre guanyaria en interès pel fet de tractar-se d'un polític català:

Ahir parlàvem amb en Puig que una de les intervius que acabarien de fer interessant el llibre seria la d'en Gassol. Crec que aquí serà més llegida que la de qualsevol d'aquests polítics espanyols. Altrament devem conèixer la forma dramàtica de la seva fugida. Creiem que seria útil que us hi entrevistéssiu o que li demanéssiu per carta. Això podríeu fer-ho mentre compaginen el llibre, ara que hauria de ser de seguida i sense perdre un moment. A la vegada demaneu-li un retrat. Espero que ben aviat em direu alguna cosa d'això que us proposo.

Un tema recurrent, el títol del volum, torna a aparèixer en la carta del 10 d'abril, en què Antich proposa a Xuriguera dos títols suggerits per Puig i Ferrer: *Un sabre contra vuit cervells* i *Un sabre contra l'esperit*. Cap d'ells, però, és acceptat per Xuriguera. A la darrera carta, el 3 de juny, Antich li indica que "el seu llibre ja està imprès i cosit".

7. 2. L'ACTITUD DAVANT L'EXILI

Les pàgines de *La Publicitat* de 13 de juny de 1930 anuncien l'aparició de l'obra *Els exiliats acusen*, tot reproduint els mots que figuraven a la seva portada, que duia els retrats de Ventura Gassol, Francesc Macià i Joan Casanovas: "La Dictadura mai no tingué un problema de masses al seu darrere. Sols uns pocs homes li van plantar cara. De quina manera i amb quin coratge us ho diu aquest llibre". L'aparició de *Els exiliats acusen* coincideix amb un moment en què la literatura crítica sobre el règim dictatorial

de Primo de Rivera gaudeix d'un ressò més que notori. No en va són diverses les obres que es publiquen al llarg de 1930 sobre aquesta temàtica i, de retop, l'exili parisenc: *La batalla de Prats de Molló* de Josep Fontbernat; *Els exiliats de la Dictadura* de Francesc Madrid; *Catalunya sota la Dictadura* d'Artur Perucho; *L'Espagne et la Dictature* de Santiago Alba; *¿Qué espera el rey?* de Marcel·lí Domingo; o *De la Dictadura a la República* d'Eduardo López Ochoa. El llibre de Xuriguera, serà, per tant, la seva aportació personal a aquesta qüestió i, alhora, el testimoni d'una aventura col·lectiva. I, és per això, que pretén donar a conèixer, al lector català, una sèrie de figures que, des de l'exili a París, es van dedicar a combatre la dictadura.⁸⁸ El volum aporta, així, un material de primera mà per arribar a copsar la significació de l'experiència. La llista dels retratats és força heterogènia ja que abasta nacionalistes catalans passant per liberals i republicans espanyols fins arribar a un general de l'exèrcit. La nòmina, seguint l'ordre en què apareixen en el llibre, és la següent: Eduardo López Ochoa, Eduardo Ortega y Gasset, Santiago Alba, Joan Casanovas, Miguel de Unamuno, Francesc Macià, Vicent Blasco Ibáñez, José Sánchez Guerra i Ventura Gassol.⁸⁹

El contingut de *Els exiliats acusen* respon, perfectament, al seu títol. Així, s'inicia amb una presentació, que du per títol "Mot obligat", en què indica que el material, tot i ser ordenat entre febrer i juny de 1929, no es publicarà fins "el dia que les circumstàncies ho permetin", cosa que s'esdevé el juny de 1930, sis mesos després de la caiguda de la Dictadura. A més, Xuriguera ens explicita el sentit de l'obra i el motiu de la tria de les figures que hi apareixen, tot demanant excuses per la possible simpatia envers alguna d'elles:

---

⁸⁸ Francesc Madrid a les "Paraules inicials" que obren el seu volum *Els exiliats de la Dictadura* (Barcelona, Antoni López Llibreter, 1930) –que du el subtítol de "Reportatges i testimonis"– p. 9, planteja una finalitat gairebé idèntica a la de Xuriguera: "Aquest llibre no és pas una obra completa, documentada, plena de detalls i de dates. És un llibre fet d'actualitat, de passió, de vida, de records, de notes i articles de diaris i d'anècdotes. No és història; però pot servir per a la història que es faci d'aquests darrers temps. No és tampoc un assaig polític. És un reportatge llarg, on certs homes són sorpresos en la intimitat d'un exili i es donen a conèixer fets que fins ara havia estat difícil, per no dir impossible, de fer arribar al públic."

⁸⁹ La nòmina de figures que comenta Francesc Madrid a *Els exiliats de la Dictadura* és menor, tot i que l'atenció que dedica a cadascuna d'elles és més àmplia: Miguel de Unamuno, Santiago Alba, Vicent Blasco Ibáñez –a qui va dedicat el llibre com a "homenatge a tots els que treballaren per la llibertat, amb amistat i devoció"–, Francesc Macià –de qui analitza, com Xuriguera, el paper desenvolupat en els fets de Prats de Molló–, i Rodrigo Soriano.

Hem volgut aplegar per una raó de comú denominador polític totes aquestes figures –al nostre entendre les més significades– que l'exili ha fet coincidir poc o molt a París.

Ni defensem ni molt menys censurem. Si s'hi veu alguna cosa més que el simple fet de reportar, consideri's que l'home no sempre resisteix la voluntat de viure una mica en els moments externs que troba la seva simpatia.

Per altra part no deixem de considerar que potser una revisió crítica –que nosaltres no hem intentat– d'alguna de les figures d'aquest llibre, trobaria motius que no resistirien una escomesa rigorosa, però aquest, repetim-ho, no ha estat el nostre propòsit i sí solament el de recollir la significació convergent dels homes que més directament enfrontats a la Dictadura han vingut a sojornar poc o molt a París, els lamentables dies del període més luctuós que ha travessat Espanya.⁹⁰

Un llibre que respon a la intenció de presentar, a partir d'una sèrie de coneixences personals –excepte el cas de Vicent Blasco Ibáñez, que mor “quan nosaltres ens trobàvem a Catalunya” i de Francesc Macià, exiliat a Brussel·les– un document sobre l'exili parisenc. El punt de partida de Xuriguera per a redactar *Els exiliats acusen* són les entrevistes i les converses⁹¹ –principalment a casa de Joan Casanovas– efectuades amb els personatges biografiats. L'organització del material amb què construeix el text segueix uns patrons determinats. El primer capítol és una reflexió crítica sobre la Dictadura i que serveix per a posar sobre la taula els objectius del llibre. Aquesta reflexió parteix d'uns principis que podríem qualificar de deterministes:

Nosaltres som una mica nostres i una mica del medi. I la Dictadura, potser quan més ha fet indignar el radi de ciutadans que l'han viscuda, en determinats moments de prop, i se n'han sentit cruament perjudicats, nosaltres per raó de la nostra distància és molt possible que no n'hàgim abastat suficientment tot el perjudici. O bé; un motiu que a Espanya hagi passat sense pena ni glòria, ens haurà obligat a intervenir en més d'una ocasió vexant o compromesa.⁹²

Una Dictadura que manté estretes relacions amb la monarquia i el clergat, “la compenetració era tan íntima que ambdós han predicat la croada que ja crèiem ofegada en la seva luctuosa història”, i que té, entre els seus enemics, els estudiants, “aquesta digníssima postura de la gent jove deia fins a quin punt la vibració s'havia localitzat en els medis que no havien perdut encara el sentiment de la dignitat ciutadana”, i que

---

⁹⁰ Ramon Xuriguera, *Els exiliats acusen* (Badalona, Edicions Proa, 1930), p. 5. Uns objectius semblants són els que trobem en el llibre d'Artur Perucho, *Catalunya sota la Dictadura* (Badalona, Edicions Proa, 1930), p. 7: “Començo a escriure aquest llibre sense cap intenció pamfletària. No em guia altre desig que el de servir la veritat. Si aquesta veritat és dura o vergonyosa, jo no en tinc la culpa. La meva missió és de contar allò que els altres han fet durant el període dictatorial que ha mantingut la nació espanyola en un indignat esclavatge durant més de sis anys.”

⁹¹ Ramon Xuriguera, *Els exiliats acusen*, p. 240 indica l'abast d'aquestes converses: “De llavis del propi Ventura Gassol sentim contar com la nit de Nadal, aquell dens edifici fou el teatre d'una de les escenes més plenes d'emoció que ell i els seus companys de causa han viscut en les llargues anyades de l'exili”.

⁹² *Ibidem*, p. 10.

presentarà com un ferm grup opositor al règim en alguns editorials com “Els estudiants” o “Mil nou-cents?” publicats, mesos després, al diari *La Jornada*. Ara bé, Xuriguera intenta demostrar que la reflexió parteix d’uns esdeveniments reals, que no s’està de remarcar, tot excloent la possibilitat de la ficció i allunyant, en definitiva, tota possibilitat de dubte sobre el que s’explica. És per això que ens recorda com el 1923, mentre realitzava el servei militar a Melilla, va conèixer, de primera mà, els efectes d’una dictadura, que, pocs anys després sota la forma de la censura, li va causar estralls durant el període en què va ser director de la revista *Lleida*. A més, i per acabar de reblar el clau, també ens proporciona quina és la visió que tenen del règim els francesos: “en realitat, el francès no ha considerat mai des d’un punt de vista seriós el fenomen de la nostra Dictadura”.

Els altres nou capítols presenten, com hem apuntat, diversos personatges que, a causa del seu enfrontament amb la dictadura, es van veure obligats a marxar a l’exili francès. Val a dir que aquests capítols, que sovint tendeixen a l’hagiografia⁹³, presenten una extensió desigual: els que ocupen un major nombre de pàgines són els dedicats a Eduardo López Ochoa, Francesc Macià i Miguel de Unamuno, mentre que els més breus tracten les figures de Vicente Blasco Ibáñez, Ventura Gassol i, sorprenentment, Joan Casanovas.⁹⁴ Els biografiats representen diferents sectors d’oposició al règim i Xuriguera se centra, en cadascun d’ells, en un episodi de la seva relació amb la dictadura: el general López Ochoa, militar íntegre i enemic acèrrim de Primo de Rivera; el parlamentari Eduardo Ortega y Gasset, autor de *La verdad sobre la Dictadura* i cap visible de *Hojas Libres*, publicació sobre la qual relata les seves dificultats de difusió⁹⁵; Santiago Alba, en aquells anys un polític, segons Xuriguera, diametralment oposat a Cambó, “però així com Cambó marca en el panorama polític català una força d’ajut i sosteniment de les dretes en tota la seva espessa trajectòria fins a l’ultramontanisme,

---

⁹³ Un exemple d’aquesta tendència a l’hagiografia el trobem en la presentació de la figura de Miguel de Unamuno: “Res no hi ha planyut el Mestre en el seu atac als atracadors de la llibertat. Primer la suspensió de la càtedra, després la deportació a una illa. I ell ferm, indomtable, amb una edificant energia de jove i amb un magnànim desinterès que haurà fet enrogir a més d’un timorat que coneix la misèria de saber-se doblegar i la tragèdia d’obrar en plena decrepitud quan la sang encara corre tumultuosa per les venes”. *Ibidem*, p. 148.

⁹⁴ Tal vegada Xuriguera ja tenia el projecte de dedicar a Casanovas tot un llibre com serà *Casanovas. Quinze anys de política catalana*, aparegut el 1933.

Alba representa a Castella l'esquerra liberal i progressiva"⁹⁶; José Sánchez Guerra, "home de dretes que cau bé als d'esquerra"; Miguel de Unamuno i Vicent Blasco Ibáñez, polítics i intel·lectuals, del primer posa de relleu la seva imatge d'home íntegre que no es vol vendre a la Dictadura i se centra en les tertúlies que comandava al cafè "La Rotonde", mentre que el segon exemplifica la mort a l'exili, "indesitjat per l'Espanya oficial i tirànica, consideradíssim per l'Espanya autèntica, antioficial i democràtica"; Francesc Macià, de qui comenta detalladament els fets de Prats de Molló⁹⁷; Joan Casanovas, "advocat dels pobres", el retrat del qual se centrarà en les seves relacions amb Macià, igual que el de Ventura Gassol, "el poeta i polític de la terra" ja que "en els discursos i en els poemes, totes les realitats i totes les sensibilitats giraven entorn d'aquesta idea [el mot Pàtria] que es nodria especialment del sentit de la seva exaltació".

7. 3. MÈTODE DE TREBALL I RECURSOS NARRATIUS

Les tècniques narratives emprades per Ramon Xuriguera a l'hora de desenvolupar els fets que presenta a *Els exiliats acusen* ens remeten a l'oralitat, talment com si fos un text conversacional, ja que sovint afirma que molta de la informació que dona a conèixer procedeix d'entrevistes i converses amb els biografiats. Els gèneres memorialístics –entre els quals la biografia manté un parentiu proper– assenyala Enric Bou, "es tradueixen en una oralitat que vol forçar la presència de la veritat, en demostrar que l'autor fa un esforç extraordinari per recordar"⁹⁸. Xuriguera cerca sovint el lector, l'integra en el seu discurs i, per això, se li adreça de manera sovintejada: expressions com "aleshores rèiem tots", "primer ens pensàvem" apareixen, amb notable freqüència, en el text. Un altre aspecte tècnic que dona aquest to d'oralitat al text és l'ús d'un llenguatge planer i senzill –propi del periodisme–, que parteix de la llengua col·loquial,

---

⁹⁵ Només s'ha conservat, com hem indicat, al fons Ramon Xuriguera de l'Arxiu Nacional de Catalunya, una carta d'Eduardo Ortega y Gasset datada a Hendaia, el 4 de maig de 1929.

⁹⁶ Aquesta opinió sobre Alba canviarà radicalment quan aquest, després de la caiguda de la dictadura, passa a defensar la figura del rei. Una visió que expressa en diversos editorials de *La Jornada* que analitzarem posteriorment.

⁹⁷ Aquest tema el reprendrà a l'article "Macià i l'Estat Català", publicat en els números d'abril i de maig de 1962 de la revista *Ressorgiment*, de Buenos Aires.

⁹⁸ Enric Bou, *Papers privats. Assaig sobre les formes literàries autobiogràfiques* (Barcelona, Edicions 62, 1993) p. 59. També pot consultar-se sobre aquesta qüestió Llorenç Soldevila, "Estudi introductori" a *Un temps, un país (1888-1939). Antologia de textos memorialístics* (Barcelona, Edicions 62, 1993), p. 7-26.

tot i que, de vegades, Xuriguera utilitza recursos més propis de la narrativa que no pas del gènere biogràfic, com aquest exemple de frase llarga i ben travada semblant a les que trobem en algunes de les narracions que publica simultàniament. N'és un exemple aquest passatge del capítol dedicat al general López Ochoa:

De la Sorbona caigueren unes campanades lentes, tremoloses, que morien en el silenci de la cambra i en la dolçor sucosa del raïm que es fonia a la boca...
Quan s'esvolà la darrera ens miràrem els uns als altres. Tothom havia acabat. Havíem consumat exactament el mite; un gra per campanada...
Casanovas obrí el balcó per deixar entrar un raig d'aire de l'any que acabava de néixer.
Les copes fremien als dits, rodones, netes, de color d'oli, amb una escuma prima i historiada com una mantellina d'orfeonista. Però abans que arribessin a la boca hi havia molt a dir encara.⁹⁹

Un altre aspecte interessant és la construcció del retrat d'alguns dels biografiats. Xuriguera parteix de tècniques narratives pròpies del conte per tal d'atraure l'atenció del lector: intensitat, sintetisme –l'acció se centra, sovint, en un sol episodi, presentat en un curt espai de temps, on actuen uns pocs personatges–, la recerca d'un “cop d'efecte” inesperat i un desenllaç que satisfaci les expectatives creades; trets que ens remetent, de nou, al vessant de Xuriguera com a narrador. Com a botó de mostra, podem esmentar els capítols dedicats a Eduardo López Ochoa i a Ventura Gassol, en què s'explica la fugida d'ambdós de l'Estat espanyol. En el primer, es descriu detalladament la persecució de què és objecte el general fins arribar a la Guingueta d'Ix, “una història que sembla de fulletó”¹⁰⁰, indica Xuriguera; mentre que en el segon es narren les peripècies de Gassol –fins i tot fent-se passar per pare de família– per esquivar la policia i poder arribar al port de Tarragona per embarcar-se cap a terres franceses:

En sortir de Sitges l'auto sofrí una avaria. Per tal de no perdre temps pensaren aprofitar una mena de camioneta que feia el servei de recader. Però el xofer s'hi negà; no portava papers, i sabia que l'arriscar-se a portar gent en condicions semblants era una aventura que podia acabar malament. Gassol i el seu amic tenien pressa i adduïren tota mena de raons per convèncer el xofer. Aquest, a la fi, semblà cedir. Però la dissort volgué que el quadro de desventures no fos encara acabat. Poc després d'haver-se posat en camí, una parella de guàrdies civils deturà el vehicle amb els fusells encarats.

El moment fou dur. El xofer estava atabalat. En donar-se compte els guardes que el xofer no portava documents, extremaren la seva actitud; a l'escàndol seguí la promesa de multa. Llavors en Gassol baixà i es posà patètic. Intercedí dient que es tractava d'un pobre pare de família, i

---

⁹⁹ Ramon Xuriguera, *Els exiliats acusen*, p. 59.

¹⁰⁰ El mateix Eduardo López Ochoa a *De la Dictadura a la República* (Madrid, Editorial Zeus, 1930), p. 140-142, explica també, amb detall, la seva fugida de l'Estat espanyol, que coincideix, fil per randa, amb la que narra Xuriguera.

que la culpa no era seva sinó d'ells, que havien sofert una avaria en llur vehicle i que l'havien compromès demanant-li insistentment que els portés a Tarragona. Els civils deposaren a poc a poc la seva actitud, dibuixaren un gest d'angulosa indulgència i deixaren, al fi, continuar la camioneta.

Llavors Gassol i el seu amic es donaren compte que amb tot aquell joc els guàrdies s'havien distret de demanar-los els documents a ells.¹⁰¹

7.4. LA RECEPCIÓ

Poc després de publicar-se *Els exiliats acusen*, comencen a veure la llum, en diversos diaris i revistes, ressenyes que comenten el volum, la majoria de les quals, val a dir-ho, de caràcter anònim. Les primeres a aparèixer les trobem en dues publicacions lleidatanes com són *El País* i *Lleida*. El ressenyador d'*El País* es limita a fer una descripció sintètica del seu contingut i remarca el fet que es tracta d'un llibre destinat a un públic interessat per la política. La sinceritat i l'actualitat del tema fan que l'anònim ressenyador vaticini el seu èxit: “las impresiones directas que contienen y la actualidad de aquellas manifestaciones al lado de la sinceridad y al acierto del escritor que lo acompaña, con toda seguridad harán que el libro de nuestro querido conciudadano obtenga un franco éxito”¹⁰². Josep Pinyol, des de la revista *Lleida*, remarca també la importància de la seva publicació. Tot i que indica que es tracta d'una obra d'una qualitat literària remarcable, “es llegeix d'una sola tirada i es llegeix amb delit”, aquest no és el seu tret més significatiu sinó el valor moral que posseeix ja que presenta uns personatges “que reaccionaren àrdidament contra l'anacronisme cabdal d'Espanya”. I, segons Pinyol, Xuriguera, reïx, de manera especial, a l'hora de presentar la complexa figura de Santiago Alba. La valoració final del llibre té present, per tant, aquesta premissa:

El llibre no és un reportatge. No és, tampoc, un aplec de semblances ni d'opinions dels esmentats personatges: res d'això.

És molt més que tot això i l'habilitat del nostre jove i excel·lent amic rau precisament en haver sabut llestament defugir-ho sense perdre cap dels especials encisos que aquells gèneres literaris i periodístics enclouen quan estan treballats de mà de mestre.

Xuriguera segueix el seu relat lliurement, deixant entreveure sempre ben destacada la silueta política i moral del personatge que li serveix de suport a la narració.¹⁰³

---

¹⁰¹ Ramon Xuriguera, *Els exiliats acusen*, pp 234-235.

¹⁰² [S/s], “*Els exiliats acusen* de Ramon Xuriguera”, *El País*, 26-VI-1930.

¹⁰³ J.[osep] P.[inyol], “*Els exiliats acusen...* Un llibre de Ramon Xuriguera”, *Lleida*, núm. 130 (28-VI-1930), p. 12.

Les publicacions de fora de les Terres de Ponent també es faran ressò de *Els exiliats acusen*. La crítica anònima de *La Publicitat* posa de relleu el fet que presenta la història d'un "període infamant"; la valoració final se cenyeix a criteris extraliteraris: es tracta d'un "llibre valent, acusador, un crit de deslliurança. (...) Més que davant d'un llibre us trobeu davant d'un acte coratjós. (...) Mai un títol ha estat més just"¹⁰⁴. El diari *La Nau* publicarà dos textos referits a aquesta obra: d'una banda, reproduirà l'article suara esmentat de *La Publicitat*; de l'altra, Francesc Serinyà en farà una anàlisi, que, de fet, es limita al retrat que efectua Xuriguera de Santiago Alba, tot posant l'èmfasi en la contraposició entre l'Alba exiliat, "un home arborat d'entusiasme, d'una integritat de conviccions i d'una bona fe que fan goig de llegir" i l'Alba de després de la Dictadura, "l'home que per un terrosset de sucre remena la cua"¹⁰⁵; un "llibre interessant –remarca Serinyà– sota diversos aspectes i que es llegeix amb gust". En canvi, des de les pàgines de *L'Opinió*, es relaciona *Els exiliats acusen* amb la tornada a Catalunya de Ventura Gassol després del seu exili a París, cosa que el dota d'una innegable actualitat. L'anònim ressenyador destaca dos dels capítols del volum, els dedicats a Francesc Macià i a Ventura Gassol, que tenen en comú la descripció del complot de Prats de Molló.¹⁰⁶

El comentari aparegut a *El Diluvio*, sota el títol significatiu de "Los emigrados", compara el llibre de Xuriguera amb el de Francesc Madrid *Els exiliats de la Dictadura*. Xuriguera surt guanyant d'aquest acarament:

El libro de Xuriguera, biográfico, anecdótico, no es tan ágil, no es tan periodístico como el de Paco Madrid.
Pero es menos fantástico que éste y tiene un sabor de realidad y verdad de que aquel por ventura carecía.
Xuriguera ha vivido la vida de los emigrados en París, conoce personalmente a todos ellos y nos traza de cada uno fiel retrato, nos hace de los mismos acabadas e interesantes siluetas.
Els exiliats acusen recoge la protesta liberal catalana e hispana que contra la dictadura encarnaron unos ciudadanos beneméritos y la prolonga, la amplifica.
Buena labor nos parece ésta. Buena y digna de todos los elogios.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ [S/s], "Els exiliats acusen de Ramon Xuriguera", *La Publicitat*, 3-VII-1930.

¹⁰⁵ Francesc Serinyà, "L'Alba de l'exili", *La Nau*, 15-VII-1930. L'article que reproduïx el text de *La Publicitat* va aparèixer el dia anterior.

¹⁰⁶ [S/s], "Els exiliats", *L'Opinió*, 22-VIII-1930.

¹⁰⁷ [S/s], "Los emigrados", *El Diluvio*, 17-VII-1930.

El realisme i la veracitat d'allò que s'explica és l'eix al voltant del qual gira la ressenya de *L'Éveil Catalan* ja que els reportatges han estat escrits per Xuriguera “après avoir consulté des personnalités”¹⁰⁸. La crònica publicada a la revista lleidatana *L'Espurna* proporciona, únicament, una ràpida descripció del contingut del llibre, tot destacant, una vegada més, el seu gran valor polític perquè la seva aparició “ha estat una victòria del liberalisme i un dia de sort per la bibliografia política catalana”¹⁰⁹. L'última ressenya localitzada –i, tal vegada, la més interessant– la signa Domènec Guansé per a la *Revista de Catalunya*. Assenyala, una vegada més, la veracitat de l'obra i el seu valor documental. De totes maneres, retreu a Xuriguera un cert partidisme i desenfocament en els resultats finals, producte de la simpatia romàntica, “que ens el fan suposar afiliat als amics de Macià”. La valoració final posa de manifest que el més interessant del llibre, malgrat els judicis excessivament subjectius, són les dades que aporta:

Aquesta lleugeresa en els judicis és, però, sovint, la falla d'aquests llibres escrits al mateix ritme dels esdeveniments. Compleixen, com el mateix periodisme, la seva missió d'informar o d'apassionar en una hora determinada, però tenen també, del periodisme, la fugacitat. No obstant, en el llibre de Xuriguera hi ha molts passatges que trigarán força temps a marcir-se. Si no sempre és convincent en els judicis, és sempre interessant per les dades inèdites que aporta, algunes de les quals potser, en l'esdevenidor, encendran polèmiques.¹¹⁰

Ara bé, Guansé no es limita a analitzar el contingut de l'obra sinó que intenta caracteritzar el gènere emprat per Xuriguera a l'hora de descriure els personatges:

L'autor estava en contacte directe amb els exiliats. Els veia moure's i els sentia parlar. En sabia les persecucions. En coneixia els projectes. Els sentia acusar. El valor, doncs, essencial del llibre és documental. En forma mixta de reportatge, de biografia, d'impressió periodística i fins de vegades de crítica, Ramon Xuriguera va passar pel seu llibre les principals figures dels exiliats a París.¹¹¹

Gràcies a l'epistolari, podem completar les opinions que va merèixer el llibre. Així, Julián Gorkin, pseudònim del polític socialista valencià Julián Gómez Garcia-Ribera, en una carta adreçada a Xuriguera el 18 d'abril de 1930, li fa un comentari elogiós del manuscrit:

---

¹⁰⁸ [S/s], “Dans les lèttres catalanes”, *L'Éveil Catalan*, 2-VIII-1930.

¹⁰⁹ [S/s], “Els exiliats acusen”, de Ramon Xuriguera”, *L'Espurna*, núm. 1 (24-VII-1930), p. 6.

¹¹⁰ Domènec Guansé, “Els llibres”, *Revista de Catalunya*, núm. 62 (octubre de 1930), p. 185.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 185. Val a dir que al llarg dels anys trenta Guansé es convertirà en un dels principals ressenyadors de l'obra de Xuriguera.

He leído casi todo el manuscrito que me confió usted. Se ve la mano de un excelente periodista, muy conocedor de su oficio. Aun cuando no comparta todas sus opiniones al enjuiciar a las personalidades que figuran en su libro –hablo en político, claro está–, creo francamente que ha hecho usted un libro excelente. Le felicito sinceramente.

També Artur Perucho, en una carta del 18 de juny de 1930, poc dies després de l'aparició de l'obra, li'n fa una ressenya favorable, alhora que li indica algunes inexactituds que ha detectat:

Em sembla que les coses més reeixides són aquelles que heu vist directament; per exemple: les semblances del general López Ochoa i de l'amic Casanovas. Tanmateix, la de Blasco queda molt bé.

He trobat, però, algunes inexactituds. El llibre d'Unamuno *De Fuerteventura a París* no és bo. Vós dieu “un llibre de poemes completament aliè a tota preocupació política” sinó tot el contrari: és un aplec de sonets en els quals s'hi barregen el lirisme i la política; cada sonet té un comentari en prosa, gairebé sempre contra el rei o contra la dictadura. Tampoc és cert que Blanco publicés el seu pamflet contra el rei abans de la fundació de *España con Honra*; aquest pamflet fou publicat dins la revista, així com el segon *Lo que será la República Española*. I això de que l'Ortega paga puntualment la impremta, suposo que ho heu posat per a fer-lo quedar bé; per a informes, Joan Durà, àlies “Juanito”.

A part aquests detalls, us repeteixo que el llibre queda força bé. Em sembla que tindrà èxit. Per bé que la portada no és gaire artística, atreu l'atenció del públic i queda molt suggestiva.¹¹²

L'interès despertat per *Els exiliats acusen* va permetre que es plantegés la possibilitat de traduir-lo al castellà. Ja ho havia anunciat, com hem vist, Marcel·lí Antich en la seva lletra del 17 de març de 1930, però tant Julián Gorkin, en la carta suara esmentada, com Baldomero Vilá, en l'escrita el 23 d'agost del mateix any, i de la qual reproduïm un paràgraf, comenten aquesta opció que, finalment, no es va arribar a realitzar:

Muy señor mío: no tengo el honor de conocerle personalmente, pero he leído *Els exiliats acusen*, llibro lleno de interés y emoción, cuya lectura me hizo ir en su busca a la calle del Duque de la Victoria para felicitarle y proponerle me autorizara para traducirlo al idioma castellano, pues esta clase de libros nos interesa los lean más allá del Ebro, y encontré a Don Juan Puig y Ferrer que amablemente me indicó su dirección.¹¹³

---

¹¹² Ambdues cartes, les donem transcrites a l'Annex V (núm. 104 i 105). Gorkin també realitza una petita crítica a l'obra: “Una observación: he leído el capítulo sobre Ortega y veo que comete usted un pequeño error, quizá sin importancia: el periódico que fundaron en París, Blasco y Ortega fue *España con Honra* que se publicó durante un año o cerca. En este periódico colaboraban Blasco, Unamuno, Ortega, Casanovas, Esplà... *Hojas libres* lo fundaron Ortega y Unamuno bastante después en Hendaya.”

¹¹³ Es tracta d'un passatge de la carta Baldomero Vilá, reproduïda a l'Annex V, núm. 225.

IV. EL RETORN A LLEIDA (1930-1931)

1. LA SITUACIÓ DE LES ESQUERRES A LLEIDA A INICIS DELS ANYS TRENTA

Al llarg de la Restauració, a les comarques de Ponent, els republicans havien estat l'única alternativa als partits dinàstics, sense, però, arribar, en cap moment, a articular un partit republicà sòlid. Existien únicament nuclis aïllats com Unió Republicana, República Federal o, el més important de tots, Joventut Republicana. Amb la caiguda del règim de Primo de Rivera, el gener de 1930, les oposicions antidinàstiques van començar a preparar la substitució del règim monàrquic per la República. Recordem que a Catalunya, igual que a la resta de l'Estat espanyol i amb la finalitat de participar en els comicis municipals de l'abril de 1931, les diverses forces polítiques inicien un procés de reorganització. La Lliga Regionalista, la principal defensora de la continuïtat del règim monàrquic, es transforma en el Centre Constitucional; els dispersos nuclis republicans es reunifiquen dins l'Esquerra Republicana de Catalunya; Acció Catalana i Acció Republicana es reconverteixen en el Partit Catalanista Republicà; i el Partit Comunista Català i la Federació Comunista Catalano-Balear es fusionen en el Bloc Obrer i Camperol.

A les Terres de Ponent, el procés de formació d'un partit republicà serà molt lent. Així, l'11 de febrer de 1930, per commemorar la proclamació de la Primera República el 1873, se celebra al Teatre Victòria de Lleida un acte unitari d'afirmació republicana, amb Joventut Republicana com a pal de paller que reuneix totes les forces republicanes i obreristes de les Terres de Ponent i que té com a principals oradors Víctor Colomer, Josep Estadella, Humbert Torres i Josep Lluhí. I, d'aquí, sorgeix la idea de constituir un Front Únic d'Esquerres, que acabarà sent integrat per Acció Catalana, Dreta Liberal Republicana, Joventut Republicana i Estat Català; un Front que acabarà triomfant a les eleccions d'abril de 1931. En el marc de la Conferència d'Esquerres, que s'havia de celebrar a Barcelona el 6 de desembre de 1930, per tal d'unificar els diferents sectors del republicanisme català, Joventut Republicana va convocar una reunió de centres a Lleida en què van acudir dotze delegacions de la província. L'Assemblea, presidida per Ricard Palacín, decideix formar part de la Comissió Organitzadora de la Conferència, en representació de les comarques de Ponent, i la van integrar Joventut Republicana de

Lleida, el Centre Obrer Instructiu d'Unió Republicana de Cervera i el Centre Català Republicà de Balaguer.¹

El Front Únic d'Esquerres difon, l'1 d'abril de 1931, el manifest "Per Catalunya i la República" on es proclama que la unió de les forces d'esquerra era la millor garantia d'èxit davant les eleccions. A Lleida, triomfa el Front Únic, tot i que després de les eleccions acaba disgregant-se ja que "era arribada l'hora de construir i cadascú havia de fer-ho aportant les pròpies eines i treballar d'acord amb el seu pensament."² El maig de 1931 es reuneix l'Assemblea Constituent de la Federació de Lleida d'Esquerra Republicana de Catalunya.³ Hi acudeixen delegacions de 103 pobles de la província, tot i que només s'havia convidat els centres formalment constituïts; el més destacat dels quals, a l'hora de constituir el nou partit d'esquerra, és Joventut Republicana; un centre que esdevindrà, durant la Segona República, a més, el seu nucli dirigent. Tal i com indiquen Romà Sol i Maria del Carme Torres, "la tasca de Joventut fou llavors l'organitzar i estructurar l'Esquerra Republicana de Catalunya al ponent català. No cal dir que ella s'hi adherí des de primera hora. Però féu més. Es convertí en el seu paladí. Ella coordinà els molts centres republicans estesos per l'occident català. Esperonà els febles. Donà hostatge i caliu a la Federació. I tots bastiren el partit que fou hegemònic a Catalunya i també a les Terres de Ponent".⁴

Paral·lelament, el front obrer té el seu origen en l'activitat d'un nucli de joves d'esquerra, inicialment vinculats al Front Únic. El maig de 1930, alhora que constitueixen la Joventut Esquerrana, que significa el seu trencament amb Joventut Republicana, donen a conèixer un full adreçat "A la joventut lleidatana" on demanen una república federal, la separació de l'Església i l'Estat, i la creació d'una escola única i laica. Entre els seus signants hi ha futurs militants del Bloc Obrer i Camperol com Joan Baptista Xuriguera. El 24 de juliol de 1930 creen un setmanari propi, *L'Espurna*, i constitueixen la Federació Local Obrera de Lleida. A primers de març de 1931, es

---

¹ Sobre aquesta qüestió poden consultar-se els estudis de Conxita Mir, *Lleida (1890-1936): Caciquisme polític i lluita electoral* i de Jaume Barrull i Pelegrí, *Les comarques de Lleida durant la Segona República (1930-1936)* (Barcelona, L'Avenç, 1986).

² [S/s], "Nostre programa i significació", *Lleida*, núm. 113 (1-III-1930), p. 3.

³ . Sobre aquesta formació política, vegeu especialment M. Dolors Ivern i Salvà, *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*, 2 volums (Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988-1989).

⁴ Romà Sol i Maria del Carme Torres, *Joventut Republicana. 80 anys al servei de Lleida*, p. 53.

planteja la possibilitat d'ingressar Joventut Esquerrana dins el Bloc Obrer i Camperol o Esquerra Republicana de Catalunya. La primera opció, defensada per Joan Baptista Xuriguera, s'imposa a la segona, promoguda per Enric Godàs, de manera aclaparadora: 26 vots a favor d'adherir-se al Bloc Obrer i Camperol, 5 en contra i tres abstencions. A partir d'aquest instant, hom reclama una política obrera que s'oposi a la desenvolupada pels altres partits d'esquerra, qualificada de "burguesa i xovinista". De tota manera, els seus resultats a les eleccions municipals d'abril de 1931, després d'abandonar la seva aliança amb els republicans per tal d'acudir-hi en solitari, seran molt esquivats. Un dels membres destacats del Bloc Obrer i Camperol, a les comarques de Ponent, serà l'estudiant de magisteri Pau Xuriguera, germà petit de Ramon i de Joan Baptista. Jaume Barrull assenyala quina era la procedència dels seus membres: "Al Bloc de Lleida, convergien sindicalistes, comunistes procedents del nacionalisme d'Estat Català i joves, d'origen més o menys petit-burgès, radicalitzats. Socialment també convergien en el Bloc diferents sectors socials que imprimien al nou partit una dinàmica molt rica i una gran capacitat de mobilització social."⁵

Només un breu apunt sobre el front electoral de dretes: aglutinat al voltant del *Diario de Lérida* i que reunia catòlics integristes, tradicionalistes, regionalistes i una part de les antigues forces fidels a la monarquia, tindrà, durant aquests anys, escassa repercussió política i social.

Enmig d'aquest panorama i, de manera paral·lela a la seva tasca com a director de *La Jornada*, Ramon Xuriguera exercirà com a polític. I, de fet, durà a la pràctica allò que havia pregonat des de les pàgines de *Lleida* i *La Publicitat*: la necessitat de l'intel·lectual d'implicar-se en la vida pública i, en aquest cas, al servei de la República. Una mostra d'aquesta faceta és l'assistència, com a un dels representants de Joventut Republicana, a la Conferència d'Esquerres Catalanes celebrada a Barcelona entre el 17 i el 19 de març de 1931. També intervindrà en diversos actes polítics. Així, la tarda del 21 de setembre de 1930, acompanyat per Macià Mallol, Ricard Palacín, Leandre Cervera, Humbert Torres i Antoni Rovira i Virgili, pronuncia el seu primer míting al Centre Republicà Instructiu de Mollerussa "on pregà als seus companys i als forasters que no defallissin mai en el seu entusiasme, i que sota el lema de República i Catalunya,

---

⁵ Jaume Barrull i Pelegrí, *El Bloc Obrer i Camperol (Lleida, 1919-1937)*, p. 42

marxessin conjuntament a la consecució dels ideals comuns”.⁶ Altres mítings en què participa són els següents: a Bellpuig, l’1 de novembre de 1930, acompanyat de Juli Barberà, Ricard Palacín i Humbert Torres⁷; a les Borges Blanques, el 8 de novembre de 1930, que comptava amb la presència de Joan Puig i Ferrer, Josep Benavent, Enric Godàs i Ramon Fabregat⁸; a Alguaire, el 25 de març de 1931, acompanyat de Ricard Palacín⁹; i a Vinaixa, el 9 d’abril de 1931, amb l’acompanyament d’Enric Godàs, Jesús Sanz i Joaquim Serra Vila.¹⁰ Contràriament, el governador civil de Lleida, Manuel Vega, no deixà que Xuriguera prengués part en un míting a Bell-lloc, el 28 d’octubre de 1930, tal vegada per la causa que tenia oberta per injúries al rei, arran d’un text publicat a *La Jornada*.¹¹

2. LA JORNADA: UN DIARI AL SERVEI DE LA UNIÓ DE LES ESQUERRES REPUBLICANES

2. 1. DESCRIPCIÓ I HISTÒRIA DE LA PUBLICACIÓ

Ramon Xuriguera abandona París el juny de 1930 per retornar a Lleida, i assumir la direcció de *La Jornada*. A inicis d’agost d’aquest mateix any, dos mesos després del

---

⁶ D’aquest míting se’n fa ressò el diari *La Nau* en la seva edició del 23 de setembre. El resum de la intervenció de Xuriguera és el següent: “El jove literat lleidatà, que aporta el seu concurs fogós i entusiasta a l’obra de Joventut Republicana, diu que en aquell acte –que és precisament el de la seva iniciació en l’oratòria política– vol demanar als seus compatriotes que reflexionin sobre la misèria dels sis anys de dictadura que acabem de patir. Cal, diu, que tots els homes de bona voluntat s’allistin als rengles republicans, car el camí de la República és el camí que mena també a la llibertat catalana.”

⁷ [S/s], “Míting a Bellpuig”, *La Jornada*, 28-X-1930.

⁸ [S/s], “Míting a Borges Blanques”, *La Jornada*, 11-XI-1930.

⁹ [S/s], “Míting a Alguaire”, *La Jornada*, 28-III-1931.

¹⁰ [S/s], “Un gran míting a Vinaixa”, *La Jornada*, 11-IV-1931. El corresponal a l’acte indica que Xuriguera “s’ocupa extensament dels vells polítics, i principalment dels cacics inveterats. Parla de certs fets que integren les pàgines ignominioses de la història monàrquica i les ataca durament. S’ocupa així mateix dels homes corromputs que avui són els puntals de la monarquia, i fa un estudi crític de l’actuació política de cada un d’ells. (...) La paraula encesa del nostre amic finalitzà amb un crit de Visca la República que és contestat per milers d’ànimes que havien vingut a sentir els nostres oradors.”

¹¹ La notícia apareix a l’edició del 25-X-1930 de *La Jornada*. Sobre aquesta prohibició, el 27-X-1930 a *La Jornada*, es publica l’article sense signar, “Amo i senyor”, on es critica l’actitud del governador civil: “Ara resulta que segons el governador de Lleida, d’un mateix grup de ciutadans que sol·liciten emetre el seu pensament com a propaganda d’una mateixa doctrina, un d’aquests ciutadans, per aquest inconmensurable *he tenido a bien* que empra en tota ocasió el governador de Lleida, no pot fer ús de la paraula. Semblant interdicció no justificada per raó de cap mena, respon a no sabem quina absurda concepció de l’administració de l’equitat entre els catalans”. Xuriguera també parla d’aquesta polèmica a l’editorial “Tenia raó”, publicat el 26 d’octubre i que analitzarem en el següent apartat.

tancament de la revista *Lleida*, *La Publicitat*¹² i *La Nau*¹³ donen les primeres notícies sobre la publicació d'aquest nou diari lleidatà. En les pàgines d'ambdós periòdics, el 27 d'agost, s'amplia la informació sobre la seva imminent aparició.¹⁴ Els articles, que insisteixen en la idea que es tracta d'un diari d'ideologia republicana, reproduïxen el text del manifest anunciador que, tot i no anar signat, es pot atribuir, sens dubte, a Xuriguera ja que coincideix amb l'editorial del número 1 del periòdic, "Qui som":

La Jornada serà un diari catalanista, en el sentit substantiu del mot, puix que els seus homes directors, sensibles a les veus de la terra, aspiren a que Catalunya torni a ésser mestressa dels seus destins.

Adoptarà davant tots els problemes, sense excepció, una posició netament liberal i democràtica. Propugnarà per una estructuració federativa de les terres peninsulars, naturalment dins la forma republicana, com s'escau als seus ideals liberals i democràtics.

Però, el seu liberalisme no serà pas contemplatiu, ans intervencionista, i, per això, *La Jornada* serà un diari d'esquerra. Així, treballarà constantment, en tots els camps de l'activitat humana, per a instaurar un règim de major justícia, llibertat i respecte a l'home individual i social.

La Jornada farà política, en el més ample sentit de la paraula, però no pas política de partit, ni de classe. Per damunt de tots els interessos particulars, i en plena independència i respecte a tots ells, comentarà el fet diari –local, nacional, peninsular i mundial– segons la ideologia que els que se n'han emprès la direcció, han cregut que deu informar la seva vida.¹⁵

En els paràgrafs finals del text s'insisteix en la finalitat de la publicació:

La Jornada donarà als seus lectors una acurada i extensa informació. Res no escatimarà a aquest fi. Podrà no ésser un gran diari de gros format, però aspira a donar, cada dia, notícia completa del que passi pel món.

La Jornada publicarà el seu primer número el dia 1 d'octubre de 1930. Si pot véncer la gran dificultat que suposa censurar oficialment la seva "darrera hora" a altes hores de la nit, sortirà els matins. Si aquestes dificultats no són, per ara, superables, de moment sortirà els vespres, però amb el decidit propòsit, el dia que un règim de llibertat s'estableixi, d'ésser un diari del matí.

De l'esforç de tots depèn que aquests propòsits siguin una realitat més o menys esplendorosa i digna dels ideals que volem servir. Si creus, ciutadà, que aquesta obra pot ésser d'utilitat, ja des d'ara ets pregat de fer-nos arribar el teu butlletí de subscripció.

---

¹² En l'edició del 10 d'agost es dóna la següent notícia: "Es diu i s'assegura que molt aviat apareixerà un diari català d'esquerra. Sembla que la direcció d'aquest rotatiu s'atorgarà el jove publicista Ramon Xuriguera. Celebrem que les gestions que es fan prop de determinats elements donin el fruit que n'esperen els seus promotors, i la cosa s'encarrili decididament."

¹³ En el número de l'11 d'agost, sota el títol de "Noves publicacions a Lleida", es dóna la notícia de la publicació de *La Jornada* amb un text gairebé calcat de l'aparegut a *La Publicitat* el dia anterior: "Es diu que molt aviat apareixerà a la ciutat de Lleida un diari català d'esquerra. Hi ha qui diu que la direcció d'aquest rotatiu s'atorgarà al jove publicista Ramon Xuriguera. També es parla de l'aparició d'un setmanari afecte a la política netament catalana."

¹⁴ Ambdós diaris reproduïxen un fulletó informatiu datat a Lleida l'agost de 1930 i imprès a les gràfiques de Joventut Republicana. Agraïm aquesta informació a Romà Sol.

¹⁵ Es tracta dels textos "Un diari republicà a Lleida" i "Nou diari republicà a Lleida", apareguts, respectivament, a *La Publicitat* i a *La Nau*. L'article signat per Ramon Xuriguera, "Qui som", encapçala el primer número de *La Jornada*, l'1-X-1930.

Dos dies després, des de *La Nau*, Josep de C. Serra Ràfols, a la crònica “A Lleida”, planteja novament la necessitat de l’aparició d’un diari, català i d’esquerres, continuador de la línia iniciada per *El Ideal* i que trenqui amb la premsa lleidatana existent fins aquells moments:

Dies enrere un dels membres del Consell Directiu de *La Jornada*, em deia fins a quin punt era vexatòria i trista la situació de la premsa diària lleidatana. Un periòdic d’un catolicisme antiliberal i obscurantista i d’un catalanisme tan pregon que publicava en castellà [*Diario de Lérida*]; un altre diari [*El País*], escrit també en espanyol, que pretenia ésser liberal i que no representava a ningú. I res més. La dificultat de publicar un diari en català venia del fet de la divisió de les forces esquerranes i autènticament catalanes. Anys enrere “Joventut Republicana” havia publicat un dels periòdics catalans de més vella tradició democràtica, *El Ideal*, després catalanitzat; però la dictadura, en un lloc com Lleida governada per un contuberni catòlic-caciquista, no podia pas tolerar l’existència de Premsa republicana i la vida esdevingué impossible per la gent de *L’Ideal* fins a haver de suspendre indefinidament la publicació.¹⁶

Un diari que, seguint les consignes del Front Únic, aglutini les diverses forces d’esquerra de les Terres de Ponent amb una sola finalitat:

Catalunya i República han estat avantposades a les divergències locals i en el cos de redacció i en el Consell Directiu de *La Jornada* veiem, costat per costat, els homes de “Joventut” amb gent d’Acció Catalana, d’Acció Republicana i d’aquests importantíssims elements no adherits encara a cap partit, però que representen un sector de primera categoria en la nova política lleidatana.¹⁷

D’altres mitjans que es faran ressò de la notícia de l’aparició d’aquest periòdic són el diari *El País*¹⁸ i el setmanari de “cultura i sociologia” i relacionat amb el Bloc Obrer i Camperol, *L’Espurna*¹⁹, tots dos editats a Lleida; *La Vanguardia*²⁰ i *El Sol*²¹, de Madrid.

L’1 d’octubre de 1930 veu la llum el primer número de *La Jornada*, amb el subtítol de “Diari del matí”. Els homes que n’endeguen la publicació són membres de Joventut Republicana i és per això que es tracta, bàsicament, d’un diari de partit. El propietari era Octavi Pereña i formaven el Consell Director, Enric Arderiu, Salvador Roca Lletjós i

---

¹⁶ Josep de C. Serra-Ràfols, “A Lleida”, *La Nau*, 29-VIII-1930.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ [S/s], “Un nuevo diario”, *El País*, 30-VIII-1930. El text insisteix en el fet que “figuran como colaboradores elementos de todos los sectores republicanos del catalanismo extremista y del comunismo.”

¹⁹ [S/s], “*La Jornada*”, *L’Espurna*, 4-IX-1930. La crònica insisteix també en la unió de diversos sectors d’esquerra: “Potser ni una sola vegada havia estat possible a Lleida reunir en un mateix objecte a individus pertanyents a diversos sectors polítics.”

²⁰ [S/s], “Lérida”, *La Vanguardia*, 31-VIII-1930. L’article reproduïx el que s’havia publicat a *El País* el dia anterior.

Humbert Torres, aquest darrer com a cap de Joventut Republicana. Entre els principals articulistes, la majoria d'ells procedents de les revistes *Lleida* i *Vida Lleidatana* i agrupats entorn de la secció “De col·laboració”, cal destacar els noms d'Antoni Bergós, Ricard Palacín, Víctor Colomer, Josep Pinyol, Jesús Sanz, Elies Serra Ràfols, Josep Almacelles i Josep Estadella. També són habituals les signatures de periodistes com ara Domènec de Bellmunt o Artur Perucho, amics a qui Xuriguera havia conegut a París i que ja havien publicat, anteriorment, alguns articles a *Lleida*.

Xuriguera s'encarrega d'escriure els editorials de *La Jornada* des de l'inici fins al número 65 (14-XII-1930) i, de manera esporàdica, fins al número 99 (1-II-1931). A partir d'aquesta data no trobarem cap més editorial de Xuriguera –aquests passaran a ser signats per Humbert Torres i Salvador Roca– i únicament donarà a conèixer la ressenya del recull de poemes *Hostal de núvols* de Jaume Agelet i Garriga, el 9 d'abril de 1931.

Al llarg de diversos editorials, polèmics i amb voluntat d'incidir en la societat, Xuriguera va informant dels objectius de la publicació.²² Un desig d'intervenció en el món polític de l'època des de dues perspectives: la unió de les esquerres, que ja havia plantejat a l'article de *Lleida*, “Front Únic”²³ i l'enderrocament de la monarquia. Tot plegat, des de la concepció d'un catalanisme desvinculat de la visió propugnada per la Lliga i Francesc Cambó:

A Catalunya hi cap tot; a Catalunya hi ha de tot. Allò de què el catalanisme era patrimoni d'uns senyors que bevien vi blanc en les festes solemniales, aplaudien els discursos de la Lliga i honoraven la Verge “tirant” versos als Jocs Florals, és ja tan llunyà com les envestides anticatalanistes dels radicals i dels liberals de tradició.

El catalanisme, a les nostres comarques, comença a ésser intel·ligent de mans d'un grup de joves que a principis d'aquest segle afegien a la seva significació republicana el desvetllament de la catalanitat que acaparaven gairebé per complet els sectors dits de dreta.

Tot el catalanisme anterior lleidatà fou un cas de particularisme mínim que es reduïa a un o dos senyors que el deixaven a una temptativa de literatura casolana; i això –naturalment, el temps no donava per a res més– era tret més aviat del sentiment de la comprensió.²⁴

---

²¹ “Febus”, “Nuevo diario de la mañana”, *El Sol*, 2-IX-1930. Amb lleugeres modificacions, l'article reproduceix el que s'havia publicat anteriorment a *El País* i *La Vanguardia*.

²² Aquests editorials són reproduïts per diverses publicacions periòdiques, fet que palesa l'evident interès que despertaren. En són una mostra els apareguts a *La Nau*, *La Publicitat*, *L'Opinió* o *Circumstàncies*, aquesta darrera de Reus.

²³ També a l'article “Què deu voler dir?” *La Jornada*, 23-X-1930, assenyalava la importància de la convergència d'una política d'esquerres per aconseguir la implantació de la República.

²⁴ Ramon Xuriguera, “Catalans i Catalanitzats”, *La Jornada*, 31-X-1930. L'article acaba significativament amb aquests mots: “No, amics: sentir-se català, creure's amb dret a ésser reconegut com a ciutadà de Catalunya, amb totes les seves conseqüències, no és en cap manera un parany reaccionari;

Aquests principis són refermats en altres editorials. Així, a “Fem constar...” torna a insistir en la divulgació d’una ideologia que estigui al servei dels ideals esquerrans i de la República:

Tenim interès de fer constar que *La Jornada* està al servei dels interessos esquerrans de les nostres terres. Per això, precisament vingué a la vida; i si desitja continuar llarg temps és, encara, per restar fidel als principis que inspiraren la seva fundació. [...]

Som l’òrgan d’una coincidència d’ideals esquerrans sense trobar-nos, però, subjectes a cap determinisme de partit. Hi ha en el panorama polític peninsular, una qüestió prèvia que cal resoldre i aquesta qüestió prèvia necessita l’esforç de tots. La nostra veu, doncs, va adreçada al front únic d’expressions esquerranes a l’obra de nexa i de difusió d’aquestes expressions que convergeixen en el punt mínim de la República. [...]

Les nostres planes són obertes a tots aquells sectors republicans i esquerrans que admetin el fet previ de la República.²⁵

Cal, per tant, enderrocar la monarquia, tal i com explicita a “El terror del règim”, “No és qüestió de frases...” o a “No són frases...”. En aquest darrer estableix un paral·lelisme entre la caiguda del règim d’Isabel II i d’Alfons XIII. Un desig que formula, de manera explícita, a “Inquietud”:

És completament inútil que hom s’oposi als destins d’un país. Els destins l’arrollaran. Comprenem la profunda raó de salvaguarda que hi ha en la defensa d’aquest darrer baluard, i aquesta és potser la raó fonamental de semblant actitud de suïcidi. Un suïcidi pot fer moltes coses, però mai por. En tot cas la por queda pels qui l’han seguit, pels qui han fet causa comú en el curs de la seva tragèdia; majorment si aquesta tragèdia és l’herència que deixa als que han estat atropellats per oposar-s’hi.

El pas està virtualment fet; tindrà expressió material més tard o més d’hora. De la inquietud que aquest fatalisme pugui produir, cada ciutadà en pot fer la consulta amb ell mateix. Tot és qüestió de posar-se les mans al pit.

La consciència us acusa d’haver cooperat a la il·legalitat que venim patint des del 13 de setembre de 1923?

No? Doncs no en podem tenir cap inquietud.

Sí? Llavors, perdoneu, els irresponsables, però, no hi tenen clàusula a part en la nostra hora.²⁶

També, com s’afirma al paràgraf final de “Responsabilitats”, *La Jornada* serveix per a denunciar els abusos comesos per la dictadura de Primo de Rivera a Catalunya:

La Jornada, doncs, obre uns arxius per tal de recollir totes quantes denúncies li siguin fetes de tota mena d’anormalitats sorgides del pas de la dictadura per les nostres terres.

---

ans bé l’acompliment d’una llibertat col·lectiva, d’aquesta mateixa llibertat que tots plegats tant reclamem per a l’ordre individual”. Aquest esperit també el comenta a “L’acte de Balaguer”, *La Jornada*, 7-X-1930.

²⁵ Ramon Xuriguera, “Fem constar...”, *La Jornada*, 8-XI-1930.

²⁶ Ramon Xuriguera, “Inquietud”, *La Jornada*, 15-X-1930. També referma aquesta posició “Res de calma...”, *La Jornada*, 30-X-1930. És per això que a “Cromwell”, *La Jornada*, 1-II-1931, valora aquest personatge històric pel fet d’ajudar a enderrocar la monarquia anglesa i promoure la república.

Documents, referències, exposicions, etc.; etc.; tot quant ens sigui remès ho anirem guardant per tal que surti a depurar-se al seu dia.

Creiem que fent aquesta crida a la gent tota de les nostres terres, complim amb el nostre deure d'ésser fidels servidors dels interessos tant materials com morals del nostre país.²⁷

La reproducció del passatge d'un discurs del polític socialista Indalecio Prieto el 3 d'octubre de 1930, procedent de l'edició del dia anterior de *La Publicitat* i que ja havia donat a conèixer la premsa de Madrid, provoca una denúncia contra *La Jornada*, dos dies després. El text en qüestió, publicat amb el títol de “Qui va embutxacar-se les 500.000 pessetes”, culpava el monarca i el seu ajudant d'haver cobrat diners per a la concessió de la línia de ferrocarril Ontaneda-Calatayud. Xuriguera, acusat d'injúries contra el rei, és, conjuntament amb Humbert Torres, des del 17 de desembre, sotmès a presó governativa, “és a dir no subjecte a cap procés ni acusació de cap mena, impossibilitat, però, de reintegrar-se al seu lloc d'honor i de sacrifici”²⁸, i no serà alliberat fins al 25 de desembre, amb motiu de la festivitat nadalenca. Aquest empresonament provoca la suspensió, durant sis dies, del rotatiu. La vista per aquesta causa va quedar instruïda per a l'11 de febrer de 1931, sense, però, que s'arribés a celebrar.²⁹

El 4 de juliol de 1931, dos mesos després de la marxa de Xuriguera a Barcelona com a secretari de Joan Casanovas i, per tant, de l'abandonament de la tasca de director, el periòdic *La Jornada* es transforma en setmanari. Les circumstàncies històriques han canviat: s'ha proclamat la República i els membres de Joventut Republicana han guanyat els eleccions generals del 28 de juny. El fet de tenir responsabilitats de govern –a banda de qüestions econòmiques ja que malgrat tenir 1300 subscriptors i nombrosos anuncis la publicació arrossegava un cert dèficit– explica el canvi sofert. Tot i mantenir el nom, canvia el seu subtítol pel de “Setmanari d'Esquerra”, que ben aviat, el 3 d'octubre, torna a modificar-se pel de “Setmanari afiliat a l'Esquerra Republicana de Catalunya”, en fundar-se aquest partit i adherir-se-li Joventut Republicana de Lleida; *La*

---

²⁷ Ramon Xuriguera, “Responsabilitats”, *La Jornada*, 19-XI-1930. També l'editorial de *La Jornada* del 9-XII-1930, “Insistim”, torna a donar a conèixer els objectius del diari.

²⁸ [S/s], “El nostre Director”, *La Jornada*, 24-XII-1930.

²⁹ D'aquest fet se'n faran ressò diversos mitjans de comunicació com les publicacions barcelonines *La Nau*, *La Publicitat* i *Solidaridad Obrera* o les reusenques *Circumstàncies* i *Foment*. Sobre aquest empresonament, s'ha conservat el testimoni de Ramon Sales, que a l'article “De dins la presó”, *Crítica*, núm. 10 (10-XII-1931), p. 4, indica que “sols n'hi ha dos que fan la seva. L'amic Xuriguera, que a la llum d'un ciri escriu absort i l'amic Humbert Torres que no sent ni el cant del sentinella i dorm amb felicitat.”

Jornada n'esdevindrà l'òrgan exclusiu. L'editorial "Més explicacions" justifica els nous propòsits i continguts de la publicació:

Als homes dirigents de les forces esquerranes de Lleida, la victòria electoral els ha fet contraure una responsabilitat immensa. Responsabilitat, i a més a més, naturalment, una feina aclaparadora. Tots ells són Diputats. I com que són ells mateixos qui feien *La Jornada* diari, no és possible que fessin el miracle d'estar a tot arreu amb eficàcia.

El nostre diari ja era notòriament insuficient. Ara ho seria més encara. Resultaria una cosa amorfa, caòtica, incoordinada, pobríssima. I una de dues, o havien d'abandonar les seves ocupacions de Diputat –i això no és possible– o el diari l'havia de fer el gat i la tisora. En aquestes condicions val més parlar clar i, en plena consciència, deixar-ho córrer... Anem ara a fer un setmanari polític de combat i de lluita; un instrument de direcció per als nostres amics; un esforç per a dir alguna cosa de profit. *La Jornada* setmanari es proposa donar als seus amics una idea lligada dels esdeveniments més simptomàtics d'ací i de fora. Vol dir i explicar les coses de tal manera que tots els catalanistes i els republicans l'esperin amb candeletes cada dissabte per a posar-se a to de les circumstàncies.

Una feina així, sense detriment de lo altre, la podem fer amb una certa dignitat. I ara ja ho sabeu amics: cal que ens ajudeu i que no ens manqui el vostre concurs.³⁰

Aquesta etapa, amb la majoria dels mateixos col·laboradors, tot i la incorporació d'algun de nou com Màrius Torres, i un cert augment del nombre de textos reproduïts de revistes de fora de les Terres de Ponent (com la secció "Homes de Catalunya" que es nodreix dels textos de Domènec Guansé apareguts a la *Revista de Catalunya*) es perllonga fins al 15 de gener de 1935. Possiblement a conseqüència dels fets del 6 d'octubre de 1934, a l'edició d'aquest dia es dona la notícia de la suspensió temporal del setmanari:

Els nostres lectors habituals avui tindran una sorpresa: la de saber que durant cert temps *La Jornada* deixarà de publicar-se. És molt difícil, en els moments actuals que ho puguem explicar degudament als nostres amics, i ens refiem que amb la seva intuïció ho comprendran. No es tracta de dificultats econòmiques. [...]

Tampoc no ens hi obliga cap motiu d'ordre ideal o polític. La nostra història és prou llarga i neta per a què ni de lluny pugui sospitar que estem cansats o espiritualment afeblits. No, amics, res de tot això. Som els mateixos enamorats de l'ideal pel triomf del qual hem lluitat molts anys, i pel qual lluitarem fins al darrer moment de la nostra vida.

– I doncs? –Dreu.

Doncs, es tracta més que res, i gairebé exclusivament, d'una qüestió de dignitat. Avui és terrible redactar un periòdic, especialment un periòdic que no es resigna a trobar-ho tot bé i a veure-ho tot de color de rosa. Si el lector s'adona del llastimós espectacle que ofereix la major part de la premsa, potser entrellucarà el que ens passa i el que ens mou a un temporal silenci. No podem dir res més.

Ens hem explicat amb tota sinceritat possible i estem segurs que els fidels i nombrosos amics que han ajudat fins avui *La Jornada*, seguiran fent-ho quan arribi l'hora d'emprendre la feina. Aqueixa hora és pròxima? És llunyana? No ho podem dir, perquè no depèn de nosaltres. Però

---

³⁰ [S/s], "Més explicacions", *La Jornada*, 4-VII-1931.

durant aquest temps, els lectors nostres trobaran a *La Humanitat* o a *La Publicitat*, diaris que recomanem amb tot interès, freqüents notes informatives de les terres lleidatanes.³¹

El 10 de desembre de 1935, després de gairebé onze mesos de suspensió, es reemprèn la publicació de *La Jornada*. A l'editorial "Tornem-hi", s'assenyala com un dels seus objectius el combat electoral per als comicis del febrer de 1936:

La nostra organització, forta com mai, es prepara per a les pròximes i decisives lluites. (...) La realitat és que el procés històric iniciat fa catorze mesos, ric d'ensenyaments, ple de suggerències, curull de responsabilitats, ha arribat en la consciència de tots els qui segueixen atentament, al punt culminant a partir del qual s'imposen resolucions urgents i radicals per a salvar del naufragi tot allò que és la substància mateixa de la nostra condició d'homes, de republicans i de catalans. Fa una dita que la salut del poble –entengui's la de les institucions polítiques que ell estima– exigeix tots els sacrificis. No desconeixem pas que existeixen perills en el camí que anem a reemprendre, però amb tota fermesa els volem afrontar, perquè la nostra consciència no volem torturar-la amb cap mena de remordiment. Anunciem, doncs, als nostres amics, que *La Jornada* es publicarà, com abans, cada setmana, i ja sense interrupció... en allò que humanament és previsible.³²

Aquesta nova etapa, però, serà molt breu. El 7 de gener de 1936 Joventut Republicana tornarà a donar, al seu òrgan d'expressió, el nom de *El Ideal*, tal i com s'explicita a l'editorial "Retorn a l'antic":

Com una mena d'homenatge als pioners del catalanisme i del republicanisme lleidatà, com un retorn a l'antic, com un refermament del sentit nacional de puresa i rectitud política de Joventut Republicana, el seu òrgan polític reprèn el vell i prestigiós nom d'aquell full de combat que es digué *El Ideal*.³³

Un període que finalitzarà la darrera setmana de març de 1938 amb la supressió definitiva del diari, dos mesos abans de l'ocupació de la ciutat de Lleida per les tropes del general Franco.

2. 2. LES QÜESTIONS POLÍTIQUES I SOCIALS

La majoria dels editorials que redacta Xuriguera, i que assenyalen la línia editorial de la publicació, presenten una sèrie de temes recurrents, sempre tenint com a base la defensa d'un ideari d'esquerres al servei de la República: les denúncies contra el règim monàrquic, circumscrit a unes institucions i a uns polítics concrets, la situació dels exiliats, el món obrer i la censura contra la premsa.

---

³¹ [S/s], "Una suspensió temporal de *La Jornada*", *La Jornada*, 15-I-1935.

³² [S/s], "Tornem-hi", *La Jornada*, 10-XII-1935.

³³ [S/s], "Retorn a l'antic", *El Ideal*, 7-I-1936.

D'entrada, podem remarcar els atacs directes contra la monarquia. Un dels articles més diàfans sobre aquest tema és “Mil nou-cents?...” on Xuriguera du a terme un repàs a la trajectòria del règim durant els darrers quaranta anys. Una institució a qui han abandonat els intel·lectuals i els joves, com si es tractés d'un malalt sense cura:

En quaranta anys –diem en quaranta anys per no moure'ns del trajecte Sánchez Guerra– la monarquia ha perdut els seus millors puntals: els intel·lectuals i les promocions universitàries; l'elevada significació civil i la seva continuació. Li ha interessat més guardar la força i la força li ha fet mal. Hi ha atletes que moren justament d'una tisi anomenada atlètica.

La malaltia d'un règim i dels éssers que la personifiquen, no es curen més que amb civilitat; entregar-les a les mans de la força és emprar remeis que s'acomoden a un òrgan i en desguitarren dos.

Els metges de la civilitat, els de la terapèutica eficaç, s'han desenganyat fa temps de malalt. L'han vist entregat a un curanderisme rudimentari i s'han col·locat a la voravia d'enfront per combatre'l.

El malalt ara es queixa de febre; s'acaba de quedar sense força i les escasses energies que li resta les empra en atreure's novament el metge de la civilitat.³⁴

Un règim que basa tot el seu poder en la repressió, l'excusa perenne de la dictadura per evitar els conflictes socials. La qüestió és tractada a editorials com “De l'ordre”, “La lliçó de Bilbao” o “Els successos de Madrid”. En els dos darrers ataca el govern presidit pel general Berenguer per reprimir un conjunt d'actes antidinàstics. Especialment interessants són els paràgrafs amb què clou “Els successos de Madrid”, on fa referència a la mort de quatre obrers:

El poble està tip d'estar-se a casa i d'ésser disciplinat; està tip de sentir predicar un seny que li revolta la sang, però que accepta en gràcia a la cohesió que ha de portar l'hora en què serà possible viure sense guàrdies de seguretat; guàrdies civils que detenen la ciutadania per la via pública; surt al carrer a rebre; està saturat d'acció i de ganes de deixar-la esclatar...

No ho veuen això els qui ho han de veure? Cal obligar-nos encara per molt temps, a veure infants d'onze anys amb el cap esberlat? Assassinats com els de Madrid?³⁵

El Govern Civil també serà objecte de les crítiques de *La Jornada*. En aquest sentit, Xuriguera durà a terme una veritable croada contra el governador civil de Lleida, Manuel Vega, a qui acusarà de suspendre mítings, –recordem-ho: li va prohibir

---

³⁴ Ramon Xuriguera, “Mil nou-cents?...”, *La Jornada*, 16-X-1930.

³⁵ Ramon Xuriguera, “Els successos de Madrid”, *La Jornada*, 18-XI-1930. També tracten aquesta qüestió els articles de *La Jornada* “Contestant una al·lusió” (18-X-1930), “Els caiguts acusen” (20-XI-1930), que remet al seu llibre *Els exiliats acusen*, i “Precaucions” (28-XI-1930). A vegades, Xuriguera empra el terme normalitzar, com a “De la normalització” (30-XI-1930), en el sentit d’“assegurar la monarquia i prescindir del poble”. L'ordre establert, representat pel general Martínez Anido, és fortament criticat a “Embolica que fa fort...” (27-XI-1930). Un règim que, a més, ha aconseguit desviar l'atenció política vers l'esport, tal i com argumenta, a propòsit del combat de boxa entre Paulino Uzcudun i Primo Carnera, a “Esport no; espectacle” (29-XI-1930).

intervenir en el que s'havia de celebrar a Bell-lloc l'octubre de 1930—, conferències i actes diversos de tarannà republicà, a diferència dels que defensen la monarquia, els únics permesos. La seva croada acabarà tenint èxit ja que, a finals de novembre de 1930, Vega serà destituït del seu càrrec. Valguin, a tall de mostra, els passatges de l'article, titulat significativament “Cria corbs...”:

El senyor Vega representa per nosaltres, l'existència d'un règim capciós, brutal, arbitrari. El senyor Vega no tenia iniciativa. Acceptava i aplicava sense modificació i sense reserva les indicacions dimanades pel poder central.

Entre aquestes indicacions hi havia la de l'obediència a determinats consellers.

Obeint aquests fantasmes de rere cortina i les ordres vingudes de Madrid, el senyor Vega ha caminat directament al descrèdit. S'ha creat una brama densa de desprestigi autoritzada pel govern Berenguer dins abans d'ahir.

No tenim record de cap governador que hagi passat per les nostres terres aguantant com ho ha fet el senyor Vega la manca de consideració amb què d'una manera unànime l'ha esguardat tothom.

No creiem que el senyor Vega hagi fet totes les atzagaiades amb què hom pot acusar-lo, pel desig planer de fer-les. Dins la seva mentalitat, al posar-se d'esquena a tothom, creia servir els interessos del govern actual. Aquest govern ha rebut queixes i seguia mantenint-lo per sobre el descontent del poble de Lleida. Això vol dir que per ell, el senyor Vega, ja anava bé.³⁶

Aquests atacs contra el règim es particularitzen, per tant, en el comentari que dedica a un conjunt de figures que li són addictes. És el cas del general Berenguer, el successor de Primo de Rivera, a qui dedica uns editorials demolidors, “Llevant importància” i “No ens enganyem”:

El general Berenguer es declara impotent per evitar l'entrada d'uns elements que ell ha vingut a posar en curs de normalització i empra fins a la follia tota mena de mitjans contra la voluntat del poble que sent el malestar de les repressions dels qui manen i l'amenaça del remei suïcida de la dictadura que voldria manar-lo.

El general Berenguer que ha conspirat contra la dictadura en moments que no era més que un simple soldat, ara es declara impotent per evitar-la justament a l'hora que pot disposar de tots aquells mitjans contundents que dóna l'estar al cap d'un govern.

El general Berenguer troba potser més enraonat oposar-los al país que sofreix, aquests elements...

I diu, encara, que no pot ésser ni serà en cap cas responsable?³⁷

Altres figures objecte de la crítica de Xuriguera són Santiago Alba i Francesc Cambó. El primer, a qui havia dedicat un dels retrats a *Els exiliats acusen* –l'entrevista

---

³⁶ Ramon Xuriguera, “Cria corbs...”, *La Jornada*, 15-XI-1930. Entre els articles de *La Jornada*, escrits per Xuriguera i dedicats a Manuel Vega, podem esmentar “Senyor Governador” (19-X-1930), “Tenia raó...” (26-X-1930) o “Botons de mostra” (16-XI-1930). També “Pep de Rufeia” –recordem-ho, el pseudònim de Josep Almacelles– dedica al governador civil de Lleida alguns dels seus textos com el sarcàstic poema “Adéu Manelic” (20-XI-1930), una mostra del qual és l'estrofa següent: “No li plau la terra baixa / ni el viure sempre engabiàt / ni el lluir daurada faixa / com un ninot disfressat.”

destinada a aquest llibre és recordada en tres articles, “Santiago Alba”, “Santiago Alba, encara” i “I prou Santiago Alba”—és l'exemple més evident del canvi ideològic efectuat per alguns polítics: Alba ha passat de ser un exiliat a París, a causa de les vexacions de la dictadura, a defensar la figura del rei. La visió que té d'Alba es resumeix en aquests paràgrafs:

Són tants i tants els ciutadans espanyols que avui es troben sorpresos en la seva bona fe, que no podem arribar a creure que la tortuosa virada del polític de Valladolid passi triomfant damunt de tantes i tantes esperances malferides. I gosa a dir, encara, que ve amb procediments moderns i ple de contingut europeu! I gosa a parlar, encara, de sentit esquerrà i de significació liberal!...De significació liberal ja ho creiem; però de liberalisme espanyol, anacrònic, agafatós com els cossos en descomposició; d'aquest liberalisme que ens ha portat la llei de jurisdiccions, que s'ha carregat d'anys sense resoldre un bri del problema religiós, que no ha fet res per a salvar l'ensenyament del naufragi en què ara es troba; que ha deixat el pas obert a la dictadura, que l'ha consentit mentre aquesta li ha marcat el fuet a l'esquena i que un cop caiguda per la seva pròpia misèria, es desvia per conservar-ne l'essència més pura. I això a desgrat de tot el país cansat i avorrit de tanta patum liberal, la única missió de la qual ha estat desacreditar el liberalisme.³⁸

Al segon, també li adreçarà editorials fortament crítics com “El duet Cambó-Bugallal”, “Cambó i les notes” o “Prou enganys”. En aquest darrer, Xuriguera assenyala que, abans del cop d'estat de la dictadura, Cambó era un polític que “ningú no hauria sabut classificar-lo exactament com a monàrquic o com a republicà, com a reaccionari o liberal”; en l'actualitat aquesta imprecisió ha desaparegut ja que “ara tothom sap que Cambó és monàrquic i que tota l'actuació que podria desenvolupar en els destins polítics de l'Estat, hauria de nodrir-se amb l'ajut i el consentiment de les dretes.” A més, recuperant idees expressades a l'article “Els que tot ho esperaven del canvi...”, publicat a *Lleida*, el polític gironí, per a Xuriguera, esdevé l'encarnació del catalanisme més conservador i ranci, cosa que el desautoritza com a representant del poble català:

Quant a la representació que hom li adjudicava del problema català, val més que pietosament hi passem un vel. Aquesta arma s'ha girat contra ell i no li fa més que mal.

La gent d'enllà de l'Ebre sap prou bé que les aspiracions catalanes, no solament han desautoritzat el que hom creia ésser el seu representant sinó que l'han assenyalat com un dels factors que han contribuït a la seva humiliació.

La netedat de la posició reaccionària i anticatalanista de Cambó és avui ja tan visible per la gent d'enllà de Catalunya, que fins i tot el govern, ocupant-se en el darrer Consell de la tímida al·lusió que el polític de la Lliga feia en les seves deplorables notes, estima que deu haver algun error de redacció i que no reflecteix, per tant, el veritable pensament del líder

---

³⁷ Ramon Xuriguera, “No ens enganyem”, *La Jornada*, 22-XI-1930.

³⁸ Ramon Xuriguera, “I prou Santiago Alba”, *La Jornada*, 5-XI-1930.

regionalista.

A còpia de fracassos, el senyor Cambó ha arribat a ésser clar per a l'opinió espanyola.

A nosaltres ja fa molts anys que no ens enganya. A l'opinió espanyola tampoc. Ara, en tot cas, l'únic que s'enganya és ell.³⁹

Breu: dos polítics que, tal vegada, poden acabar representant, després de set anys de dictadura, el retorn al sistema d'alternança política vigent durant la Restauració i que, de retop, signifiqui l'extensió del caciquisme i el tradicionalisme. Una qüestió que és objecte de crítica a “Fa vent...”, “Partits turnants” i “Tornem-hi”.

Ara bé, l'atac més directe contra la política de l'època es troba a “Transformació” i “Homes *nous*”. En aquests dos editorials, Xuriguera, a banda d'Alba i Cambó, afegeix a la llista de polítics corruptes els de Romanones, De la Cierva, García-Prieto i Villanueva, dels quals “Don Ramon del Valle Inclán podria fer un quadre superb de guignol”. Els paràgrafs que transcrivim d’“Homes *nous*” sintetitzen, a la perfecció, quina era l'opinió que li mereixien determinats polítics conservadors:

Sap que tots els actors que fareu sortir són de la vostra colla, cuinats en el mateix topí, afectats del mateix procediment...Tots, actors i empresaris, creieu encara factibles les representacions medievals. i això us portarà a la ruïna. El públic no està per romanços: paga i vol bona comèdia.

Aneu-li doncs presentant aquests prodigis de novetat que us inventen cada dos mesos. Aneu posant enramades de grotesc a aquest retaule d' “esperpento” tant ressec i sensible a l'agitació devoradora que la presència d'un llumí el fa estremir de dalt a baix. No veieu que tota aquesta gent que aixequen amb les vostres espatlles cansades, com una troballa de novetat, el públic està tip de perdonar-li les mentides i entrepussades? Tanta fe hi teniu en les amnèsies o és que realment creieu que ens xupem el dit?

No oblideu que l' “esperpento” el feu vosaltres, els conservadors del retaule, els protectors, els actors, la presa on hi publiquen els anuncis! El públic resta públic i prou, és a dir: col·lectivitat susceptible de cansar-se, d'indignar-se i d'ajudar-se dels barrons de les cadires per acabar la comèdia.⁴⁰

Un altre dels temes que Xuriguera comenta en els editorials és l'actuació del govern contra la premsa liberal de l'època i, en conseqüència, la censura. Així, a “El règim del terror” denuncia la coacció del govern de Berenguer contra la premsa que defensa idees contràries al sistema polític establert:

Si la premsa ara reclama i s'agita, esforçant-se per complir la seva missió és perquè ja deu començar a ésser hora després de set anys de viure amb un candau a la boca.

Què pretén el general Berenguer? Desfermar una onada de terror per les redaccions de diaris per tal d'impedir que els vents encesos de baix intervinguin els vents frescos de l'altura?

Pretensió inútil. La premsa no és un instrument que s'hagi fet per a plaure els fiscals.

³⁹ Ramon Xuriguera, “Prous enganys”, *La Jornada*, 12-XII-1930.

⁴⁰ Ramon Xuriguera, “Homes *nous*”, *La Jornada*, 21-X-1930.

La seva missió és dir la veritat al poble, car és ell qui l'ajuda, qui la manté i qui la necessita.
La premsa d'idees no és una fulla somrosada com volien els inefables senyors que feren i aprovaren el Codi de la dictadura. El Codi és una cosa i els fets que de dia en dia venen a sublevar la consciència, una altra.
Ja n'havíem passat tantes, que pensàvem que no ens en tocava de passar més. No comptàvem, però, amb el règim del terror que ens reservava el govern normalitzador de Berenguer.
Ara cal saber, només, què s'acabarà primer: el terror o la paciència d'aguantar-lo.⁴¹

Al mateix temps, denuncia l'existència d'una premsa addicta al règim, qualificada de “troglodita”:

Per això trobem absurd el conservadorisme de *El Debate* i dels seus satèl·lits, la doctrina inspiradora dels quals no és conservar sinó regressar. I en el mateix plànol es troba la significació de *De la Cierva*, regressiva i no conservadora.
Llur intervenció durant tota la dictadura i sobretot en aquests darrers temps de vagues d'obres i d'aldarulls d'estudiants, ha donat la trista mesura del seu exaltat trogloditisme; i aquest en bona llei social ha estat tothora destructor i mai conservador.⁴²

I un dels eixos d'aquesta política repressiva en el món periodístic, indica a “No passa res...”, ve marcat pel restabliment de la figura del censor, que té la missió d'impedir a la premsa de reflectir, a les seves pàgines, la veritat. Una actuació contra aquest àmbit que Xuriguera personalitza en la figura del periodista César Falcón, expulsat del territori espanyol per les campanyes exercides contra el règim des de la direcció del setmanari *Nosotros*. Tal com explicita, una vegada més, a “Sempre hi ha un pitjor”, el general Berenguer “ha establert un règim de repressió de premsa, que és ja avui una de les taques més negres de la seva intervenció per a salvar el que no té salvació possible”.⁴³

La repressió, però, no se cenyeix només a la premsa sinó que s'aplica a altres arts, tal i com ho evidencia l'editorial “La censura i el cinema”. El motiu és la prohibició de projectar films “humans i colpidors” –*Res de nou a l'Oest*, basat en la novel·la d'Erich Maria Remarque, n'és un exemple– mentre que es dona llum verda a la projecció

---

⁴¹ Ramon Xuriguera, “El règim de terror”, *La Jornada*, 10-X-1930. Aquest tema el reprèn a l'editorial de *La Jornada* “No passa res...” (14-XII-1930), mentre que a l'article “Reparacions” (31-XII-1930), Xuriguera s'alegra que els diaris *El Diluvio* i *La Publicitat*, suspesos per ordre governativa, tornin a veure la llum.

⁴² Ramon Xuriguera, “Els bons conservadors”, *La Jornada*, 11-XI-1930. Ja havia formulat mateixa aquesta idea a l'editorial de *La Jornada* “Tots l'esperem” (17-X-1930): “Si més no, aquest soroll insistent [una suposada revolució] que des de fa uns dies han llençat a la circulació les esferes governamentals i que tan ben rebut ha estat per la premsa reaccionària i troglodítica de tot el país, ha tingut la virtut de desvetllar la gent. No creiem que hi hagi ningú que es desinteressi d'aquestes noves més o menys exactes que neixen i moren tots els dies.”

⁴³ Ramon Xuriguera, “Sempre hi ha un pitjor”, *La Jornada*, 5-XII-1930.

“d’inaguantables carrincloneries de tots els ordres, escenes malaltisses i immorals estratagemes de bandits que foravien les mentalitats dels nostres infants”.⁴⁴

Xuriguera també posarà sobre la taula la situació per què travessaven institucions –com l’Ateneu de Madrid, acusat de liberalisme⁴⁵– o diversos exiliats que són víctimes de la situació política imperant.⁴⁶ El cas més rellevant és el de Francesc Macià, exiliat a Brussel·les, i símbol de tot un grup de gent impossibilitada de tornar a l’Estat espanyol per causes polítiques, com ho palesen aquests paràgrafs de l’editorial “El cas Macià”:

La protesta s’exterioritzà en una demanadissa insistent d’amnistia. L’amnistia fou el mot d’ordre durant unes quantes setmanes. Amnistia per als presos socials i polítics! Amnistia per als exiliats! L’amnistia vingué, però, a les presons hi resten presos socials i polítics i l’exili és una realitat tan cruent com en els pitjors temps de Primo de Rivera. Per fi algú en dubtava, ací tenim el cas Macià.

El cas Macià, revelador de tot un nus d’arbitrarietats, de delictes i d’atropells comesos per la representació de la mateixa mà que ha promès esbrossar el retorn a la normalitat, (en què déu consistir per certa gent la normalitat?) és encara revelador d’una complicitat que ja creïem esvaïda. (...) La figura de Francesc Macià es dreça, ara més que mai, amb un prestigi simbòlic. I aquest símbol exigeix una hora i una acció.⁴⁷

També Xuriguera analitza el paper clau que han de tenir de dos sectors socials a l’hora de provocar la caiguda del règim: els estudiants i els mestres. Dels primers destaca “la sinceritat del seu entusiasme” i la voluntat de lluita:

La protesta d’aquests minyons que ara neixen a la vida pública, és la protesta de tots els que hem sofert i sofrem encara un règim d’excepció. Els seus crits, la seva lluita i la seva coratjosa oposició; va tant de dret a l’origen del mal, que per molt que aquest s’apuntali i canviï el rètols dels homes que l’emparem, resta sempre al descobert.⁴⁸

Dels segons posa de relleu la tasca que tenen encomanada: les escoles han de servir per a formar un alumnat que, a la llarga, permeti acabar amb la ideologia dictatorial dominant. Es tracta, en definitiva, de “la pedrera de formació dels esperits joves”.⁴⁹

---

⁴⁴ Ramon Xuriguera, “La censura al cinema”, *La Jornada*, 30-I-1931.

⁴⁵ Ramon Xuriguera, “La reacció, contra l’Ateneu de Madrid”, *La Jornada*, 3-XII-1930.

⁴⁶ També es pot afegir, dins d’aquesta repressió del règim contra determinades figures, la petició per a extraditar els obrers Pons i Blanco, refugiats a França sota l’acusació de delictes socials. La notícia es comenta a l’editorial “Davant l’extradició de Pons i Blanco” de *La Jornada*, 25-X-1930.

⁴⁷ Ramon Xuriguera, “El cas Macià”, *La Jornada*, 2-X-1930. Als editorials de *La Jornada*, “Manifestació no autoritzada” (9-X-1930) es fa ressò de la prohibició del Govern Civil per manifestar-se contra la situació de Macià, mentre que a “Què esperem?” (4-X-1930) posa de relleu els seus orígens borgencs.

⁴⁸ Ramon Xuriguera, “Els estudiants”, *La Jornada*, 3-X-1930. El tema de les revoltes estudiantils contra el règim el reemprendrà a l’editorial, “Mil nou-cents?...” (14-X-1930).

⁴⁹ Es tracta dels articles de *La Jornada*, “Ilerda i els normalistes” (7-XII-1930) i “Els mestres” (10-XII-1930).

Hi ha altres aspectes politicosocials que apareixen en els editorials de Xuriguera. Un d'ells és la preocupació pel món obrer, davant el perill que aquest arribi a dissociar-se de la política a causa del seu desprestigi. La classe obrera ha d'intervenir políticament en la societat i no desvincular-s'hi:

El sistema sindical no deu suposar mai l'absorció completa de l'obrer en tant que home. Bé que els sindicats siguin apolítics; la seva funció es redueix a la defensa de les aspiracions de classe. L'obrer, però, és home i sent els problemes d'ordre ciutadà com un altre ciutadà qualsevol. Per què l'obrer, fora del Sindicat, no pren una actitud política?⁵⁰

Un rebuig a la política que també s'ha fet extensible a l'Ajuntament de Lleida, tal i com assenyala a "La mort civil":

Aquesta corporació té un nom: Ajuntament. És a dir, conjunt de directives, d'aportacions, d'intel·ligències interpretatives i conductives de l'expressió popular. L'Ajuntament de Lleida fa dies que està molt allunyat d'aquesta interpretació i d'aquesta conducció. Ajuntament i poble viuen a una immensa distància l'un de l'altre. Si no fos el natural interès per revisar tota una gestió en la que el poble en qualitat de tal no hi ha intervingut per a res, hom diria que s'ignoren. Durant set anys aquesta dissociació –a estones més a estones no tant– ha estat sempre visible.⁵¹

Finalment, posseeix un notori interès l'editorial "La incorporació de València" en què tracta el tema de la implicació del País Valencià en un projecte de redreçament polític i cultural de tots els territoris de parla catalana. La lectura de *Catalunya sota la Dictadura* del seu amic Artur Perucho, a qui considera com la punta de llança d'una nova generació d'intel·lectuals que han deixat enrere les aspiracions regionalistes de grups com "Lo Rat Penat", li serveix de punt de partida per a donar a conèixer aquests plantejaments:

És un valencià pertanyent a aquesta nova fornada d'intel·lectuals valencianistes que havent superat els vells debats casolano-literaris de *Lo Rat Penat* tracten d'incorporar València al moviment general de Catalunya. Aquesta incorporació no la fan sense pena ni lluita. Despertar un poble és sempre una tasca heroica i ingrata. Aquests valencianistes, però, s'ho han emprès amb entusiasme i trencant una llança rere l'altra, en un treball de propagació conscient i constant, han arribat a trencar el gel i tenen per endavant tot un panorama esperançador que promet el profit que ells percacen amb la seva lluita.⁵²

---

⁵⁰ Ramon Xuriguera, "De l'apoliticisme", *La Jornada*, 2-XII-1930. També a l'editorial "De la vaga..." (25-XI-1930) defensa aquest dret de la classe obrera.

⁵¹ Ramon Xuriguera, "La mort civil", *La Jornada*, 5-X-1930.

⁵² Ramon Xuriguera, "La incorporació de València", *La Jornada*, 4-I-1931. Cal tenir present que Artur Perucho era nascut a Borriana, a la comarca castellonenca de la Plana Baixa. Sobre aquesta qüestió, també pot consultar-se la carta que Perucho escriu a Xuriguera el 25 de febrer de 1930 i que reproduïm

2. 3. UNES NOTES DE LITERATURA

Un dels temes recurrents en els textos de Xuriguera, no només els escrits entre 1929 i 1930, és la integració, en un mateix pla, de la literatura, la política i la societat. Una qüestió que tracta en diversos editorials de *La Jornada*, el més interessant dels quals és “Escriptors purs” en què reemprèn alguns dels temes ja exposats en articles anteriors com “Suggestions: De la inhibició” o “Un premi polític”, apareguts, respectivament a *Lleida* i a *La Publicitat*. L’editorial gira al voltant de quina és la responsabilitat social de l’escriptor i és objecte de crítica el literat que rebutja entrar en el terreny polític, argüint, des de la seva torre d’ivori i de manera exclusiva, raons estètiques. Un atac directe contra els autors que eviten crear una literatura que tingui, com a punt de partida, la societat –o la realitat– en què viuen:

En temps de la primera dictadura, assolí cert relleu un tipus d’escriptor enfonsat en una conceptuosa dignitat professional que trobava escaient d’aplicar-se el títol d’intel·lectual pur o de literat pur.

I la puresa d’aquest tipus d’escriptor consistia, sobretot, en no barrejar les seves especulacions literàries amb la cosa política.

Un literat pur podia fer assaigs sobre els gestos dels estels del cinema, liritzava les fines evolucions dels àtoms i es lliurava a tota mena d’elucubracions nades del contacte del seu esperit amb totes les intrascendències.

Aquest tipus d’escriptor aixecava les banalitats al rang de problemes de primer ordre i feia, de la seva posició literària, una estrident baladreria de principis estètics en nom dels quals detractava i ofegava amb fum molts dels valors i significacions assolides per inquietuds molt més fondes.

La dèria d’aquest escriptor era el deshumanitzar, l’allunyar l’home de la seva concepció esteticista.

Encastellat en la seva torre d’intrascendències, el literat pur es desentenia del conflicte de les consciències davant el fet polític que les oprimia.⁵³

La seva tasca, segons Xuriguera, ha permès a la dictadura poder sobreviure ja que la seva producció “era literària i no política”. Els “literats purs” han esdevingut, en l’actualitat, “un tipus fracassat i vell” ja que “avantposar l’estètica a la dignitat de l’home és una solemne bestiesa, perquè la millor estètica d’un home és la seva dignitat”. És per això que reclama, una vegada més, la implicació política dels escriptors:

Un literat pur és comprensible en un país on els drets de la ciutadania estan perfectament garantits. Llavors cada u pot dedicar-se a les especulacions que li són més cares.

---

amb el número 153 a l’Annex V, en què comenta aspectes d’organització al voltant d’aquest projecte: la creació del setmanari *Bandera Federal*, la reactivació de l’entitat “Nostra Parla” –anihilada el 1924 per la dictadura de Primo de Rivera– o la celebració de diversos mítings i conferències.

⁵³ Ramon Xuriguera, “Escriptors purs”, *La Jornada*, 26-XI-1930.

En un país, però, on la llibertat de pensament és durament punida i on l'escriptor és amenaçat amb codis medievals i amb presons i amb exilis, qui que tingui consciència de la seva responsabilitat, agafarà una ploma i no la sucarrà en el cor mateix de la cosa política?⁵⁴

Íntimament relacionat amb aquesta qüestió, Xuriguera efectua una anàlisi sociològica sobre l'abundància dels llibres de temàtica política, entre els quals s'inclou *Els exiliats acusen*. Les obres presenten dues virtuts: d'una banda, revisen críticament els esdeveniments històrics produïts per la caiguda de la Dictadura, i, de l'altra, són redactats per autors joves. Uns llibres que han provocat una veritable renovació política i una notable consciència social ja que han aconseguit arribar a un ampli sector de la població:

L'aparició d'un llibre polític, sobretot a Catalunya, abans era un fenomen rar. Aquest gènere de literatura estava reservat exclusivament als professionals de la cosa pública. I la seva lectura es limitava a un reduït sector. Podríem dir que avui s'esdevé igualment? Doneu un tomb pels palmars de les llibreries i comenceu a llegir títols. El llibre polític se n'emporta el més gros contingent. Llibres de doctrina, llibres de revisió, llibres d'exposició, els trobeu de tots colors i per a tots els gustos. I no pas de polítics professionals solament, ans bé de gent de fora de les seves ocupacions habituals no hi afegiria cap altres títols que el de ciutadà conscient de la seva funció civil i per tant interessat en els problemes públics. Seria possible aquesta coratjosa producció sense una massa de lectors que la justifiqués?⁵⁵

I, a més, han estat el punt de partida per a crear una consciència rural contra el caciquisme:

La transformació té la llavor sembrada. A pagès hom s'inquieta per l'esdevenidor polític. Els joves llegeixen llibres. Fan barrera per donar la batalla als cacics, a l'esperit vell. Els districtes rurals canvien la seva fesomia. Això pot ésser la seva salvació... i la nostra.⁵⁶

A les pàgines de *La Jornada*, hi ha altres editorials que comenten temes exclusivament literaris. "El Premi Creixells" (sic) és una reflexió sobre el fet literari. Xuriguera valora el premi pel que té de promotor de la cultura catalana, després d'una època de precarietat, i perquè, a més, ha permès desenvolupar el gènere novel·lístic, "en els tres anys que fa que està instituït, hom podria comptar en la producció d'aquest gènere un augment remarcable no solament en quantitat sinó que també en qualitat". De totes maneres, no s'està de remarcar la precarietat de la situació en què es troba l'escriptor català, pel fet de no haver arribat a esdevenir un professional de la literatura.

---

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Ramon Xuriguera, "Canvi de mentalitat", *La Jornada*, 9-XI-1930. El comentari sobre els llibres de caire polític ja l'havia apuntat a l'editorial "La veritable renovació" (24-X-1930).

⁵⁶ Ramon Xuriguera, "La transformació dels nuclis rurals", *La Jornada*, 28-X-1930.

Premis com el “Creixells” són, en definitiva, un estímul per a superar el patriotisme que impera en el món literari:

El premi Creixells fa encara una obra de divulgació, un esclat lluminós que s'estén i penetra les capes més allunyades de les inquietuds llibresques. Ací, abans hom llegia català per “patriotisme”. Creiem que aquesta època ja està superada. Entre la producció catalana d'avui hi ha tanmateix, alguna cosa que es pot llegir pel seu valor intrínsec. L'accident patriòtic, en aquest aspecte, ha estat ja superat per l'accident intel·lectual. El premi Creixells porta via d'ésser un gran estímul perquè aquesta superació esdevingui completa. I pot servir d'exemple per la creació d'altres estímuls que afectin a altres branques de la intel·ligència catalana.⁵⁷

En la seva darrera col·laboració a *La Jornada*, Xuriguera comenta el recull poètic *Hostal de núvols* de Jaume Agelet i Garriga, un dels models literaris proposats –recordem-ho– des de les pàgines de *Lleida* i *El País*. De fet, l'obra d'Agelet és el punt de partida per a dur a terme una nova reflexió sobre la poesia que, segons Xuriguera, ha de comptar, entre els seus ingredients, sempre amb l'emoció:

El mot, quan és poètic, brolla de la conjunció del món extern amb el món intern de qui l'esguarda; i té una creació tant més sortosa, com més s'atansi l'emoció del poeta a la sensació que representa.⁵⁸

El recull representa, respecte a la producció ageletiana anterior, un aprofundiment de trets, com la imatgeria, que ja havia estat assenyalat en els comentaris a *La tarda oberta*. La valoració final de l'obra és la de considerar, una vegada més, el poeta lleidatà com un model poètic a seguir:

El llibre resta a les mans com una volva clara; hi ha un predomini saludable de blau pur i de matinada somrosada. No desdii de l'anterior; està en el mateix camí ascendent. Hi ha en certes composicions un regust de maduresa que fa pensar amb el punt verd d'alguns poemets de *La tarda oberta*, esdevinguts or en aquest llibre. Amb tot, per a nosaltres, l'Agelet i Garriga continua resplendint des de *La tarda oberta*. *Hostal dels núvols* és una perllongació d'aquella frescor i d'aquella gràcia.⁵⁹

També Xuriguera comenta aspectes lingüístics. Així, a “De la llengua” es plany que l'aportació de les terres lleidatanes a la formació del lèxic català modern ha estat, sovint, negligida, malgrat la seva genuïtat. Per refermar la seva tesi, posa l'exemple del retret que li ha fet una editorial de Barcelona, a propòsit d'una traducció seva recentment

⁵⁷ Ramon Xuriguera, “El Premi Creixells”, *La Jornada*, 13-XII-1930.

⁵⁸ Ramon Xuriguera, “Els llibres”, *La Jornada*, 9-IV-1931.

⁵⁹ *Ibidem*.

enllestida.⁶⁰ L'observació ve per l'ús dels mots *flancar* i *meixant*, considerats el primer com un mot no català i el segon com un gal·licisme. Les causes de l'exclusió del lèxic lleidatà a l'hora de configurar el català modern i la possible solució al problema passa pels principis següents:

La raó màxima, potser, d'haver estat sensiblement negligida l'aportació lleidatana, volem creure que recau en la manca de gent que s'ha preocupat de recollir, de remarcar i de destriar les expressions aprofitables. Car Lleida, que compta amb una considerable riquesa dialectal té, el contrapès d'una filigrana de corrupcions i de deformacions lingüístiques que fa esfereir. Nosaltres, tot fent aquestes indicacions de passavolant, voldríem que tots aquests mestres, metges, secretaris, apotecaris, advocats, i tota aquella gent, en fi, espargida per les nostres comarques i que sentin el sentit de la responsabilitat de la nostra llengua, es lliuessin a la senzilla tasca de no deixar perdre ni corrompre més les formes dialectals avalades per un mínim de gust, recollint-les i guardant-les per a què un dia puguin ésser apreuades i incorporades definitivament a la parla i a la literatura vives, no solament d'una comarca sinó de totes les comarques catalanes.⁶¹

Per últim, val la pena esmentar l'únic text de creació literària que Xuriguera va publicar a *La Jornada*. Es tracta d'una prosa de caire poètic sobre la diada de cap d'any i que recorda textos com "Al redòs d'un vetllador", apareguts a *Lleida*:

Cap d'any; cap d'any de transició. Portes el ventre bigarrat de núvols i passes amb la cara fosca esparverada pel recel.

Tot és mogudís al teu entorn. Les testes s'aixequen per copsar la mica de claror que promet la teva entrada; els blats comencen a verdejar anunciant la promesa d'un juny èpic. La neu i el glaç són lluny.

Cap d'any esperançador. Treus el cap entre l'escala ritmada dels dies que es desfullen i duus un somriure d'enigma i d'optimisme en els teus llavis.

El lloc implacable que et reservava el temps t'ha promogut a despit de totes les restriccions que poblen l'espai.

La teva gestació i el teu infantament, a l'igual que les gestacions i els infantaments de tots els caps d'any, són mesurades i exactes.

Davant la teva fàcil i fatal eclosió, jo penso en unes altres eclosions també fatals però on la dificultat s'arrossega i creix i s'infla i passa exteriors agonies i rebrosta i esclata sempre amb infantaments dolorosos.

Prometedor cap d'any. Guaita la profunda gestació que s'obre al teu pas. Remarca la dolor dels rostres que t'esguarden i els esforços del part que hi ha en la verdor primicera dels blats que

---

⁶⁰ No hem pogut esbrinar quina és l'editorial i la traducció de què parla Xuriguera en el seu article. Hem de tenir present que la primera traducció, en forma de llibre, data de l'any 1934 i es tracta de la novel·la de Jean Cocteau *Els infants terribles*, publicada a Edicions Proa.

⁶¹ Ramon Xuriguera, "De la llengua", *La Jornada*, 13-XI-1930. El verb "flancar" no apareix al *Diccionari català-valencià-balear*, tal vegada podria ser un derivat de "flanc", substantiu que fa referència a "costat, cadascuna de les dues parts laterals"; mentre que l'adjectiu "meixant" és sinònim de "dolent". Com a complement a l'editorial de Xuriguera, a l'article "Com parla el poble", aparegut a *La Jornada* el 19-I-1931, Clarandra, pseudònim de Romà Amperi, es queixa de l'anarquia gramatical de les comarques lleidatanes i la confiança en la tasca de normativització lingüística. Sobre aquesta polèmica, vegeu Valeri Mallol, *La revista Art de Lleida*, p. 32-34.

clamen un juny èpic. Observa encara el tumulte dels esperits atents a l'avís de la seva comunitat muscular.⁶²

2. 4. LA LLEIDA D'INICIS DELS ANYS TRENTA

A banda de les qüestions polítiques, socials i literàries, Xuriguera dedica alguns editorials a comentar aspectes de la ciutat de Lleida. És el cas de “D’urbanització” on critica els desajustaments en aquesta matèria efectuats per l’Ajuntament, tot posant l’exemple de la construcció, davant l’estació de ferrocarril, de la Plaça de la Porta del Príncep: “hom la podrà vestir amb tota la seda que vulgui, la mona restarà mona”. O bé “L’Exposició Agrícola”, en què posa sobre la taula l’endarreriment de la ciutat, respecte a altres indrets de la geografia catalana, i proposa solucions per arribar a superar-lo:

Hem elogiat massa vegades l’horta de Lleida i hem dit, per contra, poques vegades que els cultius ací mancaven de delicadesa i de visió moderna de l’ofici.

Hom es complau més esperant de la naturalesa que aportant-hi l’enriquiment de les experiències científiques. Impera més aviat l’estri rudimentari que el que ha ideat l’enginyeria moderna.

El valor considerable de les Exposicions Agrícoles és el fer entrar pels ulls aquestes coses i crear l’estímul de superació de les deficiències tradicionals.⁶³

3. LA MARXA DEFINITIVA A BARCELONA

L’edició del 23 d’abril de 1931 de *La Jornada* informa que Joan Casanovas, conseller de Defensa de la Generalitat de Catalunya, ha designat Ramon Xuriguera per a regir la seva secretaria personal. Tres dies després, es trasllada a Barcelona per ocupar aquest càrrec:

El nostre amic i company de redacció Ramon Xuriguera, marxà dijous a Barcelona per a fer-se càrrec de la distinció amb la qual ha estat honorat i de la qual ja donàvem compte en un edició anterior. Li desitgem fraternalment que el nou comè li sigui plaent.⁶⁴

Malgrat que no tornarà a establir la seva residència a la ciutat de Lleida, Xuriguera, en cap moment i fins a la seva mort, no deixarà de banda la vinculació amb les comarques de Ponent, on s’havia format com a intel·lectual i com a persona.

---

⁶² Ramon Xuriguera, “Cap d’any”, *La Jornada*, 1-I-1931.

⁶³ Ramon Xuriguera, “L’Exposició Agrícola”, *La Jornada*, 7-XI-1930.

⁶⁴ [S/s], “Ramon Xuriguera”, *La Jornada*, 26-IV-1931.

**V. LA MADURESA D'UN INTEL·LECTUAL
(1931-1936)**

1. RELACIONS INTEL·LECTUALS I ACTIVITAT PROFESSIONAL

Establert a Barcelona al llarg de la dècada dels trenta i fins a l'inici de la Guerra Civil, el juliol de 1936, Ramon Xuriguera hi desplegarà una notable activitat cultural i política.

El 27 de desembre de 1931, Xuriguera és elegit per a formar part de la Junta Directiva del “Centre de Lleida i de les seves Comarques”, situat al número 1 de la ronda Universitat. L'entitat, fundada la tardor de 1927, va tenir com a primer president Enric Beleta, i Gil Dòria, en fou el secretari. Val a dir, però, que per motius polítics –els seus afiliats pertanyien, bàsicament a Acció Catalana i al Partit Republicà Català– el maig de 1929 es produí una escissió i els membres dissidents van fundar el “Casal Lleidatà”, sota la presidència de Lluís Companys. L'onze de juny de 1933, ambdós centres lleidatans es tornaren a fusionar sota el nom de “Centre Comarcal Lleidatà”–que és el nom que conserva actualment– gràcies a les gestions de Ramon Xuriguera, Lluís Llauredó i Miquel Fabregat, els quals eren socis alhora de les dues entitats.¹

Ramon Xuriguera, a inicis de 1932, és nomenat president de la Comissió de Teatre del “Centre de Lleida i de les seves Comarques” i director del seu butlletí. En el número de juny de 1932, Xuriguera publica l'article “El desvetllament comarcal”, on insisteix en idees que ja havia donat a conèixer anteriorment en altres publicacions, sobretot a la revista *Lleida*. Així, reivindica els productes culturals sorgits a les comarques lleidatanes, ja que posseeixen un valor superior als de Barcelona; al mateix temps, planteja com a causes de la modernització de les comarques, fet que els ha permès entrar de ple en la societat contemporània, la fi de la dictadura –i, de retop, del caciquisme amb què anava aparellada– i el paper que ha exercit la joventut. Unes idees ja expressades a *Els exiliats acusen* i a diversos articles de *La Jornada* com, per exemple, “Els estudiants” o “Mil nou-cents?...”. Una modernització que ha de permetre, en darrer terme, la consolidació de la incipient República:

---

¹ Sobre la història del “Centre Comarcal Lleidatà”, vegeu Josep Solé i Segarra, “Breu història del Centre Comarcal Lleidatà”, *Centro Comarcal Leridano*, núm. 175 (setembre de 1972), p. 9-15, i Joan Baptista Xuriguera, “Història del Butlletí del nostre Centre”, *Centre Comarcal Lleidatà*, núm. 230 (maig de 1977), p. 11-13. Agraïm aquesta informació al mateix Josep Solé i Segarra.

Els vuit anys de dictadura han donat el seu llevat de sacrificis i d'heroïsmes. I en el sacrifici i en l'heroïsmes s'han trempat aquestes noves consciències que ens han portat el triomf.

Els pobles ja no són expressions velles i absents de tot contingut cívic. Tot al contrari; intervenen de ple en els seus municipis, reclamen la seva participació en la política general, practiquen la vida de cohesió ciutadana contraposant-la a l'esperit mesquí, desintegrat i cantonal d'altre temps.

Els organismes públics d'arreu arreu, de la ciutat i del camp, es nodreixen sobretot de la infusió d'homes joves. És aquest esperit jove el qui captiva la nostra confiança. Si els pobles s'han retrobat, ha estat per la recerca dels seus homes joves.²

Entre les diverses activitats que Ramon Xuriguera organitza al “Centre de Lleida i de les seves Comarques” destaca la conferència que va realitzar Domènec de Bellmunt i que duia per títol “Sis mesos d'observador a la tribuna pública del Congrés”. El 4 de març de 1932, *La Publicitat* es fa ressò d'aquest acte: Bellmunt, indica l'anònim comentarista, fou “bellament presentat amb càlides paraules d'elogi per Xuriguera, el qual evocà, amb frase emocionant, els anys de convivència a París, durant la Dictadura”.³ Pocs dies després, el 7 d'abril, serà el mateix Xuriguera qui desenvoluparà el tema “Història i anècdota”; sobre el contingut d'aquesta xerrada no ha restat, però, cap ressenya.⁴

Paral·lelament a la tasca de col·laborador del “Centre de Lleida i de les seves Comarques”, Xuriguera efectua una sèrie de conferències sobre temes literaris i artístics. D'aquesta manera, amb motiu de la Diada del Llibre, el 24 d'abril de 1932, imparteix, a la Biblioteca Popular de Vic i per encàrrec de la Generalitat, en un acte presidit per Martí Genís i Aguilar, la conferència “L'alta significació del llibre”.⁵ La dissertació de Xuriguera, presentat com a “periodista eminent”, té l'evident intenció de

---

² Ramon Xuriguera, “El desvetllament comarcal”, *Butlletí del Centre de Lleida i de les seves Comarques*, núm. 20 (juny de 1932), p. 3.

³ [S/s], “Domènec de Bellmunt al Centre de Lleida”, *La Publicitat*, 4-III-1932. La conferència de Bellmunt va constar de dues parts: “una primera part d'anècdota, que fou celebradíssima pel públic que emplenava el local, i una segona part seriosa, de comentari polític, durant la qual el conferenciant parlà de l'Estatut de Catalunya i de la necessitat urgent de redreçar el sentiment patriòtic dels catalans.”

⁴ D'aquesta conferència únicament hem pogut localitzar dos articles de premsa, sense signar, que la convocaven: “Ramon Xuriguera parlarà de la Història i anècdota”, *La Nau*, 6-IV-1932; i “Conferència al Centre de Lleida”, *L'Opinió*, 6-IV-1932.

⁵ L'activitat de la Diada del Llibre consistia en el fet que escriptors de renom impartissin una conferència a cadascuna de les Biblioteques Populares de la Generalitat. La llista de conferencians i poblacions del 1932 era la següent: C. A. Jordana, a Figueres; Aurora Bertrana, a Calella; Joan Puig i Ferrer, a Tarragona; Josep Estadella, al Vendrell; Antoni Maria Sbert, a Olot; Carles Riba, a Granollers; Josep Maria López-Picó, a Canet; Manuel Galés, a Ulldecona; Joan Farran i Mayoral, a Manresa; Jaume Serra i Hünter, a Les Borges Blanques; Artur Martorell, a Pineda; Joan Alavedra, a Valls i Melcior Font, a Sallent. La informació procedeix dels articles sense signar “La Generalitat i la Diada del Llibre” i “Un conferenciant a cada Biblioteca Popular”, apareguts el 21-IV-1932 a *L'Opinió* i *El Matí*, respectivament.

fomentar la lectura entre el públic i se centra en dos aspectes: d'una banda, l'estimació social que han de merèixer els llibres; i, de l'altra, el règim de funcionament establert per algunes biblioteques de França, amb la implantació de l'anomenada "hora joiosa", una activitat en què la responsabilitat recau en els mateixos infants ja que són ells el que s'encarreguen d'escollir les obres que desitgen llegir. Són interessants les remarques que sobre aquest acte efectua l'anònim articulista de la *Gaceta de Vic*:

Adreçà [Ramon Xuriguera] als infants presents excel·lents recomanacions i exalçà el poder del llibre dient que Blasco Ibáñez féu anar a la guerra tot un poble amb un seu llibre, que Rousseau informà tota la pedagogia moderna a base d'un llibre i que Einstein revolucionà totes les teories científiques amb un llibre. Catalunya, diu, passa, una mala hora per la cultura i per això s'ha de fer la festa del llibre que en els països més cultes no és coneguda perquè allà és cada dia.⁶

Ramon Xuriguera du a terme, entre 1933 i 1934, altres conferències estretament relacionades amb el món literari. Així, "Política i literatura", pronunciada el 6 de juliol de 1933, serveix per inaugurar el cicle de conferències de l'entitat "Estatge Català"⁷; mentre que "Lletres modernes", llegida el 20 de febrer de 1934, és un encàrrec de la Residència d'Estudiants Normalistes de Lleida. En aquesta darrera, efectua un recorregut per la literatura moderna, que té el seu origen, segons Xuriguera, a la França de la segona meitat del segle XIX, i analitza, d'una manera més detallada, la producció generada després de la Primera Guerra Mundial; les obres evidencien un retorn "no a les formes velles però sí a una estructuració. No és l'exageració lírica d'abans, ni el desfermament de la raó".⁸ Un tema semblant, el tracta el 16 de març a "L'objecte i el subjecte en literatura", en què exposa l'oposició entre dos conceptes que no se ceneixen exclusivament a la literatura sinó que abasten altres disciplines artístiques com la pintura o la música: la lluita entre la realitat (l'objecte) i la visió personal de l'artista (el subjecte); una antítesi conceptual que ja havia presentat, el 1927, des de les pàgines de la revista *Lleida*, amb motiu de la ressenya del poemari *Clarors* de Josep

---

⁶ [S/s], "La festa del llibre a la Biblioteca de la Generalitat", *Gaceta de Vic*, 26-IV-1932. Un altre comentari anònim a la conferència de Xuriguera es pot llegir a "A la Biblioteca de la Generalitat", *Diari de Vic*, 25-IV-1932.

⁷ [S/s], "Conferència de Ramon Xuriguera", *L'Opinió*, 6-VII-1933. Malauradament, no ens ha pervingut cap comentari ni cap resum del contingut d'aquesta conferència.

⁸ [S/s], "Conferència de Ramon Xuriguera", *El País*, 9-III-1934. Aquesta mateixa conferència l'havia impartit dies abans a la Residència d'Estudiants Normalistes de Barcelona, tal i com es desprèn d'una notícia apareguda a *L'Opinió*, el 20-II-1934.

Estadella. Xuriguera apunta en aquesta conferència, a més, altres idees que ens dibuixen el seu pensament literari: “la manca d’èpica en literatura coincideix amb l’aparició de la novel·la, amb la qual es comença a donar una major importància a la vida interior”; “el subjectivisme cultivat a ultrança porta la literatura més enllà dels seus límits i crea les escoles Dadaïsta i Sobrerealista”; o bé, que “els poetes són els profetes dels grans canvis d’opinió que encara estan difusos en l’ambient i que tarden pocs o molts anys a realitzar-se.”⁹ L’última conferència de Xuriguera que hem localitzat, la pronuncia el 27 d’abril quan accepta, amb motiu de la festa del llibre, l’encàrrec de l’organització excursionista “La Punxa” de Barcelona, per dissertar sobre el tema “Els darrers moviments literaris”.¹⁰ Estretament relacionada amb diverses de les idees expressades en aquestes conferències, cal destacar la seva resposta a dues enquestes gairebé simultànies. Així, des de la revista *Catalunya Ràdio*, dona a conèixer, el maig de 1933, la seva opinió sobre la pregunta “Hi ha crisi a les lletres catalanes?”. Xuriguera considera que més que parlar de crisi, el que existeix és un notable desequilibri en la producció literària des de la caiguda del règim dictatorial, fet que es palesa en la preferència del públic lector cap a l’article periodístic en detriment del llibre:

Un cop verificat el canvi de règim, a la romàntica producció del llibre succeí l’interès viu per les pàgines del periòdic. La rapidesa dels esdeveniments no podia tenir un marc més a propòsit. L’atenció del públic es desvià del llibre: era l’hora de refer els destins del país, i el lector normal no disposava de gaire temps més que el de seguir assíduament la densa successió d’aportacions diàries. Hora de parèntesi per a les lectures reposades, estrictament literàries o científiques.¹¹

---

⁹ [S/s], “L’objecte i el subjecte en literatura. Conferència per Ramon Xuriguera”, *L’Opinió*, 19-III-1934. Sobre aquesta dissertació, va aparèixer una nota anònima a la revista satírica *El be negre*, núm. 147 (4-IV-1934), p. 4, que reproduïm: “El dia 20 de març [sic], l’entremaliat i casanovenc Ramon Xuriguera donà també una conferència (som a l’època de les pluges conferencials). Se’n deia: “L’objecte i el subjecte en literatura”. L’objecte, naturalment, era aixecar la seva petita però enjogassada personalitat davant les dames sensibles. El subjecte (bon subjecte, naturalment) és ell mateix, encara que no gosí a dir-ho clarament.”

¹⁰ D’aquesta darrera conferència només s’ha conservat, en el fons Ramon Xuriguera de l’Arxiu Nacional de Catalunya, la invitació per poder assistir-hi.

¹¹ [S/s], “Les lletres”, *Catalunya Ràdio*, núm. 55 (20-V-1933), p. 14. Només hem pogut trobar una altra resposta a l’enquesta, la de Josep Navarro Costabella en el mateix número, que afirma el següent: “He d’acceptar per força el fet de la crisi. D’ençà que el poble ha recobrat l’ús del dret polític, el llibre ocupa un lloc secundari. Costa de creure que dos o tres anys endarrere la nostra producció –la producció dels mateixos homes– fou tan rica que determinava l’atenció preferent de tothom i que ara només atregui l’atenció d’aquells que per adquirir un llibre han de fer algun sacrifici. En quant a la manca de revistes catalanes, d’una banda hi ha les finances: a Catalunya tenim persones disposades a finançar empreses inútils i llampants; però aquestes mateixes persones no gosen arriscar cinc cèntims per una cosa que ha de quedar reduïda als límits del nostre territori. D’altra banda, per fer una revista cal desposseir-se de la

Una crisi, en definitiva, no de les lletres sinó “d’atenció a les lletres.” Aquesta desigualtat entre article i llibre es corregirà en el moment que “estiguin establerts els drets fonamentals del règim que s’ha conferit el poble” i, que tindrà, com a conseqüència, provocar “un sentit de revisió de la producció catalana actual.”

Ramon Xuriguera, el juny de 1933, en el número commemoratiu del centenari de la Renaixença de *La Revista*, dirigida per Josep M. López Picó, –publicació on havia donat a conèixer, en el número de juliol-desembre de 1931, un capítol de la seva novel·la *Volves grises*– contesta les tres preguntes del següent qüestionari: I. “Quin és el vostre ideal vital i professional?”; II. “Quin concepte us mereix la generació que us ha precedit?”; III. “Com voldríeu el demà de Catalunya?” Pel que fa referència a la primera, valora per sobre de tot l’esforç: “entenem una vida ben aprofitada, quan aquesta ha aconseguit reflectir el seu esforç en la pròpia obra”, mentre que sobre la tercera indica sintèticament que el futur del país ha de ser “intel·lectualment i humanament ple”. La resposta a la segona pregunta reflecteix l’opinió que li mereixien els intel·lectuals noucentistes: a diferència de Sebastià Juan Arbó, que lloa les aportacions dels membres de la generació anterior i especialment d’Eugeni d’Ors, Xuriguera s’alinea amb altres components de la tertúlia de l’Euzkadi –de la qual parlarem seguidament– com Ignasi Agustí o Josep Maria Boix i Selva i es mostra molt més crític amb els seus predecessors. Tot i salvar la contribució a l’hora de fixar la llengua i la figura de Fabra, “si haguéssim de resumir amb un nom la generació que precedeix la nostra, escriuríem el de Pompeu Fabra”, i una certa tradició poètica, els censura la manca d’una producció narrativa, teatral i assagística adequada al seu temps. I ho fa des d’una perspectiva netament ideològica, cosa que explica “la manca d’influència que la generació anterior ha tingut sobre la nostra”:

Tots aquells qui hem iniciat la nostra formació en les hores inquietes de la postguerra, ens hem sentit garfits, sacsejats per tot aquest trasbals de temptatives, de revoltes i de recomençaments que han caracteritzat tot aquest període. [...] Aquesta que hem convingut a dir-ne generació precedent, ha vist passar davant dels seus ulls una de les commocions més intenses que han tingut lloc a la nostra terra i mai no ens n’han dit una paraula. Ens referim a les lluites socials,

---

personalitat pròpia per a reflectir la dels altres. És a dir: la visió d’un ha de quedar sacrificada a la visió de tots. Solució a la crisi? Fer tot el contrari del que ara es fa i que és, segons el meu modest criteri, el que acabo de dir.”

al seu ambient, a la suggestió d'esforç humà que traspuen, al sentit de superació moral i econòmica que pogués haver-les inspirades.

Tota aquesta riquesa que impressiona els escriptors de fora, ha passat per alt als escriptors d'ací. Mentre es produïa, hom se'n desentenien. Després, l'han seguit ignorant.

D'una riquesa semblant els russos i els alemanys i els italians i els anglesos n'han emplenat el món. Ací, ha passat com un episodi sense transcendència.¹²

També durant la dècada dels trenta, Ramon Xuriguera, a banda de conferenciant, es dona a conèixer com a periodista i literat –com ja analitzarem posteriorment–, cosa que li permet d'entrar a formar part de la intel·lectualitat barcelonina. Cal tenir present que les reunions il·lustrades, juntament amb les conferències i d'altres actes culturals, eren freqüentades per artistes, professors i escriptors que van ampliar l'interès per les lletres catalanes fins a l'alta burgesia. Així, és convidat a la festa literària-musical –coneguda amb el nom de Festa de l'Art– organitzada per la ballarina Àurea de Sarrà el 12 de març de 1932 i que va comptar amb l'assistència, entre d'altres, d'Ambrosi Carrion –el protector d'Àurea de Sarrà, juntament amb Joan Estelrich–, Joan Farran i Mayoral, Sebastià Juan Arbó, Aurora Bertrana, i Dalmau Costa; amb els dos darrers intel·lectuals mantindrà una notable amistat, especialment a l'exili.¹³ El 30 d'abril d'aquest mateix any, assisteix al recital que efectua l'arpista Rosa Balcells a casa de la lacadora Enriqueta Benigani (cognom amb el qual era coneguda Enriqueta Pascual i Benigani). Entre els convidats, podem destacar els noms de Ventura Gassol, Miquel Planas Bach i, de nou, Joan Farran i Mayoral.¹⁴ L'última mostra d'aquestes activitats, la trobem en el sopar del tercer aniversari del "Lyceum Club", el 15 juny de 1934, quan és encarregat de pronunciar, amb Josep M. de Sagarra, Carles Soldevila i Ventura Gassol, els parlaments d'elogi a aquesta entitat.¹⁵ Tal vegada, la prova més evident de la notorietat

---

¹² Ramon Xuriguera, "Qüestionari", *La Revista* (gener-juny de 1933), p. 214-215. Sobre aquesta enquesta vegeu Josep M. Balaguer, "J. V. Foix, la "Generació de *La Revista*" i la polèmica del Centenari de la Renaixença", dins *Joan Teixidor, representant del Grup Universitari. Poesia i crítica (1931-1951)* (Universitat Autònoma de Barcelona), volum I, p. 176-206.

¹³ La informació procedeix de la notícia "Festa de l'Art a l'Estudi d'Àurea de Sarrà", apareguda a *L'Opinió* el 13-III-1932. Val a dir que a l'Arxiu Nacional de Catalunya es guarden nombroses mostres de la correspondència amb aquests intel·lectuals, exceptuant Sebastià Juan Arbó.

¹⁴ [S/s], "Recital d'arpa Rosa Balcells", *L'Opinió*, 30-IV-1932. Val a dir que, a casa d'Enriqueta Benigani, Xuriguera havia efectuat, el novembre de 1931, una lectura privada de la seva primera novel·la, *Volves grises*. A més, cal tenir present que ja havia dedicat, a l'arpista, l'article "Rosa Balcells", aparegut a *Mirador*, núm. 132 (13-VIII-1931), p. 5.

¹⁵ [S/s], "El sopar del III Aniversari de Lyceum Club", *La Humanitat*, 17-VI-1934.

pública de Xuriguera és el fet que la seva figura apareix de manera sovintejada, al llarg de 1934, a les pàgines de la revista humorística de caire popular *El be negre*.¹⁶

Entre 1932 i 1933, Ramon Xuriguera entra en contacte amb un grup d'escriptors de diferent origen, formació, ideologia i estètica com són Ignasi Agustí, Sebastià Juan Arbó, Xavier Benguerel, Martí de Riquer, Josep Maria Miquel i Vergés, Josep Maria Boix i Selva o Joan Teixidor¹⁷ i que relacionaven amb el nucli de pintors i escultors joves que representava Joan Merli (Josep Maria Prim, Josep Miquel Serrano, Apelles Fenosa, Emili Bosch-Roger, Joan Rebull, Josep Granyer) i, sobretot, amb Emili Grau Sala.¹⁸ Un grup que, en la seva gran majoria, es troba estretament connectat a algunes de les publicacions de Josep Janés i Olivé com el *Diari Mercantil* o l'*Avui*.¹⁹ Xuriguera, a més, assisteix a Barcelona als actes organitzats per l'ADLAN i participa de forma habitual a diverses tertúlies. Una d'elles, tal vegada la més cèlebre, era la penya del

---

¹⁶ Una mostra de la popularitat que gaudia Xuriguera la trobem en aquest text, procedent de la secció "El Be... rnat Metge" de la revista *El be negre*, núm. 160 (4-VII-1934), p. 4: "Ha produït enorme expectació en les platges de la Barceloneta l'original *maillot* que exhibeix el conegut home de lletres, senyor Xuriguera. Les damiselles més sensibles que prenen banys d'asiento arrapades a les cordes, han acusat la presència del diminut literat en forma de rampes en llurs fines extremitats. Aquest fet ha constituït el *clou* de les converses sostingudes en els peribols d'un dels nostres primers establiments de banys. L'enhorabona, Xuriguera." Altres exemples de l'atenció de la revista envers Xuriguera la trobem en els números 139 (7-II-1934), p. 4; 140 (14-II-1934), p. 2; 148 (11-IV-1934), p. 4; 171 (19-IX-1934), p. 2 i 177 (14-XI-1934), p. 4.

¹⁷ Cal tenir present que es tracta d'un conjunt d'autors que acabaran per cobrir tota la gamma de gèneres literaris i, de manera progressiva, molts d'ells que es van donar a conèixer conreant un gènere, acabaren excel·lint en un altre. A tall d'exemple, podem assenyalar els casos d'Ignasi Agustí (de poeta i dramaturg a novel·lista, amb un canvi de llengua) i Josep Maria Miquel i Vergés (de dramaturg a assagista).

¹⁸ Una prova remarcable de la fama que tenia a l'època d'aquest pintor la trobem a l'article "Grau Sala", de Josep M. de Sagarra aparegut el 6 de juny de 1935 a *Mirador* i recollit, l'any següent, a *L'aperitiu*. Valguin com exemple aquestes afirmacions procedents de l'esmentat article: "L'art d'aquest jove pintor, finament enginyós, ha caigut en gràcia; en poc temps s'ha fet l'amo de la situació, i avui dia la seva pintura i la seva peculiar imaginació tenen un èxit positiu." Citem el text per l'edició de les *Obres completes: prosa* (Barcelona, Editorial Selecta, 1967), p. 674. Anteriorment, Francesc Trabal en el text "Un nou pintor: Grau Sala", *La Publicitat*, 8-III-1931, havia indicat amb un punt d'ironia: "Des d'ara ens confessem interessats en aquesta bella prometença: Grau Sala es cansarà primer d'exposar o seran les sales d'exposicions que es cansaran primer de penjar les seves obres? Per la nostra banda, i amb certa timidesa, no ens resta sinó, per un si de cas, oferir-li les parets de casa nostra i la porta del carrer oberta de bat a bat." Com a curiositat, podem esmentar que l'exemplar de Grau Sala del recull de Xuriguera del 1936, *Espills adormits*, porta la següent dedicatòria: "A Emili Grau Sala, pintor de transparències."

¹⁹ Una de les primeres plataformes culturals que crearà el grup serà la "Col·lecció Balagué", on Xuriguera publicarà *Espills dormits*. A més, alguns d'ells col·laboraran més endavant a la col·lecció "Quaderns Literaris" o a la revista *Rosa dels Vents*, dues iniciatives degudes a Josep Janés i Olivé i que analitzarem posteriorment. Per a més informació sobre aquest grup literari, vegeu els estudis de Josep M. Balaguer, *Joan Teixidor, representant del Grup Universitari. Poesia i crítica (1931-1951)*, volum I, p. 120-122; i "Sebastià Juan Arbó i la crisi d'uns models culturals en la Catalunya dels anys 30", *Els Marges*, núm. 50 (juny de 1994), p. 105-113.

“Cafè Euzkadi”, situada al Passeig de Gràcia i que se celebrava el divendres a la nit, on assistien la majoria dels literats i artistes esmentats anteriorment.²⁰ Un dels membres d’aquesta tertúlia, Xavier Benguerel, ens presenta Xuriguera a *Memòries 1905-1940* en uns termes, que posen de relleu el seu tarannà humorístic i la imatge de *dandy* que intentava projectar:

Ros, pigallat, lleidatà, sempre mudat i, quan s’esqueia, amb bombí i guants grocs, que duia a la mà com dos crisantems, sovint amb el *darrer* Cocteau: Ramon Xuriguera. (“Tu –havia confiat a un amic–, ahir, a la Rambla, ja et vaig veure amb aquell tomàquet!” “*Aquell tomàquet*, era la meva dona!” “Home veuràs, tu, parlem-ne, dels tomàquets...””) *Volves grises, Espills dormits*. Se li escapaven les vocals obertes. Amatent, les caçava quan podia amb la mà i les clavava a la taula com si fossin papallones.²¹

Altres tertúlies en què participava assíduament Ramon Xuriguera eren les del “Glacier”, la del “Cafè de la Rambla” –formada per periodistes de *La Publicitat* com Domènec de Bellmunt, Josep M. Lladó Figueras o Joaquim Ventalló²²– i la del “Cafè Suís”, totes tres també situades en establiments de la Rambla o ben propers. D’aquesta darrera tertúlia, un dels seus membres, Sebastià Juan Arbó, efectua a *Memorias. Los hombres de la ciudad* la següent descripció de la figura de Xuriguera:

El café Suizo era frecuentado por artistas: allí estaba el inevitable Janés, que había hecho amistad con todos; allí dos nuevos, un artista y un escritor, los dos de nuestra promoción, Xuriguera (Ramon) y Grau Sala, que empezaba; a Xuriguera le conocía, creo de la Generalitat, donde tuvo, si no me equivoco, un cargo importante (secretario de alguno de los jefes), y fuimos buenos amigos. Allí nos reuníamos algunas noches a tomar café, a charlar y a reír con los chistes de Grau Sala y las historias de Janés.

---

²⁰ Xavier Benguerel, a *Memòries 1905-1940* (Barcelona, Alfaugara, 1971), p. 233-234, apunta els motius d’unió d’uns tertulians de procedències tan distintes: “Què ens unia entorn d’aquella taula? A uns quants l’edat, haver pertangut a una mateixa promoció universitària i una decidida vocació per les lletres; a d’altres, com jo mateix, simplement concomitàncies literàries amb aquell grup. Però per damunt d’aquests lligams tan forts en ells mateixos, una solidaritat ens acoblava: sentir-nos història viva d’un país que, sovint, les circumstàncies, fins i tot circumstàncies provocades des de l’interior, tendien a desnaturalitzar imponent-li una màscara odiosa.” També dona la seva visió de la tertúlia Ignasi Agustí a les seves memòries *Ganas de hablar* (Barcelona, Planeta, 1974), p. 120: “El marchante Merli era una especie de presidente honorario de la reunión, el que decía la última palabra. [...] Merli era un hombre joven, retraído, poco hablador, enteramente calvo y de actitud taciturna i recelosa. Yo no he escuchado más que elogios de él, pero quizá su talante reservado y algo hosco la primera impresión no predisponía en su favor. Todos hacían algo por halagarlo sin ofenderle.” A l’Arxiu Nacional de Catalunya s’han conservat diverses cartes adreçades per Joan Merli, des del seu exili a Argentina, a Ramon Xuriguera. En donem una mostra a l’Annex V (núm. 126-128).

²¹ Xavier Benguerel, *Memòries 1905-1940*, p. 235. D’entre 1931 i 1933, s’han conservat dues cartes de Xavier Benguerel a Ramon Xuriguera, al fons Ramon Xuriguera de l’Arxiu Nacional de Catalunya. Les reproduïm a l’Annex V (núm. 54 i 55).

²² Sobre aquesta tertúlia, vegeu el llibre de memòries de Domènec de Bellmunt, *Cinquanta anys de periodisme català*, p. 91-92.

Una cosa recuerdo de Xuriguera; algo que me llamaba siempre la atención, y es que fumaba mucho, y al terminar el cigarillo –era muy cuidadoso– guardaba la colilla en una cajita de metal; no sé si era limpieza o avaricia.²³

Per últim, Xuriguera també era membre de la tertúlia que se celebrava a la terrassa de l'“Hotel Colon”, a la plaça de Catalunya, els dilluns al vespre. Nascuda arran dels “Fulls Grocs” i sota la direcció del promotor artístic Joan Prats, hi acudien Lluís Montanyà, Sebastià Gasch, J. V. Foix, Joan Miró, Guillem Díaz-Plaja, Carles Sindreu, Àngel Ferran o Emili Grau Sala.²⁴ La participació de Xuriguera a la tertúlia es desprèn d'aquest passatge d'una carta adreçada per Lluís Montanyà el 21 de gener de 1934:

I ara una nova que, pel que veig, ignores, ja que fas més campanes que jo a la penya. Fa dos dilluns que ens reunim al Lyon enlloc del Colon, interinament, mentre procedim a una selecció dels assistents –avui massa barrejats– a la nostra reunió setmanal, per canviar després de lloc d'una manera definitiva. No cal dir que tu comptaràs entre els més *selectes*.²⁵

El gener de 1936, Ramon Xuriguera s'adhereix a la llista de membres del recentment creat Club dels Novel·listes²⁶, ideat per Francesc Trabal a principis de l'any anterior, com a conseqüència de la situació política generada pels Fets d'Octubre. La finalitat del Club era crear una agrupació professional d'escriptors que actués com a instrument d'una política literària d'esquerres, utilitzant, com a pretext, la defensa i la promoció de la novel·la (no en va, la majoria del seus signants es trobaven dins l'òrbita de l'editorial Proa, on Xuriguera havia publicat la seva primera novel·la, *Volves grises*, el 1932 i el mateix 1936, la segona, *Desordre*) en les recurrents polèmiques que sobre

---

²³ Sebastià Juan Arbó, *Memorias. Los hombres de la ciudad* (Barcelona, Planeta, 1982), p. 136-137. Sembla ser que la relació entre Xuriguera i Arbó va quedar estroncada per la Guerra Civil, si més no, és el que sembla deduir-se de les afirmacions següents d'Arbó a la pàgina 137 d'aquesta obra –datades, no ho oblidem, el 1982–, que fan referència a Xuriguera, mort el 1966: “Con la guerra vino también aquí la dispersión: Grau Sala se fue a París; ya mucho antes, se fue Xuriguera. Fueron algunas más las ausencias de la guerra; de los que se perdieron; ni a Grau Sala –murió después– ni a Xuriguera, que supongo vive y deseo sea feliz, no les volví a ver.” (El subratllat és meu).

²⁴ La informació sobre aquesta tertúlia procedeix del llibre d'Ignasi Agustí, *Ganas de hablar*, p. 83, i de l'article de Joan Cornudella, “Els precedents del Centre Comarcal Lleidatà”, *Centro Comarcal Leridano*, núm. 175 (setembre de 1972), p. 3-7.

²⁵ Es tracta de la carta 137, de l'Annex V. Lluís Montanyà serà autor d'un dels articles més interessants sobre Xuriguera, al llarg de la dècada dels trenta. Es tracta de “Novel·listes catalans: Ramon Xuriguera”, aparegut a *Mirador*, núm. 390 (9-X-1936), p. 6.

²⁶ Tal i com assenyala Josep M. Balaguer en el seu estudi “La creació del Club dels Novel·listes i els fills de la història”, *Els Marges*, núm. 57 (desembre de 1996), p. 16, entre els membres adherits cal destacar els noms, entre d'altres, de Joan Puig i Ferrer, Xavier Benguerel, Mercè Rodoreda, Sebastià Juan Arbó, Josep Lleonart, Carles Riba, Josep Carner, Ignasi Agustí, Prudenci Bertrana, Josep Queralt, Joan Santamaria, Josep Palau i Fabre, Tomàs Garcès, Joan Oliver o Domènec Guansé. Pere Coromines va ser nomenat president honorari i Miquel Llor, president efectiu.

aquest gènere es duïen a terme des de l'època de la dictadura.²⁷ Tal i com sintetitza Josep M. Balaguer, “en aquests interessos i objectius començaran a coincidir amb una mena de “front generacional” format per joves escriptors que s’anà constituint, des del principi dels anys trenta, per la confluència de diversos nuclis: el Grup Universitari, el de la Peña de l'Euzkadi... Hi trobem escriptors de procedència i de caràcter ben divers, i que s’hi integraran en graus i moments ben diferents.”²⁸ Pocs mesos després, el 3 de juny de 1936, Xuriguera, a proposta de Domènec Guansé, Just Cabot i Alfons Maseras, és admès com a soci a l'Ateneu barceloní i inscrit a la secció de Literatura.

De tota manera, com hem comentat, Ramon Xuriguera, malgrat residir a Barcelona, no va restar desvinculat, en cap moment, de les propostes culturals que s’originaven a les Terres de Ponent. Una mostra d’aquest fet la trobem quan, poc després d’instal·lar-se a la ciutat comtal, el novembre de 1931, dóna suport a un grup de joves artistes encapçalats per Leandre Cristòfol i Antoni Garcia Lamolla per crear el grup *Studi*

---

²⁷ Sobre aquesta qüestió Josep M. Balaguer a “La creació del Club dels Novel·listes i els fils de la història”, p. 17, indica: “La notícia que donava *La Publicitat*, en associar la iniciativa de la creació del Club a escriptors en l’òrbita de l’editorial Proa, fa explícita una altra peça del procés, un aliat que tot i les distàncies que pot tenir respecte de les concepcions literàries del grup, com a editor pot tenir interessos comuns: es tracta de Puig i Ferrer, el qual pretén relançar la col·lecció “La Mirada” i es convertí, des de la interrupció d’aquesta, en editor de les novel·les de Trabal.”

²⁸ *Ibidem*, p. 17. És impagable el retrat que, del Club dels Novel·listes, efectua Josep M. Francès a *Memorias de un cero a la izquierda* (Mèxic, Editorial Olimpo, 1962), p. 704-705: “En el Duque de la Victoria, primero, y hoy en la calle de Pelayo funciona un Club de Novelistas, auspiciado por Queralt, editor de “Proa”. El punto fuerte es allí un elegante novelista de Sabadell, al que por pudor llamaremos Zeni de Vals [Francesc Trabal], hombre joven, extraordinariamente simpático, católico a macha martillo y humorista a su manera, con peores intenciones que un toro de mihura. Contrasta su carácter con el temperamento bonachón de su amigo del alma, el poeta Pere Quart, alto, flaco, desgarrado, con nariz reluciente de borracho, sin que me conste que lo sea.

Otro elemento de peso en el Club, que visito de vez en cuando es Andrés Nin, quien ha encontrado la piedra filosofal traduciendo directamente del ruso, idioma aquí poco conocido. Sin perjuicio de que haya vertido al catalán a Gide, en *Les caves del Vaticà*, y a Julio Vallés, en su libro *L’Insurgent*, repleto de enseñanzas que no serán aprovechadas.

Anda por allí un jovencito, nieto del difunto pintor Riquer. Se llama Martí de Riquer y se titula, de momento, catalanista. Su tío es aquel José de Riquer de que ya he hablado antes de ahora. Este mancebo nos dará un qué sentir algún día. Acude a las tertulias un imbécil perfecto y novelista no tan perfecto, que ejerce la profesión médica y me tiene, no sé por qué, ojeriza. Yo no tengo la culpa de que sea un cretino. Con el tiempo será la Madame Recamier de la casa, una casadita joven, bonita y pizpireta, Pilar Rodoendros [Mercè Rodoreda], que me hará objeto de fechorías no siempre gratuitas, que yo corresponderé en su día con atenciones y servicios. Es menuda pero incitante; tiene el cutis cubierto de vello que podría atribuir a miseria fisiológica, y que disimula con velitos de tul que la favorecen mucho. (Por aquellos días la niña me disparó desde *Mirador* una envenenada saeta, sólo a medias justificada, por la que le pagaron dos pesetas con cincuenta, tarifa del semanario para los chismes. Por eso dije antes que no siempre fueron gratas sus fechorías).

Xavier Benguerel, Domenech Guansé, Justo Cabot, no son visitantes asiduos. Son escritores de categoría y tienen muy ocupado su tiempo.”

d'Art.²⁹ I, l'abril de 1932, els aconseguix una subvenció de 500 pessetes per a les despeses de les exposicions que realitzin a Barcelona.³⁰

A més de les activitats culturals que acabem de ressenyar, Xuriguera desplega, durant els anys trenta, una notable tasca política, en què donarà suport en tot moment a Esquerra Republicana de Catalunya i que significarà un perllongament de la que havia desenvolupat entre 1930 i 1931, poc després del seu retorn de París. Així, el 23 d'octubre de 1932, és escollit a Tàrraga candidat en representació de la comarca del Baix Urgell per a les eleccions al Parlament de Catalunya que s'havien de celebrar el 20 de novembre. El seu nom havia de figurar a la llista electoral de la província de Lleida, conjuntament amb altres diputats republicans com Humbert Torres, Francesc Macià, Pere Coromines o Josep Maria Espanya. Joan Carrera, l'alcalde d'Agramunt, com a representant dels delegats de la comarca, li comunica, per carta, aquesta proclamació:

Amic Xuriguera: és amb una gran satisfacció que vos dirigim la present lletra per a comunicar-vos que a iniciativa nostra ha estat unànimement acceptat el vostre nom com a candidat en les properes eleccions de diputats per Catalunya en la reunió dels delegats de la comarca del Baix Urgell a excepció de Tàrraga i Vilagrassa, per proposar ells un candidat de Tàrraga, les demés delegacions, fins al nombre de dotze, ha estat acollit amb entusiasme.

Per aquest motiu sou pregat, sense cap pretext, sigui de l'ordre que sigui, d'acceptar el dit nomenament i comunicar-nos-el telefònicament així que la present sigui a les vostres mans. És un favor que no ens podeu negar, no solament a nosaltres particularment, sinó a tota la comarca ja que l'acord pres, és de que vós aneu en candidatura, del contrari l'Esquerra en aquesta comarca seria un desgavell.³¹

De tota manera, el nomenament no és acceptat pel sector dirigent de Joventut Republicana de Lleida (el partit majoritari dins d'Esquerra) i, d'una manera particular, pel seu president, Humbert Torres, i en el seu lloc és elegit Josep Companys, “un bon pagesot i un bon home que no té altre títol polític que el d'ésser germà del diputat Companys i que ni els del Tarròs el votaran”, assenyala sobre la qüestió l'anònim

---

²⁹ Com a mostra de les relacions entre Xuriguera i aquest grup lleidatà, reproduïm, amb el número 103 de l'Annex V, la carta que Antoni Garcia Lamolla, en nom dels membres que el componien, adreça a Xuriguera el 26 de novembre de 1931.

³⁰ Una mostra de la fama aconseguida per aquest grup la trobem a la ressenya anònima “Exposició” apareguda a *La Jornada*, 1-XI-1932, on s'afirma, a propòsit de Leandre Cristòfol i Antoni Garcia Lamolla, que “tots mostren condicions ben remarcables per a poder ésser amb el temps una figura destacada, però avui per avui, almenys aquesta és la conclusió que n'hem tret, es veuen unes belles qualitats incipients. No serem tan exigents per demanar als novells artistes obres bellament acabades, però tenim l'obligació, com tots els que tafanegem per les exposicions, de procurar orientar als que guiats per un ideal pretenen assolir una visió particularíssima de les coses plàstiques.”

³¹ Es tracta de la carta 85 de l'Annex V, que reproduïm íntegrament.

articulista de *La Lluita*.³² També al voltant d'aquest conflicte, li escriu, poc després, el 13 de novembre, el seu germà Pere. A la carta, li proporciona el seu punt de vista sobre la situació generada per la candidatura:

Com ja suposaràs, estic enterat del merder de Joventut. A l'endemà del dia de la teva proclamació, ja ho sabia. També sabia però que l'Humbert havia cridat a casa seva a l'Amigó de Tàrraga: li féu prometre que acceptaria el càrrec. L'Amigó es resistí molt, però quan en Torres li digué que, pel damunt dels seus interessos hi havia l'obligació de correspondre a un amic, l'Amigó encara que disgustat, acceptà. Vint-i-quatre hores després, l'Amigó rebia noves d'en Palacín i quedava deslligat.

Celebrada l'avantvotació a Joventut al teu lloc, hi havia d'anar en Mulet, segons el resultat de la mateixa. Bona part dels socis, s'oposà a que anés en candidatura en Companys, però el Torres, amb to enèrgic digué que si s'esborrava un nom dels que ell presentava es retiraria a casa per sempre més. Aquestes pobres notes són les que he recollit escoltant alguns dels molts comentaris d'aquests dies. El que si et puc assegurar i d'una manera plena, és que jo no votaré a cap home de l'Esquerra, ni cap Radical, ni cap de la Lliga. Votaré de cor al Maurín i pot ésser algun socialista per simpatia o afecte personal. La candidatura de l'Esquerra és del més pobret que hi ha: l'altre és una barreja massa barrejada. Encara que no m'agradi la candidatura del Front Proporcionalista, voldria que guanyés, per aplacar la supèrbia de la gent de Joventut. L'actuació d'aquests desgraciats n'arriba d'ésser ridícula. Són uns perfectes dictadors.³³

L'any següent, el 29 de novembre de 1933, Xuriguera evidencia, mitjançant una carta a Joan Carrera, el seu descontentament pel caciquisme que impregna la política d'Esquerra Republicana a les terres de Lleida, alhora que efectua una proposta de regeneració moral per al partit. El motiu són els pèssims resultats del partit a les eleccions generals celebrades el 19 de novembre d'aquell mateix any i que van representar el triomf de la Unió de Dretes, encapçalada pel membre de la Lliga, Manuel Florensa i Farré:

---

³² [S/s], "A la comarca del Baix Urgell li han pres el pèl els directius de Joventut", *La Lluita*, núm. 6 (9-XI-1932), p. 1. L'article acaba amb una autèntica declaració de principis: "Centres del Baix Urgell, que opineu del caciquisme de Joventut? A obrar, doncs, en conseqüència. La dignitat per damunt de la disciplina." Cal tenir present que *La Lluita* era una publicació periòdica que tenia com a subtítol el de "Fulla diària portaveu del Front Proporcionalista Republicà Catalanista de les Comarques de Lleida" i que propugnava una participació proporcional de les candidatures electorals catalanistes i republicanes. *La Jornada*, en canvi, no es fa ressò d'aquesta disputa. Únicament hem trobat una breu nota, l'1-XI-1932, sobre l'elecció dels candidats electorals: "Aquesta tarda a Joventut Republicana hem fet l'avantvotació dels candidats que han de lluitar a la circumscripció de Lleida. El resultat de la votació ha estat el següent: Macià, Canturri, Companys, Coromines, España, Magre, Mies, Palacín, Sauret, Torres i Viadiu, a tots els quals ja podem felicitar pel seu esclatant triomf."

³³ Es tracta de la carta 231 de l'Annex V. Val a dir que, en aquestes eleccions de 1932, els cinc primers representats per Lleida d'Esquerra Republicana de Catalunya i el nombre de vots que van obtenir són els següents: Humbert Torres (32.785), Francesc Macià (32.404), Pere Coromines (32.289), Francesc Viadiu (32.025) i Josep Companys (31.550). Les dades, les extraiem del llibre d'Isidre Molas, *El sistema de partits polítics a Catalunya (1931-1936)* (Barcelona, Edicions 62, 1972), p. 166.

I el greu del resultat electoral de Lleida no és la derrota en ella mateixa, sinó el sentit de descohesió, de manca de fe que denota en les forces republicanes. Jo no crec que Lleida hagi perdut el magnífic esperit republicà i esquerrà que jo vàreig conèixer en les propagandes d'abans del 14 d'abril. El que ha passat és que s'ha sentit ferit, decebut per la política general del nostre partit i especialment desassistit pel nucli director de la política lleidatana. Que aquest nucli director havia creat recels i descontents, ja ho sabia, però us confesso que mai no ho hauria cregut que n'hagués arribat a crear tants i sobretot que aquests es manifestessin tan aviat com ho han fet. Coneixent, com vós coneixeu, certes coses de les quals hem parlat més d'una vegada i les conseqüències de les quals heu tocat més de prop, potser més que ningú, crec que també vós us estranyareu de l'abundor d'aquests recels. La delicadesa d'aquesta situació consisteix en què aquests elements han de trobar l'expressió esquerrana i republicana que no els deixi desparramar més. Cal revifar la seva fe perduda, cal aplegar-los novament. La feina que nosaltres havíem parlat de fer, ara més que mai es presenta urgent i necessària. Les circumstàncies ens han carregat d'una dolorosa raó. Aquesta raó cal imposar-la.³⁴

Ramon Xuriguera també intervindrà en diversos actes polítics: el 18 de novembre de 1932 acompanyat per Pere Comes i Antoni Vilalta, pronuncia un míting electoral a l'Ateneu Republicà de Berga³⁵; el 19 d'abril de 1933, s'encarrega a Gironella d'efectuar el parlament de celebració del segon aniversari de la proclamació de la República, en què enalteix l'obra realitzada pel govern³⁶; per últim, a Agramunt, el 17 d'abril de 1934, forma part, amb Martí Barrera, Joan Carrera i Conrad Guardiola, del grup d'oradors que duen a terme els parlaments per tal de commemorar el tercer aniversari de la República.³⁷ Sobre el darrer parlament efectuat per Xuriguera, la revista satírica barcelonina *El lliri blanc*, dins la secció "Sapastreries", li va dedicar uns rodolins:

---

³⁴ Editem aquesta carta amb el número 86 a l'Annex V. En un dels darrers paràgrafs de la carta, Xuriguera efectua una proposta seriosa per tal de solucionar els problemes del partit: "El que considerem el mal de la direcció política de les nostres terres no variarà amb la rectificació o amb l'adob del d'ací. La nostra rectificació no ens vindrà des de Barcelona sinó del que hi aportem nosaltres." Val a dir que Joan Carrera, en una nota que adreça a Humbert Torres el 21 de març de 1936, seguirà considerant Xuriguera com una persona perfectament vàlida per a desenvolupar tasques polítiques a la demarcació de Lleida: "Em crec i estic convençut que aquest a qui em refereixo, en Ramon Xuriguera, és necessari, urgent i imprescindible, per a la bona marxa de la política lleidatana, que V. l'acolleixi a la seva vora per a què li faci precisament d'aquest segon i suport que necessita. Crec que V. estarà encantat també com jo de la vàlua d'en Xuriguera tant en l'aspecte literari –per a mi força remarcable com en l'aspecte polític–, ja que posseeix un gran sentit comú, avalat per una certera visió política, imprescindible per a tot bon polític."

³⁵ [S/s], "Un míting de l'Esquerra Republicana de Catalunya", *L'Opinió*, 19-XI-1932.

³⁶ [S/s], "A Gironella", *L'Opinió*, 20-IV-1933.

³⁷ [S/s], "Agramunt", *La Humanitat*, 19-IV-1934. El corresponçal indica que Xuriguera "recordà les seves campanyes anteriors a la proclamació de la República. (...) La República s'adonà, tot seguit, que calia atacar tres punts neuràlgics que constituïen el fonament més fort de la monarquia: el militarisme, el clericalisme i l'esclavatge del treballador. Analitzà profusament l'obra que el nou règim ha descabdellat en cadascun d'aquests extrems. Posà de relleu el que s'ha fet, però assenyala, també el molt que falta a fer, encara. Descriví i atacà els motius que han obstaculitzat el camí ascendent de la República. Convidà a preservar en l'entusiasme per tal de fer noves conquestes en el camí de la nostra dignificació com a homes i com a ciutadans."

El discurs d'en Xuriguera
va agradar en gran manera;
en Casanovas, però,
ha fet constar que ell no hi era.³⁸

El febrer d'aquest mateix any, Xuriguera havia esdevingut Cap de Propaganda d'Esquerra Republicana de Catalunya, una secció adscrita a la Secretaria General, que tenia com a cap visible Joan Tauler i Palomares. I, per últim, cal tenir present, com ja analitzarem posteriorment amb detall, que entra a formar part del cos de redacció de *L'Horitzó*, un setmanari fidel a l'ideari d'Esquerra Republicana, que apareix, per primera vegada, el 3 d'agost de 1935.

Professionalment, al llarg dels anys trenta, exerceix com a secretari personal de Joan Casanovas en els diversos càrrecs que aquest va ocupar, tant a l'Ajuntament de Barcelona com a la Generalitat.³⁹ D'aquesta darrera institució, el 12 d'agost de 1933, presenta la seva renúncia com a funcionari interí. De tota manera, el 6 de juliol de 1934 guanya les oposicions d'oficial segon del Parlament de Catalunya, –cosa que el permet esdevenir, oficialment, secretari de la Presidència del Parlament⁴⁰– càrrec del qual dimiteix el 10 d'octubre de 1934 arran dels Fets d'Octubre, que van suposar la suspensió de l'Estatut i del Parlament i la destitució del President i del Consell Executiu de la Generalitat.⁴¹ El 26 d'octubre d'aquest mateix any pren possessió de la plaça de

---

³⁸ [S/s], “Sapastreries”, *El liri blanc*, núm. 5 (21-IV-1934), p. 2.

³⁹ Una anècdota relacionada amb aquesta activitat l'explica Eugeni Xammar al seu llibre de memòries *Seixanta anys d'anar pel món* (Barcelona, Editorial Pòrtic, 1974), p. 434, sobre una proposta d'allotjament que li ofereix Joan Casanovas: “Molt content vaig trobar-me dins l'edifici del Parlament a la cambra que l'amic Casanovas havia posat a la meua disposició després de treure'n, pels dies de la meua estada a Barcelona, el que era el seu secretari particular, Ramon Xuriguera, el qual s'ho va prendre molt malament i em va fer molt mala cara durant un parell o tres de dies. L'actitud de Xuriguera no era d'estranyar; ple de qualitats apreciables, era un home molt menut i tots sabeu que a Catalunya els homes menuts van pel món carregats de punyetes. Xuriguera no era una excepció.”

⁴⁰ Sobre la seva tasca com a secretari i oficial, la revista satírica *El be negre* també hi dirà la seva, com per exemple l'article “El Parlament inundat” publicat en el número 171 (19-IX-1934), p. 2: “Si l'aiguat que va caure divendres passat no ho hagués impedit, els badocs que, passejant pel Parc de la Ciutadella, s'haguessin aturat davant del Parlament de Catalunya, a l'ala dreta, on està instal·lada la Conselleria de Justícia i de Dret, haurien pogut gaudir d'un espectacle gens vulgar. L'espectacle consistí en l'heroica sortida del conseller senyor Lluhí i Vallescà muntat a coll-i-be d'un bomber. Poca estona després, el senyor Xuriguera, secretari del senyor Casanovas, entrava al Parlament gentilment hissat a les espatlles d'un mosso de l'esquadra. Com el lector podrà suposar, no es tractava d'una prolongació de l'11 de setembre.” El 1959, Xuriguera escriurà l'article divulgatiu “Breu notícia del Parlament de Catalunya”, que roman inèdit, i que es conserva al fons Ramon Xuriguera de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

⁴¹ La notícia de la seva dimissió com a oficial del Parlament procedeix dels diaris *El Día gráfico* (10-X-1934) i la seva filial *La Noche* (31-X-1934). Una vegada més, *El be negre*, núm. 177 (14-XI-1934), p. 4, parla de Xuriguera –i de Domènec de Bellmunt– i relaciona les seves activitats literàries amb els Fets

“Maestro Nacional” –recordem que havia cursat magisteri a Lleida entre 1915 i 1919– a la localitat de Villajusto, a la província de Lugo, indret on romandrà un mes escàs ja que el 24 de novembre torna a Barcelona, tal vegada amb la finalitat de col·laborar en la reorganització d’Esquerra Republicana i, alhora, d’encarregar-se de la creació de *L’Horitzó*.

Pocs dies després, el 17 de desembre, es casa a la ciutat comtal amb Henriette Guitard, natural de Llemotges, a qui havia conegut durant la seva estada a París entre 1928 i 1930. El 30 de novembre de 1935 mor a Lleida el seu pare, Pau. L’1 d’agost de 1936 neix l’únic fill del matrimoni, Gerard. El 27 de juny de 1936, pocs dies abans que esclati la Guerra Civil, aconsegueix el grau d’oficial primer del Parlament.

2. L’OBRA PERIODÍSTICA

Entre 1931 i 1936, Ramon Xuriguera col·labora en nombroses publicacions –sovint amb articles de desigual extensió i entitat sobre temes d’estricta actualitat sigui política, literària o artística– de caire ben divers, la majoria dotades tanmateix d’una trajectòria i d’un prestigi més que consolidat, i que representen una continuació de la tasca iniciada a Lleida i prosseguida a París. Així, hi trobem periòdics i revistes en què ja havia col·laborat des de París, com *La Publicitat* o *Mirador*, mentre que en d’altres ho fa per primera vegada, són els casos de *La Humanitat*, *La Rambla* o *Ràdio Barcelona*. Ara bé, cal posar de relleu la implicació de Xuriguera en les propostes editorials de Josep Janés –*Diari Mercantil*, *Avui* o *Rosa dels Vents*– i, sobretot, en la fundació del setmanari *L’Horitzó*, lligat a l’ideari d’Esquerra Republicana de Catalunya; no en va, com ja hem vist, gràcies a la direcció de *Lleida* i de *La Jornada*, posseïa una notable experiència en aquesta tasca. Unes col·laboracions periodístiques que responen, una vegada més, al desig de Xuriguera de complementar la seva imatge pública de literat i d’activista cultural.

---

d’Octubre: “Els senyors Ramon Xuriguera i Domènec Pallerola, ambdós molt perjudicats per la *suite* administrativa del 6 d’octubre, es dedicaven l’altre dia, al comentari pessimista. –Està vist –varen concloure–: tal com es posen les coses, no tindrem més remei que dedicar-nos a escriure comèdies. –No creia que la repressió fos tan forta! –féu, com a comentari, un periodista que mai parla malament de la gent.”

2. 1. ELS ARTICLES PER A LA PUBLICITAT

Entre 1932 i 1936, Ramon Xuriguera segueix col·laborant a *La Publicitat*. De tota manera, hi ha dues diferències remarcables entre els articles d'aquest període i els del bienni 1928-1930: en primer lloc, el seu nombre, ja que si bé des de l'1 d'octubre de 1928 fins al 10 de juny de 1930 havia publicat un total de quaranta-tres articles, entre el 2 de setembre de 1932 –després de més de dos anys d'absència a causa, fonamentalment, de l'encàrrec de dirigir el diari *La Jornada*– i el 15 de març de 1936, la quantitat decreix, i només en veuen la llum onze; segonament, a diferència dels textos enviats des de París i que presentaven una variada gamma de temes (literatura, art, política, música, qüestions referides a les comarques de Ponent), els que dóna a conèixer al llarg de la dècada dels trenta poden incloure's, de manera gairebé exclusiva, dins l'àmbit literari.

L'article que obre aquesta nova etapa és "Sobre la crisi de la paraula". Es tracta d'un comentari sobre el llenguatge poètic que parteix d'un capítol –i, de fet, li manlleua el nom– de l'assaig de Guillem Díaz-Plaja *L'avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica*, aparegut pocs mesos abans. Xuriguera qüestiona una de les idees que vertebrava aquesta obra: "l'acreixement de l'expressió plàstica sobre l'expressió lírica, que alguns han volgut defensar com un signe l'hora actual, definint-la amb la fórmula: crisi de la paraula".⁴² Segons Xuriguera, aquesta crisi és fictícia i defensa l'existència d'una estreta correlació entre la plàstica i la lírica fins al punt d'afirmar que "el fons de tot avenç plàstic ve determinat per un atansament líric", com ho palesen la tipografia, la fotografia

---

⁴² Ramon Xuriguera a "Sobre la crisi de la paraula", *La Publicitat*, 2-IX-1932. Guillem Díaz-Plaja a *L'avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica* (Barcelona, Publicacions de *La Revista*, 1932), p. 73-74, havia afirmat: "Sembla, però, evident, ja avui, que en relació amb el tema que hem proposat més amunt, ens trobem amb una dada bastant clara: la vigència, en el Nou-cents, de la plàstica –pintura, fotografia, cinema– sobre la lírica –música, poesia–, valoradíssima al Vuit-cents. Més precisament: assistim a hores d'ara a un període de crisi en l'expressió parlada en benefici d'uns altres tipus d'expressió. Jo he intentat d'explicar aquesta crisi, en funció de la naixença del cinema (també podrien explicar-se, per aquest fenomen, el predomini de la nova tipografia, del cartell, de la revista il·lustrada, de la foto)." Xuriguera també critica la figura de Guillem Díaz-Plaja en aquests termes: "Díaz-Plaja, curiós de les darreres posicions de l'esperit, agradat del joc d'adducció de textos i hàbil de passar-hi per sobre sense compromís, [...] traïx una mica la seva posició impunista, de mer aportador." Tal vegada, com a rèplica a les afirmacions de Xuriguera, Díaz-Plaja publica el 7-X-1932 a *La Publicitat* l'article "Sobre la crítica". Sobre aquest llibre, vegeu Josep M. Balaguer, "La solució arboniana i una marrada pel cas Díaz-Plaja", dins Joan Teixidor, representant del "Grup Universitari". *Poesia i crítica (1931-1951)*, volum I i, d'una manera més succinta, "Algunes consideracions sobre la literatura des de la fi del Noucentisme fins al final de la guerra", dins Autors Diversos, *Història de la cultura catalana*, volum IX, p. 127-128.

o, especialment, el món del cinema, un dels causants de la crisi segons Díaz-Plaja; el cinema “no solament ha efectuat una gegantesca cursa cap al lirisme, sinó que no ha parat fins a enriquir-se amb la pròpia expressió parlada”. Aquesta premissa li serveix de punt de partida per a efectuar una reflexió sobre el llenguatge poètic actual. Una lírica que posseeix com a trets essencials el desig de puresa en la seva expressió (que no s’ha de confondre amb l’abstracció⁴³) i la lluita contra la retòrica o el que ve a ser el mateix, les romanalles del Romanticisme:

I és aquest mateix desig de puresa el que apareix en la poesia actual informant-la de dalt a baix. Per *carregar el llenguatge de sentit* cal arrencar-lo de la plana mitificació de músiques i d’excessos romàntics.

Tota la lluita d’aquests darrers quinze anys és això. El que passa més de pressa d’un poeta és la seva tècnica musical, diu Lacretele. Les lletres, abandonades a l’al·lusió del sentimentalisme, s’inflen de fora i esdevenen buides per dins. Contra aquesta buidor reaccionen les generacions de la postguerra. Baudelaire ja havia sembrat, feia mig segle, els senyals de la rectificació. Mallarmé, Valéry, Rimbaud, Claudel, els havien portat endavant. Calia desinflar les frases, reduir-les d’extensió. La croada de densificació dels mots guanya terreny. S’imposen els punts curts. La música, el sentit floralesc de la música, s’esllavissa. Contra l’origen de la inflació lingüística, neix un desig de cerebralisme. Pel que aquesta tendència comporta de reacció violent, fa escola. Després ve una transició entre la música i la raó. Avui la poesia es produeix en un equilibri d’intel·ligència i de sensibilitat.⁴⁴

Breu: una fusió entre el mot exacte i precís i la idea que es vol expressar, que és considerada per Xuriguera com “l’èxit més gran de la paraula”, i que ha estat objecte de reivindicació per part dels poetes avantguardistes, qualificats com a “poetes antiretòrics” i “recercadors de la troballa lírica”. Tal i com indica al final de l’article, utilitzant un símil mèdic, els nous mitjans d’expressió no s’oposaran a la paraula, més aviat la completaran: “Salut al cinema i al cartell i a la tipografia. La paraula, amb el seu avenç, està ben tranquil·la. Els seus metges –els poetes, els escriptors– l’han sadollat d’aires purs. Ara està més bona que mai. El que està en crisi és la paraula supèrflua, retòrica. Però això són els tòxics que els malalts segreguen per a recobrar la salut.”

Ramon Xuriguera comentarà un segon llibre de Guillem Díaz-Plaja: *Cartes de navegar*, objecte d’una ressenya més favorable. Així, remarca la sobrietat i l’elegància de la escriptura de Díaz-Plaja a l’hora de descriure el viatge per la Mediterrània que

---

⁴³ Sobre aquesta qüestió, afirma Ramon Xuriguera en aquest article “que l’abstracció no pot perjudicar la plenitud del sentit dels mots. Si aquests s’esgrimeixen fent que cada un d’ells vingui just a l’abstracció que es vol traduir, aquesta, lluny de ser un enemic de la paraula, esdevé el ressort màxim de la seva capacitat abstractiva.”

⁴⁴ Ramon Xuriguera, “Sobre la crisi de la paraula”, *La Publicitat*, 2-IX-1932.

presenta l'obra i n'assenyala, com a tret més rellevant, la manca d'implicació en tot allò que observa ja que "poder passar pels llocs sense abusar-ne, és una de les virtuts singulars que acrediten els temperaments més fins." Dit en altres mots: l'arqueologia i la història passen per damunt de l'emoció i de la descripció. És partint d'aquesta afirmació que, tal vegada, el més interessant de la ressenya resideix en la comparació entre dues maneres antitètiques de copsar el paisatge: la de Josep Pla, que recrea la realitat, i la de Guillem Díaz-Plaja, que se cenyeix amb fidelitat a aquesta:

Josep Pla, en els ambients i en les ciutats treballa pel seu compte. Escriu al marge dels paisatges i de les fesomies. No són els llocs els que fan la prosa de Josep Pla sinó que és ell el que fa els llocs. El millor de les descripcions de Josep Pla és sempre Josep Pla. Díaz-Plaja es mou a l'altre pol d'aquesta genial irreverència. Les coses compten per la seva profunditat i la seva solidesa i tota la gràcia del seu do de narrador està a punt de presentar-les bé, consignades al seu punt just.⁴⁵

Especialment interessant és l'article "La crítica i la moral". Xuriguera se situa amb aquest text en el centre d'una de les polèmiques més representatives de la crítica catalana i europea dels anys trenta: el debat sobre l'art i la moral.⁴⁶ Una qüestió que havia generat ja molts posicionaments des del 1926 amb la rèplica que havia efectuat Carles Soldevila a *La Publicitat* a la ressenya realitzada per Manuel de Montoliu sobre la seva novel·la *El senyoret Lluís* des de *La Veu de Catalunya*. Altres punts àlgids d'aquest debat –en què intervingueren, entre d'altres, Carles Riba, Josep M. Junoy, Josep Pla o Joan Estelrich– són les conferències sobre "L'art i la moral", organitzades per la Biblioteca Balmes entre l'abril i el maig de 1928, la publicació de les novel·les *Fanny*, de Carles Soldevila i *Una mena d'amor*, de C. A. Jornada, el 1929 i el 1931, respectivament, o el text de Domènec Guansé, aparegut a la *Revista de Catalunya* el gener de 1931, titulat "La moralitat i la crítica" i que se centra en les acusacions d'immoralitat a la crítica dramàtica⁴⁷. De fet, l'article de Xuriguera és una defensa de

---

⁴⁵ Ramon Xuriguera, "Un llibre cada dia: *Cartes de navegar*", *La Publicitat*, 16-XI-1935.

⁴⁶ Un resum d'aquesta qüestió es troba a Maria Campillo, "La literatura i les institucions literàries. La novel·la", dins Autors Diversos, *Història de la cultura catalana*, volum IX, p. 142-144. També pot consultar-se, per la interessant informació aportada, l'assaig de Carles Lluç, *La novel·la catòlica a Catalunya* (Barcelona, Editorial Cruïlla, 2000).

⁴⁷ En aquest article, Guansé afirma: "No hi ha incompatibilitats, sinó gent incompatible. Precisament per a conèixer el tremp, el caràcter d'un home, cal posar-lo en situacions delicades. És aleshores quan ens adonarem de la seva moralitat. El tacte, la gràcia amb què se'n surti, poden ésser moralment i fins intel·lectualment exemplars. D'altra banda, tot crític, per mantenir el seu prestigi, necessita tant com del talent, de la moral. És obvi que sense moral no hi ha crítica possible. No ja, doncs, per un estricte

l'autonomia de la creació artística⁴⁸ i, fonamentalment, una diatriba contra els paràmetres que regeixen la crítica de Manuel de Montoliu, un dels crítics catòlics més intransigentment defensors de la moral en literatura, acusant-lo d'esdevenir “el representant més genuí d'una certa moral establerta”, que hom podria qualificar de conservadora i retrògrada:

“Esguardar el món i per consegüent els llibres des d'una posició deliberadament limitada –s'anomenin dogma o tradició o una altra cosa les limitacions– és arriscar-se a fer una crítica falsa.

Hem dit defensor d'una moral i no de la moral, perquè aquesta és una conseqüència del mecanisme espiritual de l'home i aquest canvia amb els dies i els esdeveniments.

Cada època porta aparellada una moral, així com cada estament té la seva també. El crític i el pedagog que esdevinguin imposadors ultrancers de la moral en voga, sense aquell marge de respecte a l'angle fatal de la variabilitat –podríem dir d'evolució– dels éssers i de les coses, s'exposen a donar com a etern un estat de coses que demà tindrà una altra autonomia.⁴⁹

I Xuriguera rebla el clau a aquestes afirmacions amb l'exemple d'obres representatives de la literatura francesa que en l'època de la seva redacció van ser condemnades en nom d'una moral “injusta i ridícula”: *Les amistats perilloses*, de Choderlos de Laclos; *Les flors del mal*, de Charles Baudelaire, i *Madame Bovary*, de Gustave Flaubert. No sabem si, com a conseqüència directa d'aquest article, Montoliu, des de la seva secció “Breviari crític” a les pàgines de *La Veu de Catalunya*, pocs dies després, disparava amb bala contra la primera novel·la de Xuriguera, *Volves grises*, i, de passada, contra tota “la literatura novel·lística inspirada en la vida cosmopolita de París”, qualificada d'immoral:

El centre de l'interès és en totes aquestes novel·les alguna figura femenina; la psicologia i la moral, però, de totes aquestes professionals de l'amor lliure ve a ésser fonamentalment la mateixa en els seus trets fonamentals, i forçosament els autors no poden sortir dels límits, ja

---

sentiment de justícia (que sempre serà bo que el crític posseeixi) ans per instint de conservació, per càlcul, el crític responsable no oblidarà mai la seva equanimitat. Quan l'oblidi, quan cedeixi a la suggestió de fàcils combinacions, que poden arruïnar el seu prestigi de crític, és que ja porta dintre seu un tara mortal: és que no creu en ell mateix; que se sent fracassat com a crític.” Reproduïm el text del volum miscel·lani *De Joan Maragall a l'exili. Assaigs de crítica literària* (Tarragona, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1994), p. 14.

⁴⁸ Ramon Xuriguera a “La crítica i la moral”, *La Publicitat*, 13-I-1933, afirma al voltant d'aquest tema: “D'ací que l'escriptor es resisteixi les més de les vegades a acceptar els dictats que assenyalen la crítica del partit pres. La seva missió el porta a reflectir el món, a projectar-hi les seves reflexions. ¿Tindria la seva obra aquell sentit de llibertat indispensable a la veritat si l'entretéixis al través de limitacions i de coaccions.”

⁴⁹ *Ibidem*. Xuriguera, sobre aquesta qüestió, afirma en aquest article que “les literatures de tots els països n'estan plenes d'exemples de condemnes fetes en nom d'una moral que una moral posterior ha trobat injustes i ridícules.”

ben sabuts, de l'instint sexual, més o menys barrejat de romanticisme o d'interès egoista que sols arriscant-nos a una profanació podem anomenar *amor*, i que no passa d'una mena d'amor degenerat en la seva més baixa manifestació.⁵⁰

Una reflexió teòrica de Ramon Xuriguera sobre el gènere literari de la biografia la trobem a l'article "Vides novel·lades", un text estretament relacionat amb l'aparició de la seva obra *Casanovas*, a finals de 1933; no en va, el seu primer llibre, *Els exiliats acusen*, ja podia inscriure's dins l'àmbit de l'anomenada literatura del jo. Xuriguera, tracta un tema candent a Europa –i a Catalunya amb la polèmica que genera la publicació de *Madrid. L'adveniment de la República* de Josep Pla⁵¹– com és el de les novel·les biogràfiques: un nou gènere a cavall de l'assaig i de la novel·la i que gaudia d'un gran interès per part del gran públic. Cal tenir present el triomf assolit a Catalunya per André Maurois i Stefan Zweig, els dos exemples més notables del gènere. En aquest article, Xuriguera exposa, d'entrada, quins són els motius de l'èxit que gaudeixen, durant aquests anys, les biografies.⁵² L'explicació rau en el que qualifica com a "afany de veritat":

La imaginació perpètua cansa. Prop d'un segle d'exaltacions desfermades, d'excessos sentimentals, de gust romàntic, havien de donar, per força una reacció vers el document, la

---

⁵⁰ Manuel de Montoliu, "Ramon Xuriguera. *Volves grises*", *La Veu de Catalunya*, 26-I-1933. I Montoliu insistirà en aquestes afirmacions en el "Prefaci" a *Breviari crític 1929-1930* (Barcelona, Biblioteca Balmes, 1933), p. XIV-XV: "Com ja hem remarcat, la literatura catalana moderna del subconscient té durant aquest bienni una important representació en la novel·lística catalana. Són ja nombrosos els autors catalans que exclouen sistemàticament d'entre els mòbils de les accions humanes el sentit moral, les nocions del bé i del mal. En el camp de la nostra novel·la ja comença a ésser un fet normal l'esforç violent per a consumir la desvalorització estètica dels factors ètics del pensar i de l'obrar. La persona humana per a aquests novel·listes catalans és un ésser radicalment egoista en el qual la presència o l'acció de la facultat racional no serveix més que per exacerbar fins als graus més refinats de la morbositat la vida de les baixes passions i dels instints fisiològics. Trobem ja en alguns exemplars de la nostra novel·la l'home convertit en una bèstia estranya, en un monstre moral caracteritzat per un atrofiament de les facultats nobles i superiors i per la corresponent hipertròfia de les forces tenebroses de l'instint egoista. El resultat de totes aquestes tendències, procedents de la novel·lística estrangera, ha estat l'aparició en la nostra literatura d'un tipus de novel·la amoral, per a la qual són inexistents els problemes de consciència i les nocions d'una ètica positiva i concreta."

⁵¹ Sobre aquesta qüestió, vegeu Josep M. Balaguer, "La creació del Club dels Novel·listes i els fils de la història", p. 19-26.

⁵² La publicació de *Casanovas* coincideix amb uns anys en què les biografies, i especialment les de caire polític, gaudeixen d'un notable predicament. Un parell d'exemples representatius són *Francesc Cambó* (1928-1930), de Josep Pla, o *Macià, trenta anys de política catalanista* (1933), de Lluís Aymamí Bardina. No és casualitat que un dels capítols del llibre de Guillem Díaz-Plaja, *L'avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica* es tituli "Sobre la biografia". En aquest capítol, Díaz-Plaja comenta el pròleg del llibre d'Emil Ludwig, *Genio y carácter*, publicat el 1931 a Barcelona, on es reclama que la tasca del biògraf ha d'estar a cavall de "la freda investigació científica" i del "camí de la ficció". Una reflexió que, sens dubte, compartia Xuriguera.

precisió, la veritat. Agafar l'home per les evasions, si no és poesia de la millor llei, constitueix un risc considerable. Tota obra literària, si vol passar triomfant per les èpoques, ha d'aspirar a l'equilibri.⁵³

El realisme del gènere biogràfic –que cal entendre en el sentit de “la necessitat imperiosa de la veritat, del sentit exacte, del gust del document”– ve a ser, en definitiva, una mena d'antídot contra la imaginació romàntica i, a més, permet evitar “l'empresa tendenciosa i pamfletària o la digressió doctrinal”. Ara bé, per a construir una obra de qualitat, –i amb això segueix les tesis d'André Maurois sobre la presentació dels fets expressades a *Aspects de la biographie* del 1930⁵⁴– no n'hi ha prou amb la veritat, sinó que “cal que aquesta li sigui administrada d'una manera plaent, ordenada, bella”. Hi ha d'haver, per tant, una funció pròpiament literària, artística, que arribi a igualar –no a depassar– la històrica, l'objectiva; cosa que ha de permetre popularitzar les grans troballes de la narrativa contemporània. El producte resultant és el que Xuriguera defineix com a “biografia novel·lada”. I és gràcies a aquesta mena de llibres (com també és el cas dels epistolaris, que són objecte d'una encesa defensa) que es pot divulgar a un públic majoritari el pensament o l'art de les personalitats més representatives d'inicis del segle XX, siguin literats, polítics o científics, malgrat les dificultats per ser dut aquest principi a la pràctica (la més important de totes seria la manca de dades o de documents sobre el biografat).⁵⁵ Dos són, en definitiva, els components essencials i intrínsecament entrelaçats que ha de posseir una bona biografia: la veritat d'allò que s'explica i la manera de presentar-la. Tot plegat al servei d'un únic objectiu, com indica Xuriguera al final de l'article: “L'home enganya sovint mentre viu. El que no és

---

⁵³ Ramon Xuriguera, “Vides novel·lades”, *La Publicitat*, 20-I-1933. Hem de tenir present que aquestes idees Xuriguera les aplicarà en el seu llibre *Casanovas*, com ja analitzarem posteriorment.

⁵⁴ Sobre aquest estudi de Maurois, vegeu Georges May, *La autobiografia*, p. 194-200.

⁵⁵ Una crítica devastadora al gènere de la biografia novel·lada, la trobem a l'article de Josep Pla, “La cultura de segona mà”, aparegut amb tota seguretat de *La Publicitat* a inicis de la dècada dels trenta, i recollit a *Els anys (El pas de la vida)* (Barcelona, Editorial Selecta, 1953), p. 164-169. Així, a les pàgines 167-168, Pla afirma taxativament: “En literatura ja no es va a la cita directa: tot és de segona, de tercera o de quarta mà; refregit, arxirefregit, superrefregit. D'ací nasqué la moda de les biografies novel·lades, estigma de l'època present, nivell de la ficció i de buidor de l'època. Res no s'ha produït potser en la història de la cultura, ni les baluernes novel·lades més o menys polítiques del segle passat, més baix que aquest gènere. I, d'aquesta segregació, l'ingredient més impúdic és l'aire de suficiència, el granet de snobisme i de superioritat gratuïta que conté. Aquestes biografies novel·lades han contribuït poderosament a les formes de cretinització i de pedanteria més envaïdores”.

admissible és que faci viure els que s'interessin per la seva obra en la mascareta d'un engany etern.”

Ramon Xuriguera intenta establir, a “Ángel Ganivet i el Cau Ferrat”, un nexa entre les literatures catalanes i castellanen en el tombant de segle. Les figures de Ganivet i Rusiñol li serveixen per a posar de relleu, simplificant excessivament, les connexions entre el grup generacional del 98 i els modernistes catalans:

Ganivet deixa sentir la seva profunda sorpresa davant un fet tan particular com el d'un poble de quatre mil habitants que reuneix deu mil pessetes per honorar la memòria d'un artista que mai no passà el seu recinte.
Sap que allò és obra del Cau Ferrat, de l'esforç de Santiago Rossinyol, el qual creà a Sitges “el nucli artístic més actiu i vigorós de tot Catalunya, el santuari del *modernisme* espanyol.”⁵⁶

Un article en què també efectua un repàs de l'activisme cultural desenvolupat a Sitges des de les Festes Modernistes fins a l'aparició de *L'Amic de les Arts*. L'interès per la literatura espanyola el porta a comentar el fenomen del *castissisme*, que havia apuntat en el text anterior, al llarg de la sèrie de tres articles “A l'entorn del castissisme”. En el primer analitza aquest corrent i la seva presència a les pàgines del diari madrileny *El Sol*. Prèviament, assenjala els diferents orígens del *castissisme* català i de l'espanyol, el primer, obert i creador; el segon, reclòs i ancorat en el passat:

El nostre castissisme era d'arrels, de resurrecció, pouava les essències de la terra, les entranyes del nostre propi ésser desfesomiat per quatre segles de batzegades i, perquè no dir-ho?, de renúncies també. [...] El nostre castissisme era creador. Tota la nostra Renaixença és una creació gloriosa i ininterrompuda. Partim d'una veritat històrica i d'una veritat humana. El nostre castissisme fou un castissisme obert.
El castissisme de la meseta es tanca de cara a dins. Exalta el segle XV, els reis catòlics. Anglaterra, França i Alemanya són la barreja, el principi corruptor de les valors racials. Amb el criteri de defugir aquests països, neix la condemna del parlamentarisme, del liberalisme, del sentit genuí de tota la civilització europea.⁵⁷

Un *castissisme*, el de Catalunya, que té les arrels del moviment de la Renaixença; una idea recurrent en diversos articles d'aquests anys i que desenvoluparà plenament a l'assaig *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*, aparegut el maig de 1936. Alhora, Xuriguera valora de manera positiva el paper desenvolupat per la

---

⁵⁶ Ramon Xuriguera, “Ángel Ganivet i el Cau Ferrat”, *La Publicitat*, 9-IX-1932. En aquest mateix article, assenjala la diferència de temperament entre Ganivet i Rusiñol i, per extensió, entre els regeneracionistes espanyols i els modernistes catalans: “Ganivet era un home de destí, preocupat de rels, d'orígens i per consegüent d'angoixes d'horitzons i d'escrutament de destins. Rusiñol era anecdòtic, content o no amb l'existent, però entretingut en trobar-li la pessigolla i el gaudi.”

⁵⁷ Ramon Xuriguera, “A l'entorn del *castissisme*. I”, *La Publicitat*, 24-IX-1932.

Generació espanyola del 98 en la seva lluita contra el *castissisme* propi de l'“Espanya clàssica” –no en va, un dels seus màxims representants, Miguel de Unamuno, va publicar el 1902 un llibre titulat significativament *En torno del casticismo*– tot i que les seves propostes no van quallar entre la gran massa social i van quedar reduïdes a una minoria d'intel·lectuals. En el segon article, Xuriguera continua la seva dissecció del *castissisme* espanyol (que parteix de “la puresa de les valors medievals”), alhora que se centra en les formulacions efectuades per José Ortega y Gasset i la influència que aquest exerceix sobre els sectors més joves de la societat. I li retreu que les seves propostes són només “una expressió verbal.”⁵⁸ En el tercer article, se centra, de nou, en Ortega i en la influència del feixisme en l'obra que ha publicat, la qual cosa li permet comentar les seves idees sobre el *castissisme*, que han generat el rebuig de la gent del 98, i que simplifica amb l'afirmació “el castissisme espanyol serà feixista”. Per últim, Xuriguera planteja els objectius del modern *castissisme* espanyol (basats en “el desig de l'imperi ja que té els ulls posats en Amèrica, Portugal i el Marroc”), emmarcats dins del context general europeu i de la confrontació entre els països del nord i els del sud:

Itàlia tracta d'italianitzar Europa; Espanya, doncs, ha d'espanyolitzar Europa: Sud contra Nord. El Nord és reforma, enciclopedisme, liberalisme, socialisme, és a dir, tota la substància que l'esperit invasor ha dipositat als països del Sud, enterrant així les valors fonamentals i pures de llur ànima.

Contra tot això, els castissistes aixequen la veu del catolicisme que, diuen ells, és consubstancial al sentiment espanyol i on l'originalitat del país té les seves millors arrels.

Així, res de Renaixement. El Renaixement és la porta oberta al paganisme. Guerra al Renaixement amb totes les armes d'un Medievalisme acarnissat.⁵⁹

De tota manera, Xuriguera finalitza la seva anàlisi amb una nota d'optimisme. Gràcies a l'adveniment de la República, el *castissisme* espanyol –o l'iberisme, tant se val– ha entrat en una etapa de regressió :

Sembla que Espanya ha entrat en una etapa de rectificació històrica per primera vegada sense desesperacions ni tragèdies, precisament de cara a Europa –i que perdonin els castissistes– se'ns presenta un horitzó prenyat de prometes, de les quals ja n'hem vista alguna de feta realitat.⁶⁰

---

⁵⁸ Ramon Xuriguera, “A l'entorn del *castissisme*. II”, *La Publicitat*, 1-X-1932.

⁵⁹ Ramon Xuriguera, “A l'entorn del *castissisme*. III”, *La Publicitat*, 7-X-1932

⁶⁰ *Ibidem*. En aquest mateix article, Xuriguera afirma significativament: “Però està vist que a la meseta tot pren un aire de tragèdia que oscil·la entre el plany i l'agressió. Les posicions equilibrades són adoptades rarament. Les exaltacions fan una mística o fan els tercis de Flandes. Quan es dibuixa la necessitat d'una rectificació històrica, deriva vers una generositat incomprensible o vers la desesperació o la follia. El

Els darrers articles de Ramon Xuriguera que veuen la llum a *La Publicitat*, entre l'agost de 1935 i el març de 1936, són “Magí Morera i Galícia”, “La Renaixença a Lleida” i “Els corrents lingüístics; flouresc i popular”, tots tres dedicats a les lletres lleidatanes del segle XIX. Uns textos que posteriorment integrarà, amb escasses modificacions, a l'assaig *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença*.⁶¹

2. 2. ELS ARTICLES DE *MIRADOR*

Són només quatre els articles que publica Ramon Xuriguera a *Mirador* fins a l'inici de la Guerra Civil i, encara, dins l'interval d'un any: entre l'agost de 1931 i el de 1932. A partir d'aquesta data no trobarem cap text seu fins a l'octubre de 1936, poc després d'esclatar el conflicte. L'explicació d'un nombre tan escàs d'articles, tal vegada, rau en el fet que Xuriguera entre 1932 i 1936 va esmerçar els seus esforços en els projectes periodístics de Josep Janés i Olivé i en els derivats de la seva vinculació amb Esquerra Republicana de Catalunya.

Dos d'aquests articles donen a conèixer el triomf de nous valors artístics catalans i podem relacionar-los amb les cròniques que enviava des de París per a *La Publicitat*: són els casos de “Teresina al Town Hall”, en què posa de relleu l'èxit d'aquesta ballarina a Nova York –a qui ja havia dedicat “Teresina Boronat”, aparegut a *Mirador* l'any anterior–, o “Rosa Balcells”, en el qual presenta als lectors aquesta arpista, deixeble de Pau Casals, amb motiu d'haver obtingut la llicència per a realitzar concerts.⁶² Més interès presenten els altres dos textos. “Retorn al 900?”, publicat dins la secció “Corrents del món”, és un comentari sobre un fenomen que comença a ser molt característic de la cultura dels anys trenta i que Xuriguera detecta, d'una manera particular, a la narrativa: “el retorn a la forma” i la llargària (prenent de model

---

mateix s'estableix un tractat dels Pirineus que es converteix Castella en centre absorbent i centralitzador de les personalitats nacionals de la Península. Al fons de tot això hi ha la ruïna, l'esfondrament lent i penós d'una reunió d'afinitats ètniques de grans possibilitats.”

⁶¹ Un altre capítol d'aquest llibre apareix publicat sota el títol de “La Renaixença i la política a les terres de Lleida” a la revista de Balaguer *Pla i muntanya*, núm. 241 (5-X-1935), p. 7-8. A l'apartat 4. 2. d'aquest mateix capítol, efectuem una anàlisi de *L'aportació de l'occident català a l'obra de la Renaixença* i, per tant, del contingut d'aquests articles.

⁶² La mateixa Rosa Balcells mostra el seu agraïment a Xuriguera en una carta datada el 18 d'agost de 1931 i que reproduïm íntegra amb el núm. 53 a l'Annex V: “Vaig llegir l'article que vostè féu al *Mirador*

novel·listes com Balzac), i que sorgeix com a reacció a “les excentricitats sobrerrealistes”, que havien nascut “davant l’empatx de perfecció” de la literatura d’inicis de segle:

Com en tots els balbuceigs, les creacions característiques d’aquells moments eren d’alenada curta, de proporcions reduïdes. Tot l’esforç que havia de consumir l’extensió, la prolixitat, el consumia el càstig, l’esporgament, la imatge precisa i compacta.⁶³

Una reaparició del 900, de l’inici de segle, atribuïble a “l’entrada esclatant de la literatura russa” que, des de França, s’ha anat estenent a la resta d’Europa.⁶⁴ Un retorn que també es reflecteix en la temàtica de les novel·les (com “els problemes sexuals de l’adolescència”) i que trobem en àmbits tan diversos com la moda o la pintura; d’aquest darrer, a Catalunya, Grau Sala n’és el màxim exponent:

Fa pocs dies, Paul Morand exaltava Lorrain, escriptor típic del 900. A Catalunya, Grau Sala reviu la finesa dels cossos prim de dona, el recer dels interiors bigarrats, els marcs florits de les cornucòpies. Entre els escriptors alemanys d’avui hi ha una atenció embalada pels problemes sexuals de l’adolescència, exactament igual que a començaments de segle. Tot això és vasta onada difusa de regressió al 900, a aquest període tan blasmat per tota aquesta època pròxima, violenta i trasbalsadora.⁶⁵

Xuriguera finalitza el comentari planyent-se d’aquest retorn. I és per això que acaba demanant que el retorn a la concreció formal en pintura i a l’extensió en literatura no signifiqui un retrocés de les conquestes de la cultura contemporània:

Un retorn a la concreció de la forma en pintura i a l’extensió en literatura no volen, no poden de cap manera dir una abdicació de tota la lluita acarnissadament sostinguda per la renovació de les realitats estancades i per la neteja dels vicis i dels adotzenaments que d’una manera fatal es pegen en les tendències llargament mantingudes.

---

parlant de la meua tasca artística, el qual em va plaure molt. Moltes gràcies per tots els elogis, que no sé si mereixo i que vostè em prodiga”.

⁶³ Ramon Xuriguera, “Retorn al 900?”, *Mirador*, núm. 173 (26-V-1932), p. 6. I, de fet, exemplifica aquest “empatx de perfecció” amb la frase següent: “Els periodistes per dir que un gos havia mossegat un passant, ho feien amb una prosa musical i impecable.”

⁶⁴ Sobre aquesta qüestió, publicarà Ramon Xuriguera l’interessant article “Influència de la literatura russa a Catalunya”, *Mirador*, núm. 395 (19-XI-1936), p. 5, que analitzarem i contextualitzarem en el sisè capítol d’aquest estudi.

⁶⁵ Ramon Xuriguera, “Retorn al 900?”, *Mirador*, núm. 173 (26-V-1932), p. 6. Sobre aquesta qüestió afirma en el mateix article: “El món és un joc d’accions i reaccions. Els escriptors, els músics, els pintors, saturats de realisme, de reproducció exacta, de perfecció, elevaren el “jo” romàntic –romanticisme al fons no és altra cosa que inconformisme– vers la representació mental de les coses. La deformació de totes les realitats en benefici d’una emoció personal i íntima que és la que ha informat tota aquesta darrera època, té la seva raó dinàmica en aquest principi.”

Una regressió que no anés informada per aquest esperit de situar, de reivindicar, de fixar i després d'avançar sense perdre temps, seria un atemptat a l'originalitat de l'època. I nosaltres no podem creure en la manca d'originalitat del nostre temps.⁶⁶

El darrer article, “L’Escola Normal de París”, mostra un altre dels temes predilectes de Xuriguera, la pedagogia, i es troba estretament connectat amb la conferència “L’alta significació del llibre”, pronunciada pocs mesos abans a Vic. La història de la institució, considerada com a “exemplar i prestigiosa”, és el punt de partida per efectuar una reflexió sobre el paper educador de l’escola: “el bo d’aquella Escola és el contingut liberal que la informa, el procés d’irradiació que exerceix al través dels seus homes.”⁶⁷

2. 3. ELS ARTICLES DE LA RAMBLA

El febrer de 1930, poc després de la fi de la dictadura de Primo de Rivera, es crea a Barcelona *La Rambla*. Comptava amb el mecenatge del polític republicà Josep Sunyol, un dels fundadors, juntament amb Lluís Aymamí i Baudina. L’abril d’aquest mateix any canvia la seva capçalera per la de *La Rambla de Catalunya*, que manté fins a la proclamació de la República, quan recupera el nom originari. El setmanari va tenir vigència fins al 29 de juliol de 1935, quan el general Sánchez Ocaña, màxim comandament de la regió militar, el va suspendre amb el pretext que no havien estat trameses a censura unes galerades, reproduïdes d’altres periòdics, en què es criticaven les autoritats civils i militars. Va reaparèixer el gener de 1936, convertit en diari, primer dins l’òrbita d’Esquerra Republicana de Catalunya i, més endavant, al febrer de 1937, com a portaveu del PSUC. Dirigit per Josep M. Massip i, posteriorment, per Domènec de Bellmunt i Lluís Aymamí, tenia, entre els col·laboradors, polítics com Francesc Macià o Manuel Carrasco i Formiguera, i literats com Carles Soldevila, Josep M. de Sagarra o Rosa Maria Arquimbau.⁶⁸

---

⁶⁶ *Ibidem*, p. 6. Sobre el mateix tema, també escriurà Guillem Díaz-Plaja l’article “Varietats. La història i el demodé”, *Mirador*, núm. 180 (14-VII-1932), p. 10

⁶⁷ Ramon Xuriguera, “L’Escola Normal de París”, *Mirador*, núm. 186 (25-VIII-1932), p. 6.

⁶⁸ D’informació de primera mà sobre aquesta publicació, en proporcionen Domènec de Bellmunt a *Cinquanta anys de periodisme català*, p. 105-107; i Lluís Aymamí Baudina a *Els diaris de la Rambla*, edició de Francesc Burget Ardiaca (Barcelona, Diputació de Barcelona, 1997). També sobre *La Rambla* escriu, irònicament, Josep M. Francès a *Memorias de un cero a la izquierda*, p. 643: “*La Rambla* dirigida per José María Masip, periódico propiedad del magnate azucarero de la izquierda, José Sunyol, se especializó hasta hoy en los deportes, pero ahora se ha dedicado también a la política. Con el lema *Sport i Ciutadania*, arde como una tea, en competencia con *L’Opinió* donde crepitan explosivos cual Jordi

Entre 1932 i 1934, Ramon Xuriguera publica quatre articles a *La Rambla* que mostren, una vegada més, una variada gamma d'interessos i que responen als diversos terrenys en què es desenvolupen les seves activitats durant els anys trenta. Així, a “L’Institut-Escola”, uneix, a un mateix nivell, política i educació –un tema recurrent, com hem vist a l’article “L’Escola Normal de París”– ja que analitza la transformació que ha experimentat l’ensenyament a Catalunya amb l’arribada de la República; l’inici de la nova pedagogia i el paper desenvolupat per la Generalitat en aquest procés ha permès situar el jovent català –i, per extensió, el país– a l’alçada d’Europa: “Amb la creació de l’Escola Normal i de l’Institut-Escola, Catalunya posseeix les cèl·lules que han de generar una transformació radical en l’escala formativa de les nostres joventuts.”⁶⁹ A l’article “Enriqueta Benigani”, en canvi, mostra la seva predilecció per temes relacionats amb el món de l’art: la lloança d’aquesta artista és el pretext per dur a terme una anàlisi de la tècnica i de la història del lacat i enllaça amb altres textos de Xuriguera que veuran la llum, aquestes mateixes dates, en revistes com *Cerámica*.

“Els flacs serveis de J. Ortega i Gasset”, de marcat caràcter polític, és, tal vegada, l’article més interessant dels que dona a conèixer Xuriguera a *La Rambla* i presenta nombrosos punts de contacte amb la sèrie apareguda a *La Publicitat*, “Entorn del *castissisme*”. El text se centra en els atacs contra l’Estatut d’Autonomia de Catalunya realitzats des de Madrid, a les pàgines del diari *El Sol*, per Miguel de Unamuno i, especialment, per José Ortega y Gasset (“les paraules de l’Ortega i Gasset poden tant que no s’adona de l’alè feixista que les anima”); ambdós són considerats com “la representació intel·lectual de Castella”, de qui posseeixen l’encàrrec de “sostenir a ultrança el monopoli de les funcions espirituals”:

El senyor Ortega i Gasset podrà escarrassar-se tant que vulgui en negar aquest sentit de nacionalitat del nostre poble; podrà edificar en la sortosa expressió del seu verb tots els fantasmes estatals i totes les sobiranes que vulgui. A la llarga, la realitat vivent que hi ha en l’íntim dels pobles, palesarà que tota la concepció oposicionista del filòsof madrileny, és un escanyissat de paraules. Castella no hi guanyarà res de no haver reconegut cordialment una cosa que ha d’arribar un moment que se li ha de presentar impugació.⁷⁰

Arquer, Granier Barrera y José María de Sucre, quien a pesar de su apellido labora en *L’Opinió* y no en *La Rambla*.”

⁶⁹ Ramon Xuriguera, “L’Institut-Escola”, *La Rambla*, núm. 120 (2-V-1932), p. 4.

⁷⁰ Ramon Xuriguera, “Els flacs serveis de J. Ortega i Gasset”, *La Rambla*, núm. 140 (26-IX-1932), p. 6. Ramon Esquerra a l’article “Una invitació al feixisme”, *La Publicitat*, 23-VIII-1932, també analitzava el paper dels intel·lectuals espanyols arran de les discussions parlamentàries sobre l’Estatut.

Segons Xuriguera, els únics polítics espanyols que han copsat la nova realitat que s'obre amb l'Estatut d'Autonomia han estat Manuel Azaña i Luis Bello –aquest darrer president de la Comissió Parlamentària de l'Estatut–, però la seva tasca “és obstaculitzada pels obcecats fins a l'extrem de no deixar-la prevaldre”. I per reforçar les seves afirmacions, Xuriguera comenta, críticament, dues de les obres més representatives d'Ortega: *España invertebrada* i *La deshumanización del arte*. De la primera, indica “que ens deixà una impressió depriment”, ja que “l'anàlisi del procés de disgregació de l'Imperi espanyol és fet amb un fons de recança que no se n'hi va mai de la ploma”; a la segona, li retreu la defensa aferrissada que efectua “del to de les minories, de l'aristocràcia contra les multituds”, un elitisme que també projecta cap al món literari: “la literatura dels nobles és l'única que produeix les emocions transcendents i l'única on hi convergeixen les passions nobles i creadores.” I, en un dels paràgrafs finals de l'article, sintetitza l'ideari –feixista– d'Ortega:

Si J. Ortega i Gasset fos conseqüent amb la seva formació i la seva obra, transparentaria com un feixista actiu. Les doctrines liberals –signes de l'Extrem Occident que ell detesta– no han arribat a filtrar mai en la seva essència. El llevat germànic actua en la seva ànima d'element impermeable. Si en els moments de florilegi verbal pot donar la sensació que el liberalisme té en ell un bon mentor, quan surten les explosions íntimes del seu ésser, queda un rastre d'imperi, de pretorianisme, de feix.⁷¹

El darrer article, “Al cap de dos-cents vint anys”, publicat poc abans dels Fets d'Octubre, és un text de marcat caràcter apologètic, on Xuriguera estableix un correlat entre l'onze de setembre de 1714 i la situació actual del país. La diada és, per tant, el punt de partida per reivindicar els drets nacionals de Catalunya:

És hora d'anar al rescat del que és ben nostre, sense pal·liatius i sense defallences. Pitjor per als qui obstaculitzin el camí. L'escarni i el que se'n segueixi seran per a ells. No s'ha donat mai de la vida el cas que uns homes, per folls o desprietats que siguin, hagin pogut interrompre el curs d'un poble. Tot el que hem guanyat en aquests tres anys de República constitueix una reserva sagrada. Que ningú no s'atreveixi a minvar-la. El nostre intent va de dret a la totalitat. I encara, a fer de nosaltres mateixos la garantia de la pròpia llibertat.⁷²

---

⁷¹ Ramon Xuriguera, “Els flacs serveis de J. Ortega i Gasset”, *La Rambla*, núm. 140 (26-IX-1932), p. 6.

⁷² Ramon Xuriguera, “Al cap de dos-cents vint anys”, *La Rambla*, núm. 268 (10-IX-1934), p. 12. Sobre aquest tema, Xuriguera hi tornarà a la sèrie d'articles “Catalunya i l'estat espanyol”, apareguts entre el març i el desembre de 1963 a la revista *Orfeo Català*, publicada a Mèxic.

2. 4. ELS ARTICLES PER A LES PUBLICACIONS DE JOSEP JANÉS I OLIVÉ

2. 4. 1. *Les col·laboracions a Diari Mercantil i Avui* ⁷³

Una de les conseqüències de la proclamació de la República va ser la catalanització, el febrer de 1932, del *Diario Mercantil*, fundat el 1877. Finançat per Xavier Tusell i dirigit per Josep A. Vandellós, el periòdic donava a conèixer informacions de caràcter general, notes estadístiques o cotitzacions de borsa, interessants per als subscriptors, ja que es tractava d'una publicació especialitzada en temes econòmics. La substitució, per motius de salut, de Vandellós, a finals de 1932, per Josep Janés i Olivé, el redactor en cap, va accentuar el caràcter culturalista del *Diari Mercantil*. Janés, de manera conscient i programàtica, el converteix (sobretot a partir de 1933), en una plataforma generacional, a la qual invità a col·laborar a la majoria dels membres de la penya de l'Euzkadi (com Sebastià Juan Arbó, Xavier Benguerel o Ramon Xuriguera), i d'altres de nous, com Pere Calders. Una publicació que proporcionà als escriptors joves un instrument per poder arribar al públic. Val a dir que Janés també cercava, com a col·laboradors de temes literaris i artístics, noms consagrats com Josep Carner, Agustí Esclasans o Tomàs Garcés.

La crisi econòmica va acabar fent impossible la viabilitat del diari, que va tancar les portes el 5 d'agost de 1933. Janés creà, però, un periòdic propi, de vespre, l'*Avui* – subtítulat ambiciosament com a “Diari de Catalunya” i amb una capçalera dissenyada per Pere Calders– que, tot i aparèixer només dos mesos (del 14 d'octubre al 15 de desembre de 1933, amb cinquanta-tres números publicats), reforçarà encara més aquesta idea de plataforma generacional, en la qual els autors joves podien promocionar-se al costat dels grans noms del moment, com ho palesa la secció més remarcable, la de “Lletres, Arts, Teatre i Cinema”, a la qual dedicaven la pàgina central.⁷⁴ Formaven part

---

⁷³ Sobre aquestes publicacions, vegeu Josep M. Balaguer, “Josep Janés. *El Diari Mercantil* i l'*Avui*: dues plataformes generacionals”, dins Joan Teixidor, *representant del Grup Universitari. Poesia i crítica (1931-1951)*, volum I, p. 147-167. La informació sobre *Diari Mercantil* i *Avui* procedeix d'aquesta tesi doctoral inèdita. Una altra anàlisi de les activitats desenvolupades per Janés es troba a Jacqueline Hurtley, *Josep Janés. El combat per la cultura* (Barcelona, Curial Edicions, 1986), p. 93-128.

⁷⁴ Tal i com indica Jordi Castellanos a “Pere Calders: la trajectòria d'un escriptor del seu segle”, dins *Calders. Els miralls de la ficció* (Barcelona, Centre de Cultura Contemporània de Barcelona / Institució de les Lletres Catalanes, 2000), p. 65, “el seu eclecticisme [de Janés i Olivé] li permetia, per exemple, si agafem la secció de contes, incorporar noms com Mark Twain, Víctor Català, Carles Riba, Miquel Llor, Charles Floey, Bourget, Joan Sacs i Edgar Allan Poe, entre d'altres, fent costat a autors joves com el

del cos de redacció, entre d'altres, Joan Farran i Mayoral, Sebastià Juan Arbó o Josep Maria López-Picó.

La voluntat d'ambdós periòdics era la de mantenir-se independents, cosa que implicava no adscriure's a cap tendència política –un dels factors que explica la seva breu existència– en un moment en què la majoria de la premsa es trobava subjecta als òrgans dels partits. Des d'aquesta voluntat d'independència, la promoció dels nous escriptors realitzada per Janés segueix diversos procediments: la col·laboració més o menys regular (com Joan Teixidor, que abandona *L'Opinió*); la publicació de textos literaris (és el cas de Xuriguera, però també el d'altres companys com Juan Arbó, Calders o Rosselló-Pòrcel); el ressò de les polèmiques en què els escriptors joves es veuen involucrats (la disputa de Teixidor amb Foix amb motiu de l'enquesta sobre el centenari de la Renaixença apareguda a *La Revista*, o la polèmica d'Arbó sobre el gènere novel·lístic a propòsit de *Madrid. L'adveniment de la República* de Pla) o les referències, crítiques i notícies que informen de les seves activitats. Tal i com sintetitza Josep M. Balaguer, “des d'aquestes plataformes periodístiques i culturals, Janés aglutinarà i ampliarà la nòmina dels joves escriptors, alhora que els dóna la possibilitat de difondre la seva obra, de promocionar-se o d'iniciar-se en el camp de la crítica i del periodisme.”⁷⁵

L'única col·laboració que efectua Ramon Xuriguera al *Diari Mercantil*, la trobem el 20 de maig de 1933 i palesa, de nou, el seu interès per la literatura francesa contemporània: es tracta del text “Remarques sobre Proust”. L'article apareix, tal vegada, com a estímulo a la traducció –encapçalada per un sintètic pròleg– que havia efectuat Jaume Bofill i Ferro, el 1932, de la novel·la *Un amor de Swan*, per a les Edicions Proa.⁷⁶ Xuriguera indica, d'antuvi, quines són les condicions necessàries per a

---

mateix Calders, Osvald Cardona o Planas i Bech.” El mateix fet es dóna a la secció de poesia, on conviuen Josep Carner i Josep M. López-Picó amb Jaume Agelet i Garriga i Ignasi Agustí.

⁷⁵ Josep M. Balaguer, *Joan Teixidor, representant del Grup Universitari. Poesia i crítica (1931-1951)*, volum I, p. 166.

⁷⁶ Cal tenir present, per contextualitzar adequadament el text de Xuriguera, d'altres articles coetanis: així, Lluís Palazon publica a l'*Avui* “Evocació de Marcel Proust”, 22-XI-1933, sobre l'epistolari proustià, i “La noció del temps en l'estètica de Proust”, 12-XII-1933; entre 1933 i 1934 Joan Sacs n'escriu sis per a *Mirador* on tracta de l'estètica proustiana (es tracta de “L'estètica de Marcel Proust”, núm. 241 (21-IX-1933), p. 6 i núm. 242 (21-IX-1933), p. 6; “El temps perdut de Marcel Proust”, núm. 249 (9-XI-1933), p. 6; “L'espai psicològic de Proust”, núm. 257 (4-I-1934), p. 6 i “Marcel Proust i l'amor”, núm. 260 (25-I-1934), p. 6, i núm. 265 (1-III-1934), p. 6); el 1934, Marià Manent a les seves *Notes sobre literatura*

dur a terme una correcta lectura del món proustià: “Proust no s’assaboreix augmentant; el seu secret és deturar-s’hi. Com els bon catadors de vins, cal saber-lo beure a petits glops.” I és que el tret més representatiu de l’estil de Proust és la seva capacitat de suggestió, visible sobretot en el joc narratiu entre el passat i el present:

Una frase, un esguard, un aire musical li serveix per passar de l’una cosa a l’altra, d’un camí explorat a un de verge, d’un personatge entrevist a un de destacat, d’un motiu present a escenes llunyanes. Sovint, en la barreja complicada de l’actual i el passat del contorn tangible i l’evocació, hi esmerça pàgines i pàgines. I així, amb una fluïdesa sorprenent, va passant revista el mateix de la gent d’un saló que dels esdeveniments d’una vida.⁷⁷

Un altre element que destaca Xuriguera de l’estil proustià és el detallisme, talment un miniaturista (que es palesa en la reconstrucció i en l’exactitud dels esdeveniments narrats), a l’hora de tractar els temes:

El tret potser més característiques de la mecànica de Proust és el de tractar els temes en dos moviments. Un d’avenç i un de retrocés. A la manera d’una mà que ressegueix una mitja de dalt a baix i després retorna amb el profit enllestit de l’excursió. Proust s’enfonsa lentament en una recerca d’elements que l’empenyen fins al final i revé, després, amb la mateixa lentitud constructiva deixant exhaurit el tema en el mateix indret on l’ha encetat.⁷⁸

L’article es tanca amb una interessant comparació entre Proust i Jean Cocteau; d’aquest darrer, Xuriguera publicarà el març de 1934 la traducció de la novel·la *Els infants terribles*, a les Edicions Proa. Cocteau és presentat per Xuriguera com el deixeble més avantatjat de Proust, cosa que li permet remarcar les semblances i les diferències entre ambdós narradors:

---

estrangera aplega la ressenya “Crítiques recents sobre Proust” apareguda el 1931 a *La Veu de Catalunya*, i, per últim, aquest mateix any, Jaume Bofill i Ferro dedica al novel·lista francès un extens assaig, “Proust i els medis socials”, que veu la llum a la *Revista de Catalunya*, núm. 81 (agost-setembre de 1934), p. 413-425. Sobre la recepció de Proust a Catalunya, vegeu Joaquim Molas, *Lectures crítiques* (Barcelona, Edicions 62, 1974), p. 111-116.

⁷⁷ Ramon Xuriguera, “Remarques sobre Proust”, *Diari Mercantil*, 20-V-1933. Lluís Palazon a “La noció del temps en l’estètica de Proust”, *Avui*, 12-XII-1933, arribarà a conclusions semblants a les de Xuriguera: “El mecanisme de l’estètica de Proust no consisteix en una especulació amb el temps passat-passat. Treballa, més aviat, amb el temps passat-present. I per a treballar així ha de llançar tot *charme*. No pot pràcticament, espiritualitzar una realitat del món dels objectes. Ha de consagrar només allò que és un contingut substancial del seu esperit, a la mecanització aquesta del temps. Per tant, no *re-crea*. Fa una primera i única creació completament inèdita, les primeres matèries de la qual, no són pas certament fornides per la realitat.[...] Proust és lent. El realisme és la doctrina de la lentitud. I la lentitud en Proust és un contingut tan primordial com els seus propis sentits. La vida dels sentits de Proust és una vida –per un sol viatge– lenta, d’una realitat. Vet ací tota la seva estètica. Una *re-vida* fóra impossible. I vida, en l’estètica de Proust, és sinònim de creació.”

⁷⁸ Ramon Xuriguera, “Remarques sobre Proust”, *Diari Mercantil*, 20-V-1933.

Trobem en Proust molts antecedents del que després ha d'esdevenir el fort de Cocteau. El mateix gust per l'absència de naturalesa, pels interiors –en Cocteau, la cambra– per la consideració abstracta, per la imatge. Aquest resulta més incisiu, més curt, més precís, de frase menys barroca, ben entès que aquell, però amb la mateixa facilitat d'evasió que després conrea Cocteau com un ofici.

Diríem que Proust dóna la mesura dels ingredients amb els quals Cocteau, en fa més tard, la química dels seus misteris meravellosos.⁷⁹

Ramon Xuriguera col·laborarà al diari *Avui* més com a poeta –amb quatre composicions, aparegudes entre el 20 d'octubre i el 24 de novembre de 1933, acompanyades de gravats d'Enric Clusellas, Alfons Ribera i Joan Roca– que com a articulista. Cal tenir present que el darrer poema publicat per Xuriguera havia estat “Camins”, el 25 de novembre de 1929 a la revista *Lleida*. “Gramòfon” és, respecte als que havia donat a conèixer entre 1925 i 1929, el text més innovador. L'ús que fa Xuriguera en el poema de les imatges i de les associacions podrien llegir-se com una aproximació tardana al futurisme i pot relacionar-se amb composicions de Pere Calders, com “Kms.”, publicades també en aquest mateix diari⁸⁰:

Música de gramòfon,
lirisme de flascó,
desig inexpressat,
estàtic
en el preludi d'una submerció.⁸¹

Els altres tres poemes ens remetent a temes (el sentimental) i a models (sobretot Carner) que ja havíem resseguit a propòsit de les composicions aparegudes a *Lleida*. “Refugi dels teus ulls” és un poema de temàtica amorosa, desenvolupada en quartets decasil·làbics, on el mirar de l'estimada és el punt de partida per a descriure les seves qualitats i atributs, d'entre els quals destaquen, evidentment, els ulls: “Oh, clar refugi dels teus ulls oberts”. El mateix tema el retrobem a “El teu esguard”, en què el record de l'estimada deixa en el poeta “un fregadís de claredat / en l'íntim / de la meua esgarrifança”. A “Dissociació”, en canvi, tal i com indica el títol, tracta del binomi amor

---

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ Sobre aquesta qüestió, vegeu Jordi Castellanos, “Pere Calders: la trajectòria d'un escriptor del seu segle”, dins *Calders. Els miralls de la ficció*, p. 47-68.

⁸¹ Ramon Xuriguera, “Gramòfon”, *Avui*, 20-X-1933. Poemes de temàtica i estil semblants va escriure el seu germà Joan Baptista a inicis de la dècada dels trenta. Una selecció d'aquests va ser recollida al poemari *El cor vermell*, publicat a Barcelona el 1958, tot i que havia de veure la llum el 1936 dins les Publicacions de *La Revista*.

/ dolor; el jo poètic, desenganyat i neguitós, es plany de la manca d'afecte de l'estimada: "El dolç batec de la sang / sota les venes / és l'elegia del teu pas."

El darrer article que Xuriguera publica a l'*Avui* és "Cocteau i la renovació literària". De fet, es tracta d'un passatge del pròleg a la traducció esmentada d'*Els infants terribles*.⁸²

2. 4. 2. Les col·laboracions a Rosa dels Vents

La revista *Rosa dels Vents*, que es definia com una publicació "de literatura, assaig i crítica", és una plataforma clarament grupal que encapçalada per Josep Janés i Olivé, el seu director, sorgeix l'abril de 1936.⁸³ Solament veuran la llum dos números més, el de maig i el de juny-juliol, i entre els seus articulistes hi trobem, a més de Xuriguera, els noms de Joan Teixidor, Ignasi Agustí, Sebastià Juan Arbó, Martí de Riquer o Xavier Benguerel, tots ells membres de la Penya de l'Euzkadi. D'altres col·laboradors són autors que havien publicat als "Quaderns Literaris", dirigits pel mateix Janés, com Josep M. López-Picó, Maria Teresa Vernet, Josep Sol o Miquel Planas Bach. Per últim, hi ha articulistes que són fruit dels contactes establerts per Janés amb la vida cultural barcelonina com Carles Pi i Sunyer, Ventura Gassol o C. A. Jordana. Un grup d'escriptors que, a causa de la seva diversitat ideològica, es troben en la intersecció de bona part de les plataformes culturals, periodístiques i literàries del moment.⁸⁴ "Als tres números de la revista –indica Jacqueline Hurtley– es palesa una preocupació per la qualitat de la publicació com a objecte, concretament pel que fa al disseny, la tipografia, la qualitat del paper i la compaginació."⁸⁵

La revista tractarà manifestacions culturals diferents i Xuriguera exercirà fonamentalment com a crític de les exposicions d'art (activitat que havia desenvolupat

---

⁸² L'anàlisi del pròleg que acompanya *Els infants terribles*, del qual forma part l'article, l'efectuarem a l'apartat d'aquest capítol de la tesi dedicat a les traduccions que efectua Xuriguera a la dècada dels trenta.

⁸³ Pocs mesos abans, l'abril de 1936, Xuriguera havia estat juntament amb Pere Coromines, Agustí Esclasans, Lluís Capdevila, Manuel de Montoliu, Carles Riba, Alfons Maseras, Maurici Serrahima, Sebastià Juan Arbó, Josep Sol i Xavier Benguerel, un dels organitzadors del banquet d'homenatge a Janés i Olivé amb motiu de la publicació del número 100 dels "Quaderns Literaris". La informació procedeix de l'article [S/s], "Banquet d'homenatge al poeta Janés i Olivé, director dels "Quaderns Literaris", *La Humanitat*, 1-IV-1936.

⁸⁴ Sobre *Rosa dels vents*, cal remetre, una vegada més, a la tesi de Josep M. Balaguer, *Joan Teixidor, representant del Grup Universitari. Poesia i crítica (1931-1951)*, volum II, p. 587-591; i a l'estudi de Jacqueline Hurtley, *Josep Janés. El combat per la cultura*, p. 153-157.

Pere Calders a *Avui*). Cal tenir present que la crítica literària era realitzada, sobretot, per Josep Palau i Fabre, Martí de Riquer i Josep Janés. Al llarg dels tres números i des de la secció “Arts” –que redacta en solitari–, Xuriguera comentarà l’obra d’autors joves, amb la finalitat de donar-los a conèixer al públic. Es tracta, per tant, de la mateixa operació que havia efectuat anys enrere des de la revista *Lleida* amb la promoció d’artistes com Niko o Shum. La nòmina és nombrosa: pintors (Rafael Llimona, Antoni Garcia Lamolla, S. G. Marschall, Francesc Serra, Rafael M. Padilla, Vicenç Soler Jorba, Josep Serrano, Montserrat Fargues, Manuel Humbert, Pere Gussinyé, Jaume Mercadé, Àngels Santons i Josep O. Gansana), escultors (Xavier Alexandri i Martí Llaurador) i ceramistes (Antoni Cumella). Les notes sobre les exposicions assenyalen, amb breus pinzellades, però amb una claredat expositiva, els trets essencials de l’obra de cadascun d’aquests prometedors artistes i en recerquen els possibles models. A vegades, però, Xuriguera no s’està de criticar els resultats assolits; valgui com a exemple la valoració que realitza del grup Logicòfobs, que no passen de ser “una imitació sense suc ni bruc de la tècnica daliniana (...) i la personalitat dels exposants no s’endevina per enlloc.”⁸⁶

L’article de tema artístic més interessant que publica Ramon Xuriguera a *Rosa dels Vents* és “Les escultures de Martí Llaurador”. En aquest text, efectua un recorregut per la trajectòria de l’escultura catalana durant el primer terç del segle XX. A més de Llaurador, destaca les figures d’Apel·les Fenosa, Pau Gargallo i Manolo Hugué, que abracen, a judici del crític, les més diverses tendències escultòriques, “des del classicisme a ultrança a les especulacions més agradades de les formes modernes.” L’obra de Llaurador, perfectament acordada amb els temps moderns, evidencia un retorn decidit al realisme i a la concreció. I és que, de fet, les escultures de Llaurador són el pretext per expressar, de nou, l’opinió negativa que li mereix l’art modern –excessivament “fora de la realitat”– i que concorda amb les idees exposades en articles com “Suggestions II: De la deshumanització de l’art” o “L’expressionisme dels pintors alemanys”, publicats, el 1929, a *Lleida*; o “Retorn al 900?”, el 1932, a *Mirador*:

Un fenomen és digne de remarcar d’aquesta exposició: un retorn obert i decidit al realisme. No és un fenomen isolat, sinó que forma part d’aquest estat d’esperit que tendeix a la represa de les valors totalitàries. Fenosa, el més evasiu dels nostres escultors, també acusava aquesta

---

⁸⁵ Jacqueline Hurlley, *Josep Janés. El combat per la cultura*, p. 154.

⁸⁶ Ramon Xuriguera, “Arts”, *Rosa dels Vents*, núm. 3 (juliol de 1936), p. 169.

tendència en la seva darrera exposició. Fent un cop d'ull ràpid a la producció, tant pictòrica com escultòrica d'aquests darrers cinc anys, ens fa adonar del desús de les irrealitats, de l'abandó de les formes inacabades. Un desig de concreció sembla imperar. En pintura, vers la forma, vers l'arquitectura del color. En escultura, vers la gravetat, vers el volum.

Les provatures, les fugides al món purament sensible, les suggestions i les recerques fora de la realitat que han estat la característica de la dècada 1920 i 1930, passen ara per una invasió de fixacions, de construccions i de fervor realista.⁸⁷

L'únic text sobre literatura que publica Xuriguera a *Rosa dels Vents* –a banda del primer capítol de la novel·la *Destins*, que veurà la llum el 1938– és la ressenya del recull de proses de Miquel Planas Bach, *La meua vida en el llac* i que havia vist la llum a la col·lecció “Quaderns Literaris”. De l'obra, en destaca dos elements: d'una banda, “la imaginació original i delicada”; de l'altra, l'estil que desplega, amb el qual “el lirisme i l'humor passen sempre triomfants per les proves més arriscades.”⁸⁸

2. 5. ELS ARTICLES DE RÀDIO BARCELONA

La revista *Ràdio Barcelona*, fundada el 16 de novembre de 1924 i de periodicitat setmanal, donava notícia de les activitats realitzades per aquesta emissora. Des de l'agost de 1934, surt completament redactada en català –durant els seus primers deu anys va ser bilingüe– i apareix regularment fins al 16 d'abril de 1938. Els articles de Ramon Xuriguera, igual que els de publicacions que hem anat comentant, presenten temes diversos i, alguns d'ells, podríem considerar-los com la continuació d'altres apareguts anteriorment. És el cas de “La laca”, que ens remet a l'article “Enriqueta Benigani”, publicat tres anys abans a *La Rambla* i que, de fet, és una nova lloança a aquesta artista. Del món de l'art també tracten “Expansió catalana”, on comenta l'èxit dels artistes catalans a l'Exposició Nacional de Belles Arts celebrada a Madrid (la majoria dels pintors i escultors que esmenta, com Vila Puig, Vila Arrufat o Llaurador, ja havien estat objecte de diverses cròniques per part de Xuriguera des de mitjans dels anys vint); o bé, “El nostre teatre grec”, en què efectua una crida a les autoritats ciutadanes perquè aquesta edificació no sigui utilitzada només en els mesos d'estiu.

Són, però, els articles de temàtica literària els més interessants que dona a conèixer a *Ràdio Barcelona*. A “La dona i la literatura catalana”, Xuriguera efectua un repàs de la

---

⁸⁷ Ramon Xuriguera, “Les escultures de Martí Llaurador”, *Rosa dels Vents*, núm. 1 (abril de 1936), p. 25.

trajectòria de les escriptores catalanes des d'inicis de segle, presidida per la figura emblemàtica de Víctor Català i la seva novel·la *Solitud* (“un dels llibres que més vivament m’ha impressionat de tota la literatura catalana”), fins als anys trenta. La tesi de Xuriguera és diàfana: el grau de normalitat d’una literatura depèn de la integració de la dona a les lletres. Un procés que té el seu punt de partida en l’obra de Josep Maria Folch i Torres, que va aconseguir estimular la lectura femenina malgrat publicar uns “volums mensuals blancs i carregats de carrincloneria.” Feta aquesta precisió, analitza l’aportació de les escriptores catalanes actuals en els diversos gèneres literaris, tot destacant que no es redueix només a la poesia, “l’instrument obligat per a expressar les primeres inquietuds de tot futur autor”. És especialment rellevant la valoració positiva que efectua de les novel·listes (esmenta el bo i millor de l’època), així com el material que empren a l’hora de dissenyar les seves peces. Tot plegat, és una mostra més de l’encert de la crítica literària de Xuriguera:

La poesia catalana té graciosos fruits femenins; noms actuals i altres de mig oblidats que són un noble esforç i un recer d’inflexions elevades: Clementina Arderiu, Maria Antònia Salvà, Maria Verger...

La novel·la ha captivat més l’esperit de les nostres dones. Al nom il·lustre de Víctor Català segueixen uns quants noms actuals plens de joventut i alguns dels quals amb una obra que ja comença a tenir volum: Carme Monturiol, Maria Teresa Vernet, Rosa Maria Arquimbau, Anna Murià i darrerament la incorporació de Mercè Rodoreda.

El material d’aquesta novel·lística és el mateix que empren els homes, els escriptors d’ací i els de fora; és el material etern de l’ànima humana, dels seus conflictes, de les seves ambicions, de les seves glòries i de les seves misèries.

Hi ha, en tot cas, una diversitat d’accents, una riquesa temperamental que va des del gust per les químiques del rostre i del cabell, les ànimes frívoles i desimboltes dels llibres de Rosa Maria Arquimbau a les preocupacions del prejudici i la passió tractades en els llibres de Carme Monturiol.⁸⁹

L’article es clou amb l’anàlisi de dos nous aspectes d’aquesta literatura femenina: d’una banda, la seva habitual participació en les publicacions periòdiques; de l’altra, la manca de projecció del gènere teatral, tot i els esforços de Carme Monturiol. Cal, per tant, esperonar la literatura escrita per dones ja que es tracta, en definitiva, d’una aposta per la modernitat:

---

⁸⁸ Ramon Xuriguera, “Crítica”, *Rosa dels Vents*, núm. 1 (abril de 1936), p. 41. A propòsit de la temàtica del llibre –les relacions d’un infant amb la naturalesa– Xuriguera indica que “no existeixen en català pàgines més belles que les que Planas Bach ha escrit honorant aquest gènere.”

⁸⁹ Ramon Xuriguera, “La dona i la literatura catalana”, *Ràdio Barcelona*, núm. 528 (29-IX-1934), p. 7.

La literatura catalana, a l'igual que les literatures estrangeres, no assolirà aquella tonalitat a la qual aspira, fins que acompanyant els altres aspectes que l'han portat al relleu actual, no hi consti amb caràcters normals, l'adducció de la sensibilitat i de la intel·ligència femenines.⁹⁰

Ramon Xuriguera entra de ple, a “Barcelona, ciutat de misteri i de llegenda”, en una de les qüestions d'actualitat en literatura catalana de l'època: l'interès literari per la ciutat de Barcelona i, més en concret, per l'anomenat districte cinquè.⁹¹ Tal i com indica Jordi Castellanos, “Barcelona, certament, havia fabricat una imatge exportable, comercial, sobreposada a la realitat, però assentada en ella: allò que un estranger, carregat amb tots els prejudicis romàntics de l'*espagnolisme*, podia cercar-hi, Barcelona li ho oferia en escriu: flamenc, *music-halls*, carrerons estrets i pudents, misèria. Responia tot a una autèntica realitat barcelonina, per poc catalana que semblés. I la ciutat l'oferia i l'exportava amb èxit comercial indubtable.”⁹² Xuriguera, alineant-se al costat del que afirma Rafael Tasis a *Una visió de conjunt de la novel·la catalana*⁹³, considera que els escriptors catalans –i sobretot els novel·listes– haurien de crear productes sobre Barcelona i, d'aquesta manera, reflectir-ne la seva vida. I per això es plany –sense tenir en compte, sorprenentment, aportacions com *La rossa de mal pèl*, de Josep Maria Francès; *Fanny*, de Carles Soldevila o *Vida privada*, de Josep M. de Sagarra– que el districte cinquè “no ens ha descobert a casa nostra, ni un sol poeta ni un sol prosista.” Amb tot plegat, es guanyaria, per a la literatura catalana, un major nombre de lectors i una projecció internacional fins ara no assolida, alhora que s'evitaria la deformació literària de Barcelona –i amb això coincideix amb el que afirmen, entre

---

⁹⁰ *Ibidem*, p. 7.

⁹¹ En són una prova els articles “Districte V” de Tomàs Garcés i “Literatura de districte V... però bona”, de Just Cabot, apareguts, respectivament a *La Publicitat*, 24-II-1929, i a *Mirador*, núm. 5 (18-II-1929), p. 4, o el llibre *Nits de Barcelona* de Josep Maria Planas. Per a més informació sobre aquest tema, és de lectura imprescindible el capítol “Barcelona: ciutat i literatura” del llibre de Jordi Castellanos, *Literatura, vides, ciutats* (Barcelona, Edicions 62, 1997).

⁹² Jordi Castellanos, *Literatura, vides, ciutats*, p. 165.

⁹³ Sobre aquesta qüestió, afirma Rafael Tasis a la conferència “Barcelona i la novel·la”, recollida a *Una visió de conjunt de la novel·la catalana* (Barcelona, Publicacions de *La Revista*, 1935), p. 111: “I en canvi, Barcelona, malgrat ésser una pedrera inexhaurible de temes novel·lescos, malgrat donar-nos a cada passa, en les planes dels diaris i en les converses de cada escala, arguments divertits, tràgics o grotescos que serien un estímul irresistible àdhuc per a una imaginació mitjana, no té una novel·la pròpia, i jo gosaria afirmar que dintre la prou migrada literatura catalana, la nostra ciutat, que per la seva gran població i la seva enorme irradiació damunt tot Catalunya hauria d'ésser una força que influís d'una manera irresistible l'obra dels nostres escriptors, ha estat oblidada i arraconada.”

d'altres, Rafael Tasis⁹⁴ i Ramon Esquerra⁹⁵ sobre aquest mateix tema–, que s'estava donant a conèixer a Europa de la mà dels escriptors estrangers que l'havien visitada i que es basaven en el conjunt habitual de tòpics sobre els baixos fons; uns autors que veien la ciutat exclusivament a través dels ulls del districte cinquè:

Els estrangers n'han fet una cosa més patètica. De l'atmosfera equívoca d'alguns dels seus establiments, del color de les seves tavernes, de la misèria dels seus tipus, de l'eixorquia pestilent dels seus carrers, n'han tret una llegenda espessa on totes les terboleses i les baixeses de la carn i l'esperit hi tenen recinte.

Aquest regust de pebre és el que avui està escampat pel món. El racó insà de la curiositat turística porta, en el fons, tots aquests tòpics de la tracta de blanques, del comerç dels estupefaents, de l'anar i el venir dels invertits, dels professionals del crim i dels afiliats a l'espionatge professional. Les proses incessants de Kessel, de Drieu de la Rochelle, de Carco, de Montherlant, de Clement Fels, de Mac Orlan i de quaranta mil d'altres, coneguts i no coneguts, uns amb una solta literària i altres amb un esgarrifós impudor d'indocumentats, han pres peu en les ànimes primàries de totes les latituds europees. [...]

La llegenda de la ciutat de nit, ha portat i porta cada dia més a Barcelona expedicions de curiosos, els quals es troben, de passada, amb una ciutat plena d'una vitalitat que no sospitaven. Els escriptors hi vénen a "fer material", n'extreuen una fesomia convencional de magazine de porteres.⁹⁶

En totes les grans literatures s'ha produït una interrelació entre ciutat i creació literària: la literatura ha proporcionat una imatge pública de la ciutat i aquesta s'ha identificat amb les obres generades. I de passada, Barcelona rebria un millor tracte o, si més no, menys esbiaixat, per part dels escriptors, i s'equipararia a altres ciutats europees:

---

⁹⁴ *Ibidem*, p. 118-119: "També tenim els barris baixos barcelonins. Llastimosament, damunt d'ells hom ha bastit la més estúpida i falsa de les llegendes. Hom ha creat, per a encís de botiguers disbauxats o d'estudiants sense ganes d'estudiar, una nova *Chinatown*, sense xinesos, amb perversitats decoratives i pornografies sublimades de literatura. Tan simple i dolorosa com és la realitat del nostre barri de Drassanes! [...] Tots els subperiodistes de diaris castellans que surten a Barcelona han volgut treure suc d'aquells carrers lamentables, i s'han inventat una trista barreja, perfumada amb cosmètic i essència barata, de tota la genteta que van a liquidar llur vida fracassada entre els carrerons que volten l'Arc del Teatre. Cocaïna, tracta de blanques, inversions sexuals, i tota la fauna de presidi. [...] Un problema d'higiene i de policia ha estat convertit, per una afany de cosmopolitisme, en una atracció internacional de turistes morbosos. I si almenys això ens hagués donat una bona literatura policíaca!"

⁹⁵ Ramon Esquerra, a *Lectures europees* (Barcelona, Publicacions de *La Revista*, 1936), p. 101-102, comenta: "La vinguda d'aquests turistes a casa nostra, i particularment la dels turistes amb ribets de literat –o totalment literats–, ha contribuït, conjuntament amb l'esperit mercantil de les empreses de viatges, a crear a l'estranger una llegenda barcelonina a base de "barri xinès" i d'anarquisme, tan pintoresca i idiota com els estirabots de l'*Andalusa de Barcelona*, d'Alfred de Musset i els similars dels altres contemporanis vuitcentistes, que, empapats d'africanisme pictòric i de literatura terrorífica, feren d'Espanya un país exclusivament pintoresc. L'actual llegenda de Barcelona ja està donant els seus fruits. Els reportatges que sobre la nostra ciutat circulen per les revistes populars estrangeres són una de les coses més meravellosament fantàstiques que es coneixen, sols comparables a les divertidíssimes versions que d'Espanya, França i Itàlia solen donar-nos els films americans."

Tots els ports han tingut els seus literats, els seus cantors, els extractors de la seva poesia. Hamburg, Londres, Marsella, Gènova i Constantinoble.

Hamburg, negre, humit, boirós, ha donat lloc a pàgines intenses i somnioses. Marsella ha produït muntanyes de paper escrit entre les quals –cas curios– hi ha més d’una sortosa aportació d’escriptors nostres. Kipling ha ennoblit el tràfec bigarrat i dens del port de Londres. I Barcelona? On dorm l’escriptor que té davant dels ulls l’admirable arsenal del nostre port i el seu barri? Cal una veu profunda i humana que els alliberi del fàrreg de tanta falsedat, de tanta truculència i de tanta carrincloneria com els hi ha tirat a sobre les plomes insinceres del sensacionalisme per una banda i del color local per l’altra.⁹⁷

El darrer article de temàtica intrínsecament literària que publica Xuriguera a *Ràdio Barcelona* és “Orient i Occident”, que, de fet, és el pròleg a la traducció de l’obra *Masako*, de l’escriptora francesa d’origen japonès Kikou Yamata, apareguda el 1935.⁹⁸

“A propòsit de la modernitat”, per últim, reprèn el tema apuntat a “Retorn al 900?”, publicat a *Mirador*, el 1932. Xuriguera revisa el significat el concepte de “modernitat”: aquest no rau “en aquelles teories que no tenen altre valor que el d’una moda i sotmeses a una revisió no resistirien ni una lleu escomesa” sinó que “és una cosa exclusivament de l’esperit; és un afinament de les potències perceptives capaces de poder captar les darreres acusacions de la gràfica de les especulacions mundials.” Una reflexió que es troba a la base de la valoració que efectua d’un fenomen que s’està produint en diversos àmbits culturals: el retorn al 900. I es qüestiona: “Què és sinó la fixació i la concreció en pintura? I la construcció en novel·la? I el volum en l’escultura?”. Tal i com assenyala en el paràgraf final de l’article –tot refermant-se en les mateixes conclusions a què havia arribat tres anys abans amb “Retorn al 900?”–, cal evitar el retrocés als conceptes culturals propis d’inici de segle ja que podria significar la pèrdua dels guanys que s’ha efectuat des de la contemporaneïtat:

Ésser modern, avui, vol dir salvar-se de la invasió dels retorns. Prendre els punts de control que ens són indispensables i prosseguir el camí sense deixar-nos contaminar pels amanyagaments inherents a les nostàlgies. Combatre-les aquestes nostàlgies oposant-les-hi els guanys, les experiències de totes les batalles d’aquests darrers anys. Saber sacrificar allò que havíem encetat malament. Perseverar, però, en allò que hem endevinat un camí de possibilitats.⁹⁹

---

⁹⁶ Ramon Xuriguera, “Barcelona, ciutat de misteri i de llegenda”, *Ràdio Barcelona*, núm. 554 (30-III-1935), p. 7-8.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 7-8. Uns arguments gairebé idèntics el proporciona Rafael Tasis a *Una visió de conjunt de la novel·la catalana*. Per a un comentari d’aquestes tesis, vegeu, especialment, Jordi Castellanos, *Literatura, vida, ciutats*, p. 173.

⁹⁸ L’anàlisi del contingut d’aquest article, l’efectuem a l’apartat d’aquest capítol de la tesi dedicat a les traduccions que efectua Xuriguera a la dècada dels trenta.

⁹⁹ Ramon Xuriguera, “A propòsit de la modernitat”, *Ràdio Barcelona*, núm. 545 (26-I-1935), p. 6.